

Міністерство освіти і науки України
Львівський інститут економіки і туризму

**«РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ЕТНОТУРИЗМУ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

Збірник матеріалів
*V Всеукраїнської науково-практичної конференції
молодих вчених та студентів*

(26 квітня 2017 р.)

Львів
2017

Міністерство освіти і науки України

Львівський інститут економіки і туризму

ББК 75.81

«Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи»: [Текст]: 36. матер. V Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (Львів, 26 квітня 2017 р.) / Міністерство освіти і науки України, Львівський інститут економіки і туризму. — Львів: ЛІЕТ, 2017. — 216 с. — 100 пр.

У збірнику матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених висвітлюються проблемні питання, пов'язані із визначенням поняття «етнічний туризм», його місця у структурі туризму. Статті учасників конференції окреслюють здобутки, сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку етнотуризму в Україні та світі; аналізують основні ресурси етнічного туризму з метою залучення їх до формування якісного туристичного продукту України.

Для наукових, науково-педагогічних працівників, фахівців сфери туризму, аспірантів та студентів вищих навчальних закладів.

ОРГАНІЗАТОРИ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Львівський інститут економіки і туризму

Департамент міжнародного співробітництва та туризму ЛОДА

Управління туризму ЛМР

Львівська асоціація розвитку туризму

УПОРЯДНИКИ:

Бочан І. О. — ректор ЛІЕТ, д. е. н., професор, голова оргкомітету;

Паньків Н. Є. — проректор з науково-педагогічної роботи і туризму, к. б. н.;

Цимбала О. С. — завідувач музейного навчально-лабораторного комплексу культури, освіти та еволюції туризму

Дорош Ю. С. — завідувач лабораторії інноваційних технологій в туризмі

Василишин-Грицина Т. М. — літературний редактор

Рекомендовано до друку

Вченого радою Львівського інституту
економіки і туризму (протокол № 7 від 24. 05. 2017 р.)

ЗМІСТ

<i>Бочан І. О. Вступне слово про етнотуризм</i>	5
<i>Безручко Л. С., Кучинська І. В. Етнотуристичні ресурси: класифікація, оцінка та використання</i>	7
<i>Біляк М. В., Косач Х. В., Лазурко М. С., Геців О. Р. Роль Яворівського національного природного парку у збереженні етнокультури та традицій Яворівщини</i>	15
<i>Глушкова Т. С., Осадча А. В., Шкіринець В. М. Перспективи розвитку етнотуризму в урбосередовищі</i>	19
<i>Гнатюк Н. М. Сакральна дерев'яна архітектура Яремчанщини як цінний ресурс для розвитку етнотуризму в регіоні</i>	25
<i>Данило О. О., Лотоцька-Дудик У. Б. Кулінарні фестивалі як перспективна складова розвитку етнотуризму</i>	29
<i>Дорош Ю. С., Рондяк М. І. Гастрономічна тематика в сувенірній продукції Львова</i>	33
<i>Євсєєнкова Д. Р. Етнофестивалі Латинської Америки як засіб популяризації етнічної культури</i>	40
<i>Кардаш А. Р., Цимбала О. С. Музей «живої історії»: американські традиції та досвід</i>	47
<i>Козак Г. Ю. Глиннянське килимарство як засіб розвитку етнотуризму в Золочівському краї</i>	56
<i>Козиренко А. В. Створення туристичного продукту «Організація виставки народних промислів України»</i>	62
<i>Кучинська І. В., Стахів О. З. Музей-скансени Карпатського регіону як важливий ресурс для розвитку етнотуризму</i>	69
<i>Кушнірук Г. В., Петришин Д. Р. Ресурсний потенціал для розвитку етнотуризму в Україні</i>	81
<i>Лапчук О. О. Етнофестиваль в соціокультурному просторі середнього міста: гроші на вітер?</i>	88
<i>Лисюк Т. В., Терецьук О. С., Ляшук Є. В. Інноваційні технології у сучасних етнографічних музеях України</i>	92
<i>Лозинський Р. М., Зубик А. І., Пінчук Х. І. Українські фестивалі Канади</i>	95
<i>Максимець О. Б., Максимець В. Л., Луцишин Л. М. Роль кулінарних фестивалів у розвитку гастрономічного туризму</i>	104

<i>Максимець О. Б., Цьона Г. Ю., Гук М. С. Деякі аспекти розвитку етнотуризму в Україні</i>	108
<i>Михальчук Л. С., Коновалов Р. Б. Скансен як центр культурно-духовного відродження народу (на прикладі Музею етнографії Національного заповідника «Давній Галич»)</i>	112
<i>М'ясоїд Г. І. Туристичний бренд очима дітей</i>	118
<i>Орлова М. Л., Ярьоменко С. Г. Ресурси етнічного туризму Південної Бессарабії, сформовані в результаті болгарської колонізації</i>	123
<i>Паньків Н. Є. Ресурсна база для розвитку етнічного туризму у Львівській області (на прикладі Сколівського району)</i>	130
<i>Панько О. І. Народна культура Старосамбірщини як чинник розвитку етнотуризму</i>	139
<i>Погорілко О. І. Етнічні мотиви в туристичних продуктах студентів Львівського інституту економіки і туризму</i>	145
<i>Сліпчишин Л. В., Плесак С. М. Роль культурно-освітніх інституцій в розвитку етнотуризму на Яворівщині</i>	152
<i>Смирнов І. Г., Бенч Ю. С. Етнотуризм, як складник сталого розвитку сільського туризму: логістичний аспект</i>	159
<i>Тучапець А. А., Божук Т. І. Традиції святкування Великодня та їх вплив на організацію анімаційної діяльності (на прикладі окремих країн світу)</i>	166
<i>Франків І. Я. Газета «Емігрант» як джерело до вивчення трудової еміграції з Галичини наприкінці XIX — на початку ХХ ст.</i>	174
<i>Шишка М. М. Етнічний туризм у контексті рекреаційно-туристичної діяльності Національного природного парку «Північне Поділля»</i>	189
<i>Щербань О. В. Традиційна регіональна культура харчування в сучасному у сільському зеленому туризмі (на прикладі Полтавщини)</i>	195
<i>Щука Г. П. Теоретичні основи розвитку етнотуризму</i>	201
<i>Яценко Б. Мацури в Японії: етно-релігійні традиції свят і посилення в них складової туризму</i>	207
<i>Резолюція V Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів «Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи» (26 квітня 2017 р., м. Львів, Україна)</i>	212

Бочан І. О., д. е. н., професор
ректор Львівського інституту економіки і туризму

ВСТУПНЕ СЛОВО ПРО ЕТНОТУРИЗМ!

*Шановні організатори і учасники вже V Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів за тематикою «Розвиток етнотуризму: проблеми та перспективи», яка проводиться у Львівському інституті економіки і туризму!
Я радий вітати Вас!*

Етнотематика все частіше є предметом дослідження науковців, підприємців, що викликає науковий інтерес і особливе зацікавлення як туристичний ресурс для дослідження і використання у формуванні туристичних продуктів і турів.

На попередніх тематичних наукових конференціях ми, результатами наукових аргументів, визначили місце і роль етнічного туризму серед інших видів туризму. У наших сучасників, молодих вчених і студентів, формується пізнавальний інтерес до духовно-культурних, етнографічних та етнічних традицій нашого народу. Одним із завдань розбудови української державності є збереження українського етносу. Особливе значення набувають дослідження історії та культури етнічних та етноконфесійних груп, які населяють регіони України.

Нам необхідно мотивувати використання національних обрядів та звичаїв, місцевих культурних цінностей, народних ремесел, пам'яток історії та культури у формуванні етнотурів. Вкотре ми сигналізуємо, що назріла потреба на законодавчому рівні виокремити етнічний туризм, як інноваційний вид туристичної практики в Україні. Це покращить імідж та привабливість регіонів України, надасть державну підтримку етнофестивальному руху, підніме його статус на туристичній мапі світу. Адже значна частка туристів мають бажання відвідати історичну батьківщину своїх батьків, дідів чи прадідів. Цей туристичний процес ототожнить індивідуума зі своєю етнічною спільнотою на засадах патріотизму, підсилиль відповідальність і колективну принадлежність до конкретної історичної спільноти, певної території, її культури, традицій і звичаїв.

Патріотизм проявляється тоді, коли молоді люди можуть виразити свою індивідуальність чи національність через спільній проект взаємодії з іншими культурами. Найважливіше при цьому — плекати бренд «українське». На кшталт «Вдягай традиційне, слухай автентичне, будь особливим!». Такою є ідея етнофестивалів; вони включають музичні програми, різноманітні ігри, майстер-класи, літературні читання, ярмарки тощо. Ця діяльність має дуже важливе значення для

молоді. Нинішнє покоління, на що потрібно звертати увагу, втрачає цінний пласт етнокультури. І на заміну їй приходить псевдокультура. Засобами туризму ми маємо можливість зберегти і примножити український етнос. І тому своєрідним науково-дослідницьким центром стає Львівський інститут економіки і туризму, який має значний науковий доробок з етнопроблематики, зокрема кафедри:

- соціально-гуманітарних дисциплін під керівництвом проф. Береста Романа Ярославовича;
- кафедри теорії і практики туризму під керівництвом проф. Лозовецької Валентини Терентіївни та доц. Кучинської Ірини Василівни;
- відділ науки і міжнародної співпраці під керівництвом проректора доц. Паньків Наталії Євгенівни, котра спрямовує наші потенційні можливості на європейський рівень через створення у м. Сколе, у мальовничих Карпатах за нашою практичною участю «Європейського центру розвитку туризму професійної освіти та рекреації ім. Миколи Коперника» спільно з партнерами з м. Бидгощ (Польща) та органів місцевого самоврядування, який має мотивацію багатоючими туристичними ресурсами використати його для подолання бідності, створення робочих місць, розвитку спеціальної інфраструктури. Дестинація Сколівщини — це об'єктивна реальність для розвитку різних видів рекреаційно-туристичної діяльності: відпочинкового, лікувально-оздоровчого, культурно-пізнавального, спортивного, екологічного видів туризму і, я би особливо виокремив, етнічний туризму з багатою спадщиною Бойківщини, Бойківських фестин, які можуть бути зацікавленням туристів зі всього світу.

Я звертаюся до всіх учасників нашої наукової етноконференції розробити сценарії звичаїв, традицій, музеїв експонатів, народної культури і побуту, бойківської пісні, гумору, майстер-класів етнічних кухонь, промоційно-рекламних матеріалів про цілющі ресурси Карпат тощо. Кращі авторитетні роботи і взірці будуть премійовані і високо оцінені як наукові доробки.

Наступне, етнос по своїй суті має екологічний аспект, оскільки історично розвивався у взаємодії з природою, тому необхідно при проведенні заходів на природі берегти навколошине середовище.

Культурно-духовний потенціал українського етнотуризму дає можливість нації, яка саме себе поважає, дбати про збереження власної ідентичності. Мета цих заходів — зачерпнути води зі священних джерел прадідівської духовності, посіяти і ростити етнозерна у сучасній українській культурі.

Ми відриті та зацікавлені залучити до цієї глибокої наукової проблематики творчих дослідників і бажаємо всім успіхів!

УДК 379.85

Безручко Л. С., Кучинська І. В.
Львівський інститут економіки і туризму

ЕТНОТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ: КЛАСИФІКАЦІЯ, ОЦІНКА ТА ВИКОРИСТАННЯ

Проведено класифікацію етнотуристичних ресурсів. Запропоновано підхід до оцінки ресурсів для організації етнотуризму та досліджено особливості їх використання.

Ключові слова: етнотуризм, етнотуристичні ресурси, оцінка ресурсів.

Постійні зміни вподобань туристів сприяють появлі нових різновидів туристичної діяльності, серед яких і етнотуризм. Поява нових видів відпочинку нерозривно пов'язана із пошуком та використанням нових ресурсів. Питання ресурсного забезпечення етнотуризму сьогодні розкрито не в повній мірі, що пов'язане із нетривалим періодом дослідження цього різновиду туризму. Тому сьогодні існує потреба класифікації та вироблення підходів до оцінки етнотуристичних ресурсів, що сприятиме оптимізації розвитку етнотуризму на різних територіях.

Відмітимо, що протягом останніх років питання розвитку етнотуризму перебувало у полі зору низки науковців, серед них: М. Орлова, Ю. Лаптєв, В. Петранівський, М. Лаврук, С. Кузика та ін. [6, 7, 5, 8, 4, 3]. Проте у їх дослідженнях здебільшого йде мова про особливості розвитку етнотуризму, а також виділено об'єкти, які можуть бути використані як ресурси для організації цього виду туризму. Тому метою дослідження є запропонувати підхід до класифікації та оцінки етнотуристичних ресурсів та визначити особливості їх використання.

Важливим питанням дослідження етнотуристичних ресурсів є виділення поняття та визначення об'єктів, які можна віднести до цієї категорії.

Отже, етнотуристичні ресурси – це об'єкти матеріальної та нематеріальної спадщини певного етносу, які можна використати для задоволення пізнавальних потреб туристів.

Що стосується об'єктів, які відносяться до етнотуристичних ресурсів, то порівняння підходів різних науковців вказано у таблиці 1.

Окрім виділення ресурсів етнотуризму М. Орлова за сутнісним підходом запропонувала їх класифікувати на: одиничні, складні та комплексні. Що розкриває кількість об'єктів, які включені в ресурс [6].

Таблиця 1.

Підходи до виділення об'єктів, які вважаються етнотуристичними ресурсами

Автор	Об'єкти, які віденсено до етнотуристичних ресурсів
Лаптєв Ю. [5]	<ul style="list-style-type: none"> – пам'ятки архітектури, виконані у традиційному для даного етносу стилі; – культові споруди, що відображають конфесійну принадлежність етносу; – некрополі, кладовища, окрімі захоронення з традиційними пам'ятними знаками, надмогильними погруддями; – житла та нежитлові приміщення; – поселення, що зберегли «етнічний тип» у місцях компактного проживання представників того чи іншого етносу; – побутові об'єкти, що відповідають традиційному господарському типу; – місця відродження народних промислів, традиційних занять; – етнографічні музеї, виставки, скенсени, комплекси етнографічних предметів; – комплекси архітектурних або культових споруд, створені представниками різних етносів у місцях тривалого спільногоживання; – археологічні об'єкти (пам'ятки культури, що мають етнічну специфіку, не зумовлену технологічною необхідністю)
Орлова М., Рєдіна С., Ярьоменко С. [7]	<ul style="list-style-type: none"> – пам'ятки історії та культури народу; – музей (етнографічні, краєзнавчі та інші); – місця та пам'ятки, пов'язані з життям і творчістю відомих представників етносу; – топоніми; – мова, фольклор; – виконавці мистецтва; – звичаї, обряди, свята; – знання та звичаї, пов'язані з природою та всесвітом ; – знання та навички, пов'язані з традиційними ремеслами;
Орлова М. (сутнісний підхід) [6]	<ul style="list-style-type: none"> – етнічні артефакти (одиничні) (легенди, пісні, танці, топоніми, фестивалі, ярмарки, традиційний одяг, предмети побуту, традиційні будівлі, пам'ятки культури та історії народу, місця пов'язані із видатними етнофорами, храмами); – ансамблі етнічних артефактів (складні) (мова, релігія та вірування, звичаї, традиційні ремесла, фольклор, народні гуляння, кухня, топонімічні комплекси, квартали забудови, музеї, сакральні комплекси); – етнічні ландшафти (комплексні) (українські, болгарські, молдавські, гагаузькі, албанські та інші)

На нашу думку, одним із важливих чинників класифікації етнотуристичних ресурсів є їх походження та прояв. Тому пропонуємо етнотуристичні ресурси класифіковати на матеріальні та нематеріальні (рис. 1).

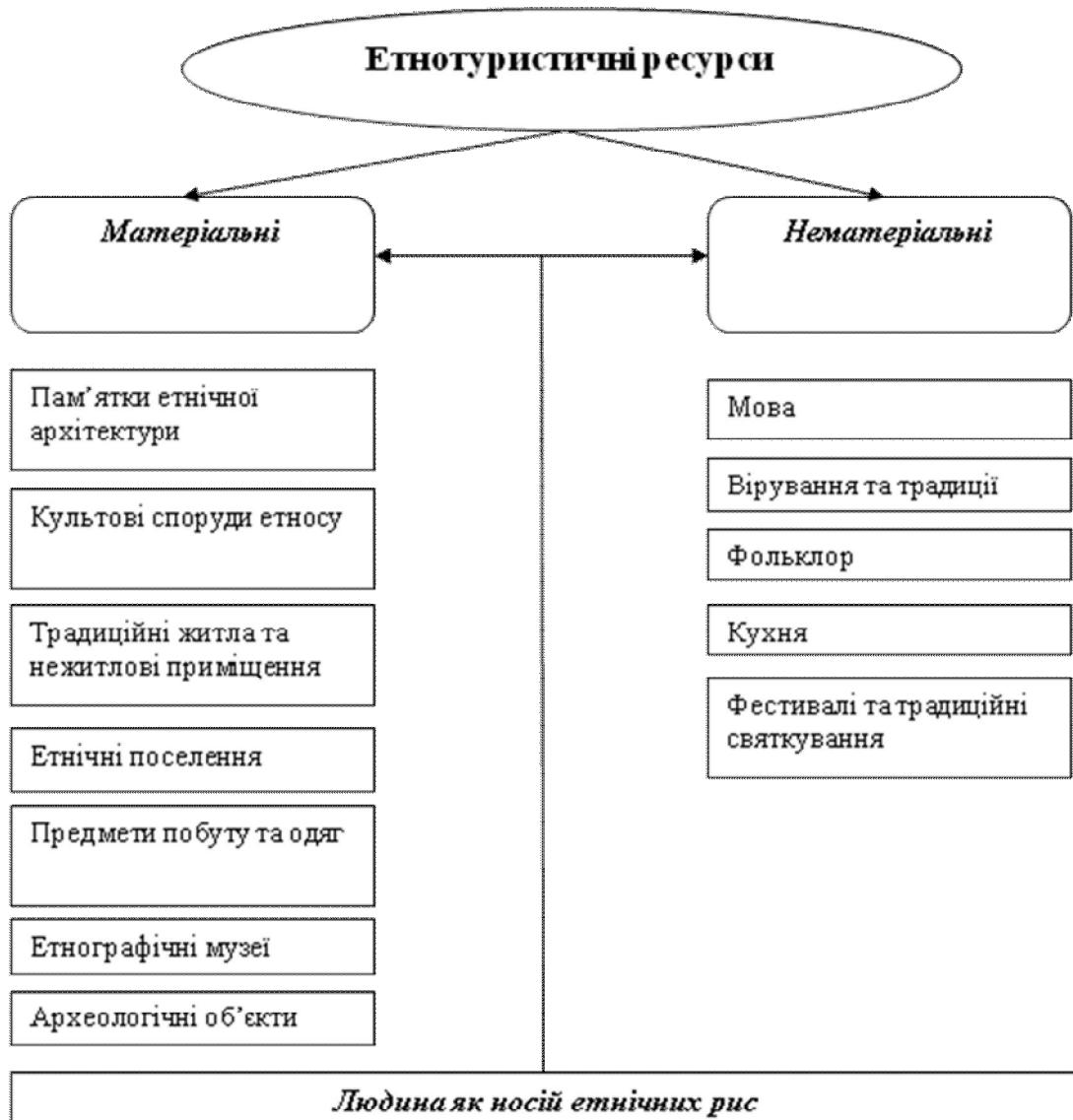

Рис. 1. Класифікація етнотуристичних ресурсів

Відзначимо, що основним ресурсом для етнотуризму є людина, як творець та носій етнічних рис певної національності. Тому саме наявність осіб, які відтворюють, зберігають та знайомлять з етнічними особливостями території залежить можливість розвитку етнотуризму.

Важливим питанням використання ресурсного потенціалу території є питання оцінки придатності ресурсів для використання у конкретних видах туризму. Актуальним це питання є і для етнотуризму.

Сьогодні сформовано декілька груп оцінки рекреаційно-туристичних ресурсів:

- психолого-естетична (визначає психоемоційний вплив ресурсу на відпочиваючого);
- технологічна (оцінює технічні можливості використання ресурсу);
- рентна або грошова (полягає у грошовому вираженні вартості ресурсу, або ефекту від його використання);
- медико-біологічна (вивчає вплив корисних властивостей ресурсу на організм людини);
- кадастрова (паспорт туристичного об'єкту 1-ТР).

Широкого поширення набули комплексні підходи до оцінки ресурсів, які поєднують складові різних із перелічених груп та реалізуються через вивчення придатності використання ресурсу для конкретного виду туризму. Саме комплексні оцінки найчастіше використовують у вивченні придатності ресурсів для різних видів туризму. Комплексний підхід передбачає поєднання як кількісних, так і якісних параметрів досліджуваного об'єкту. До уваги беруться тільки ті властивості, які можуть вплинути на організацію конкретного виду туризму. Такий підхід є найбільш придатним для оцінки ресурсів етнотуризму. Проте, при досліженні ресурсів для етнотуризму потрібно враховувати наступні особливості:

- оцінка різних ресурсів (матеріальних та нематеріальних);
- ресурси різні за часом та метою походження;
- значний вплив людського фактору на можливість використання ресурсів;
- різна забезпеченість етнотуристичними ресурсами територій;
- відсутність єдиного підходу до виділення та класифікації етнотуристичних ресурсів.

На основі запропонованої Т. Божук методики дослідження сакральних об'єктів для релігійного туризму, нами розроблено методичні підходи до оцінки історико-культурних ресурсів для потреб етнотуризму [2].

Загалом, виділено три блоки (територіальне розміщення, якісна характеристика та можливість туристичного використання об'єкта), які складаються із 14 критеріїв, кожен з яких оцінюється у три бали (таблиця 2). У запропонованому підході якісна характеристика розраховується окремо для матеріальних та нематеріальних ресурсів.

Враховуючи, що максимальна сума балів у об'єкта може бути 42, пропонуємо наступне ранжування придатності досліджуваних об'єктів для різних видів туризму: 36–42 — найбільш придатний; 29–35 — придатний; 21–28 — умовно придатний; 15–20 — малопридатний; 0–14 — непридатний.

Таблиця 2.
**Показники і критерії оцінки історико-культурних об'єктів
для потреб етнічного туризму [1]**

№ п/п	Критерій оцінки	Показники оцінювання		
		3 бали	2 бали	1 бал
Територіальне розміщення				
1.	Розташування	У межах великого міста або поблизу великих магістралей	Поза межами міста поблизу транспортних магістралей	Поза межами міста, далеко від транспортних магістралей
2.	Транспортна доступність	Безпосередньо поблизу дороги з твердим покривом, на відстані до 3 км від основних автомагістралей та залізничних станцій	Безпосередньо поблизу дороги з твердим покривом, на відстані 10–15 км від основних автомагістралей та залізниці	На відстані >5 км від доріг з твердим покривом і 15–20 км від автомагістралей та залізниці
3	Відстань від туристичних центрів	Відстань до 20 км	Від 21 до 50 км	Більше 51 км
4	Положення у ландшафті	Знаходиться на підвищенні, різноманітні компоненти ландшафту	Відсутність окремих елементів	Сусідство промислових районів, розміщення в низовині
5	Панорамність	Наявність фокусних пунктів, з яких видно широкі та далекі види	Наявність фокусних пунктів з незначною панорамою	Відсутність фокусних пунктів
Матеріальні об'єкти та їх якісна характеристика				
6а	Етнічна приналежність	Є класичними елементами певного етносу	Характерні риси певного етносу	Об'єкт включає різноманітні стилі
7а	Значення об'єкта	Міжнародне або національне (регулярне відвідання іноземцями або жителями різних регіонів)	Регіональне (відвідується жителями регіону, області)	Місцеве (відвідується жителями міста або іншого населеного пункту)
8а	Час створення	XIII–XV ст.	XVI–XVII ст.	XVIII ст. і пізніше
9а	Ступінь збереження	Повністю збережені або відновлені	Частково збережені, потребують відновлення	Зруйновані, залишились лише окремі елементи
10а	Унікальність	Єдиний у своєму роді	Рідко зустрічається	Звичайний
Нематеріальні об'єкти та їх якісна характеристика				
6б	Збереженість	Автентичний об'єкт	Традиційний з незначними змінами	Осучаснений
7б	Значення	Міжнародне або національне	Регіональне	Місцеве
8б	Частота відвідування	Відбувається раз у рік і більше	Раз у два роки	Раз у п'ять років
9б	Представленість об'єкту	Експозиціонується та широко розрекламований	Поодиноко представлений	Практично не позиціонується
10б	Унікальність	Єдиний у своєму роді	Рідко зустрічається	Звичайний
Можливість туристичного використання				
11	Атракційна ємність	Більше 2 годин	1-2 год	До 1 год
12	Рівень організації для показу	Спеціально підготовлені (містять музейні експозиції, проводять екскурсії)	Частково підготовлені (є елементи зовнішнього облаштування)	Не підготовлені

13	Наявність інфраструктури	Є можливість організації харчування, надання послуг екскурсовода, придбання сувенірів тощо	Є окремі елементи інфраструктури за межами об'єкта (в населеному пункті)	Інфраструктура відсутня
14	Інформаційне забезпечення	Представлений у більшості туристичних карт та путівників даного регіону, а також на інформаційних щитах та вказівниках	Відображені на деяких туристичних картах, є маркування маршруту	Не позначено на картах

У той же час, коли мова йде про загальну оцінку населеного пункту, то ранжування балів буде проводитись наступним чином: 168 і більше — найбільш придатні; 105–168 — придатні; 43–104 — умовно придатні; 15–42 — мало придатні; 0–14 — непридатні [1].

Цю методику апробовано на населених пунктах Турківського району Львівської області, що дозволило створити картосхему придатності населених пунктів району для етнотуризму на основі аналізу параметрів та кількості тих об'єктів які можуть бути етнотуристичними ресурсами (рис. 2).

Рис. 2. Придатність населених пунктів Турківського району для етнотуризму

Отримані результати оцінки можуть стати основою для планування розвитку етнотуризму на досліджуваній території.

Важливо також виділити підходи до використання етнотуристичних ресурсів. Вважаємо, що доцільно виділити три основних напрями використання етнотуристичних ресурсів: пізнавальний етнотуризм, етнофестивальний туризм та етноекотуризм.

Пізнавальний етнотуризм проявляється у наступних напрямках:

- відвідування музеїв етнічного спрямування;
- зустрічі з народними майстрами та носіями етносу;
- відвідування історико-культурних пам'яток, пов'язаних із певним етносом тощо.

Етноекотуризм здійснюється у наступних напрямках:

- відновлення традиційних форм природокористування та давніх промислів (землеробство, тваринництво, бортництво і т. д.);
- традиційна обробка природних матеріалів;
- обряди, звичаї, свята, пов'язані із природними явищами;
- народна медицина, фітотерапія;
- споживання традиційних страв з екологічно чистих продуктів;
- використання традиційних засобів пересування.

Етнофестивальний туризм проявляється в організації:

- етнографічних фестивалів;
- фестивалів традиційної гастрономії;
- фольклорних фестивалів;
- свяtkових ярмарок;
- народних святкувань.

Попри багатство України на етнотуристичні ресурси варто відзначити, що сьогодні існує низка проблем, які пов'язані із збереженням та використанням цих об'єктів у туризмі. Серед них:

- зникнення етнічних особливостей під впливом нових тенденцій (у тому числі завдяки прилаштуванню під туриста);
- зникнення традиційних видів господарювання;
- зменшення площ природних (недоторканих) територій;
- зменшення кількості людей, які є носіями традиційної культури;
- штучне винищення етносу в різні історичні періоди (наприклад, с. Жукотин Турківського р-ну);
- надмірне використання етноресурсів;
- відновлення традицій тільки завдяки окремим особистостям (відсутність державних програм та фінансування);
- нерівномірність вивчення та популяризації різних етносів (наприклад, невивченість сіл на Поліссі) тощо.

Отже, загалом сьогодні питання вивчення та збереження етнотуристичних ресурсів є актуальним для туризмознавчої науки. Активізація розвитку етнотуризму вимагає конкретних кроків, пов'язаних із

використанням та збереженням етнотуристичних ресурсів. Серед них можна відзначити: детальне вивчення етнотуристичного потенціалу різних територій; пошук оптимальної межі туристичного навантаження на етнографічні території; вироблення програм та застосування коштів до відновлення, збереження та використання етнотуристичних ресурсів; застосування нових територій до розвитку етнотуризму; формування кадастрів етнотуристичних ресурсів, тощо. Одним із механізмів досягнення поставлених завдань є проведення оцінки етнотуристичного потенціалу території України, що дозволить створити базу даних об'єктів, які доцільно використовувати для етнотуризму.

Література

1. Безручко Л. С. Оцінка історико-культурних ресурсів Турківщини для потреб етнічного туризму [Текст] / Л. С. Безручко // Карпатський край. — 2015. — № 1–2 (5–6). — С. 295–304.
2. Божук Т. І. Методичні аспекти визначення оцінки сакральних об'єктів для потреб туризму [Текст] / Т. І. Божук // Вісник Львівського державного інституту новітніх технологій та управління ім. В'ячеслава Чорновола. Серія «Економічні науки». — 2008. — Вип. 3. — С. 260–272.
3. Кузик С. П. Теоретичні проблеми туризму: суспільно-географічний підхід [Текст]: монографія / С. П. Кузик. — Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2010. — 254с.
4. Лаврук М. Гуцули українських Карпат (етнографічне дослідження) [Текст] / М. Лаврук. — Львів, 2005. — 286 с.
5. Лаптев Ю. Н. Этнографический туризм в Крыму: состояние и перспективы развития. Научно-методическое пособие. Изд. 2-е. дополн. [Текст] / Ю. Н. Лаптев, О. В. Савина. — Симферополь, 2003. — 74 с.
6. Орлова М. Л. Ресурсы этнического туризма региона: социально-географическая оценка (на материалах Одесской области) [Текст] / М. Л. Орлова // Автореферат диссертаций на заслуженое ученое звание кандидата гуманитарных наук. — Одесса, 2009. — 16 с.
7. Орлова М. Л. Ресурсы этнического туризма Украины, связанные с вірменским народом [Текст] / М. Л. Орлова, С. С. Редина, С. Г. Ярьоменко // Культура народов Причерноморья. — 2014. — № 267. — С. 98–104.
8. Петранівський В. Л. Етнокультурний і етнофестивальний туризм: теорія і практика [Текст] / В. Л. Петранівський, А. С. Лисик // Розвиток етнотуризму: проблеми та перспективи : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених. — Львів: ЛІЕТ, 2011. — С. 28–41.

Bezruchko L. S., Kuchinska I. V.

ETNOTURISTICAL RESOURCES: CLASSIFICATION, ESTIMATION AND USE
Classification of etnoturistical resources is conducted. Offered approach to the estimation of resources for organization of etnoturizm and the features of their use are investigational.

Keywords: etnoturizm, Etnoturistical resources, estimation of resources.

УДК 394.6

Біляк М. В., Косач Х. В., Лазурко М. С., Геців О. Р.
Яворівський національний природний парк

РОЛЬ ЯВОРІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ У ЗБЕРЕЖЕННІ ЕТНОКУЛЬТУРИ ТА ТРАДИЦІЙ ЯВОРІВЩИНИ

У статті розкриваються особливості популяризації етнічної культури і традицій в межах Яворівського національного природного парку шляхом проведення етнофестивалів.

Ключові слова: етнокультура, етнофестиваль, національний природний парк, народні промисли, майстер-клас.

Збереження природи у всій її багатогранності та збереження традицій і звичаїв народу тісно переплетені між собою. Відомо, що людське суспільство складається з географічного (життєвого) та етнокультурного середовища. Перше — це матеріальне довкілля, складене з природних та антропогенних об'єктів, в якому суспільство існує, задоволяє свої потреби та перетворює його. Друге — це створений людством духовний світ, що охоплює національні, соціальні, економічні, політичні та інші суспільні відносини і вироблені людством духовно-культурні цінності, які впливають на людей, формують їх світогляд, зокрема зумовлюють характер поведінки у стосунках з природою.

Саме ця ідея домінувала на міжнародній науково-практичній конференції «Екологічні та соціально-економічні аспекти збереження етнокультурної та історичної спадщини», яка відбулась у 2005 році в Карпатському біосферному заповіднику. Ця тема отримала відповідну наукову розробку у ряді праць сучасних дослідників [1].

У даному часі людина вважає себе господарем природи і для більшості з нас, на жаль, вона перетворилася на навколишнє середовище. Чи завжди так було? Ні, і ще раз ні.

З давніх-давен для наших предків високоморальним вважалося бережливе ставлення до «всього сущого на землі», до живої і неживої природи, тваринного і рослинного світу [2]. Природі поклонялись, від природи залежав добробут, з природою пов'язані більшість звичаїв, традицій, народних свят, які тісно переплелися із релігійними. Завдяки такому шанобливому ставленні до природи, збереглися величезні території природного середовища із багатим видовим складом як флори, так

і фауни. На цих територіях з метою збереження, відтворення і ефективного використання природних комплексів та об'єктів, які мають особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність і створюються національні природні парки — природоохоронні, рекреаційні, культурно-освітні, науково-дослідні установи загальнодержавного значення [4].

Однією з таких природоохоронних установ є Яворівський національний природний парк, розташований у межах своєрідного і привабливого регіону Розточчя, на території Яворівського району з його особливою етнічною культурою.

Яворівщина за своїми природними умовами поступалась перед сусідніми районами з більш родючими землями або м'якшим кліматом. Ґрунтові ресурси не сприяли розвиткові землеробства, тільки лісові та водні багатства краю дозволяли розвивати мисливство, рибальство. Та боротьба за існування, народна мудрість, винахідливість плекають на Яворівщині розвиток народних промислів, торгівлі, ремісництва, друкарства, самобутні види та форми декоративного мистецтва: різьблення і малювання по дереву, кераміка, ткацтво, вишивка, плетіння з лози, рогози і соломи. Майстерність Яворівських столярів у виготовленні скринь, пізніше меблів, орнаментальне різьблення та розпис на дереві відомі далеко за межами України. А майстри з виготовлення та розпису яворівської іграшки одержували та щорічно отримують високу оцінку і відзнаки не тільки в Україні, а й у світі.

Природа, звичаї, культурні надбання яворівчан надали території своєрідності і неповторності. Традиції передавалися і передаються із покоління в покоління, з вуст у вуста, і на сьогодні не втратили свого виховного значення. Стоячи на порозі загрозливих екологічних криз, варто знову звернутися до мудрості наших предків, щоб хоч трошки навчитись шанобливого ставлення до природи, втраченого нерозважливими нащадками.

Ці звичаї та традиції зберігає та популяризує Яворівський національний природний парк, через проведення екскурсій в екологотуристичних осередках, в яких зібрани вироби народних умільців Яворівщини (відпочинковий осередок «Верещиця») та музею старожитностей «Оселя Розточчя» (ур. Мочарі), де знаходяться старовинні предмети вжитку типових яворівських сіл [3]. Робота даних осередків містить більш ознайомчий та інформативний характер.

З досвіду варто зазначити, що найкращою формою збереження та відтворення традицій є проведення масових заходів, фестивалів, майстер-класів.

Цікавим прикладом таких заходів є етнофестиваль «Яворівська бавниця», який організовує парк з нагоди відзначення Дня працівника природно-заповідної справи та дня створення Яворівського НПП. Цей захід один із різновидів подієвого туризму, який отримав належний розвиток у Яворівському НПП.

Фестиваль дістав таку назву, оскільки бавниці, які пов'язували стрічкою кругом голови під хустину, були характерними тільки для Яворівщини. Вишивка на бавниці заслуговує детальної уваги, позаяк вона увійшла в етнографічну літературу як «славна Яворівка» — окремий тип узору, що ніколи не повторювався на інших частинах одягу. В ХХ ст. мистецтвознавці вивчали Яворівські бавниці, їх експонували на виставках, описували в літературі як своєрідний убір і неповторний вид Яворівської вишивки.

У літню пору, 7 липня, на території відпочинкового осередку «Верещиця» збираються поціновувачі українських народних пісень та майстер-класів. Етнофестиваль презентує фольклорне багатство, побут та звичаї, культурні цінності, духовну й матеріальну спадщину жителів Яворового краю. Святкову атмосферу створюють виступи сольних виконавців, фольклорних та танцювальних колективів Яворівщини. Родзинкою фестивалю є різноманітні майстер-класи народних майстрів, а саме: майстер-клас із гончарства, ляльки-мотанки, плетіння купальських віночків, а також плетіння із лози, розпис дерев'яних забавок в яворівському стилі, у яких бере участь значна частина учасників свята. Це своєрідний захід народної пісні та про-мислу, що об'єднує багатство народного надбання із дивовижною природою. Для прикладу майстер-клас з розпису яворівської іграшки (коники, пташки, ляльки), що майструється в основному з осики (здавна вважається, що вона має властивість відганяти усе лихе) та прикрашається традиційними яворівськими орнаментами — «вербівкою», «колками», «сонечками», «ружами» та ін. Яворівські забавки екологічно чисті, тому що виготовлені виключно з деревини, а розписуються лише безпечними акриловими фарбами, які замінили рослинні барвники. Тому розмальована власноручно іграшка тіши-тиме не тільки око, а й принесе користь.

Традиційний етнофестиваль «Яворівська бавниця» вийшов за межі Яворівщини та Львівщини. Гостями фестивалю є також туристи із-за кордону, яким цікава українська культура, звичаї та побут. Важливо зазначити, що традиції та звичаї Яворівщини збережені недостатньо, адже усім відомий Яворівський полігон «виселив» частину етнокультури разом із мешканцями 128 сіл.

Сучасна Яворівська земля — це букет чудесної природи і творіння людських рук. У ньому можна віднайти прекрасні троянди, працьовиту бджілку або безодню блакитного неба в краплині роси. А можна і стебла бур'янів військового полігону, рани кар'єрів чи лишай побутових відходів. Одвічна боротьба двох сил. Пропорційно добру і любові розпускаються квіти, а в їх тіні сохнуть бур'яни.

В своїй діяльності Яворівський національний природний парк, який є частиною Біосферного резервату «Розточчя», намагається на практиці безпосереднього вивчення природи, культури та традицій свого краю зберегти біорізноманіття, сприяти розвитку місцевих громад, відродженню традиційних ремесел, народних промислів, пропагувати невиснажливе природокористування, підтримку вирощування екологічно чистої сільськогосподарської продукції, підтримувати збереження історико-культурної спадщини шляхом проведення екологічно-освітньої діяльності та розвитку зеленого туризму.

Література

1. Джигірей В. С. Екологія та охорона навколишнього природного середовища. [Навчальний посібник] / В. С. Джигірей // К.: Знання, 2006. — 319 с.
2. Етновиховне середовище гірської школи: проблеми та перспективи розвитку. / І. Червінська // — Освітній простір України, 2014. — С. 102–108.
3. Науково-природниче значення Біосферного резервату «Розточчя» та сприяння сталому розвитку України / С. Стойко // Вісник Львівського університету. Серія біологічна, 2013. — № 63. — С. 62–74.
4. Проект організації території Яворівського національного природного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів / Брусак В. П., Ровенчак І., Влах М. [та ін.]. — Львів: ЛНУ ім. Ів. Франка, 2011. — 452 с.

Bilyak M. V., Kosach K. V., Lazurko. M. S., Hetsiv O. R.

ROLE YAVORIV NATIONAL PARK IN THE PRESERVATION OF ETHNIC CULTURE AND TRADITIONS OF YAVORIV REGION

This article is about ethnic culture and traditions popularization of the Yavoriv National Park doing etno festivals, preserving the traditions of native land.

Keywords: ethnocultural, etnofestyval, National Park, handmade, master-class.

УДК 379.82

Глушкова Т. С., Осадча А. В., Шкіринець В. М.
Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕТНОТУРИЗМУ В УРБОСЕРЕДОВИЩІ

В дослідженні були охарактеризовані перспективи розвитку етнотуризму у середовищі українських міст. Розглянуто різні види історико-культурних ресурсів як основних носіїв етнонадбань, збереження та примноження яких у сукупності з розвиненою інфраструктурою міст сприятиме диверсифікації етнотуристичної пропозиції. Запропоновано заходи, що сприятимуть розвитку етнотуризму в урбосередовищі.

Ключові слова: *етнотуризм, історико-культурні ресурси, урбосередовище.*

У продовж ХХ ст. відбулася еволюція туризму, і сьогодні — це вже не розвага представників вищого соціального прошарку, а невід'ємна сфера життєдіяльності населення більшості країн світу. Для задоволення потреб сучасної людини в насиченому позитивними емоціями дозвіллі сьогодні існує більше 50 видів туризму. Серед них, особливої уваги заслуговує етнічний туризм, оскільки його розвиток сприяє і культурному збагаченню туристів зокрема, і зменшенню регіональних відмінностей ідентичності населення.

Актуальність даної теми визначає те, що Україна має цінні природні та історико-культурні ресурси, що характеризуються етнічним забарвленням та можуть бути атрактивними як для вітчизняних туристів, так і для іноземних.

Серед науковців, які досліджували окремі проблеми етнотуристичної тематики можемо виокремити результати Бочана І. О.[1], Дідовича І. І., Дідович А. П. [2], Кузьмука О. І. [4], Чорненької Н. В. [7] та інших. Проте, вектори розвитку етнотуризму в урбосередовищі Україні, які характеризуються комплексністю заходів на макро- і мікрорівнях, досліджені недостатньо.

Метою нашого дослідження є: окреслити перспективи розвитку етнотуризму у містах України. Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущеннях, що розробка заходів у запропонованих напрямках розвитку етнотуризму в урбосередовищі сприятиме диверсифікації

туристичної пропозиції, збільшенню доходів від туристичної галузі на всіх рівнях національної економіки та зменшенню регіональних відмінностей ідентичності населення України.

Об'єктом дослідження є етнотуризм в урбосередовищі. Предметом дослідження — окреслення бази розвитку етнотуризму в середовищі українських міст та визначення перспектив розвитку даного напрямку.

Тлумачення етнотуризму характеризується відмінними підходами у різних науковців. Тому, зазначимо, що у нашому дослідженні ми будемо розглядати етнічний туризм з точки зору Бочана І. О., який розглядає його як «важливу складову людських цінностей, як специфічний вид людської діяльності, мотивацією якої є пізнання краєзнавчих та країнознавчих ресурсів, ознайомлення з цінностями етнографічних груп у місцях їх компактного проживання на території України. Мета етнотуризму полягає у відвіданні етнотуристичного регіону нашої держави для ознайомлення з культурою, побутом, традиціями, діалектами, кухнею, образотворчим мистецтвом місцевих жителів» [1, с. 1].

Основу розвитку етнотуризму в урбосередовищі складають історико-культурні туристичні ресурси, розташовані в містах. Історико-культурні туристичні ресурси (ІКТР) — це сукупність пам'яток духовної та матеріальної культури, що створені в процесі історичного розвитку суспільства на певній території, мають пізнавальне значення і можуть використовуватися для туристичної діяльності. Незалежно від сезону та пори року, такі об'єкти приваблюють туристів, що позитивно впливає на стан розвитку туризму.

Кожен із видів ІКТР поділяють на підвиди. Так, археологічні пам'ятки охоплюють ареали первісного заселення, кургани, стоянки і поселення; давні городища (прості) та давні городища (складні), забезпечені лініями оборони з дитинцем [3, с. 69].

Пам'ятки історії — це меморіальні пам'ятки, пов'язані з історичними подіями, війнами, національно-визвольними змаганнями, бойовими традиціями, а також пам'ятники учасникам історичних подій, та відомим історичним діям.

Архітектурні пам'ятки та пам'ятки містобудування поділяються на архітектурні ансамблі, пам'ятники оборонного будівництва, сакральні споруди, народної архітектури, громадські споруди, палацо-паркові ансамблі й сучасні пам'ятки архітектури.

Мистецькі пам'ятки як вид ІКТР — це пам'ятки професійних і народних художніх промислів, музеї, які експонують пам'ятки образотворчого, декоративно-ужиткового та інших видів мистецтва.

Етнографічні пам'ятки — етнографічні музеї з відповідною експозицією, музеї народної архітектури та побуту, фольклорні пам'ятки усної та

писемної творчості, яскраво виражені й добре збережені народні традиції тощо [3, с. 73].

Особливістю ІКТР є те, що вони мають повсюдний характер розташування, і визначити їх значення для туризму дуже важко, адже кожен із таких пам'яток може вирізнятися особливою цінністю [5]. Окрім того, зауважимо, що не вся спадщина минулого належить до ІКТР. До них варто зарахувати лише ті історико-культурні об'єкти, котрі добре вивчені, мають суспільно-виховне значення і саме тому можуть бути використані для задоволення туристичних потреб певних туристичних груп, що формуватимуться за інтересами [3, с. 66].

В Україні під охороною держави перебувають понад 70 тисяч історико-культурних пам'яток, серед них понад 12 тис. особливо цінних у туристичному плані пам'яток архітектури, які є зразками монументальних витворів мистецтва, починаючи від ІІІ ст. до н. е.

Пам'ятки історії та архітектури нерівномірно розміщені на території України. Більшість із них знаходиться в західних областях, а також у Київській, Хмельницькій, Вінницькій, Чернігівській, Сумській областях та в Республіці Крим. Східні й південні області не є настільки багатими на пам'ятки архітектури, — це пов'язано з пізнім освоєнням території, тому найдавніші з них датуються XVII ст. [3].

Найбільше пам'яток історії та архітектури розміщено у Львові (2 500) та Львівській області. Це пояснюється давнім освоєнням цієї території, віддаленістю від театрів воєнних дій минулого, порівняно високим економічним розвитком та значною густотою населення. Львів розташований на перехресті важливих торговельних шляхів з півночі на південь і з заходу на схід. У Львові збереглися визначні пам'ятки, починаючи від XII ст. Особливо цінними є архітектурні ансамблі площині Ринок (XV–XIX), вулиць Вірменської (XIV–XIX) та Руської, які занесені до списку світової архітектурної спадщини ЮНЕСКО. Мистецьку цінність європейського масштабу мають ансамблі Успенської церкви (XVI–XVII), Святоюрського (XVII) та Вірменського (XIV–XVIII) соборів; Домініканського костелу (XVIII).

Другим містом в Україні за кількістю пам'яток архітектури є Київ (понад 1 500). Передусім це споруди епохи Київської Русі — Золоті ворота (1037), Софіївський собор (1037), Видубицький монастир (XI), ансамбль Києво-Печерської лаври (XI). Зважаючи на виняткову художню цінність, за рішенням ЮНЕСКО, ансамбль споруд Софіївського собору та Києво-Печерської лаври внесені до списку світової культурної спадщини.

Кам'янець-Подільський — місто-заповідник, що за кількістю пам'яток архітектури (понад 150) посідає третє місце в Україні.

Особливу цінність становлять Стара фортеця (XI–XVIII), церкви, костели, житлові та цивільні споруди.

В Україні збереглися пам'ятки, пов'язані з колонізацією Причорномор'я стародавніми греками. Це руїни Херсонесу і Пантікапея в Криму, Ольвії в Миколаївській області [3].

Через часті напади на землі України іноземних загарбників на її території споруджено чимало замків і фортець, які мають європейське значення. До найцінніших варто віднести замки в Ужгороді, Кременці, Луцьку, Острозі та ін.

Характерними елементами пізнавальних ресурсів є соціальні та природні об'єкти, явища, події, походження яких тісно пов'язане з територією та історією як України, так і інших країн. До них належать, зокрема, місця, пов'язані з життям, діяльністю або перебуванням в Україні всесвітньо відомих письменників, художників, політичних діячів [3].

Поєднання історико-культурних ресурсів з розвиненою інфраструктурою міста створює платформу для розробки туристичних пакетів, які містять основні та додаткові послуги, що забезпечують комплексний та комфортний відпочинок туриста.

Важливо для розвитку етнотуризму організувати синергетичну діяльність усіх рівнів національної економіки.

Так, пріоритетні напрями менеджменту державного туризму повинні бути орієнтовані, перш за все, на:

- розвиток соціальних програм у етнотуризмі, у тому числі в бюджетних організаціях (інсентив-туризм);
- розвиток культурно-масових програм (подієвий туризм);
- стимулювання розвитку інфраструктури туристичних послуг;
- реконструкцію історико-культурних об'єктів у зонах екологічного відпочинку;
- співпрацю з науковими організаціями, у т.ч. зарубіжними, стимулювання туристичного бізнесу в містах;
- удосконалення інформаційної політики (зокрема інформаційна підтримка туристичних об'єктів державного значення);
- розвиток громадських форм управління туристичним комплексом (профільних об'єднань та асоціацій підприємців).

На мікрорівні розвиткові етнотуризму сприяли б такі заходи як:

1. Розробка нових тематичних напрямів екскурсійної діяльності.

Кожний тематичний напрям повинен мати свою структуру, водночас у розробці повинен враховуватися принцип модульності та комплексності, що дає можливість створення розгалуженої мережі туристичних та екскурсійних маршрутів. Розвиток етноспрямованого

туризму призведе до пожвавлення туристичного потоку і сприятиме розвитку туристичної індустрії в цілому [7].

2. Позиціонування етнічних маршрутів на міжнародних ринках.

Необхідно створити зацікавленість у розширенні екскурсійних турів туристичними підприємствами. Деякі науковці [2, с. 18] стверджують, що грамотні підходи до організації етнотурів, можуть виступати конкурентною перевагою вітчизняних підприємств на міжнародному ринку.

Результатом успішного впровадження заходів усіх рівнів національної економіки варто очікувати підвищення прибутковості туристичних фірм та об'єднання суспільстві в регіональному вимірі. Знання туристів, які вони отримують під час етноподорожей розширяють уяву на національно-культурні самобутність населення різних регіонів, знайомлять з рівнем сучасної культури, запобігають поширенню негативних стереотипів стосовно культурної та мовної ідентичності, щодо відмінностей жителів різних регіонів України. Соціальні дослідження підтверджують, що низький рівень внутрішньої географічної мобільності населення України є чинником поглиблення регіональних відмінностей ідентичності [4]. Водночас, респонденти наголосили, що отримати знання про громадян, які проживають у різних регіонах країни всього в ході поїздок та спілкування з місцевими жителями. Це дає більш повну інформацію про життя співграждан в інших регіонах для подолання стереотипів та упереджень [6].

Таким чином необхідність розвитку етнічного туризму підкреслюють два аспекти: економічний та соціальний. З одного боку, цей вид туризму має позитивний вплив на розвиток туристичної галузі загалом, підвищуючи рентабельність туристичного бізнесу та поповнюючи державні бюджети. З іншого — сприяє зменшенню регіональних відмінностей ідентичності населення України, що є надзвичайно необхідним у сучасних умовах, що характеризуються розбіжностями у ключових культурних цінностях серед населення окремих регіонів України. При цьому, акцент на урбосередовище, при розробці етнотуристичних продуктів, забезпечить його комплексність та якість.

Література

1. Бочан І. О. Вступне слово про етнотуризм / І. О. Бочан // Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Львівський інститут економіки і туризму. — Львів. — 2001. — С. 196.
2. Дідович І. І. Використання етнотуризму як один із факторів підвищення конкурентоспроможності українських туристичних компаній на міжнародному туристичному ринку / І. І. Дідович, А. П. Дідович // Львівський інститут економіки і туризму. — Львів: ЛІЕТ. — 2011. — С. 426.
3. Кузик С. П. Географія туризму / С. П. Кузик. — Львів: Знання, 2011. — 271 с.

4. Кузьмук О. І. Культурний туризм як інструмент формування національної ідентичності [Електронний ресурс] / О. І. Кузьмук. — 2010. — Режим доступу до ресурсу: http://tourlib.net/statti_ukr/kuzmuk.htm.
5. Чорненька Н. В. Аспекти розвитку етнотуризму в містах / Н. В. Чорненька // Львівський інститут економіки і туризму. — Львів: ЛІЕТ. — 2011. — С. 426.
6. Озеленення міських зон зарубіжних міст [Електронний ресурс]. — 2016. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.vinzelenvbud.com.ua/novyny/presa-pronas/ozelenennia-miskykh-zon-zarubizhnykh-mist.html>.
7. Спільна ідентичність громадян України: підґрунтя, виклики, шляхи формування // Національна безпека і оборона. — 2007. — № 9. — С. 26.

Hlushkova T. S., Osadcha A. V., Shkirynets V. M.

**PERSPECTIVES OF DEVELOPMENT OF ETNOTOURISM
IN URBOENVIRONMENT**

The prospects for the development of ethnic tourism among Ukrainian cities was described in the research. The different types of historical and cultural resources as major carriers ethnic heritage, preservation and enhancement which together with good infrastructure will help bridge diversification of the ethnic tourism offer was considered. The activities that promote ethnic tourism in urboenvironment was proposed.

Keywords: *ethnic tourism, historical and cultural resources urboenvironment.*

УДК 908.54 (477.86)

Гнатюк Н. М.

Карпатський національний природний парк

САКРАЛЬНА ДЕРЕВ'ЯНА АРХІТЕКТУРА ЯРЕМЧАНЩИНИ ЯК ЦІННИЙ РЕСУРС ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕТНОТУРИЗМУ В РЕГІОНІ

У роботі подана загальна характеристика дерев'яної храмової архітектури як синтез духовної, культурно-історичної та мистецької спадщини українського народу. Розглянуто питання використання пам'яток сакральної архітектури Яремчанщини — важливої складової історико-культурних туристичних ресурсів Карпатського краю.

Ключові слова: сакральна архітектура, церква, етнотуризм Гуцульщина.

Об'єкти історико-культурної спадщини, зокрема, традиційна храмова архітектура, є унікальним світом, який демонструє не лише високу духовність наших предків, але й усе багатство народної скарбниці, що втілилося у будівництво дерев'яних церков. Дослідженнями пам'яток сакральної архітектури, можна довідатись про історію, культуру, традиції, народне мистецтво, особливості житлобудування, звичаї та обряди того чи іншого історико-етнографічного регіону. І це далеко не весь перелік, так як давні храмові споруди — це правіковий будівничий досвід та культурно-мистецькі надбання українського народу. І з цього огляду, народна храмова архітектура є цінним об'єктом для збереження, популяризації та включення до туристичної сфери.

Про надзвичайне зацікавлення та увагу до української дерев'яної сакральної архітектури свідчить велика кількість наукових досліджень, фундаментальних праць та публікацій, що включають в себе не лише окремі дослідження вчених, а й досвід попередників та масштабний аналіз досліджень як українських, так і закордонних науковців. До цього привели певні історичні події, внаслідок яких українські церкви після поділу земель опинилися на території інших країн. Імена видатних українських дослідників сакральної архітектури як Ф. Вовк, Ф. Шміт, М. Соколовський, С. Тарапущенко, П. Жолтовський, В. Щербаківський, Д. Щербаківський, М. Драган, В. Січинський, Й. Стрижговський, П. Юрченко, Г. Логвин та інші, відомі не лише в Україні, але й далеко поза її межами. Не можна оминути увагою грунтовні наукові дослідження про історико-культурні пам'ятки Я. Тараса, І. Могитича, Л. Прибєги, В. Слободяна, В. Вечерського, В. Завади та інших сучасних науковців.

Проте, незважаючи на значні напрацювання у цій царині, на сьогоднішній день немає повного аналізу історичних досліджень дерев'яної сакральної архітектури. Це необхідно зробити не лише, щоб узагальнити різні, інколи суперечливі, результати напрацювань науковців, але й для визначення власної ідентичності та належної оцінки історико-культурної спадщини нашого народу.

Метою дослідження є вивчення сучасного стану пам'яток сакральної архітектури на території Яремчанщини, оцінка їх як туристичного ресурсу для включення об'єктів історико-культурної спадщини в мережу туристичних маршрутів у даному регіоні. Це допоможе провести глибше дослідження дерев'яних церков та визначити перспективи розвитку етнотуризму на цій території.

Серед різних видів туризму в Карпатському регіоні важливе місце займає етнотуризм. Помилковою є думка, що лише природні багатства краю приваблюють численних відвідувачів з усіх куточків нашої країни та зарубіжжя. З кожним роком етнотуристають все популярнішими, а туристів приваблює історія та традиції краю. Культова архітектура України є невід'ємною складовою національної культури, яка розвивалася протягом усього періоду існування українського етносу [6, с. 158]. Матеріальна та духовна культура однієї із найцікавіших етнографічних областей України — Гуцульщини, здавна приваблювала як відомих українських та європейських політичних та культурних діячів, краєзнавців та етнографів, істориків та митців, так і звичайних мандрівників та відпочивальників, так званих «літників». В центрі їхньої уваги поставала дерев'яна церква як вершина багатовікової народної традиції, з її етнічною ідентичністю. Свого часу один із найбільш відомих дослідників української сакральної архітектури, учений-енциклопедист, мистецтвознавець, політичний та громадський діяч Дмитро Антонович писав, що «на цілому просторі Європи найбільша кількість і то найцінніших зразків дерев'яного будівництва збереглася на Україні, звідти той великий інтерес до українського дерев'яного будівництва в літературі слов'янських та інших народів, що постав ще на початку XIX ст., та який в останні роки в Західній Європі набув особливої інтенсивності» [5, с. 67].

На території Яремчанщини збереглися церкви XVIII–XX століть, збудовані у традиційних формах гуцульської школи народного храмового будівництва, домінуючим типом якої є п'ятизрубний храм, хрещатий у плані, одноверхий. Центральний зруб квадратний, однієї ширини з бабинцем і вівтарем або розширений, завжди вінчається восьмигранним наметовим верхом на барабані. Бокові рамена хреста перекриваються коробовими склепіннями та покриваються двосхилими

дахами. З метою захисту нижніх вінців зрубу від намокання навколо споруди завжди влаштовували широку піддашшя [4, с. 127]. Дослідник Іван Могитич подає 5 типів хрещатих церков, об'ємне вирішення яких залежить від пропорцій бокових рамен по відношенню до центрального зрубного квадрата [3, с. 207–214]. Для прикладу, план у вигляді рівнораменного хреста має церква Різдва Пресвятої Богородиці, Ворохта, 1615 р. [3, с. 208]. (Сучасні дослідники дерев'яних церков вважають це легендами, адже до кінця XVIII ст. ще не було жодної документальної згадки про Ворохту. Ворохта тоді ще була безіменним присілком Микуличина, де проживало лише декілька родин [2, с. 215]), церква Чуда св. Арх. Михаїла с. Дора (Яремче), 1844 р. План близький до рівнораменного хреста з незначними скороченнями бокових прямо-кутних рамен має церква св. Івана Милостивого, с. Ямна (Яремче), 1766 р. (шематизм 1832 р.). План хрестовий з короткими боковими раменами, центральний зруб розширений: церква св. Дмитра, с. Татарів, 1870-і рр.; Пресвятої Трійці, с. Микуличин, 1868 р. Тим самим досягається композиційна цілісність форм, що надає будівлям пірамідоподібний вигляд. Гармонійність та довершеність церквам, що органічно вписуються в гірський природний ландшафт вносять вищукані в пропорціях дзвіници: В с. Татарів — це двоярусна, квадратна в плані з наметовим восьмигранним завершенням, а в Микуличині — три ярусна, третій ярус якої — відкрита восьмигранна галерея у вигляді аркади [4, с. 132]. Пластичну виразність спорудам надає гонтове покриття.

Незважаючи на типологічні відмінності, «деревляні хрестові церкви мають у зовнішньому вигляді досить спільних прикмет з іншими типами дерев'яної церкви, бо все українське деревлянє будівництво творить одну цілість, на яку складається спільна всім типам техніка, спосіб провадження стін і дахового накриття, забезпечення стін і т. д.» [1, 142].

Традиція дерев'яного будівництва, що формувалася упродовж багатьох століть, не була відрівна від внутрішнього змісту сакральної споруди, як не можна відділити матеріальну культуру народу від духовної. Ця традиція виходила, в першу чергу, з потреб літургійного обряду та різних чинників, в тому числі і народного мистецтва, що і сформувало самобутню концепцію українського сакрального будівництва. «Кожна окрема частина такої [дерев'яної — Н. Г.] церкви, як і вся її архітектура взагалі, здається, має одну думку, одну мету, одну яскраву рису: підняти настрій чоловіка, одірвати мисли його від землі, захопити всю істоту чоловіка і обернути, піднести її до гори, до Бога» [7, с. 236].

Пам'ятки сакральної дерев'яної архітектури українців Карпат є цінними духовними перлинами в скарбниці народної спадщини. Саме тому важливо є привернути увагу як громадськості, так і відвідувачів

краю до збереження храмів, їх популяризація, щоб кожен міг відкрити для себе не лише Гуцульщину як частину гірських Карпат, але й Гуцульщину сакральну.

Представлення традиційної храмової архітектури Яремчанщини як якісного туристичного продукту вимагає всебічного глибинного вивчення особливостей народного церковного будівництва на певній історико-етнографічній території, зокрема, Гуцульщині. Створення етномаршрутів, що знайомили б із духовною скарбницею нашого народу — це шлях до віднайдення власної ідентичності в світовому історичному та культурному просторі, збереження етнокультурної самобутності та національних традицій для подальшого розвитку нашої держави.

Література

1. Драган М. Д. Українські деревляні церкви. Генеза і розвій форм: в двох частинах / Михайло Драган; передм. В. С. Александрович; прим. В. С. Александрович, В. М. Слободян; предм.-геогр. покажч., терм. Словник В. М. Слободян; упоряд. О. О. Савчук. — 2-ге вид. — Харків: Видавець Савчук О. О., 2015. — 450 с.
2. Клапчук В., Клапчук М. Церкви на Гуцульщині [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.liet.lviv.ua/redakce/index.php?clanek=2464&slozka=75&laG=uk&xuser=659232679115635824>.
3. Могитич І. Р. Громадські споруди: Дзвіниця. Церкви // Гошко Ю. А., Кішук Т. П., Могитич І. Р., Федака П. М. Народна архітектура Українських Карпат XV–ХХ ст. — К.: Наукова думка, 1987. — 272 с.
4. Прибєга Л. Дерев'яні храми Українських Карпат / Л. Прибєга. — К.: Техніка, 2007. — 168 с.
5. Тарас Я. Сакральна дерев'яна архітектура українців Карпат: культурно-традиційний аспект / Я. Тарас. — Львів: НАНУ, 2007. — 640 с.
6. Українська етнологія: навч. Посібник / За ред. В. Борисенко. — У 45 К.: Либідь, 2007. — 400 с.
7. Щербаківський В. М., Щербаківський Д. М. Українське мистецтво: в двох томах з додатками / Вадим і Данило Щербаківські; передм. І. Ходак; передм.-геогр. покажч. В. М. Слободяна; упор. О. О. Савчук. — Харків: Видавець Савчук О., 2015. — 472 с.

Hnatiuk N. M.

SACRAL WOODEN ARCHITECTURE OF THE YAREMCHE REGION AS THE VALUABLE RESOURCE FOR THE DEVELOPMENT OF ETHNO-TOURISM IN THE REGION

The article contains a general characteristic of wooden church architecture as a synthesis of spiritual, cultural and historical and artistic heritage of the Ukrainian people. The issue of the use of monuments of sacral architecture of Yaremche region as the important component of historical and cultural tourism resources of the Carpathian region is considered.

Keywords: sacral architecture, church, ethno-tourism, Hutsul region.

УДК 338.483.13(421)

Данило О. О., Лотоцька-Дудик У. Б.
Львівський інститут економіки і туризму

КУЛІНАРНІ ФЕСТИВАЛІ ЯК ПЕРСПЕКТИВНА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ЕТНОТУРИЗМУ

У статті проаналізовано особливості створення національного туристичного продукту на міжнародному ринку за допомогою популяризації національних харчових традицій і страв. Охарактеризовано найбільш популярні кулінарні фестивалі, які створюють передумови для активного розвитку етнотуризму в Україні.

Ключові слова: етнотуризм, кулінарні фестивалі, національні кухні.

Зростання потреби сучасної людини в подорожуванні віддзеркалює зростаюче прагнення людини до самореалізації, рекреації своїх духовних і фізичних сил. Задоволльнити таке прагнення здатен туризм, в тому числі і етнологічний [1, 2].

Ресурсна база етнічного туризму багата і своєрідна. Окрім пам'яток матеріальної та духовної культури етносу, таких як етнічна архітектура, тематичні музейні експозиції, фольклор, звичаї, традиції, вірування, релігійна обрядовість, архаїчна говірка, етнічний одяг, предмети побуту тощо важливою складовою є також ознайомлення з національними кулінарними традиціями [3, 4].

Сьогодні все більш актуальною стає тенденція підкреслення етнічної ідентичності та позиціонування національного туристичного продукту на міжнародному ринку за допомогою активної популяризації національних харчових традицій і страв. Використання особливостей побуту, традиції проведення свят, етнічної кухні сприяє пробудженню позитивних емоцій, відчуття задоволення від подорожей, відпочинку, оздоровлення та сприяє бажанню приїхати і наступного разу.

Аналіз наукової та фахової літератури свідчить про активне науково-практичне опрацювання даної проблеми в Україні. У дослідженнях А. Бусигіна, Е. Маслова, І. Комарницького, В. Федорченка, Т. Божук, Л. Прокопчук розглядаються особливості створення регіональних туристичних продуктів на основі національної кухні та кулінарних традицій. Тема кулінарних фестивалів та свят розглянута в наукових працях українських та зарубіжних вчених О. Коваля, Н. Старости, І. Волкова, Н. Гордецької, А. Стручаліної. Однак, вказана проблематика досліджена не достатньо глибоко, виходячи з того, цей напрям туризму активно розвивається та потребує подальшого вивчення.

Мета дослідження — проаналізувати роль кулінарних фестивалів у популяризації етнотуризму через ознайомлення з оригінальними технологіями виготовлення місцевих харчових продуктів, традиціями їх споживання та опанування навичками кулінарного мистецтва.

Кулінарна спадщина є частиною туристичного досвіду. Крім того, існує шлях поглиблого вивчення традиційної кухні в розумінні та інтерпретації соціальних, культурних, комерційних, технологічних, економічних і оздоровчих контекстів. Аспект харчування в туризмі має виражений етнogeографічний підхід, оскільки їжа цікавить туриста не стільки з точки зору технології її приготування, скільки як явище побутової культури, що розвивається за певних географічних умов. Національна кухня знаходиться в тісному взаємозв'язку з іншими аспектами життя, які відображають взаємини людей у суспільстві, норми і форми поведінки, традиційні для даної нації. Етнотуризм є важливим чинником позитивної глобалізації сучасного соціуму, який сприяє перетворенню протистояння культур у їх діалог, збереженню природної та культурної спадщини.

Україна має великий потенціал щодо розвитку етнотуризму через популяризацію його на кулінарних фестивалях. Багаторічні традиції, самобутня кухня, особлива культура, гостинність українського народу та багаточисельні гастрономічні фестивалі створюють передумови розвитку цього напряму туризму.

Проаналізуємо найбільш популярні кулінарні фестивалі в Україні, які пропагують національні страви.

Фестиваль голубців проводять у с. Четфалва Закарпатська область, де живуть переважно угорці. Угорці загорттають в листи квашеної капусти копчену свинячу груднинку з паприкою і торгоні — дрібними шматочками тіста. Загалом в якості покривного листа використовують все, що росте під рукою: листя кольрабі, хрону і дикого винограду. Гості фестивалю зможуть покуштувати головну страву, отримати уроки чардашу, а також взяти участь у конкурсах з виготовлення голубців.

Фестиваль «Гуцульська бринза» проходить в Рахові, Закарпатська область. Гуцульську бринзу вважають білим золотом Карпат. Свято приурочується поверненню вівчарів з полонини додому. Розпочинається дійство з урочистого маршу, учасники якого одягнуті у яскраве гуцульське вбрання. Хода святкової колони супроводжується грою на народних інструментах та гуцульськими співами.

Основною стравою на святкуванні є бринза — сир з овечого молока виготовлений за допомогою ферменту з натурального сичуга (шлунок) свійської худоби. Екологічність та натуральність — ось у чому головна цінність продукту, кажуть вівчари. На фестивалі пред-

ствалено величезний вибір бринзи, іншої сирної продукції та страв на їхній основі. Обов'язково треба скуштувати сирного коника, щоб рік був вдалим і багатим, а господар здоровим.

Рахівський фестиваль також популяризує гуцульську культуру. Кожне селище Гуцульщини, яке бере участь у фестивалі, прикрашає свій павільйон повністю в автентичному стилі — рушниками, килимами, гуцульськими стравами.

Фестиваль дерунів проходить у Коростені (Житомирська обл.), на якому демонструють і дегустують найкращі деруни з усіх куточків України та інших країн. У рамках фестивалю серед дегустаторів проводяться змагання на найбільшу кількість продегустованих дерунів та за кращий відгук переможцю. Та головне змагання фестивалю — конкурс на найкращий дерун. Щороку на цьому святі готують дерун вагою не менше 100 кг. На фестивалі діє школа дерунярства: досвідчені кухарі вчать усіх бажаючих готувати деруни.

На фестивалі кулінарного мистецтва «Короп Фест», який проводять на Тернопільщині в селищі Коропець головним героєм є риба короп. На святі є можливість покуштувати понад сотню страв з коропа, відвідати майстер-класи з приготування місцевих страв — вареників з коропом і фірмового коропа маринованого.

Фестиваль «Борщ’їв» відбувається на Тернопільщині в м. Борщів. Борщ є витвором тисячолітнього українського кулінарного мистецтва. Недарма кажуть, що він не «вариться», а «твориться». Особливість борщу — в його неповторності. Це страва унікальна, скільки господинь — стільки й смаків. Програма свята завжди насичена, весела, пізнавальна та смачна. Близько півсотні навколоишніх сіл представляють свій борщ, який за самобутніми рецептами готують місцеві господині вже не одну сотню років. Крім того, для всіх бажаючих готується борщ безпосередньо у великому казані на багатті. До боршу традиційно пропонують пампушки та інші смачні страви національної кухні. Не обходиться і без розваг: всі відвідувачі можуть насолодитися народною музикою, піснями та танцями.

Фестиваль «Тушкованого півня» проводиться у с. Косонь (Закарпатська область). Протягом дня відбувається основний конкурс, на якому можна познайомитися з унікальними рецептами приготування цього косоньского делікатесу.

Фестиваль леквару (сливи) проходить на Берегівщині. Його унікальність полягає в тому, він демонструє давні національні традиції, пов’язані з варінням сливового лекварю (повидла по-закарпатськи) та приготуванням страв на його основі.

Фестиваль «Свято пампухах». Це одна з головних подій Різдва у Львові. Основною родзинкою свята є конкурс пампухів, які готують у різних населених пунктах Львівщини. На святі функціонує Пампухова хата, де у гостей є можливість спробувати неймовірну кількість солодких пампухів та ознайомитися із рецептами їх приготування. Окрім того проходять конкурс пампухоїдів та конкурс на найкращий вертеп.

Кулінарні фестивалі дають змогу не тільки ознайомитися з кулінарними традиціями певної країни, укладами матеріальної культури народу, елементами його фольклору і традиційними способами виробництва продуктів харчування, а й доторкнутися до її історичного минулого [5].

Популяризація етнотуризму в Україні через кулінарні фестивалі з огляду на традиції та унікальну кухню є дуже перспективним напрямом, який при якісній рекламній кампанії, підтримці зі сторони держави та участі туристичних підприємств в процесі становлення, здатен стати одним з основних напрямів туризму в країні.

Література

1. Жук І. З. Туризм як пріоритетна галузь національної економіки / І. З. Жук // Туристичний, готельний і ресторанний бізнес: інновації та тренди: 36. матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7 квіт. 2016 р.) / Міністерство освіти і науки, Київський національний торговельно-економічний університет. — Київ: Київ. нац. торг. екон. ун-т, 2016. — С. 27–29.
2. Ковешніков В. С. Інноваційні види туризму / В. С. Ковешніков, О. С. Ліфіренко, Н. М. Стукальська // Інвестиції: практика та досвід. — 2016. — № 4. — С. 44–49.
3. Бочан І. О. Вступне слово про етнотуризм / І. О. Бочан // Розвиток етнотуризму: проблеми та перспективи: 36. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (Львів, 25 лютого березня 2016 р.) / Міністерство освіти і науки, Львівський інститут економіки і туризму. — Львів: ЛІЕТ, 2016. — С. 6.
4. Кулаковська І. М. Етнокультурний потенціал як чинник підвищення екскурсійної привабливості регіону // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. — 2010. — № 3. — С. 73–76.
5. Басюк Д. І. Інноваційний розвиток гастрономічного туризму в Україні / Д. І. Басюк // Наук. пр. НУХТ. — 2012. — № 45. — С. 128–132.

Danylo O. O., Lototska-Dudyk U. B.

FOOD FESTIVAL AS A PERSPECTIVE COMPONENT OF ETHNOLOGIC TOURISM DEVELOPMENT

The features of creation of national tourist product at the international market by popularization of national food traditions and dishes are analyzed in the article. The most popular culinary festivals that create pre-conditions for active development of ethnologic tourism in Ukraine are described.

Keywords: ethnologic tourism, culinary festivals, national kitchens.

УДК 338.48-6:641/642(477.83)

Дорош Ю. С., Рондяк М. І.

Львівський інститут економіки і туризму

ГАСТРОНОМІЧНА ТЕМАТИКА В СУВЕНІРНІЙ ПРОДУКЦІЇ ЛЬВОВА

У статті проаналізовано гастрономічну тематику в сувенірній продукції Львова. Досліджено основні підходи щодо класифікації сувенірів. Проаналізовано основні туристичні вулиці історичного центру Львова з метою виявлення наявності сувенірів з гастрономічною тематикою. Проведено соціологічне опитування для виявлення основних вподобань туристів у виборі гастрономічних сувенірів.

Ключові слова: сувенір, гастрономічний сувенір, Львів, шоколад, кава, пиво, пряники, марципан.

На сучасному етапі розвитку туристичної індустрії сувенірна продукція відіграє важливе значення, оскільки постає своєрідним елементом іміджу міста/країни та брендом. Сувеніри поєднують у собі колорит місця, в якому вони були придбані і виготовлені, та позитивні емоції, що пов'язані з певними подіями, свідками яких була та чи інша людина. Крім того, варто зазначити, що сувенірна продукція по суті виступає предметом брендингової діяльності в туризмі, а сувенір — візуальним носієм ідентифікації чітко визначеної туристичної дестинації. Сувеніри становлять доволі значну частку витрат туриста. Наприклад, за результатами маркетингових досліджень Інституту розвитку міста загальний обсяг коштів, витрачених туристами у Львові впродовж 2016 р. склав близько 500 млн. євро, 6 % із цієї суми становили витрати на сувеніри [6]. Таким чином, Львів як туристична столиця України повинна надавати значної уваги питанню сувенірної продукції.

В сучасній науковій літературі можна зустріти низку статей, що лише частково стосуються досліджуваної нами тематики. Деякі фахівці та науковці сфер маркетингу, туризму та етнографії досліджували вплив сувенірної продукції на бренд території як в контексті маркетингових комунікацій, так і в частині впливу ментально-етнічної ідентифікації території країни з певним сувеніром; серед них А. М. Гаврилюк, О. В. Паходюк, С. Г. Ярьоменко [2, 6, 9].

Проте, недостатньо уваги присвячено науковому дослідження питання гастрономічної тематики у сувенірній продукції на туристичному ринку м. Львова. Основна ж маса публікацій з цієї тематики,

які можна знайти у друкованих та електронних джерелах, належить журналістам або практикам туризму і присвячена висвітленню гастрономічних подій та рекламі гастрономічної продукції, що пропонуються їх виробниками.

Метою статті є дослідження гастрономічної тематики у сувенірній продукції Львова.

Термін «сувенір» походить від французького *souvenir*, що в перекладі означає «згадка, пам'ять». Сувенір розглядається як художній чи художньо оформленій виріб, як правило невеликих розмірів, що відображає місцеві особливості, пам'ятки, видатні події та досягнення, які реалізуються туристам на пам'ять про подорож, у подарунок іншій особі [2]. Достеменно невідомо, коли вперше люди почали обмінюватися сувенірами, однак можна припустити, що першими сувенірами, які використовували наші предки, були обереги.

Сувенірна продукція несе в собі дух місця, звідки вона була привезена. Туристи купують сувеніри, щоб знову пережити емоції, пов'язані з їх подорожжю або для того, щоб передати близьким, друзям та знайомим частинку своєї радості. Саме тому на якість сувеніра, а в подальшому, вибір туристом з-поміж інших подібних впливає його локальність (місце придбання) та автентичність. Очевидно, що набагато доречнішим сувеніром, наприклад, зі Львова, буде філіжанка для кави, смачний шоколад, ніж псевдоєтнолялька, вироблена в Китаї [2].

Сучасний туристичний Львів розпочав відновлення старовинних традицій, оскільки місто завжди було відомим торговим центром. Саме у ньому в минулому перетиналися шляхи товарів та культур із Сходу та Заходу. У Львові настільки майстерно й творчо вміють подати інформацію, що процес купівлі перетворюється на суцільне задоволення та пізнання історії і легенд міста Лева.

Широкий асортимент продукції, що відносять до сувенірної, потребує класифікації та уточнення. Р. А. Бардіна та Е. І. Орловський пропонують поділити сувеніри за тематикою, способом використання, матеріалом виготовлення, промислово-галузевим відношенням (рис. 1) [9].

Згідно із наведеною класифікацією найбільш прийнятною для досліджуваної нами тематики буде класифікація сувенірної продукції за промислово-галузевим призначенням, зокрема, як продукція харчової промисловості з поділом на кондитерську, тютюнову та лікерогорілчану. Вважаємо, що ця класифікація охоплює достатньо широкий спектр, тому пропонуємо вживати термін «гастрономічний сувенір», який підкреслює зв'язок між власне пам'ятним подарунком та його гастрономічною цінністю. На нашу думку, гастрономічний сувенір —

це їжа або напої, що були привезені на згадку із туристичної дестинації, для якої є притаманним процес їх виготовлення.

Рис.1. Класифікація сувенірної продукції [9].

Різноманітність уподобань туристів, що прибувають до Львова, відображається на пропозиції сувенірів у крамницях. Крім традиційних листівок та магнітів, велика кількість магазинів пропонує гастрономічні сувеніри, які користуються стабільним попитом. Аналізуючи гастрономічні асортиментні позиції сувенірних крамниць, виділимо основні: кава; шоколад (враховуючи цукерки із шоколаду); пиво; наливки; чай; пряники; мед; марципани; карамель; варення та ін.

Для з'ясування деяких практичних аспектів територіальної організації сувенірної продукції, нами здійснено дослідження, суть якого полягала у підрахунку наявних сувенірних крамниць у середньовічній частині міста Львова, асортименту представлених у них товарів, а також гастрономічної тематики у сувенірній продукції. Для аналізу обрано одинадцять основних туристичних вулиць і площ історичного центру міста, а саме: площа Ринок; вулиця Вірменська; вулиця Шевська; вулиця Друкарська; вулиця Krakівська; вулиця Руська; вулиця Староєврейська; вулиця Сербська; вулиця Галицька; площа Катедральна; вулиця Братів Рогатинців.

Найбільша кількість сувенірних магазинів зосереджена на площі Ринок (18), вулицях Вірменській (11), Староєврейській та Сербській (по 9). Сувеніри із гастрономічною тематикою у найбільшій кількості представлено на площі Ринок (12), на вулицях Староєврейській (7) та Krakівській (5).

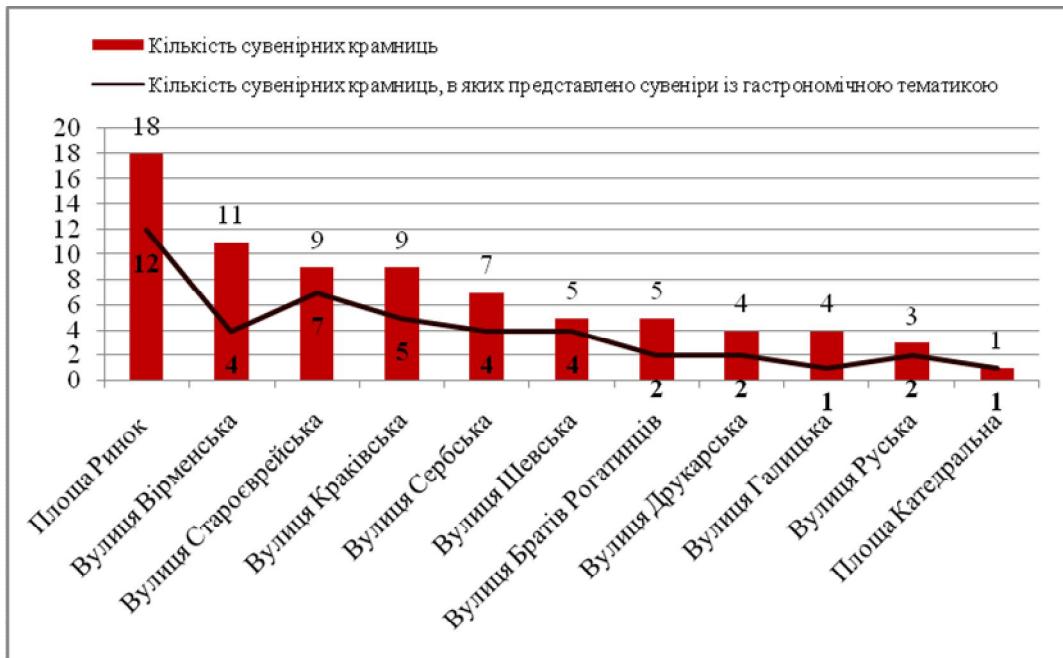

Рис.2. Територіальний розподіл сувенірних крамниць Львова

Результати досліджень свідчать, що в середньому близько 60% сувенірних магазинів пропонують для покупців гастрономічні сувеніри. Частка крамниць з гастрономічними сувенірами коливається від 35% до 65% в залежності від вулиці.

Нижче подано коротку характеристику найбільш популярних локацій із продажу та виготовлення гастрономічних сувенірів у Львові.

Шоколад. Це загальновідомий традиційний солодкий сувенір зі Львова. У центрі міста багато крамниць з солодощами: «Львівська коваління шоколаду», «Чоколядка», «Буденні бомбони», а також відомий бренд в Україні та Європі — «Львівська майстерня шоколаду», що виробляє шоколадні вироби ручної роботи з бельгійського шоколаду. Асортимент налічує понад 40 видів цукерок зі різними смаками та начинками [3].

Кава. Зрозуміло, що каву у Львові не вирощують, але саме Львів впевнено можна назвати головним кавовим містом країни. Історія львівської кави почалася 1802 р., саме тоді у місті Лева відкрилася перша кав'ярня Якуба Леваковського [1]. Зараз однією з найцікавіших локацій, де її можна придбати є «Львівська копальня кави». Каву тут видобувають, обсмажують та готують понад 30 видів кавових напоїв.

Марципани. Марципани — це солодощі з цукрової пудри та перетертого мигдалю. У майстерні їх виготовляють вручну, за власним рецептом. Також тут проводять цікаві майстер-класи.

Пряники. Духмяні львівські пряники зазвичай можна побачити на святкових ярмарках, які організовують до Великодніх на Різдвяних

свят. Проте є у Львові також крамниця «Майстерня пряників Юрашки» [5]. Назва традиційних львівських медових пряників виникла ще 200 років тому. На великих ярмарках на площі Святого Юра, біля собору Святого Юра, завжди продавалися кавові, мигдалльні, карамельні, ванільні пряники-медяники. На честь площі та собору їх називали «юрашки». Це чудові гостинці зараз можна придбати у однойменній майстерні «Юрашки», яка продовжує традиції випікання смаколиків.

Карамель. Скуштувати і придбати виготовлену вручну натуральну карамель можна у «Львівській майстерні карамелі» [4]. Майстерня працює в унікальному форматі: вся продукція готується на очах у відвідувачів. Крім того, в приміщенні цієї майстерні знаходиться магазин, де крім карамельних виробів, також продається ірис та маршмеллоу.

Пиво. Свіжозварене «живе» пиво у Львові — легендарний галицький хмільний напій. Броварні, в яких варили пиво, працювали у Львові з XIV ст. За часів Середньовіччя львівське пиво поставлялося у різні країни Європи. Велику частину хмільного напою у старовинному Львові варили монахи у монастирях. В багатьох рестораніях і кнайпах сучасного Львова подають свіжозварене пиво різних видів. Одним з таких є театр пива «Правда» на площі Ринок, де представлено близько 30 різновидів напою. Варто зазначити, що це не єдина локація де можна придбати львівське пиво; тут мова йде лише про центральну частину нашого міста.

Наливки. Львівські наливки — популярний алкогольний напій. У центрі Львова багато крамниць, рестораній, кнайп, в яких можна продегустувати та придбати наливки різних видів. У 1782 р. у Львові почала працювати «Фабрика лікерів та горілки Бачевського». Це був один з перших в світі горілчаних заводів, на якому в промислових масштабах виготовляли близько 100 видів наливок, горілок та настоянок. Традиції та легенди знаменитої «Фабрики Бачевського» відроджують у сучасному Львові. Зокрема, в сувенірній крамниці від ресторанії Бачевських представлено значний асортимент наливок. Крім того, наливки та настоянки у якості сувенірів можна придбати у «Наливках зі Львова» та «П'яній Вишні».

З метою виявлення основних гастрономічних сувенірів, що користуються популярністю серед відвідувачів міста нами здійснено соціологічне опитування серед студентів Львівського інституту економіки і туризму, які є мешканцями інших областей. В опитуванні взяло участь 30 респондентів. Усі 100% опитаних відповіло, що купують сувеніри в туристичних дестинаціях та, зокрема, купували якийсь сувенір зі Львова. Гастрономічні сувеніри придбали 90%

опитаних. На рис. 3 представлено результати щодо основних різновидів гастрономічних сувенірів та їх відсотковий розподіл, тобто ті гастрономічні сувеніри, які наші студенти купляли найчастіше.

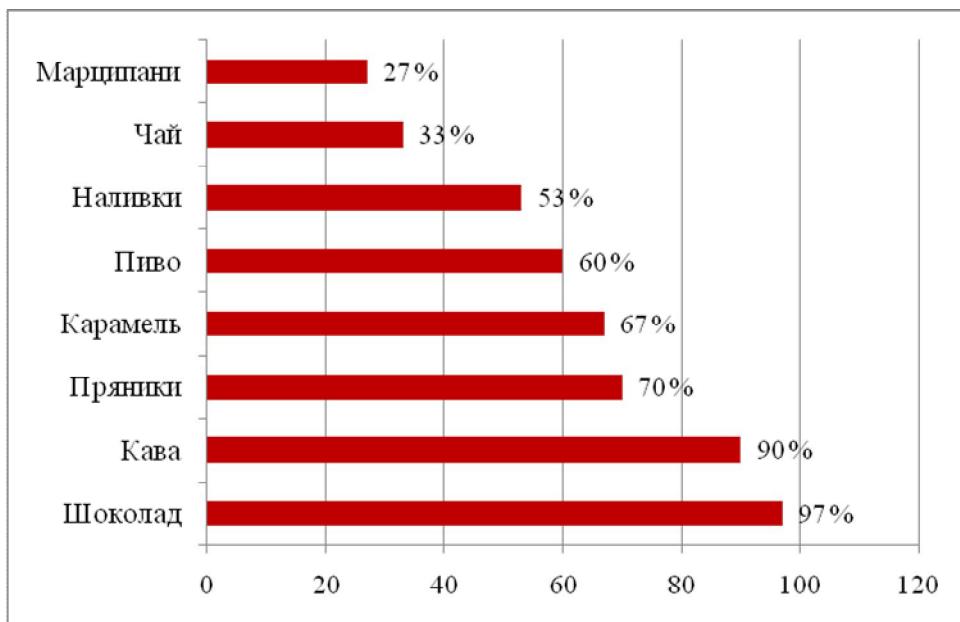

Рис. 3. Результати соціологічного опитування щодо купівлі студентами гастрономічних сувенірів

Отже найбільш популярними гастрономічними сувенірами серед студентів є шоколад (97%), кава (90%) та пряники (70%).

За результатами здійсненого дослідження, можна зробити висновки, що частка гастрономічних сувенірів в асортименті сувенірних крамниць міста є значною і поступово зростає. Окрім традиційних кави та шоколаду, з'являються нові їх види, що користуються значним попитом серед туристів. Таким чином, можна впевнено сказати, що гастрономічні сувеніри зі Львова — це частина львівської атмосфери, галицьких традицій та легенд.

Література

1. Блог Андрія Кусія — Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://andriy-kusiy.livejournal.com/8209.html>.
2. Гаврилюк А. Сувенірний брендинг в Україні як маркетинговий інструмент етнотуристичної промоції території / А. Гаврилюк, К. Данник // Державне управління: удосконалення і розвиток. — 2015. — № 4. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=838>.
3. Львівська майстерня шоколаду. — Електронний ресурс. — Режим доступу: <https://www.chocolate.lviv.ua/>.
4. Львівська майстерня карамелі. — Електронний ресурс. — Режим доступу: www.caramel.lviv.ua/ua/.

5. Львівська майстерня пряників «Юрашки». — Електронний ресурс. — Режим доступу: yurashky.com/ua/.
6. Пахолюк О. В. Особливості українського ринку сувенірної продукції та її класифікація / О. В. Пахолюк // Товарознавчий вісник. — 2015. — Вип. 8. — С. 90–96.
7. Центр туристичної інформації. Звіт Львівського туристичного офісу. — Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.touristinfo.lviv.ua/uk/b2b/Presentations/>.
8. Що привезти зі Львова. Блог Олени та Євгенія Пузатків. — Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://ua.elenapuzatko.com/shho-privezti-zi-lvova-top-18-suveniriv-podarunkiv-i-syacyanok-z-mista-leva/>.
9. Ярьоменко С. Г. Сувенірна продукція в туризмі / С. Г. Ярьоменко // Матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конференції «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання»: 24–25 березня 2016 р., м. Черкаси: у 2-х томах / М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. — Черкаси: Видавець Чабаненко Ю. А., 2016. — Т. 1. — С. 276–280.

Dorosh Yu. S., Rondyak M. I.

GASTRONOMICAL MOTIVES IN SOUVENIR PRODUCTION OF LVIV

In the article the subject of gastronomic souvenirs in the city is analyzed. The basic approaches to souvenir classification are researched. The main tourist streets of the historical center of the city to identify the presence of gastronomic souvenirs are analyzed. A sociological survey to identify major preference of tourists in the choice of gastronomic souvenirs is conducted.

Keywords: souvenir, gastronomic souvenir, Lviv, chocolate, coffee, beer, gingerbread, marzipan.

УДК 913(73):338.483.13

Євсеєнкова Д. Р.

Львівський інститут економіки і туризму, студентка

ЕТНОФЕСТИВАЛІ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ ЯК ЗАСІБ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ЕТНІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті охарактеризовано етнічні фестивалі та свята, що відбуваються у країнах Латинської Америки. Проаналізовано і висвітлено етнічну складову найвідоміших фестивалів, показано їх зв'язок із традиціями, звичаями та обрядами етнічних культур. Розкрито роль і місце фестивалів у розвитку етнічного туризму в регіоні.

Ключові слова: фестиваль, етнічна культура, карнавал, Латинська Америка.

Розвиток туристичної індустрії у сучасному світі відбувається дуже динамічно. Серед різних туристичних атракцій особливою популярністю користуються фестивалі — масові святкові дійства, в епіцентрі яких, зазвичай, знаходиться група людей, об'єднаних спільними традиціями, звичаями, релігійними віруваннями, ідеями, переконаннями тощо. У кожній країні фестивалі мають особливі звичаї, дуже часто пов'язані з етнічними спільнотами, традиціями їхнього матеріального та духовного життя. Відтак, досвід проведення фестивалів у різних країнах світу є надзвичайно актуальними для розвитку вітчизняного фестивального туризму, особливо його етнічного напрямку.

На туристичній карті світу своєю популярністю та атрактивністю виділяються фестивалі країн Латинської Америки. Дослідженням етнічних культур цього регіону займалось багато вчених, однак інформація про етнофестивалі та національні свята цього регіону є дуже фрагментарною і не має комплексного висвітлення, особливо в контексті розвитку етнічного туризму. Тому мета нашого дослідження полягає у систематизації та аналізі найвідоміших фестивалів Латинської Америки, які зберігають місцеві традиції, звичаї, базуються на віруваннях народу та вирізняються яскравим етнічним забарвленням.

Загалом, сучасні дослідники класифікують фестивалі за тематикою, місцем та часом проведення, метою і масштабністю дійств. Найпопулярнішою є типологія фестивалів за змістом; традиційно виділяють етнічні, релігійні, музичні, гастрономічні, спортивні фестивалів, а також на увагу заслуговують фестивалі сучасних етнічних субкультур [3]. Одним із ключових напрямів популяризації культури

різних народів світу є етнофестивалі, що презентують фольклорне багатство, побут, звичаї, культурні цінності, духовну й матеріальну спадщину народу або етнічної групи [3].

Етнофестивалі Латинської Америки відрізняються від етнічних фестивалів інших країн світу, оскільки більшість із них сформувалися на стику різних культур, вірувань, народностей, що сприяло витворенню унікального фестивального явища у цьому регіоні. Адже на території Латинської Америки проживають корінні мешканці — індіанці, переселенці з країн Європи — іспанці, португальці, та перевезене з Африки негритянське населення. Співжиття цих народностей призвело до появи змішаних рас — метисів, мулатів, самбо. Таке різноманіття народів, зі своїми звичаями, традиціями, обрядами і святами, зумовилоформування численних етнічних фестивалів.

Латинська Америка має надзвичайно цікаву інтерпретацію етнофестивалів, оскільки тут вони проводяться у вигляді яскравих карнавалів. У країнах цього регіону такі свята набули грандіозних масштабів — це феєричні, яскраві шоу з музикою і танцями, які привертають увагу туристів з інших континентів. Серед найцікавіших фестивалів Латинської Америки варто відзначити Карнавал в Ріо-де-Жанейро (RioCarnival; Бразилія), Аргентинський карнавал в Гуалегуайчу (Carnival del Pals Gualeguaychu; Аргентина), Мексиканський карнавал (Carnivalin Mexico; Мексика), Карнавал Веракруса (Carnival Varakrusa; Мексика), Свято сонця в Лімі (The Inti Raymi; Перу), Головний карнавал на Еквадорі та Галапагоських островах (Carnivalin Ecuador; Еквадор), Карнавал в Чилі (Chile traditional Carnival in Santiago; Чілі), Фольклорний карнавал в Барранкільї (Barranquilla Carnival; Колумбія), Карнавал в Оруро (Carnival of Oruro; Болівія), Карнавал у Венесуелі (Carnivalin; Венесуела) та інші.

Одним із найяскравіших та феєричних видовищ світу є Бразильський карнавал, який є культовим і найпопулярнішим дійством Бразилії і всього світу. Він є аналогом слов'янського свята Масляна, що традиційно проходить за 40 днів до початку Великого посту [1]. Цю традицію започаткували португальці у XVIII ст., однак форма, в якій він проходить зараз, з піснями, танцями і традиційним вуличними святкуваннями, зародилася десь у середині XIX ст. У той час був написаний перший карнавальний марш, а з XX ст. почали створюватися перші школи самби та проводились змагання між ними [7].

За три тижні до офіційного початку карнавалу проходить пре-карнавал, інакше кажучи генеральна репетиція. Сальвадор-де-Баїя — одне з міст, де карнавал не закінчується ніколи, репетиції карнавальних блоків тривають протягом всього року [7]. Головне ж свято

Бразилії відбувається у бразильському місті Ріо-де-Жанейро. Карнавал складається з двох частин:

- народний карнавал, що стихійно проходить вулицями й площами міста;
- офіційний — змагання бразилійських шкіл самби [7].

Карнавал розпочинається передачею мером Ріо-де-Жанейро у п'ятницю символічного, оздобленого блискучими каменями, ключа від міста блазнівському королю Момо, якого щорічно вибирає шляхом кастингу спеціальне журі. Також на цій церемонії присутні королева карнавалу в супроводі першої та другої принцес, яких теж обирають спеціальним голосуванням.

Сотні тисяч гостей та жителів Ріо-де-Жанейро в масках та костюмах виходять на вулиці. Вночі відбувається традиційний парад центром міста, на якому виступають ті школи самби, які не потрапили на офіційну частину. Усюди проходять стихійні театралізації, масові танці, ігри, конкурси [9].

Вечері у суботу та неділю відбуваються змагання шкіл самби, пошість кожного дня. З 1984 р. вони проходять на спеціально збудованому самбодромі — це своєрідна алея довжиною 700 м і ширину 13 м, обабіч якої розміщують трибуни, які можуть вмістити приблизно 80 тис. глядачів. Кожна школа відзначається своїми карнавальними засобами, які найбільш повно розкривають тему їх виступу. Для оцінки виступу кожної школи журі використовує десять критеріїв. Важливé значення має рух колони, виступ як передової групи і пари танцюристів — солістів, злагодженість гри оркестру ударних інструментів. Також оцінюють костюми учасників параду, оформлення рухомих карнавальних платформ [7].

З Ріо традиція карнавальних парадів шкіл самби поширилася на інші міста й особливо прижилася в Сан-Паулу. Однак не зникла й традиція вуличного карнавалу, в якому можуть брати участь всі охочі. Вона збереглася на північному сході Бразилії, в основному у містах Ресіфе і Олінда [1].

Традиційно, коли мова йде про найбільші та найпопулярніші карнавали світу, насамперед, згадують бразилійський карнавал у Ріо-де-Жанейро. Але варто відзначити, що аргентинський карнавал в Гуалегуайчу, не поступається розмахом та яскравістю бразильському карнавалу. Одночасно він є одним із найбільш тривалих карнавалів світу, адже відбувається впродовж двох місяців кожної суботи в січні та лютому [6]. І хоч Гуалегуайчу — це маленьке містечко, під час аргентинського карнавалу сюди приїжджають туристи з усього світу і місто, ніби, прокидається на два зимові місяці. Аргентинський

карнавал є національним святом, тому сюди приїжджають не лише туристи зі всього світу, а й аргентинці зі всіх кінців країни.

Перед початком карнавалу учасники збираються на самбодромі — спеціальній конструкції, створеній для проведення карнавалу. Зовні він виглядає, як витягнутий у довжину стадіон. Як тільки починається карнавал, на самбадромі розпочинають свій феєричний хід танцівниці і танцюристи в неймовірних нарядах — все в пір'ї, блискітках, стразах! За ними котяться величезні платформи і декорації. Всі танцювальні групи відрізняють свій унікальний стиль та ідея [6]. Кожна карнавальна група циклічно відтворює протягом своєї ходи певний коротенький історичний сюжет. У кінці кожного сезону обирають королеву з числа учасниць святкових груп [8].

Колоритна культура сучасної туристичної Мексики теж визначається давніми традиціями та звичаями. У Мексиці проходять карнавали, самобутність яких привертає увагу туристів. Першим з них є Мексиканський карнавал, що розпочинається за тиждень до Великого посту. Карванал проводиться в різних регіонах Мексики, таких як Веракруз, Мацатлан, на острові Косумель, в містечку Сан-Хуан-Чамула, Тепостлані та Уехоцінго. Багато хто називає мексиканський карнавал другим Марді Гра. Після карнавалу починається Великий піст, тому карнавал є «останнім шансом» зануритися в задоволення мирського життя. Вулиці Мексики вибухають сотнями яскравих вогнів і звуків. Танці, паради, феєрверки не змовкають протягом 5 днів; багато жителів Мексики у цей час не виходять з дому без масок, відганяючи цим злих духів [11]. Після закінчення карнавалу вибираються Королева і «Страшний король». Але самим цікавим моментом мексиканського карнавалу є Свято пригноблених чоловіків. Впродовж двадцяти трьох з половиною годин, скривджені чоловіки можуть займатися всім, чим тільки захочуть. Для того, щоб найкраще побачити мексиканський карнавал, варто відправитися в місто Мацатлан.

Інший мексиканський **карнавал Веракрус**, суттєво відрізняється від традиційних латиноамериканських фестивалів і швидше нагадує Венеціанський карнавал. У будні дні святкування проходить на центральній площі Сокало, де встановлюється сцена і щовечора виступають музиканти і гумористи, і на головній вулиці Авеніда Індепендент, якою кожен будній день йдуть карнавальні ходи. Дами, танцюючи сучасні ритми і народні мотиви, діти в різних костюмах, клоуни, жінки в пір'ях і масках, оркестри духових інструментів, барабанщики йдуть довгою колоною пішки або їдуть на відкритих платформах. Тут відбувається шість великих парадів з 54-а карнавальними групами, концерти і нескінченні заходи за участі іноземних гостей. На

концертній площаці виступають відомі співаки зі всього світу. Традицією карнавалу є спалювання опудала монстра у перший день карнавалу на Сокало.

Одним із найцікавіших свят Перу є Свято сонця в Лімі — це релігійна церемонія інків та багатьох індіанських народів, присвячена богу Інті. Свято проводиться протягом зимового сонцестояння та відзначає Новий рік в Андах. З 1944 р. 24 червня щороку на це свято проводиться театралізована постанова в Саксаоамані, що привертає тисячі туристів та місцевих мешканців. Сотні тисяч людей прибувають до Куско з усього Перу, Південної Америки і світу, щоб протягом тижня відсвяткувати новий рік Інті Раймі [9]. Щодня впродовж свята відбувається якийсь захід, а вечорами звучить жива музика перуанських музичних груп. Святкування починається із закликання Сапа Інка, який просить благословення від Сонця. Після промови, Сапа Інка, що сидить на золотому троні, переносять до стародавньої фортеці Саксайуаман, в горах над Куско. Процесія проходить уздовж прикрашеної квітами вулиці, під звуки молитов, музики і традиційних танців. Жінки, йдучи попереду процесії, підмітають вулиці, таким чином виганяючи злих духів. З Сапа Інка приходять жерці, одягнені в парадний одягу, посадові особи суду, дворянини. Всі належно одягнені в залежності від їхнього рангу та прикрашені срібними і золотими прикрасами [9]. Бути обраним на роль Сапа Інка або його дружини — дуже велика честь. Тому сотні акторів беруть участь в конкурсі на цю роль. У фортеці відбувається ритуальне жертвопринесення білої лами. Жерці за плямами крові читають майбутнє інків. Після заходу сонця, підпалиють снопи соломи і починаються ритуальні танці на честь чотирьох напрямків вітру. Церемонія Інті Раймі закінчується ходою до Куско, де жерці благословляють людей. Після цього і настає Новий рік [9].

Ще одним фестивалем цього регіону, який привертає увагу, є Головний карнавал на Еквадорі та Галапагоських островах. Він відбувається у лютому або березні і закінчується в День покаяння [2]. У цей період обирається Королева Карнавалу (Reinadel Carnaval). Під час карнавалу організовують барвисті ходи. Ходу очолює живий оркестр, а за ним тягнуть машину, замаскована під «подіум». Тематика «подіумів» найрізноманітніша: можна побачити подіум у вигляді сонця, у вигляді дракона, у вигляді блазня, просто прикрашеної квітами. Тут танцюють дівчата на чолі з Королевою, або пари, або навіть колективи. Цей карнавал не схожий на жоден інший фестиваль в Латинській Америці. Під час святкування учасники кидають повітряні кулі, заповнені водою, пакети, заповнені борошном, обливають один одного з водної зброї, кидають один в одного яйцями та іншими продуктами [2].

Звичайно, це далеко не весь перелік свят, карнавалів, фестивалів Латинської Америки, адже кожна країна регіону витворила власне бачення того, яким має бути справжнє свято. Карнавали кожної країни дуже схожі, але, в той же самий час, вони мають відмінні риси, відрізняються масштабністю, всесвітньою відомістю, тривалістю. Але, не зважаючи на все це, ці карнавали покликані приносити радість і щастя, багато позитивних емоцій та вражень.

Проаналізувавши карнавали і свята країн Латинської Америки, можна сказати, що окрім з них мають схожі традиції, ґрунтуються на етнорелігійних засадах, вирізняються яскравістю та пишністю дійств. Кожна країна в такий спосіб демонструє традиції і звичаї свого народу, зберігає власну автентичність та особливість. Більшість із окреслених карнавалів є всесвітньовідомими і збирають щороку тисячі туристів, що у свою чергу сприяє розвитку етнічного туризму та презентує самобутність етнічних спільнот регіону.

Література

1. Бразильський карнавал [Електронний режим]. — Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Бразильський_карнавал.
2. Главный карнавал в Эквадоре и на Галапagosских островах [Електронний режим]. — Режим доступу: <http://kailash.ru/ikwadur/1782.html>.
3. Грицьку-Андрієш Ю. П., Бучко Ж. І. Фестивальний туризм у системі рекреаційно-туристської діяльності // Науковий вісник Чернівецького університету. — 2010. — Вип. 519/520. — С. 56–60.
4. Карнавал в Аргентине [Електронний режим]. — Режим доступу: <http://mirador-travel.com/countries/czentalnaya-i-yuzhnaya-amerika/argentina/eto-interesno/karnaval-v-argentine>.
5. Карнавал в Бразилії: свято, видовище, традиції і божевілля [Електронний режим]. — Режим доступу: <https://tsn.ua/blogi/themes/tourism/karnaival-v-braziliyi-svyato-vidovische-tradiciyi-i-bozhevillya-338596.html>.
6. Карнавал в Гуалегуайчу [Електронний режим]. — Режим доступу: <http://argpais.ru/gualeguaychu/carnaval.html>.
7. Карнавал у Ріо-де-Жанейро [Електронний режим]. — Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Карнавал_у_Ріо-де-Жанейро.
8. Мексика: Карнавал в Веракрус ждёт гостей [Електронний режим]. — Режим доступу: <http://www.buenolatina.ru/news.php?id=1270>.
9. Праздник Солнца в Лиме, Перу [Електронний режим]. — Режим доступу: <http://www.ehhuu.ru/prazdnik-solnca-v-lime-peru.html>.
10. Топорницька М. Етнофестивальний туризм у Львівській області: тематична структура та просторово-часові особливості організації [Текст] // Вісник Львівського університету ім. І. Франка. Серія: Географія. — 2012. — № 40. — С. 197–205.
11. 10 самых восхищающих фестивалей Мексики [Електронний режим]. — Режим доступу: <http://www.restbee.ru/guides/razvliechieniia-i-prazdniki/10-samykh-voskhishchayushchikh-festivalie-meksiki.html>.

Yeseienkova D. R.

**ETHNIC FESTIVALS OF LATIN AMERICA
AS A MEANS OF POPULARIZING ETHNIC CULTURE**

The paper characterizes festivals and holidays held in Latin America. The ethnic component and most famous festivals are analyzed and highlighted, their connection with traditions, customs and rituals of ethnic cultures are shown. The role and place of ethnic festivals in tourism of the region is shown.

Keywords: *festival, ethnic culture, carnival, Latin America.*

УДК 069.12:379.8.093

Кардаш А. Р., Цимбала О. С.

Львівський інститут економіки та туризму

МУЗЕЙ «ЖИВОЇ ІСТОРІЇ»: АМЕРИКАНСЬКІ ТРАДИЦІЇ ТА ДОСВІД

У статті охарактеризовано сутність поняття «музей під відкритим небом», подана коротка історія розвитку, становлення та їх функціонування даних музеїв у світі. Виділено основну інформацію про скансени: ідея їхнього створення, розташування та значення для туристів. Проаналізовано роботу та діяльність музеїв під відкритим небом на прикладах одних з найбільших скансенів США.

Ключові слова: музей під відкритим небом, скансен, музей «живої історії», фольклор.

У сучасних умовах музейна сфера потребує впровадження інноваційних ідей. Особливе місце серед музеїв займають скансени, експозиції яких дозволяють туристам краще дослідити історію, етнографію, культуру певної країни, регіону тощо. Це робить їх носієм історичної та етнокультурної спадщини народу. Отож музей під відкритим небом — це різновид музеїв, де експонати розміщені на відкритому просторі [2].

Розрізняють такі види музеїв під відкритим небом: скансени, музей забудов, музей сільських господарств, музей живої історії і фольклорні музеї. Ці музеї спеціалізуються на колекціонуванні та реконструкції старовинних помешкань на великих відкритих територіях, зазвичай історично пов'язаних з між собою експозицією. Ідея створення музеїв такого типу виникла в Данії ще в 1790 р., але втілилась лише через 100 років: у 1891 р. був організований перший у світі музей просто неба у шведському парку на горбистій місцевості під назвою Скансен. Після цього популярність музеїв під відкритим небом зросла і спричинила появу цілої мережі подібних музеїв на межі XIX–XX ст. в Європі. Створення музеїв такого типу започаткувало новий етап в історії музейної справи та відкрило нові можливості для туризму [1].

Загалом, на сьогоднішній час, у світі нараховується величезна кількість музеїв під відкритим небом: історичні, архітектурні, етнічні, сади зі скульптурами тощо. Це пов'язано з тим, що в кожній країні є своя культура, менталітет та своє бачення музейного мистецтва.

Європейський регіон сформував традиції музеїв під відкритим небом і сьогодні залишається лідером у цій справі, оскільки тут функціонує найбільше музеїв такого типу у порівнянні з іншими континентами світу. У межах Європи найбільше скансенів знаходиться у скандинавських країнах (Швеція, Норвегія, Фінляндія), чимало їх є в Данії, Німеччині, Чехії, Україні, Росії, країнах Балтики. Свої традиції музеїв під відкритим небом сформувались також в межах інших регіонів світу, зокрема у країнах Азії та Америки [5, 8].

Цікавим, на нашу думку, є досвід функціонування американських музеїв під відкритим небом та спосіб їх залучення до туристичної інфраструктури. Не зважаючи на те, що ідея скансенів до Америки прийшла з Європи, однак під впливом різних етнічних культур та в результаті особливостей історичного розвитку США, тут сформувались власні традиції музеїв під відкритим небом, які, зазвичай, називають музеями «живої історії». Для представлення особливостей роботи музеїв цього типу нами обрано два музеї США.

Приступаючи до аналізу музеїв, варто пам'ятати, що Американський континент має строкату етнічну структуру та непросту історію; у цьому регіоні впродовж століть співіснують та формуються різні культури, що пов'язано із відкриттям та освоєнням регіону європейцями.Автохтонне населенням індіанських племен з приходом європейських колоністів зуміло зберегти свої традиції лише в межах окремих резервацій, найбільшими серед яких на сьогоднішній день залишаються Навахо (Арізона), Апаче (Арізона), Якама (Вашингтон) та ін. [7]. Натомість культура європейських колоністів тут отримала нові можливості для розвитку, що врешті проявилось в архітектурі, скульптурі, мистецтві, а сьогодні законсервована для нащадків у цікавих музейних колекціях. Найбільш повно ці традиції і сьогодні дозволяє відчути музейне середовище Колоніального Вільямсбургу (Colonial Williamsburg) та Старого села Старбрідж (Old Sturbridge Village).

Колоніальний Вільямсбург — це історичний музей під відкритим небом, який займає більшу частину історичного району міста Вільямсбург у штаті Вірджинія. Площа музею сягає 70 га, на яких розміщені будівлі XVII — XIX ст. Протягом більшої частини XVIII ст. Вільямсбург був столицею штату Вірджинія, найбільш процвітаючої американської колонії. Вільямсбург є прообразом типового колоніального американського міста, де експонатами виступають десятки відреставрованих або відтворених будівель, які мають відношення до історії міста. Ще з початку XX ст. на відновленні історичної частини наполягали різні організації, серед них Асоціація по збереженні старожитностей Вірджинії, дочки Конфедерації, а також нащадки родини

Рокфеллера. Натхненником збереження історичних пам'яток та створення музейного містечка став преподобний доктор Гудвін. У 1926 р. він розробив план відновлення міста, а ось втілити цей проект в життя допоміг Дж. Рокфеллер-молодший. Так вони врятували від знищення 85% історичної частини міста і до смерті обоє опікувалися долею Вільямсбурга. А фінансова допомога Рокфеллера дозволила зберегти 80 оригінальних конструкцій, провести їхню реконструкцію, а також закласти основу туристичної інфраструктури міста [2].

Цей музей є некомерційною організацією і не отримує регулярного державного або федерального фінансування. Колоніальний Вільямсбург відрізняється від інших скансенів тим, що на його територію може зайти будь-хто — вхід безкоштовний, але якщо у гостей виникає бажання відвідати окремі історичні будівлі, які водночас є музеями, потрібно купити квиток. Тут працює величезна кількість людей, які одягнуті за звичаями колоніальних традицій, дотримуються відповідних манер, у мові відчувається акцент та збережені слова, які використовувались в колоніальну епоху [4].

На території скансену нараховується багато історичних будівель, які мають власну експозицію та цікаву історію. Серед найбільш атрактивних варто виділити такі:

- *музей африкансько-американської релігії* (зберігає інформацію про перевезених африканців на Американський континент та їх релігійні традиції);
- *кузня і громадський арсенал* (можна побачити як виготовляли зброю у колоніальні часи та пройти майстер-клас з її виготовлення);
- *аптека* (можна побачити різноманітні лікувальні засоби часів Дж. Вашингтона та ознайомитись з медичною попередніх епох);
- *резиденція Рокфеллерів* (The Rockefellers` Bassett Hall) (у двох музеях можна побачити прекрасні зразки американського і британського антикваріату і декоративно-прикладного мистецтва XVII–XIX ст.). Декоративний художній музей Девітта Уоллеса зберігає велику колекцію меблів і кераміки, виробів зі скла, картин, гравюр, вогнепальної зброї, текстильних виробів XVII–XIX ст.). Музей народного мистецтва Рокфеллера містить колекцію американського народного мистецтва;
- *палітурна майстерня* (тут можна дізнатися все про палітурне ремесло та його значення в колоніальні часи; додатково можна взяти участь в майстер-класі з виготовлення палітурки для книги);
- *цегельня* (допомагає відвідувачам дізнатись все про даний вид ремесла та наочно побачити процес виготовлення цегли, зокрема під час майстер-класу);

- *церква BRUTON PARISH* (діючий храм, одна із перших будівель в місті);
- *столярня* (демонструє історію ремесла та для відвідувачів пропонує участь у майстер-класі з деревообробки);
- *Капітолій* (будівля, в якій вершилася історія США, приймались доленосні рішення під час Громадянської війни, підписувались закони тощо);
- *колоніальний сад* (місце, де відвідувачі можуть попрацювати на землі та «забруднити руки»; тут можна побачити старовинні інструменти та способи обробки рослин).

На території скансену також збережений театр Kimball. Він був відкритий в 1933 р. на кошти Дж. Рокфеллера-молодшого. Театр діючий і нині, інформацію про репертуар можна знайти на сайті музею, а театральний буфет пропонує унікальне меню зі стравами та напоями, виготовленими за традиційними рецептами.

На основі існуючої експозиції музей пропонує своїм відвідувачам ряд туристичних програм у денний та вечірній час:

- відвідування резиденції Рокфеллерів (зараз це художній музей),
- прогулянка міськими садами;
- екскурсія з привидами (історія про містичні події і про привидів міста та інші загадкові явища, які тут відбувалися);
- поїздка на кареті;
- поїздка верхи (окрім самої поїздки програма включає інформацію про тварин, правила одягання сідла, навчання правильно їздити верхи);
- прогулянка колоніальною школою;
- вечірня прогулянка з привидами;
- бал в палаці губернатора «Йдемо потанцюємо» (відбувається в палаці губернатора, де працівники, перевдягнуті в одяг колоніального стилю танцюють старовинні танці);
- концерт в палаці губернатора (відбувається при свічках; оркестр грає колоніальну музику на старовинних інструментах);
- театралізована програма «На захисті нашої свободи» (дає туристам можливість вступити в колоніальні війська та стати учасником битви);
- театралізована програма «Плач відьмо!» (презентує туристам суд над відьмами в XVII–XIX ст.);
- культурно-просвітницька постановка «Тато сказав, мама сказала» (дозволяє відвідувачам дізнатися про культуру афро-американців);
- «Вільямсбург — до і після» (допомагає дізнатися про зміни, які відбулися в місті впродовж століття).

Для гостей історичного Вільямсбургу діє не лише музей, але й розвинена туристична інфраструктура: працюють різні типи готелів (наприклад, в колоніальному стилі функціонують Вільямзбург Інн, Вільямзбурський будиночок, Колоніальні будинки, а до послуг бажаючих зупинитись в готелі з традиційним обслуговуванням працюють готель Гріфін, Williamsburg woodland, Governor's Inn). Поряд з готелями на відвідувачів очікують різні тематичні заклади харчування: таверни (Човнінг, Крістіана Кембела, Королівська зброя та Щит), сімейні заклади (Gold course clubhouse grill, Huzzarh's eatery, The terrace room, Green course clubhouse grill) та ін. Серед додаткових послуг музей пропонує для відвідувачів можливість проведення ділових заходів (конференцій, зустрічей), сімейних свят (весілля), спортивного дозвілля (гольф, теніс). Тут можна скористатися послугами дизайнера, кухаря, організатора весілля, аніматора. Також відвідувачі музею мають можливість придбати речі в музейній крамничні самостійно та онлайн. Магазини діляться на кілька груп: сучасні, де можна придбати сучасний одяг, прикраси, меблі та інші речі; історичні, де можна придбати автентичні та стилізовані речі, які виготовлялися в колоніальні часи.

Цінова політика музею представлена у таблиці 1.

Таблиця 1.
Вартість вхідних квитків у музеї Колоніальний Вільямсбург
(на період 17. 03. 2017 р. — 01. 01. 2018 р., \$ США)

	Звичайний квиток ¹		Квиток на один день ²		Мульти квиток ³		Цілорічний вхід ⁴	
	дорос.	дит.	дорос.	дит.	дорос.	дит.	дорос.	дит.
Будівлі в історичній частині	+		+		+		+	
Відвідування майстерень, суду, садів, житлових будинків ⁵	лише 4 об'єкти		+		+		+	
Капітолій			+		+		+	
Художній музей			+		+		+	
10% знижки на вечірні програми			+		+			
25% знижки на вечірні програми							+	
Ексклюзивні тури							+	

¹ квиток на один день

² квиток на один день

³ квиток на 3 дні(послідовні)

⁴ квиток на один рік(починаючи з дати покупки)

⁵ будівлі, де при воді необхідний квиток

Це ціни на загальні квитки, де в залежності від виду квитка можна відвідати ті чи інші об'єкти. Вхід в сам музей є безкоштовним, але якщо ви хочете відвідати конкретний об'єкт, тур або програму, то можна придбати лише квиток до нього. Наприклад: прогулянка з привидами міста \$10 — дорослий, \$5 — дитячий; поїздка на кареті — \$20/чол./15 хв. (1 березня 2017 — 31 грудня 2017). На вечірні програми теж є окремі ціни, зазвичай це — це \$19 дорослий, \$9.50 — дитячий [3].

Старе село Старбрідж (Old Sturbridge Village) — це музей під відкритим небом, який розташований у штаті Массачусетс, що відтворює життя Нової Англії в 1790–1830 рр. Його площа сягає понад 80 га; складається з 59 старовинних будівель, 3 водяних млинів та ферми зі свійськими тваринами. Колекція музею нараховує понад 50 тис. предметів, які були виготовлені та використовувались в період 1790–1840 рр.

Історія освоєння території, на якій розташований музей, сягає кінця XVIII ст.; тоді тут була розташована ферма та кілька господарських будівель, що належали сім'ї Уайтів. Вже у XIX ст. Дж. Уеллс захопився колекціонуванням старовинних речей і відкрив бізнес — магазин антикваріату. Пізніше до його бізнесу долучилися три його сини — Ченні, Альберт та Чайні, які перейняли батькову жагу до збирання старовинних речей, віддаючи перевагу колекціонуванню годинників та меблів. Саме вони у 1935 р. розпочали формувати колекцію цього музею. У кожного з братів було власне бачення того, як доцільно сформувати майбутню музейну експозицію, які будівлі використовувати тощо. Найкращий варіант запропонував син Альберта — Джордж, який запропонував створити музей під відкритим небом. Вважається, що представники цієї сім'ї бувала в Європі, відвідувала різні країни, аби збагатитися досвідом; ймовірно, що вони відвідали «Скансен» у Швеції. Після того, як були зібрані матеріали для музейної експозиції та затверджена концепція майбутнього музею, брати Уеллс викупили ферму в сім'ї Уайт, найняли працівників і розпочали діяльність закладу.

Сучасний музейний простір Старого села Старбрідж поділений на три частини: центр, околиці та район млинів. Серед історичних будівель скансену варто виділити житлові та господарські будинки, взуттєвий магазин, адвокатське бюро, банк, друкарню, лісопилку та ін.; також функціонує чимало центрів для відвідувачів — магазин з подарунками, книжковий магазин, банк та ін. Також на території є великі садово-паркові ландшафти, де ростуть ті рослини, які

вирощували тут в часи Нової Англії. Всі види рослин спеціально встановлювали за хроніками, архівними даними та дослідженнями.[6]

На території музею діє ряд постійних експозицій, серед яких варто виділити наступні:

- *годинникова галерея* (експозиція містить десятки старовинних годинників, зібраних затятим колекціонером Ченні Уеллсом);
- *бджільництво* (експозиція розповідає про історичні традиції бджільництва на цій території, а також про сучасні методи. Відвідувачі мають змогу ознайомитись із колонією бджіл, процесом зберігання нектару та пилку. Ідея цього проекту належить Р. Сіммонсу, який вважав бджільництво важливою частиною сільського господарства Нової Англії);
- *ферма* (експозиція складається з чотирьох частин: «сільське господарство в Новій Англії», «інструменти», «революція в сільському господарстві», «Нова Англія — зміна ландшафту»);
- *вогнепальна зброя та текстиль* (експозиція є змінною: колекція зброї періодично змінюється колекцією текстилю);
- *освітлення* (експозиція почала працювати з 1968 р., а в 1990 роках була повністю переробленою; колекція зібрана завдяки зусиллями Альберта Уеллса);
- *скло в Новій Англії* (в експозиції представлені різні елементи — пляшки, окуляри, миски, глечики, склянки та інші вироби із скла).

Поряд зі стаціонарною експозицією до послуг відвідувачів працює онлайн експозиція, найцікавішими розділами якої є:

- *дитинство в Новій Англії* (експозиція дозволяє побачити різницю між дитинством в ті часи і у наш час; тут демонструють різноманітні іграшки для дітей (одяг для ляльок, настільні ігри, іграшки ручної роботи, іграшки на військову тематику), книжки, малюнки;
- *декорування*;
- *ковдри* (експозиція показує різноманітні дизайни ковдр, способи їх виробництва, інструменти, які при цьому використовувались тощо);
- *меблі*;
- *коротка історія натуралізму*.

На території музею є бібліотека, фонди якої налічують понад 35 тис. томів. Колекція включає в себе підручники для підлітків, періодику, карти, щоденники, бухгалтерські книги, листи, міські каталоги та журнали.

Також на території музею до послуг відвідувачів працює ряд засобів розміщення, зокрема готелі (Old Sturbridge Inn) та сімейні будиночки (Oliver Wight House). Серед закладів харчування на увагу заслуговують такі — Village Café, Bullard Tavern Cafeteria, The Oliver

Wight Tavern. Музей пропонує також додаткові послуги: організація весіль, корпоративних подій, майстер-класи з приготування страв Нової Англії (різдвяний пиріг, журавлий пиріг та соус, різні види пудингів, локшини, пиріжки, смажений сир та інші страви).

Цінова політика цього музею наведена у таблиці 2.

Таблиця 2.

**Вартість вхідних квитків у музеї
Старе село Старбрідж (Old Sturbridge Village)**

Категорія відвідувачів	Ціна
Дорослі	\$ 28
Пенсіонери(55 і старше)	\$ 26
Студенти	\$ 14
Діти (4-17)	\$ 14
Діти до 3 років	безкоштовно

Вхід в музей «Старе село Старбрідж» є платним для усіх відвідувачів, виняток — діти до 3 років. У ціну входить безкоштовна парковка та безкоштовний додатковий візит протягом десяти днів. Для використання додаткового візиту потрібно пред'явити вже використаний квиток [6].

Узагальнюючи аналіз формування та діяльності скансенів, варто зазначити, що музеїв під відкритим небом не втратили своєї актуальності та залишаються важливими для сучасного туриста. Для зацікавлення відвідувачів американські музеї розробляються різноманітні анімаційні програми, створюються «живі» експозиції, наповнені не лише статичними музейними предметами, але й історичними сценами щоденного життя регіону у XIX ст. Концепція «живого» музею дозволяє відвідувачу не лише візуально ознайомитись із предметами побуту предків, але й побачити їх у дії, скористатися ними.

Отже, можна стверджувати, що скансени впродовж століть зберігають актуальність та несуть великий пласт культурологічних знань для сучасників. Специфіка проаналізованих американських музеїв полягає у тому, що вони зберігають традиції колоніальної епохи та етнічні особливості мешканців Нового Світу XVIII–XIX ст. Ці музеї, зберігаючи дух минулих століть, але при цьому ідуть в ногу з часом, активно запроваджують додаткові послуги, розвивають туристичну інфраструктуру та формують для музейного відвідувача/туриста комфортний простір для дозвілля і пізнання минулого.

Література:

1. Афанасьев О. Е., Бурлака Е. В., Маркіна Ю. М. Скансени України як важливий туристичний ресурс [Електронний ресурс]: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Туристична індустрія: сучасний стан та

- приоритети розвитку» (Луганськ, 2009). — Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/afanasjev5.htm
- 2. Colonial Williamsburg [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Colonial_Williamsburg
 - 3. Офіційний сайт музею під відкритим небом «Колоніальний Вільямсбург» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.colonialwilliamsburg.com>
 - 4. Офіційний сайт міста Вільямсбург [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.history.org/>.
 - 5. Офіційний сайт музею під відкритим небом в Швейцарії «Скансен» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.skansen.se/sv>.
 - 6. Офіційний сайт музею під відкритим небом «Старе село Старбрідж» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.osv.org/>.
 - 7. «7 Indian Reservations Open to Travelers» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.pastemagazine.com/articles/2016/01/7-distinct-indian-reservations-to-visit-in-the-uni.html>.
 - 8. Стахів О. З., Цимбала О. С. Сучасні тенденції розвитку музеї під відкритим небом(на прикладі діяльності скансенів у країнах Північної Європи) // Матеріали науково-практичної конференції молодих вчених та студентів «Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи» (Львів, 2016). — Львів: ЛІЕТ, 2016. — С. 258–266.

Kardash A. R., Tsymbala O. S.

MUSEUM OF «LIVING HISTORY»: AMERICAN TRADITIONS AND EXPERIENCE

This article describes the essence of the concept of «open sky museum». short history of developing, becoming a museum functioning were presented. The basic information about open air museum was accented : the idea of their creation, location and value for tourists. The work and activities in the open air museum with examples of the largest US Skansen were analysed.

Keywords: open air museum, skansen, museum «living history», folklore.

УДК 338.48-53:745.52

Козак Г. Ю.

Львівський інститут економіки і туризму

ГЛИНЯНСЬКЕ КИЛИМАРСТВО ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЕТНОТУРИЗМУ В ЗОЛОЧІВСЬКОМУ КРАЇ

Розглядається історія глиннянського килимарського ремесла та його значення у розвитку етнотуризму в Золочівському краї.

Ключові слова: килимарство, народне ремесло, етнотуризм, народне мистецтво, традиції.

Килимарство — одне з найдавніших ремесел українців. Перші письмові відомості про використання килимів знаходимо вже в «Повісті минулих літ», де розповідається про вбивство в Х ст. в Овручі древлянського князя Олега, тіло якого «винесли і поклали на килимі» [6, с. 45]. Значна частина килимів зараз виготовляється у західних областях України: на Гуцульщині, Буковині, Поділлі.

Одним з таких місць, де килимарство в сучасних умовах отримало нове дихання, є містечко Глинняни в Золочівському районі. Одне з найменших містечок України розташоване за 41 км від Львова. Перша письмова згадка про Глинняни відноситься до 1379 р. Магдебурзьке правомісто отримало у 1397 р. з рук польського короля Владислава II Ягайла. Впродовж XV–XVIII ст. Глинняни були центром найменшого повіту в Галичині. Місто швидко розросталося і вже у 1621 р. тут було 3 синагоги, 2 храми і 1 костел [3, с. 408].

У Глиннянах завжди більшість населення становили українці, що можна вважати винятковим явищем для галицьких міст, адже тут зазвичай переважали поляки або євреї. Цікавим є той факт, що Глинняни були єдиним містом Галичини, де українська мова в магістраті була офіційною.

З XVII ст. Глинняни стають одним із центрів розвитку ткацького промислу і килимарства. У місті практично кожна господиня мала вдома ткацький верстат, на якому виготовляла полотно і продавала його щочетверга на ринку. Відомо, що у 1885 р. глиннянський парох Филимон Решетилович заснував у Глиннянах «Товариство ткацьке». Згодом для підготовки майстрів була створена ткацька школа. Втім Перша світова війна зупинила розвиток промислу. З 1914 до 1920 рр. фабрика не працювала і килимарство занепало зовсім [11, с. 29].

У 1920 р. ткацьку фабрику разом з уцілілим обладнанням і будинками купив мешканець сусіднього села Михайло Хамула. Він реставрував пошкоджені приміщення, виготовив кільканадцять верстатів, залучив до роботи досвідчених робітників. Тепер тут вироблялися виключно килими. Кмітливий підприємець придбав паровий, а потім двигун внутрішнього згорання, машини для дрібнення вовни-сирцю, прядіння вовняних і лляних ниток, обладнання для фарбування вовни, сушіння, чищення і прасування килимів [11, с. 35]. Килими виготовляли з натуральної вовни, розміри залежали від призначення чи замовлення. Художнє оформлення (рисунки, кольори) проектували українські митці Дмитро Бутович, Василь Дядинюк, Северин Борачок, а також фахівці Мистецької академії в Krakovі та Промислової школи у Львові.

Рисунки килимів були в основному складної геометричної форми, але поряд з тим виготовлялися килими з національним орнаментом (рис. 1), зображеннями краєвидів (рис. 2), квітів (рис. 3), тварин і людських портретів (рис. 4). Фабрика давала гарантію на збереження своїх виробів до 100 і більше років. У багатьох приватних домах Глинян досі збереглися килими, виготовлені на початку ХХ ст.

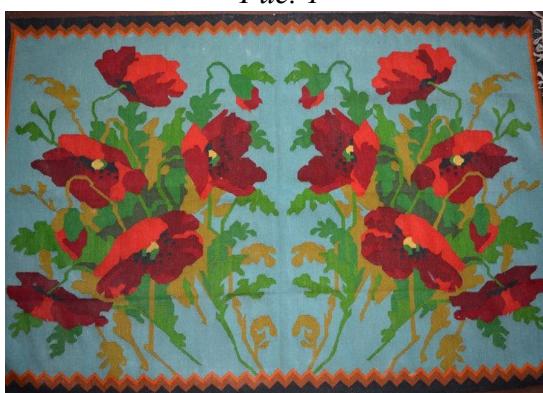
Зразки глиннянських килимів

Rис. 1

Rис. 2

Rис. 3

Rис. 4

Глиннянські килими виставлялися на світових виставках в Нью-Йорку, Парижі, Відні, Мілані, Празі, Варшаві, на «Крайовій виставці»

в Познані, «Регіональній виставці» в Тернополі, на «Торгах східних» у Львові. Майже повсюди вони отримували призові місця, золоті або срібні медалі, дипломи і грамоти. Таким чином, глиннянські килими здобули славу і визнання далеко за межами Золочівського краю. Глиннянська килимова фабрика мала свої торгові представництва у багатьох містах Європи та США. Підприємцеві вдалось організувати настільки ефективну роботу фабрики, що згодом він зумів відкрити магазини у Гданську, Варшаві та Парижі. Відомо, що на початку 1939 р. на фабриці працювало близько 500 робітників, переважно молоді жінки і дівчата з малозабезпечених селянських родин з Глиннян, а також навколоишніх сіл [11, с. 58].

Михайло Хамула був не лише блискучим підприємцем та популяризатором глиннянського килимарства у світі, а й патріотом, що активно підтримував українців, які через національні обмеження з боку польської влади не могли знайти роботи. На фабриці у Хамули працювали виключно українці. Михайло Хамула також був головою надзірної ради банку, головою надзірної ради районної молочарні, членом місцевої шкільної ради, фінансував спортивне товариство «Сокіл» і міську футбольну дружину, культурно-освітні заходи міста [11, с. 59–61].

Така українофільська позиція М. Хамули не минула безкарно. З приходом більшовиків у 1939 р. фабрику передали у державну власність, а згодом влада вирішила позбутися національно-орієнтованого підприємця. На щастя, йому з родиною вдалося перебратися у Польщу, потім у Німеччину, і, зрештою, М. Хамула опинився в еміграції у США. Трагічною була доля його синів. Так, син Богдан у 1941 р. за участь в діяльності ОУН був знищений в одній з львівських в'язниць. Син Євген, будучи вояком дивізії «Галичина», поліг в нерівному бою з каральними загонами НКВС біля села Гологори у 1944 р.

З приходом радянської влади фабрика килимових виробів остаточно занепала. Окрім килимів, тут стали виготовляти светри, кептарі та навіть дерев'яні вішалки. До 1955 р. фабрика називалась «Артіль-перемога», а після 1955-го — «Перемога». Фактично з 1993 р. фабрика перестала існувати. Верстати та різні деталі здали на металолом, інше приладдя розікрали. Сьогодні залишилась тільки занедбана будівля.

Невважаючи на те, що фабрика у Глиннянах вже понад двадцять років не функціонує, килимарство не зникло з життя місцевих жителів. Тут практично кожна господиня володіє мистецтвом виготовлення килимів, має вдома чималі колекції. Унікальність глиннянських килимів полягає у тому, що вони є екологічними, оскільки виготовляються з натуральної сировини — із бавовняних або шерстяних ни-

ток. Більше того, килими плетуть вручну, що додає їм ще більшої ваги. На створення великого килима, розміром 2x3 метри, одній майстрині потрібно близько півмісяця.

Форма виробництва килимів заснована на всебічному засвоєнні традицій Глиннянського осередку. Вона залежить від місцевих стереотипів, пов'язана з природним оточенням, базується на спадковості родинного досвіду. Для глиннянського килима характерні певні мотиви, схеми їх розташування, колорит, структура, фактура. До 90-х років ХХ ст. у глиннянському килимарстві переважали геометричні орнаментти, хоча зрідка траплялись і рослинні мотиви, до прикладу, маки (рис. 5) соняхи чи ружі. Але через складність орнаменту не кожна майстриня може їх опанувати [1, с. 134].

Композиції глиннянських килимів побудовані на основі творчого засвоєння традицій народного килимарства західного Поділля та Прикарпаття. Вони споріднені з гуцульськими, але відрізняються від них посиленою графічністю трактування форм мотивів, переважно холодним зеленкувато-пісочним колоритом. Крім загальноприйнятого поперечно-смугастого укладу основних мотивів ромбів, тут побутує розташування їх у шаховому порядку або вирізняється центральне орнаментальне поле і облямівка [5, с. 74].

Вартість глиннянських килимів залежить, в першу чергу, від розміру та складності візерунку. А зважаючи на екологічність таких виробів, їхня цінність сьогодні зростає. Досить часто купують килими і везуть в країни Європи. Однак на сьогодні килимарство не є прибутковою справою, а радше плеканням традицій та збереженням історичної унікальності містечка.

Велику роль в популяризації народного ремесла відіграє Глиннянська школа, в якій працює гурток килимарства. Понад 20 років його очолює Марія Крушельницька. «Килимарство, фактично, у нас у крові. Глиняни завжди жили килимами і стали відомі у світі завдяки ним», — каже народна майстриня. Вже з першого класу вчать дітей виготовляти килими із тканинних смужок, оскільки тут значно простіша технологія. Такі килими є майже в кожній глиннянській хаті. Ці вироби також стають модними в інтер'єрах закладів громадського харчування [12].

У Глиннянах вирішили подбати про збереження культурної спадщини регіону — унікальних килимів ручної роботи. У 2013 р. міська влада подала до Єврокомісії грантовий проект щодо створення навчально-виробничого комплексу «Мозаїка». Заплановано, що це має бути цілий туристичний комплекс, де турист зможе не лише оглянути виставкові експозиції, а й побачити, як плетуть килими та навіть спробувати зробити це власноручно.

На першому поверсі «Мозайки» вже діє новостворений музей килимарства, прядіння та ткацтва, який є філією історико-краєзнавчого музею м. Винники. Наразі експонати музею представлені у двох виставкових залах. Ще два зали готують для нових раритетів, якими славиться Золочівський край. За задумом творців, це має бути живий інтерактивний музей, в якому туристи зможуть спробувати власноруч працювати на ткацькому верстаті. Тому на другому поверсі передбачено навчальні приміщення, у яких проводитимуть майстер-класи із плетіння килимів. А на третьому поверсі для зручності туристів облаштують хостел [13].

«Мозайка» — це проект матеріально-технічної допомоги Євросоюзу в межах «Підтримки політики регіонального розвитку в Україні». Відтак 90% коштів виділив Євросоюз, а 10% гранту — місцева влада. Навчально-виробничий комплекс має перспективи об'єднати всі народні промисли, які є на теренах Глинян та Золочівщини загалом. Це — килимарство, ткацтво, гончарство, різьбярство. Побідні заклади є найкращим варіантом для приваблення туристів. До «Мозайки» планують долучити і приватних підприємців. Зокрема, на другому поверсі комплексу розташований конференц-зал, який вміщає до 50 людей. Цей зал може використовувати торгово-промислова палата, яка часто проводить конференції, а також місцеві бізнес-структури [12].

Про особливе призначення «Мозайки» сказав представник ЄС, експерт із креативної економіки та культурного стратегування Лучіано Глур: «Проект у Глиннянах відроджує традиції, популяризує спадкове ремесло та об'єднує всю громаду. Подібні проекти не залежать тільки від ЄС, а насамперед від самих місцевих мешканців». Водночас Лучіано Глур зауважив, що в Європі невпинно набирає популярності екотуризм. Відтак Глинняни, які з давніх-давен виготовляють унікальні килими, безперечно, зацікавлять мандрівників. Автентичні килими стануть чудовою аtrakцією для туристів [12].

«Мозайка» має шанси відкрити двері до туристичної Золочівщини. Сьогодні є можливість створити новий туристичний маршрут в області, який об'єднуватиме музей-садибу Маркіяна Шашкевича, гору Шашкевича, Золочівський замок, що входить у Золоту підкову Львівщини. Також у Глиннянах збереглася дерев'яна церква Успіння Богородиці 1749 р., де знаходиться чудотворний образ Розп'яття Ісуса Христа. Серед інших пам'яток, які варто відвідати у Глиннянах — мурівана церква св. Миколая (1894 р.) і костел св. Духа (1791–1831 рр.). Як бачимо, тут є достатньо історико-культурних пам'яток, які потрібно залучати до сфери туризму [10].

Впродовж 2017 р. розроблятимуть нові напрями розвитку Глиннян для перетворення їх у справжнє європейське містечко майбутнього, адже тут утвердилися і збереглися кращі традиції українського килимарського мистецтва. Неперевершенні за своєю композицією, орнаментом, колористикою і барвистою гамою кольорів глиннянські килими завоювали заслужену славу не тільки в нашому краї, але й в багатьох країнах світу.

Література

1. Жук А. К. Українські народні килими / А. Жук. — К., 1966.
2. Garbaczik J. Jan I Olbracht (1459–1501) // Polski Słownik Biograficzny. — Wrocław–Warszawa–Kraków Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1963. — Tom X/3, zeszyt 46. — S. 408.
3. Запаско Я. П. Українське народне килимарство. — К., 1973.
4. Квіти і птахи в дизайні українських килимів: [альб. колекцій музеїв України та Укр. музею в Нью-Йорку / вступ. ст. С. Таранушенко; передм. Н. Дяченко-Забашта; післямова С. Білокінь]. — Київ: Родовід, 2013. — 407 с.
5. Килими та килимові вироби. Навчальний посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 112 с.
6. Літопис Руський. Київ: Дніпро, 1989. — 590 с.
7. Народні художні промисли УРСР. Довідник. — К, 1986.
8. Наумко В. І. та ін. Культура і побут населення України / В.Наумко. — К: Либідь, 1991.
9. Полікарпов І. С., Стефанюк Є. М., Тимченко О. О. Вироби народних промислів України / І. Полікарпов, Є. Стефанюк, О. Тимченко. — Львів: Видавництво ЛКА, 2003. — 306 с.
10. Волошин Б. Філіал Історико-краєзнавчого музею у Глиннянах представив першу виставку килимів. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://twoemisto.tv/news/mistechko_shcho_stalo_oseredkom_galytskogo_kylymarstva_foto_video_77655.html#sthash.hYN87fZc.dpuf.
11. Хамула М. Глинняни — місто моїх килимів. — Нью-Йорк: Українська Видавнича Спілка в Лондоні, 1969. — 138 с.
12. Антонишин Н. Варіанти. Мозаїка глиннянських килимів. Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://varianty.lviv.ua/37510-mozaika-hlynianskykh-kylymiv>.
13. Незнана Львівщина: містечко, де ткали килими для Європи та США. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://twoemisto.tv/news/mistechko_shcho_stalo_oseredkom_galytskogo_kylymarstva_foto_video_77655.html.

Kozak G.

HLYNIANY RUG MAKING AS A MEANS OF DEVELOPMENT OF ETHNOTOURISM IN ZOLOCHIV REGION

The article presents the history of rugmaking in Hlyniany and its importance in the development of ethnotourism in Zolochiv region.

Keywords: rug, folkcraft, ethnotourism, folkart, traditions.

УДК 338.48-53:745/749

Козиренко А. В.

Львівський інститут економіки і туризму

СТВОРЕННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ «ОРГАНІЗАЦІЯ ВИСТАВКИ НАРОДНИХ ПРОМИСЛІВ УКРАЇНИ»

У статті розглянуто можливості народних промислів України, управлінські засади виставкової діяльності з метою посилення ефективності зв'язків із партнерами та просування промислів народної творчості на туристичному ринку.

Ключові слова: виставка народних промислів, народна творчість на туристичному ринку, види художніх виробів, виставкова діяльність.

Упродовж століть десятки й сотні тисяч майстрів (килимарі, вишивальниці, ткачі, гончарі, різьбярі по дереву, майстри декоративного розпису, склороби-гутники, золотарі-ювеліри, ковалі, майстри художньої обробки шкіри та багатьох інших професій) створювали речі, необхідні людям у побуті. Ці речі, як об'єкти народних художніх промислів є невід'ємною складовою української культури. Ще двадцять років тому продукція народних промислів приносила до державної скарбниці України сотні мільйонів гривень. Хоча на відміну від багатьох країн Азії, де народний промисел вважається одним з найприбутковіших секторів економіки, в нашій державі цей сектор економіки занепадає. Для покращення, залучення фахівців і матеріальних коштів створюються виставки народних промислів, діяльність яких спрямована на розвиток ділового туризму [1]. Виставки народних промислів це заходи, пов'язані з демонстрацією продукції, товарів і послуг, які сприяють просуванню народних ремесел на внутрішній та зовнішній ринок, створенню умов для майстрів, утворення спільних підприємств, отримання інвестицій [2].

Метою статті є створення туристичного пакету для туристів зі Львова на відвідування виставки народних промислів у місті Києві, розрахунок витрат на створення такого виду виставки. Аналіз видів народних ремесел та художніх промислів, проблеми та перспективи існування їх осередків.

До основних видів народних ремесел та художніх промислів відносяться: гончарство, кераміку, обробку металів, художню обробку дерева, гутництво, ткацтво, розпис та вишивання. Ці ремесла здавна давали можливість не тільки підтримувати матеріальний рівень

родини, але й розвивали естетичний смак, виробляли одвічний потяг до краси, такий характерний для всього життя й побуту українців. Так в кожному регіоні країни розвивався свій неповторний метод [3].

На західній Україні найбільшого розвитку досягли вироби зі скла, ткацтва, різьби по дереву кушнірства та гончарства. Прикладом є Львівська область тут художнім склом (або Гутнім склом) називають вироби, виготовлені біля скловарної печі майстром вручну, способом вільного видування. У процесі скловаріння не можливо уникнути імпровізації, такий собі джаз склярської справи. Жодної обробки після того, як матеріал охолоне (оздоблення кольоровими емалями, гравірування, чи позолоти). Це ключ до втілення найфантастичніших задумів, техніка, яка відкриває безмірний простір для експериментів [4]. На виставці можуть бути представлені виключно найкращі вироби ручної роботи: посуд, прикраси, лампи, сувеніри, ялинкові прикраси тощо.

Закарпатська область славиться своєю різьбою по дереву фотографії, малюнки та ескізи якої все частіше з'являються на спеціалізованих сайтах, присвячених дизайну. Характерні лінійно-геометричні мотиви закарпатського різьблення нині широко використовують майстри з виготовлення декоративних виробів — писанок, підсвічників, шкатулок, настінних тарілок, ваз. Гармонія різьблення не лише приваблює, розкриває тепло і красу дерева, а й прикрашає наш побут [5].

Кушнірство: мода на хутряний одяг ніколи не проходить, адже цей одяг для зими не має собі рівних за красою і теплом. Поряд з хутровими виробами з коштовного хутра (норки, соболя, куниці, ондатри) з'явилися хутра менш цінні, з таких тварин як заєць, єнот, нутрія, тхір та інші. Впроваджуються нові технології обробки хутра, з'являються нові цікаві рішення з фарбування хутра, створюються малюнки і способи комбінування розкрою. Кушнір працює з хутром домашніх, диких і морських тварин. Україна мала великий успіх вичинки овечих шкур. З них шили кожухи, шуби, шапки, рукавиці та інші вироби [6]. На виставці можуть бути представлені різноманітні вироби з хутра наприклад: пальта, напівпальта, жакети, піджаки, жилети, куртки.

Гончарство: на Коломийщині поблизу с. Голоскова (Івано-Франківська область) археологи виявили пізньопалеолітичну стоянку культури лінійно-стрічкової кераміки (друга половина V тис. до н. е. — кінець V тис. до н. е.). Феномен творчості коломийських народних та професійних майстрів зумовлений вільним інтерпретуванням місцевих народних гончарних традицій та досягнень Коломийської гончарної школи, яка базувалася на здобутках косівської іконографії. У різних побутових сценах, сакральних чи геральдичних

мотивах, збагачених і доповнених декоративними нюансами, розписаними спочатку характерною для Коломії двокольоровою зелено-коричневою гамою, ріжковим розписом та фляндрованим орнаментом, а пізніше — трикольоровою: зеленою, жовтою і коричневою на білому тлі технікою ритованого розпису [7].

Центральна Україна відома характерною вишивкою Вінницької області. Вона славиться цікавими і складними техніками: низь, поверхнича, кафасор, лиштва, вирізування, мережка «шабак» тощо. Майже кожне село у XIX ст. мало характерну вишивку з певними орнаментальними, стилювими чи іншими особливостями, хоча ці принципи не завжди яскраво виражені, особливо в чорно-червоній кольоровій гамі.

Щодо технічного боку виконання саме низинного орнаменту, то більшість науковців схиляється до думки, що це імітація ткацтва, згодом розвинена в особливу техніку. Особливість полягає у вишиванні орнаменту зі зворотного боку тканини. Вишиваючи, ми не бачимо візерунку, котрий утворюється на лицьовій стороні [8].

Полтавщина — це край, що славиться своєрідною технікою вишивки (полтавці скромно вважають її найскладнішою на українських теренах), яка налічує близько 180 різних способів виконання. Візитівкою Полтавщини є вишивка білими нитками по білій тканині. Раніше жінки вишивали переважно взимку, тоді було менше хатньої роботи. Сидячи біля вікна, вони спостерігали за візерунками, які на вікнах малював мороз, а потім переносили їх на полотно. Так і виникла вишивка білим по білому.

Ще однією технікою, що хизується достатньою популярністю на Полтавщині, є вирізування. Існує багато видів вирізування: косе, клинчасте, орлове, вирізування по одній дірочці, на чотири дірочки тощо. Саме за допомогою вирізування у тканині утворювались отвори різного розміру, що робили сорочку ще цікавішою та унікальнішою. Суто власною споконвічною особливістю полтавських вишиванок є комбінування рослинного та геометричного орнаментів. Найбільше візерунку підлягали рукава вишиванки, що утворювали собою складні тематичні композиції та густо збиралися на передпліччях [9].

Ткацтво найдавніше ремесло, яким займалися українські жінки. Тканини виготовляли спочатку для власного вжитку, але вже з IX–X ст. відбувалося відокремлення цього домашнього ремесла як промислу, що задовольняв потреби міського населення.

Провідною серед них є Кролевецька фабрика в Сумській області, на якій виготовляють сюжетно-тематичні декоративні рушники й панно. Кролевецькі ткачі вміло продовжують традиції ручного художньо-

го ткацтва, які були відомі в Україні з давніх-давен. Профіль підприємства це: рушники, покривала, доріжки, портьєри, тканини інтер'єрного призначення, панно, накидки на меблі, плахтові тканини, наволочки, купонні тканини для вбрання, диванні наволочки, серветки, постільна білизна, махрові вироби, скатертини [10].

Декоративний розпис: Петриківський розпис виник задовго до появи християнства і відігравав роль оберегу. Люди вірили, що в красі є духовна сила, і тому вікна і двері будинків і навіть одяг обрамляли магічним орнаментом, який захищав господарів. Ця давня традиція орнаментики сотні років широко використовувалася в побуті українців, зокрема, у запорізьких козаків, і була популярна в поселеннях південних районів Приазов'я але збереглася тільки в старовинному козацькому селі Петриківка. Дніпропетровської області. Класичними елементами петриківського живопису є навколошні рослини, зображення яких, до речі, не використовується ні в одному з існуючих видів розпису. Орнаментні мотиви, де переважають яскраві, насичені тони, привертують увагу не тільки колоритом, але й надзвичайною цілісністю творчої ідеї. Основними мотивами розпису є польові квіти, гілки калини, мальви, півонії, айстри [11]. На виставці представлена розписані панно, скриньки та посуд.

Виробництво порцеляно-фаянсових виробів: Волокитинський фарфоровий завод знаходився у с. Волокитин (Путивельський район Сумської області). Завод був заснований у 1839 р. поміщиком А. М. Міклашевським, нащадком старовинного українського козацько-старшинського роду. Одне з провідних місць у роботі підприємства займали скульптурні вироби. Асортимент скульптурних образів досить різноманітний. Крім малої пластики, це фігурний посуд (кухлі, маслянки, глечики, флакони), чорнильниці, фарфорова галантерея (бонбоньєрки, туалетні коробочки, люльки), настінні прикраси. Визнаною візитівкою волокитинського фарфору вважається статуетка «Українка» — дівчина у національному вбранні, парною до якої є фігурка «Козака» з рушницею. На виставці буде представлений асортименту виробів волокитинського виробництва за своєю чисельністю особливе місце якого займають вази, флакони, кашпо — різноманітні за формою і розмірами, оздоблені тонуванням і поліхромним розписом. Переважно це мотив букета квітів і зображення птахів, а також жанрові сцені, біблійні сюжети, натюрморти, пейзажі [12].

Східна Україна має свої традиційні ремесла. У Харківській області цьому сприяли природні багатства, вигідне географічне і торгівельне положення краю. На Харківщині процвітало коцарство — вироблення своєрідних килимів з місцевої та привозної вовни. Народ-

ження й процвітання цього ремесла було в повній залежності від поширення вівчарства в краї. Цим ремеслом займалися коцарки, які самі робили шерстяну пряжу, фарбували її у різні кольори саморобними фарбами з мінералів та рослин. Коци — махрові килими, які користувались великим попитом. Харківські коци мали своєрідний геометричний малюнок, який обрамляла одноколірна кайма. Композиція малюнку складалася із ромбів у вигляді діагональної сітки. Коци були яскравими, переважно використовувались сині, червоні, білі і зелені кольори. Коцами вистилали долівки, їх вішали на стіни, клали у сани, використовували під час весіль тощо [13].

Ковальство процвітало на Донеччині де з давніх часів ті предмети, які прикрашала розкішна ручна художня ковка, викликали гордість у їхніх власників, а майстри, здатні їх створювати, були в особливій шані. Незважаючи на те, що з появою нових технологій сучасне кування використовує прийоми, які не були відомі першим майстрям, дорогоцінний досвід ковальського діла не втрачено: як і сотні років тому, чорний і кольоровий метал нагрівають у горні, вироби кують на ковадлі і використовують інструменти, якими працювали ще в давні часи. Кування і ліття забезпечують виробам не тільки красу, але і міцність, довговічність. Ковані вироби ідеально доповнюють будь-який інтер'єр, додадуть вишуканість і стильність приміщення, стануть не тільки його прикрасою, але і візитною карткою. Гільдія ковалів Донбасу — громадська організація, що виникла в 90-і рр. ХХ ст. в Донецьку, як неформальне об'єднання майстрів художньої обробки металу, а 1 червня 2007 р. була зареєстрована як громадська організація. На даний момент об'єднує понад тридцять майстрів художнього металу [14]. Для виставки Гільдія ковалів Донбасу **виковала залізні серця, троянди та металевий посуд.**

Таблиця 1.
Програма виставки розрахована на 2 дні

День	Година	Програмні заходи
1	11:00	Урочисте відкриття виставки «Народні промисли України»
	11:15 - 11:45	Прес-конференція: актуальні питання по народних промислах України
	13:00-14:00	Майстер клас з гончарства від гончарів Коломії
	15:00-16:00	Майстер-клас з вишивання хрестиком для початківців від полтавських майстринь.
	18:00	Кінець першого дня виставки «Народні промисли України»
2	11:00	Початок другого дня виставки «Народні промисли України»
	12:00-13:00	Майстер клас з декоративного Петриківського розпису

	13:30-14:30	Майстер-клас з кераміки. Проводять майстри Волокитинського фарфоровий заводу
	15:00-16:00	Майстер-клас «Писанка ажурна» від Закарпатських майстрів
	18:00	Урочисте завершення другого дня виставки «Народні промисли України»

Таблиця 2.

Зведенa калькуляцiя вартостi поданої виставки

Стаття витрат		Розрахунок	Загальна вартiсть, (грн.)
ΣV_i	Проживання	(812*2)	16240
	Харчування	(80*5)	4000
	Транспорт	(250*2)	5000
	Трансфер	-	-
	Страхування	(115)*10	1150
	Послуги консультантiв	270	270
	Оренда виставкового центру	1500	1500
	Акредитацiя на виставку	1000	1000
	Оренда та обслуговування технiчного обладнання	1200	1200
	Сувенiрна продукцiя з емблемою виставки	25*10	250
	Рекламно-iнформацiйнi матерiали	45*10	450
	буклети	30*10	300
	канцтовари для учасникiв	15*10	150
ΣH_i	Непрямi податки	-	-
Обмежена собiвартiсть туру		16240+4000+5000+1150 +270+1500+1000+1200+ 250+450+300+150	31510
Vп	Умовно-постiйнi витрати	31510*0,2	6,302
P	Прибуток туроператора	31510*0,2	6,302
Vчi	Вартiсть послуг осiб, якi супроводжують групу туристiв	18год*200	3600
$\Sigma Z_{n(k)}$	Комерцiйнi знижки для окремих туристiв чи туристських груп	-	-
Загальна вартiсть туру на групу		31510+(6302+6302+3600)*1,2	57,256
Вартiсть туру на 1 особу		[33010+(6846+6846+3600)*1,2]/10	6036,2

Отже, виставково-туристична дiяльнiсть покликана узагальнити i всебiчно представити широкiй громадськостi, види художнiх виробiв декоративно-вжиткового призначення, що здiйснюється на основi колективного освоення i спадкоємного розвитку традицiй народного мистецтва у певнiй мiсцевостi в процесi творчої працi майстрiв народних художнiх промислiв.

Література

1. Крахмальова Н. А. Системний підхід до управління виставковою діяльністю / Н. А. Крахмальова // Актуальні проблеми економіки. — 2009. — № 5 (95). — С. 155–159.
2. Пекар В. О. Основи виставкової діяльності: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. О. Пекар / ВНЗ «Ін-т реклами»; Вища школа виставкового менеджменту. — Київ: Євроіндекс, 2009. — 348 с.
3. Лозко Г. Українське народознавство. — К.: Зодіак-ЕКО, 1995. — 368 с.
4. Янко К. Львівське художнє скло: від традиційного промислу до революційного мистецтва [Електронний ресурс]: «Художнє скло має стати брендом Львова», 2016. — Режим доступу:<http://photo-lviv.in.ua/lvivske-hudozhnje-sklo-vid-tradytsijnoho-promyslu-do-revolyutsijnoho-mystetstva.html>.
5. Різьба по дереву [Електронний ресурс]: «художня різьба по дереву», 2017. Режим доступу: http://derevcentr.com.ua/index.php?route=product/product&path=68&product_id=309.htm.
6. Кушнірство [Електронний ресурс]: «Українські реферати», 2016. — Режим доступу: <http://www.refine.org.ua/pageid-3349-1.html>.
7. Коломия — центр гончарства [Електронний ресурс] // Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського, 2010. — Режим доступу: <http://hutsul.museum.html>.
8. Гооровенко В. Дивоствіт декоративно-прикладного мистецтва // Журнал «Мистецтво та освіта» № 2/68. — К.: Педагогічна думка, 2013.
9. Полтавська вишивка [Електронний ресурс]: «Білим по білому» як візитна картка краю, 2016. — Режим доступу: <https://etnoxata.com.ua/statti/vishivanki-istorija-i-suchasnist/poltavska-vishivanka.html>.
10. Кролевецькі рушники [Електронний ресурс]: «Орнаментика та символіка кролевецького ткацтва», 2015. — Режим доступу: <http://istoriya.soippo.edu.ua/index.html>.
11. Петриківський розпис [Електронний ресурс]: «Образотворче мистецтво», 2016. — Режим доступу:<http://uateka.com/uk/article/culture/art/920.html>.
12. Волокитинський фарфор [Електронний ресурс]: Національний музей українського народного декоративного мистецтва, 2011. — Режим доступу: <http://www.mundm.kiev.ua/exhibit/volokit.shtml.html>.
13. Вежлівцева (Гарагата, Гайворонська) Маргарита Володимирівна. Розвиток коцарства на Харківщині [Електронний ресурс] // IX Сумцовські читання: Музей і сучасність. — Харків, 2003. — Режим доступу: <http://museum.kh.ua/academic/sumtsov-conference/2003/article.html?n=481.html>.
14. Гильдия кузнецов Донбасса [Електронний ресурс]: Гильдия кузнецов Донбасса, 2012. — Режим доступу:<http://site-metall.com/tag/gildiya-kuznecov-donbassa.html>.

Kozyrenko A.

CREATION OF TOURIST PRODUCT «ORGANIZATION OF EXHIBITIONS OF FOLK CRAFTS UKRAINE»

The article considers opportunities folk crafts of Ukraine, the management framework of the exhibition activities to strengthen effectiveness of relationships with partners and promotion of folk arts and crafts in the tourist market.

Keywords: exhibition of folk crafts, folk art for the tourist market, the types of art products exhibition activities.

УДК 069:39 + 338.48 (477.8)

Кучинська І. В., Стаків О. З.
Львівський інститут економіки і туризму

МУЗЕЙ-СКАНСЕНИ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОNU ЯК ВАЖЛИВИЙ РЕСУРС ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕТНОТУРИЗМУ

У статті здійснено порівняльний аналіз діяльності музеїв під відкритим небом у Карпатському регіоні України та проведено оцінювання їх туристичної привабливості. Обговорюються проблеми і перспективи використання скансенів для розвитку етнічного туризму.

Ключові слова: етнографічний музей, музей під відкритим небом (скансен), етнічний туризм, майстер-клас, анімація, народні ремесла, фестиваль, Карпатський регіон.

Етнічний туризм в останні роки став одним із найбільш актуальних і перспективних напрямків розвитку туристичної галузі в Карпатському регіоні України. Цьому сприяє значний ресурсний потенціал, зокрема наявність автентичних елементів матеріальної та духовної культури окремих етнічних груп (бойків, лемків, гуцулів) — традиційної архітектури, народних ремесел, місцевих свят та обрядів, кулінарних традицій тощо, які можна активно залучати для розвитку туризму. Важливе місце серед ресурсів етнічного туризму посідають етнографічні музеї під відкритим небом (скансени), які найбільш повно розкривають історичну та етнокультурну спадщину певної території та володіють можливостями надання широко спектру туристичних послуг. Однак, в Україні, і в т. ч. у Карпатському регіоні, скансени ще недостатньо використовуються як об'єкти туристичного інтересу, що і визначає актуальність обраного нами напрямку досліджень.

Проблемам дослідження українських скансенів та їх туристичної привабливості присвячені публікації таких дослідників, як Данилюк А. Г., Каднічанський Д., Афанасьев О. Е., Водяник Л. Ю. та ін. Згадані праці охоплюють широке коло питань діяльності скансенів: історію їх виникнення, географію поширення, характеристику колекцій та перспективи використання в туризмі, однак вони стосуються території України в цілому і не повністю розкривають регіональний аспект.

З огляду на це, метою нашої статті є порівняльний аналіз діяльності музеїв під відкритим небом у Карпатському регіоні та оцінка їх привабливості для розвитку етнічного туризму.

Скансени — це розповсюджена форма етнографічних музеїв під відкритим небом, що формуються на ґрунті музеєфікації репрезен-

тативних фрагментів етноландшафтного середовища й об'єктів матеріальної етнокультурної спадщини [5]. Найчастіше вони мають офіційний статус «музей народної архітектури та побуту». Деякі дослідники виділяють в окрему групу архітектурні комплекси скунсено-нівського типу (історико-культурні комплекси), які відрізняються від класичних скансенів тим, що в їх експозиції репрезентовані пам'ятки архітектури не автентичні, а побудовані за зразками давніх споруд [4, 6]. В Україні на сьогоднішній день за різними джерелами нараховується від 14 до 18 великих та середніх за площею скансенів зі статусом державних та приватних музейних установ [1, 4, 6]. Серед них 1 національний (Державний музей народної архітектури та побуту України в селі Пирогове Київської області), 2 регіональних (Львівський музей народної архітектури та побуту «Шевченківський Гай», Музей народної архітектури та побуту в м. Переяслав-Хмельницький), а решта — обласні. Найбільш характерним типом скансенів в Україні є перевізний, що створюється на спеціально відведеніх територіях шляхом перевезення об'єктів експозиції з інших місць [1].

Більшість музеїв-скансенів розташовуються у західних та центральних регіонах України. У східних областях скансени представлені поодиноко, а на півдні — взагалі відсутні [4]. Територіями найбільшого зосередження скансенів є Київська, Закарпатська та Черкаська область. Велика кількість музейних установ типу скансенів тяжіють до районів з багатими лісовими ресурсами (Карпати, Полісся), так як одним із профілів їх діяльності є реконструкція та експонування об'єктів дерев'яної архітектури. Скансени розвиваються переважно у районах із різноманітним складом етнографічних груп, а також із значними туристичними потоками. Місцями розташування музеїв під відкритим небом часто слугують невеликі населені пункти з цікавим історичним минулім, яскравою культурою та архітектурою (села Рокині на Волині, Крилос на Прикарпатті, Колочава на Закарпатті та ін.) [1].

Своєрідність Карпатського регіону України, різноманітність місцевих природних ландшафтів, своєрідні народні звичаї, народні ремесла (ткацтво, бондарство, різьба, сирна пластика, декоративний розпис та ікона на склі, гончарство, писанкарство) приваблюють до себе численних туристів не лише з України, а й багатьох зарубіжних країн світу. Безліч пам'яток історії, культури та архітектури у поєднанні з багатими природними ресурсами створили хорошу базу для організації багатьох видів туризму, серед яких одним із наважливіших є етнотуризм. У Карпатському регіоні знаходиться 5 великих музеїв під відкритим небом:

- Музей народної архітектури і побуту «Шевченківський гай», м. Львів;
- Музей народної архітектури та побуту Прикарпаття, с. Крилос;

- Закарпатський музей народної архітектури та побуту, м. Ужгород;
- Музей-скансен «Старе село», с. Колочава;
- Чернівецький обласний музей народної архітектури та побуту, м. Чернівці.

В експозиціях скансенів Карпатського регіону відображені такі історико-етнографічні землі України як Гуцульщина, Бойківщина, Лемківщина, Покуття, Буковина та інші (табл. 1). У колекціях скансенів представлені пам'ятки традиційної архітектури, зокрема хати різних типів, церкви, господарські споруди, а також найбільш самобутні старовинні предмети побуту, культури. За репрезентативністю та розміром колекції перше місце серед скансенів Карпатського регіону належить Музею народної архітектури і побуту «Шевченківський гай» у Львові. Тут представлені близько 120 архітектурних пам'яток різного функціонального призначення, що репрезентують 8 етнографічних районів України. Музейні фондоховища є надзвичайно багатими, в них зібрано майже 21 тис. експонатів. Це колекції одягу і тканин, меблів, музичних інструментів, кераміки, прикрас, ікон, предметів церковної атрибутики, тощо [7].

У колекціях інших скансенів представлені лише кілька історико-етнографічних земель — переважно ті, на теренах яких розміщений сам музей просто неба. З іншого боку, Закарпатський музей народної архітектури та побуту у м. Ужгород є єдиним скансеном Карпатського регіону, у якому представлене житло не лише українців, але і сусідніх народів — румунів та угорців. На фоні інших скансенів відрізяється музей «Старе село» у с. Колочава, експозиція якого побудована не за історико-етнографічним, а за соціальним принципом, і включає в себе житло представників різних верств населення та різних професій (табл. 1).

Українські скансени, зокрема і у Карпатському регіоні, беруть участь у створенні національного туристичного продукту в сфері культурно-пізнавального, етнічного та подієвого туризму. До найважливіших послуг, які можуть надаватися туристам на території музеїв під відкритим небом, належать:

- проведення екскурсій;
- організація масових заходів, фестивалів, свят;
- тематичні виставки;
- майстер-класи традиційних ремесел та народних промислів;
- театралізовані дійства, музейна анімація;
- науково-пізнавальні та освітні заходи: лекції та семінари, інтерактивне навчання;
- додаткові послуги (фото та відеозйомка, організація урочистих подій, послуги харчування, катання на конях, спортивні розваги тощо).

Таблиця 1.

Порівняльна характеристика скансенів Карпатського регіону

	Музей народної архітектури і побуту «Шевченківський гай», м. Львів	Закарпатський музей народної архітектури та побуту, м. Ужгород	Чернівецький обласний музей народної архітектури та побуту	Музей народної архітектури та побуту Прикарпаття, с. Кримос	Музей у Колочаві «Старе село»
Площа	36,5 га	5,5	9,3	4,5	2
Рік заснування	1971	1970	1977	1979	2007
К-сть експонатів	Близько 120 пам'яток, 21 тис. експонатів	Близько 20 пам'яток, 14 тис. експонатів	35 об'єктів 8,5 тис. експонатів	11 пам'яток	Близько 20 споруд
Етнографічні регіони	Гуцульщина, Лемківщина, Рівнинне Закарпаття, Бойківщина, Буковина та Покуття, Поділля, Львівщина, Полісся та Волинь	Закарпаття (бойки, лемки, гуцули, долиняни), а також сусідні народи — румуни та угорці	Західне Подністров'я і Хотинщина	Покуття, Гуцульщина, Бойківщина, Опілля	Закарпаття (Верховинське село)
Характеристика колекції	Пам'ятки об'єднані в 54 садиби. Хати різних типів, господарсько-виробничі споруди (водяний млин, вітрики, сукновальня, гартач, кузня, олійня), школа, 7 перков.	Церква лемківського типу, 12 хат, гражда, корчма, водяний млин, сукновальня, кузня та ін.	4 селинські садиби різних соціальних прошарків населення, сформовані у ансамблі з житлових і господарських будівель	Пам'ятки, що представляють різні типи житлового та господарського будівництва: дві садиби — одна з хатою, колишньою, оборігом, криницею-журавлем, друга — з хатою та стодолою, а також дві хати (бойківська і гуцульська), дві гуцульські гражди, олійня, кузня, дерев'яна церква	Хата на селинині — бідняка, церковно-приходська школа, єврейська хата «Корчма у Вольфі», єврейський молитовний дім, папірня, хатина вівчаря, салаш (колиба), кузня, хатини пуштера, сабова (шведя), столяра, ткача, угорська жандармська станція, кузня, будинок Бірова (слівського голови).

Скансени є важливим місцем проведення фестивалів та інших масових заходів етнічної тематики. Великий внесок у формування фестивального туристичного продукту робить Львівський музей народної архітектури та побуту «Шевченківський Гай», де проводяться такі свята й фестивалі, як: Свято матері, День міста, «Спалах різдвяної зірки», Великодня гаївка, фестивалі «Співоче поле», «Етновир», «Казка у гаю». Крім того, в музеї щорічно оновлюється перелік і формат заходів. Так, у 2016 р. вперше було організовано такі заходи, як «Стрітенська свічка» і «Закликання весни». У Закарпатському музеї архітектури та побуту також традиційно проводиться цикл музейних різдвяних та велиcodніх заходів («Коляда в старому селі», «Свято закарпатської культури»). Фестиваль «Веселковий передзвін» у Закарпатському музеї народної архітектури та побуту де співають фольклорні колективи, збирає багато туристів навіть з-за кордону. Фестивалі «Буковинські зустрічі», «Осінь весільна», «Обнова-фест» є досить популярними у Чернівецькому обласному музеї народної архітектури та побуту. У Крилосі на території Музею архітектури і побуту Прикарпаття щорічно відбувається музейно-етнографічний фестиваль «Галицька брама». Кожної другої суботи червня на території музею-скансену «Старе село» проводиться фестиваль ріплянки (місцева страва з картоплі, кукурудзяної муки, бринзи). Також у 2016 р. у Колочаві започаткували новий фестиваль під назвою «Закарпатська свальба», на якому відтворили найкращі традиції закарпатських весіль [3].

Щоб відвідувач міг зануритись у атмосферу стародавнього українського села, на території скансенів проводяться майстер-класи традиційних народних промислів та ремесел. Особливо велика кількість майстер-класів відбувається на свята та під час фестивалів. «Шевченківський гай» є беззаперечним лідером з проведення майстер-класів, найбільш популярними серед яких є майстер-класи з ткацтва, виноробства, виготовлення ляльок-мотанок, гри на музичних інструментах, миловаріння, вичавлювання олії і збивання масла, випікання хліба. Всі роботи виконуються давнім методом і за давньою рецептурою. Робота майстер-класів організована так, щоб відвідувач не лише спостерігав за вмілими руками майстрів, а й сам міг взяти участь у дійстві: самостійно виготовити глечик на гончарному крузі чи викувати підкову у дюочій кузні. Саме для наймолодших відвідувачів проводиться найбільша кількість майстер-класів із писанкарства, виготовлення ялинкових прикрас, яворівської іграшки, виробів з бісеру, соломи. Для учнів львівських шкіл у 2016 р. було проведено 196 таких майстер-класів [7].

У Закарпатському музеї народної архітектури та побуту популярними є майстер-класи з писанкарства, гончарства, виготовлення дідуха, автентичної вишивки. У Чернівецькому музеї архітектури та побуту відбуваються майстер-класи традиційних буковинських ремесел (різьбярство, гончарство, ткацтво). Під час фестивалю ріплянки на території музею-скансену «Старе село», відбуваються майстер-класи із приготування ріплянки та сиру (бринза, будз).

Перспективним напрямком діяльності, які лише починає впроваджуватись в українських музеях-скансенах, є театралізовані та тематичні екскурсії за участю акторів-аматорів, оживлення експозиції. Особливо славиться своїми «оживленими» екскурсіями та театралізованими дійствами скансен «Старе село» у Колочаві. У хаті селянина-бідняка можна зустріти стару бабусю, яка на основі власного досвіду познайомить з нелегким життям колочавців-верховинців сто років тому. У церковно-приходській школі дяк-учитель проведе урок та навчить релігійних звичаїв. Єврей-корчмар запросить туристів до своєї корчми та пригостить децою міцної колочавської паленки із запашною солониною. У хаті ткача гостям розкажуть про процес виготовлення домотканого полотна та навчать ткати на старовинних колочавських кроснах. Вівчар біля своєї хатини розкриє секрети виготовлення бризни та заграє чарівну мелодію верховинської трембіти. Не менш популярним в даному музеї є театралізоване дійство та частування у «Корчмі у Вольфа», яке відображає як в часи Австро-Угорської імперії жили та відпочивали українці [3]. Елементи музейної анімації можна зустріти також і в інших скансенах. Так, у музеї народної архітектури та побуту «Шевченківський Гай» у 2016 р. були проведені театралізовані екскурсії «Обрядові забави на Петра» та «Гарбузова ніч». Для відвідувачів Чернівецького музею народної архітектури та побуту цікавим є обряд буковинського весілля та театралізована реєстрація шлюбу [5].

У музеях під відкритими небом мають також місце тематичні лекції, інтерактивні заняття, квести для дітей. Зокрема у Закарпатському музеї народної архітектури та побуту для студентів проводяться тематичні лекції з історії українського писанкарства, студенти залучаються до пізнання народних звичаїв та обрядів. Також в даному музеї-скансені вже традиційними стало навчання в студії вишивки, інтерактивні заняття для дітей, зустрічі з народними умільцями. Співробітники музею-скансену в Чернівцях надають консультивні послуги з питань народної обрядовості, проводять інтерактивне навчання молоді в навчальних закладах міста. У Музеї народної

архітектури та побуту «Шевченківський Гай» традиційно проходять практику студенти багатьох львівських вищих навчальних закладів.

Невід'ємною частиною роботи етномузей є тематичні виставки. У виставкових залах Музею народної архітектури та побуту «Шевченківський Гай» у 2016 р. презентували свої твори як самодіяльні, так і професійні художники. Як правило, велику зацікавленість у відвідувачів викликають виставки із фондів музею, зокрема: «Різдво у нашій хаті» (збірка творів сакрального мистецтва), «Великдень нас єднає» (народний костюм Західної України кінця XIX — середини ХХ ст.), «Гончарні осередки Західної України», «Мальовані скрині». У Закарпатському музеї народної архітектури та побуту у 2016 р. цікавими стали тематичні виставки «Народні костюми Карпатського басейну» та «Карпатська різдвяна симфонія». Виставка “Етнографічні взаємопливи” — Україна, Молдова» мала місце в музеї під відкритими небом у Чернівцях.

Окремою та не менш важливою складовою музеїв є музейна інфраструктура та можливість надання додаткових послуг. наявність Так, у «Старому селі» можна заночувати у столітній буковій садибі на старовинних постелях, попаритися у древній сауні, спробувати порубати дошки на старій пилі — драчовці. У музеї працює сувенірна крамничка, де можна придбати цікаві колочавські сувеніри. Також можна взяти напрокат гірські велосипеди. Цього літа для туристів у музеї відкриється дуже колоритне кафе з трьома залами, які представлять чеську, угорську та колочавську культури. У кузні музею запрацює атракціон, де кожний бажаючий зможе власноруч викувати монету з емблемою Колочави або музею [3].

На території музею-скансену в Ужгороді надаються послуги фотографування у народному вбранні з фондів музею, можна порибалити в музейному ставку, для дітей наявний живий куток (вівці, качки, кури). До послуг туристів Чернівецького музею-скансену — затишні альтанки, намети та мангали, катання на конях верхи, стрільба із лука та арбалета, для дітей — спортивні розваги та ігри.

На пасіці Львівського музею під відкритим небом туристів завжди почастують запашним медом, а у «Козацькій слободі» — кулішем і узваром. Підсилюють атмосферу західноукраїнського села XIX ст. мешканці зоокутка. У минулому році до Дня захисту дітей був відкритий дитячий майданчик, на якому усі гойдалки і гірка декоровані традиційним яворівським розписом у притаманній для цього регіону колористиці. Велике зацікавлення у відвідувачів Музею народної архітектури у Львові викликає можливість на згадку зробити фото в автентичному одязі. Цією послугою в минулому році скористалось майже 800 осіб. Мальовничі куточки Музею та його

унікальні об'єкти неодноразово ставали майданчиком для зйомок як рекламних роликів, так і документальних та художніх фільмів. Лише у 2016 р. зйомки проводились на 9 музеїнх об'єктах [7].

У майбутньому на території Музею народної архітектури та побуту «Шевченківський Гай» планується створення візит-центру. Він буде умовно поділений на п'ять зон:

- 1) інформаційна зона (інформаційний пункт, місце очікування для відвідувачів);
- 2) сфера послуг;
- 3) кафе на 80 осіб;
- 4) навчальна зона (конференц-зал);
- 5) виставкова зона (простір для експозицій) [7].

Важливим засобом популяризації музею сьогодні є мережа Інтернет. На даний час всього два музеї скансени мають свої власні веб-сайти: Музей народної архітектури і побуту «Шевченківський гай» та Чернівецький обласний музей народної архітектури та побуту. Музей «Старе село» представлений на Інтернет-сайті села Колочава, а інформація про музей народної архітектури та побуту Прикарпаття знаходитьться на сайті заповідника «Давній Галич», до складу якого він відноситься. Постійно поповнюється сайт МНАП «Шевченківський гай», де можна знайти інформацію про всі події, які відбуваються в ньому. Також тут можна познайомитись з такими рубриками як «Експонат місяця» та «Світлини з музеїного архіву» [7]. Окрім власних сайтів, інформація про всі скансени представлена на відомих туристичних Інтернет-ресурсах як наприклад kagraty.info. Три музеї з п'яти мають власні сторінки у соціальних мережах Facebook та ВКонтакте. Лише один Чернівецький обласний музей народної архітектури та побуту пропонує туристам віртуальний тур по своїй території.

Важливою складовою роботи скансенів є його успішна реалізація на ринку туристичних послуг. Окремим аспектом цього питання є цінова політика музею, яка впливає на рівень відвідуваності закладу. Для наочності нами представлений аналіз цін на вхідні квитки до проаналізованих скансенів Карпатського регіону (табл. 3).

Середня ціна вхідного квитка для дорослого у проаналізованих музеях становить близько 20–25 грн. Також у цих музеях діє система пільгових знижок на вхідні квитки для окремих вікових груп (студентів, дітей). Середня вартість пільгового квитка — 10–15 грн. Серед всіх досліджуваних музеїв найдорожчим є скансен «Старе село» (ймовірно через те, що він приватний), а найдешевшим — Музей народної архітектури і побуту в Чернівцях.

Інформаційне забезпечення скансенів Карпатського регіону

	Музей народної архітектури і побуту «Шевченківський гай», м. Львів	Музей народної архітектури та побуту Прикарпаття, с. Крилос	Закарпатський музей народної архітектури та побуту, м. Ужгород	Музей у Колочаві «Старе село»	Чернівецький обласний музей народної архітектури та побуту
Наявність власного сайту або власної сторінки на сайтах інших структур*	+	+*	-	+*	+
Наявність сторінки у соцмережах					
– Facebook	+	-	+	-	+
– ВКонтакте	+	-	+	-	+
Наявність інформації на відомих туристичних Інтернет-порталах					
– karpaty.info	+	+	+	-	-
– virtual.ua	+	-	-	-	-
– iGotoWorld (етнопарки України)	+	-	+	-	-
– derev.org.ua (Музеї і скансени України)	+	-	+	-	-
– castles.com.ua (Замки та храми України)	-	+	+	-	+
Участь у проекті «Туристичні марки»	-	+	+	+	-
Віртуальний тур					+
Оцінка та кількість відгуків туристів у Google	4,8 (228)	4,7 (13)	4,8 (122)	4,5 (62)	4,7 (29)

Цінова політика музеїв-скансенів Карпатського регіону

Перелік скансенів	Ціна вхідного квитка		Вартість екскурсійного обслуговування		
	повний (для дорослих)	пільговий	для дорослих	пільговий	для дітей
Музей народної архітектури та побуту у Львові	30 грн.	20 грн.	100 грн.	50 грн.	—
Музей народної архітектури та побуту Прикарпаття	10 грн.	5 грн.	200 грн.	—	100 грн.
Закарпатський музей народної архітектури та побуту	25 грн.	15 грн. / 10 грн.	120 грн.	—	80 грн.
Музей народної архітектури і побуту в Чернівцях	10 грн.	7 грн. / 5 грн.	50 грн.	40 грн.	30 грн.
Музей у Колочаві «Старе село»	50 грн	40 грн. / 20 грн	125-350 грн	—	—

На базі опрацьованих літературних джерел [2] розроблено власну методику бальної оцінки туристичної привабливості скансенів Карпатського регіону. Для оцінки обрано 14 найважливіших критерій: площа; розташування та транспортна доступність; розмір колекції (кількість об'єктів та експонатів); репрезентативність (представленість етнографічних груп та регіонів); значення об'єкта; атракційна ємність; рівень організації об'єктів для показу; наявність інфраструктури; кількість додаткових послуг; організація масових подій (фестивалів, свят); ступінь «оживлення» експозиції; інформаційне забезпечення; цінова політика та популярність серед туристів (табл. 4).

Таблиця 4.

**Результати комплексної оцінки
туристичної привабливості скансенів Карпатського регіону**

№ п/п	Критерії оцінки	Музей народної архітектури і побуту «Шевченківський гай», м. Львів	Музей народної архітектури та побуту Прикарпаття, с. Крилос	Закарпатський музей народної архітектури та побуту, м. Ужгород	Музей у Колочаві «Старе село»	Чернівецький обласний музей народної архітектури та побуту
1.	Площа	3	2	2	1	2
2.	Розташування, транспортна доступність	3	2	3	1	2
3.	Розмір колекції (кількість об'єктів та експонатів)	3	1	2	1	2
4.	Репрезентативність (представленість етнографічних груп та регіонів)	3	2	2	1	2
5.	Значення об'єкта	3	2	2	2	2
6.	Атракційна ємність	3	2	2	2	2
7.	Рівень організації об'єктів для показу	3	2	3	3	2
8.	Наявність інфраструктури	2	1	2	3	1
9.	Кількість додаткових послуг	3	1	2	2	2
10.	Організація масових подій (фестивалів, свят)	3	1	2	2	2
11.	Ступінь «оживлення» експозиції	2	1	1	3	1
12.	Інформаційне забезпечення	3	1	2	2	3
13.	Цінова політика	2	1	2	1	3
14.	Популярність серед туристів	3	1	3	2	2
	Всього	39	21	30	26	28

Проведена оцінка показує, що явну лідерську позицію серед досліджуваних музеїв-скансенів Карпатського регіону займає Музей народної архітектури та побуту у Львові «Шевченківський гай» (39 балів). Цьому сприяють значна площа, великий розмір колекції та її репрезентативність, а також активна освітньо-інформаційна діяльність та участь в організації масових заходів та подій. До групи середньоатрактивних (від 26 до 30 балів) потрапили музеї під відкритим небом в Ужгороді, Чернівцях та Колочаві. Найменш привабливим за загальною сумою набраних балів виявився Музей народної архітектури та побуту Прикарпаття в селі Крилос (21 бал).

Таким чином, скансени Карпатського регіону являють собою специфічний туристсько-рекреаційний ресурс в сфері етнічного туризму, привабливість якого обумовлюється не тільки унікальністю пам'яток культури та архітектури, але й комплексністю експозиції, тісним зв'язком з природним середовищем та наявністю видовищного елементу [4]. Однак, незважаючи на свою інноваційну сутність, туристичний потенціал цих об'єктів сьогодні використовується не повною мірою, а їх діяльність пов'язана з низкою проблем, серед яких найважливішими є:

- проблеми збереження пам'яток дерев'яного будівництва, збереження автентичності конструкцій і матеріалів під час реставрації;
- проблема ландшафтного озеленення та належного використання ландшафтних особливостей території музеїв [9];
- консерватизм експозиції, відсутність доступу туристів до окремих експонатів;
- слабкий розвиток інфраструктури;
- перетворення окремих скансенів у відпочинково-розважальні осередки, проведення «штучних» масових заходів, що не вписуються в автентичне середовище;
- брак державного фінансування.

З метою підвищення туристичної привабливості музеїв під відкритим небом у Карпатському регіоні необхідно активніше використовувати інноваційний досвід діяльності подібних об'єктів в Європі, зокрема щодо впровадження концепції «живого музею» та створення динамічного музейного середовища. Найважливішими кроками в цьому напрямку, на нашу думку є:

- «оживлення» експозицій, розвиток музейної анімації;
- створення інтерактивних експозицій, забезпечення доступу туристів до експонатів;
- відтворення давніх форм господарювання (давні сорти рослин, породи домашніх тварин, технології ведення сільського господарства);

- розбудова інфраструктури, розширення асортименту додаткових послуг;
- створення інформаційних центрів (візит-центрів) тощо.

Література

1. Афанасьєв О. С. Скансени України як репрезентанти регіональних типів природокористування // Географія та туризм: Зб. наук. праць. — 2011. — Вип. 15. — С. 111–119.
2. Безручко Л. С. Методика оцінки туристичних історико-культурних ресурсів (на прикладі Турківського р-ну Львівської обл.): навч.-метод. Посібник / Л. С. Безручко. — Львів: Манускрипт, 2013. — 164 с.
3. Відкрий для себе Колочаву [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kolochava.com>.
4. Водяник Л. Ю. Скансени України: географія та туристсько-рекреаційне значення / Л. Ю. Водяник // Географія та туризм. — 2012. — Вип. 19. — С. 149–155.
5. Данилюк А. Українські скансени. Історія виникнення, експозиції, проблеми розвитку. — Тернопіль: Навчальна книга–Богдан, 2006. — 104 с.
6. Каднічанський Д. Використання історико-культурної спадщини України у туризмі на прикладі скансенів // Краєзнавство. — № 1. — 2012. — С. 128–137.
7. Музей народної архітектури та побуту у Львові ім. Климентія Шептицького (офіційний сайт) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://lvivskansen.org/>.
8. Національний заповідник «Давній Галич»: Музей етнографії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.davniyhalych.com.ua/muzei/muzei-arhitekturi>.
9. Скансени України як перспективні об'єкти музейного туризму та осередки збереження етнобуття в умовах глобалізації (оглядова довідка за матеріалами преси, Інтернету та неопублікованих документів 2011–2013 рр.) / ДЗК. — Вип. 5–6. — 2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nplu.org/storage/files/Infocentr/Tematich_ogliadi/2013/muzei_prostoneba.Pdf.
10. Чернівецький обласний музей народної архітектури та побуту (офіційний сайт) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://bukovina-museum.com/>.

Kuchynska I., Stakhiv O.

SKANSENS IN CARPATHIAN REGION OF UKRAINE AS AN IMPORTANT RESOURCE FOR THE DEVELOPMENT OF ETHNIC TOURISM

In the article the comparative analysis of the open-air museums in the Carpathian region of Ukraine is conducted and their tourist attractiveness is evaluated. Main problems and prospects of use of skansens for the development of ethnic tourism in Ukraine are also discussed.

Keywords: folk museum, open-air museum (skansen), ethnic tourism, folk handcrafts, workshop, festival, animation, Carpathian region.

УДК 338.483.13

Кушнірук Г. В., Петришин Д. Р.
Львівський інститут економіки і туризму

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕТНОТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Досліджено передумови, проблеми і перспективи розвитку етнотуризму в Україні. Розглянуто основні складові ресурсного потенціалу етнічного туризму. Охарактеризовано етнічні групи: бойки, гуцули, лемки. У статті визначено роль скансенів, етнофестивалів і народних пісень у розвитку етнотуризму.

Ключові слова: етнотуризм, етнічні групи, бойки, гуцули, лемки, етнофестиваль, скансен, народні пісні, ресурсний потенціал.

Відомо, що туризм посідає важливе місце в економічній, соціальній, духовній сферах життя суспільства. Не випадково ХХІ ст. визначають як століття туризму. Оскільки саме ця сфера діяльності завдяки величезній кількості інновацій та стрімкому розвитку завойовує прихильність серед людей, готових подорожувати і відкривати для себе світ по-новому.

Як міжнародний, так і вітчизняний туризм розвивається, орієнтуючись, перш за все, на інтереси та запити споживача. Здавалося б, туристу, який уже встиг випробувати на собі європейський рівень обслуговування, побував на кращих курортах світу, став гостем у високорозвинених країнах, важко догодити в Україні. Проте, таке враження часто виявляється помилковим. Безперечно, є країни багатші на туристичні ресурси. Але не слід забувати про сильні сторони вітчизняного туризму. Саме етнотуризм може стати однією з найбільших переваг України в розвитку туристичної галузі. Важливим чинником для розвитку етнічного туризму є наявність відповідних ресурсів.

Значну кількість праць, які висвітлюють проблеми і перспективи розвитку етнотуризму, зокрема, дослідженням етнічним групам, присвятили Б. Гальчак, А. Г. Данилюк. Багато уваги приділяється щодо використання скансенів у розвитку етнотуризму в працях Д. А. Каднічанського. Етнічну історію України вивчали С. А. Макарчук, Ю. О. Карпенко. Однак, далеко не всі питання досліджено щодо ресурсного потенціалу для розвитку етнотуризму.

Метою дослідження є виокремлення основних складових ресурсної бази етнічного туризму та пошук шляхів ефективного їх використання.

Етнічний туризм — це різновид культурно-освітнього туризму, який базується на зацікавленості в автентичності життя народу і народностей, традиції та звичаї яких асимілюються з часом.

Існує два види етнічного туризму: зовнішній і внутрішній. Перший полягає у відвідуванні місць народження родичів, ознайомленні з історичною батьківчиною. Крім того, відвідування країн з метою пізнання їхнього колориту та етнічних особливостей, за відсутності спорідненості з цим етносом, теж зараховують до першого виду. До другого виду належать подорожі етнічними регіонами своєї країни (наприклад, відвідування сільських місцевостей міськими жителями для ознайомлення з особливостями побуту і культури етнічних груп населення). Для корінного жителя етнотуризм — це можливість ще більше наблизитись до власної культури, краще пізнати рідну мову та мистецтво своєї землі.

Дехто з туризмознавців вважає, що учасники етнічного туризму — це, в основному, люди похилого віку, що раніше проживали в цій місцевості. А етнічний та ностальгічний туризм — слова-синоніми. Інші, в свою чергу, виділяють ностальгічний туризм як підвид етнічного туризму, але аж ніяк не ототожнюють ці поняття. Однак, серед прихильників етнічного туризму є люди різних вікових категорій. Відповідно, якщо існують різні вікові категорії туристів, то і мета візиту в усіх різна. Не можна вважати, що, наприклад, молодий турист-іноземець, який приїхав на фестиваль лемківської пісні, здійснює ностальгічний туризм.

Отже, етнотуризм може завоювати прихильність значно ширшого кола туристів, аніж здається на перший погляд. Великий вплив на це має ряд наступних факторів.

По-перше, історичні передумови дали міцний фундамент для подальшого розвитку цього виду туризму. Відомо, що територія сучасної України протягом багатьох століть перебувала під владою різних держав. Власне, це і спричинило так званий розподіл українського народу, відмінності у побуті, звичаях, традиціях і найголовніше — у мистецтві. Завдяки цьому маємо широку ресурсну базу для розвитку етнічного туризму. До туристичних ресурсів для етнічного туризму належать пам'ятки архітектури, музеїні експозиції, архівні матеріали, мальовничі природні місця. Така їхня різноманітність стала основною передумовою для відпочинку та ознайомлення з історією та культурою народу.

По-друге, велика кількість потенційних етнотуристів сформувавась завдяки міграційним процесам, оскільки значна кількість українців вийшла за кордон, створивши там сім'ї. З кожним роком чисель-

ність українських емігрантів збільшується. Отже, в перспективі вони мають можливість відвідати Україну, як свою історичну батьківщину.

По-третє, у зв'язку з напружену фінансовою ситуацією в Україні, чисельність туристів, які не можуть дозволити собі подорожувати іншими країнами, зросла. Саме етнічний туризм може стати для них хорошою альтернативою.

Етнографічні знання необхідні для глибокого розуміння історії й культури народів на всіх етапах розвитку людського суспільства. Історія народу включає в себе історію його житла, одягу, харчування, його родинного укладу, форм побуту тощо. Історія народу — це не тільки історія його боротьби за свої ідеали, це, разом з тим, історія його світогляду, народних знань, вірувань і марновірства, обрядів і звичаїв [5].

Впродовж багатьох століть на українській етнічній території відповідно сформувалися різні етнографічні групи українського етносу, кожна з яких мала свої культурно-побутові особливості. Внаслідок економічного розвитку та урбанізації, етнічні групи українців поступово почали об'єднуватись. Як наслідок, відмінності між цими групами стали менш вираженими, а окремі з них зовсім перестали існувати. Найвідомішими етнографічними групами українського етносу є бойки, гуцули та лемки, які власне й збереглися дотепер у межах Українських Карпат і Закарпаття.

Бойки — етнографічна група українців, що розселені в гірських районах Українських Карпат і Прикарпатті [2]. Центром Бойківщини вважається карпатське містечко Турка, відоме Всесвітніми бойківськими фестинами, які відбуваються тут із 1992 р. На свято з'їжджаються бойки з усього світу. Це масштабне культурне дійство, що протягом 2-3 днів супроводжується величезною кількістю музики, танців, співанок, а самі бойки вдягаються у своє колоритне вбрання. Тут збережено звичаї, традиції та обряди бойків. Okрім щоп'ятирічних Всесвітніх Бойківських фестин, кожного року в Турці проводиться ще один неординарний культурний захід — «Бойківська ватра».

Лемки — етнографічна група українців, які мешкали на території, що зветься Лемківщиною — в Карпатах (по обох схилах Східних Бескидів). Самі ж лемки здавна вважали себе русинами, проте така назва не прижилася. Вважають, що цю етнічну групу назвали лемками через слово «лем», що означає «лише», яке вони часто вживають у розмові [1].

Лемківська школа народного храмового будівництва — «сукупність історично усталених традиційних засобів архітектурного формування простору, конструктивних рішень в дереві, які виробились на основі світогляду, естетичних ідеалів на Лемківщині» [6, с. 235]. У 2013 р. лемківські храми внесли до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. А саме:

- церкву св. Якова у Поврожнику (1604);
- церкву св. Параскеви у Квятоні (1700);
- церкву Покрова Пресвятої Богородиці в Овчарах (1653);
- церкву Архангела Михаїла в Брунарах.

Крім храмового будівництва, лемки відомі завдяки своїм фестивалям. Один із таких — «Дзвони Лемківщини», — Всеукраїнський традиційний фестиваль лемківської культури, що проводиться в першу суботу та неділю серпня на Тернопільщині. Okрім українців, гостями фестивалю щорічно стають іноземці, серед яких найбільше поляків. Діяльність організаторів фестивалю спрямована на підтримку українських народних пісень, танців і народної інструментальної музики.

Гуцули — субетнос українців, нащадки найстародавнішого племені літописних уличів, що живуть у Карпатах: Івано-Франківська, Чернівецька і Закарпатська області [4, с. 7]. Гуцульська культура дуже нагадує традиційну культуру лемків і бойків. Часто її представлено у вигляді майстерності одягу, килимарства, писанкарства, керамікою тощо. Проте найбільше з-поміж інших етносів гуцулів відрізняють їхні пісні й танці, що звуться коломийками. Самі ж гуцули використовують автентичні музичні інструменти, найвідомішим із яких є трембіта. Також унікальні народні мелодії та ритми вони створюють за допомогою різних видів сопілок, цимбалів, дримби.

Культура гуцулів служила натхненням для багатьох письменників, таких як Іван Франко, Леся Українка, Михайло Коцюбинський, Василь Стефаник, Марко Черемшина. Власне, в основу книги М. Коцюбинського «Тіні забутих предків» покладено сцени традиційного життя гуцулів, які пізніше зобразив на екрані Сергій Параджанов, знявши однойменний фільм.

Загалом, етнотуризм зміцнює міжкультурну толерантність і допомагає підтримувати в країні національне різноманіття. Розвиток етнічного туризму для жителів сільських місцевостей — оптимальний спосіб покращення економічних показників і зниження рівня депопуляції.

Слід віддати належне ролі скансенів у етнічному туризмі. Сьогодні на території України налічується низка музеїв «просто неба», зокрема:

- Національний музей народної архітектури та побуту України (с. Пирогів, Київська обл.);
- Музей народної архітектури і побуту імені Климентія Шептицького (м. Львів);
- Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини (м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл.);
- Закарпатський музей народної архітектури та побуту (м. Ужгород);

- Музей народної архітектури та побуту Прикарпаття (с. Крилос, Івано-Франківська обл.);
- Чернівецький обласний державний музей народної архітектури та побуту;
- Музей історії сільського господарства Волині (с. Рокині поблизу Луцька);
- Музей народної архітектури, побуту та дитячої творчості (с. Прелесне, Донецька обл.);
- Етнографічно-туристський комплекс «Козацький хутір» (с. Стецівка, Черкаська обл.);
- Музей архітектури і побуту «Старе село» (с. Колочава, Закарпатська обл.);
- Етнографічний музей «Українська Слобода» (с. Писарівка, Харківська обл.);
- Музей народної архітектури і побуту Державного історико-культурного заповідника «Посулля» (с. Пустовйтівка, Сумська обл.);
- Сарненський історико-етнографічний музей (Рівненська обл.);
- Музей гуцульської культури просто неба НПП «Гуцульщина» (м. Косів, Івано-Франківська обл.) [3, с. 130].

Скансени — відносно нове поняття в туризмі. Але можна впевнено стверджувати, що правильна їх експлуатація може піднести етнічний український туризм на новий рівень. Оскільки більшість музеїв просто неба спеціалізуються на колекціонуванні і реконструкції старовинних помешкань на відкритих територіях, то що ж допоможе туристам краще відчути етнічний колорит, аніж перевтілення у бойка чи гуцула? Важливо правильно донести туристові своєрідність тієї чи іншої етнічною групи.

Доцільно назвати шведські скансени гарним прикладом для наслідування. Адже жодна архітектурна споруда, навіть внесена до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, не справить такого враження на пересічного туриста, як відтворення «живого» етнічного регіону. Очевидно, важко не спробувати себе у незнаному досі ремеслі, якщо є така можливість, чи залишились осторонь співанок та гулянь. Добре було б організовувати такі заходи хоча б кілька разів на рік. По-перше, це збільшить потік туристів, як закордонних так і вітчизняних. По-друге, жителів сільських поселень буде забезпечено робочими місцями.

Окрім вище згаданих складових ресурсної бази етнічного туризму, значний вплив на його розвиток мають народні пісні. Адже нерідко саме українська народна пісня ставала цінним джерелом інформації щодо культурного життя, традицій та побуту наших предків. Наприклад, веснянки (гаївки, гагілки, ягілки, риндзівки) — старовинні сло-

в'янські обрядові пісні, пов'язані з початком весни і наближенням весняних польових робіт.

Веснянки не можуть існувати самі по собі; вони є своєрідним супроводом до ігор і танців, що закликають весну та багатий урожай. Оскільки в давніх слов'ян був звичай зустрічати весну, а зиму спалювати або топити, для цього робили з соломи опудало, що уособлювало зиму. Потім одягали його в людську одежду і спалювали або топили; після спалення попіл кидали у воду. Все це дійство обов'язково супроводжувалося танцями і співами — веснянками. Гаївки широко використовуються в етнотуризмі, проте поширені лише у внутрішньому його виді. До речі, часто такі дійства влаштовують у музеях просто неба.

Отже, етнічний туризм — важлива складова вітчизняного туризму, який поступово поширюється серед українців. Хочеться вірити, що це спричинено не фінансовим фактором, а патріотизмом та національною свідомістю громадян України.

Кількість заходів, спрямованих на підтримку вітчизняного етнотуризму постійно зростає, що не може не тішити. Проте, варто зазначити, що подієвий етнотуризм в Україні має можливість розвиватися не завдяки державній підтримці, а за рахунок спонсорських внесків чи за кошти місцевих бюджетів. На державному рівні необхідно розробити та запровадити соціальні проекти популяризації етнотуризму, поклавши в основу місцеву ентоспецифіку.

Загалом етнотуризм можна уявити як замкнену систему, де всі складові: етнос, його культура і туристи, взаємно і позитивно впливають один на одного.

Література

1. Гальчак Б. Лемківський підсумок XX століття й перспективи на ХХІ століття [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dspace.nbuu.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/.../02-Halczak.pdf>.
2. Данилюк А. Г. Макарчук С. А. Бойки і бойківщина [Електронний ресурс]. □ Режим доступу: http://www.interklasa.pl/portal/dokumenty/r_mowa/strony.htm.
3. Каднічанський Д. А. Використання історико-культурної спадщини України у туризмі на прикладі скансенів / Д. А. Каднічанський // Краєзнавство: науковий журнал. □ Ч. 1 (78). □ Ніжин: ТОВ НВП «Ферокол», 2012. □ С. 128–137.
4. Карпенко Ю. О. Олексій Сильвестрович Стрижа, видатний український ономаст / Ю. О. Карпенко // Дослідження з ономастики : збірник наукових праць / Нац. акад. наук України, Ін-т укр. мови. — Київ: Пульсари, 2008. — С. 6–14. — ISBN 978-966-2171-20-4.
5. Макарчук С. А. Етнічна історія України: навчальний посібник / С. А. Макарчук. — Київ: Знання, 2008. — 471 с.
6. Тарас Я. М. Українська сакральна дерев'яна архітектура / Я. М. Тарас // Народознавчі зошити. — № 1 (121), Львів, 2015. — С. 235–238.

Kushniruk H. V., Petryshyn D. R.

**RESOURCE POTENTIAL FOR THE DEVELOPMENT
OF ETHNIC TOURISM IN UKRAINE**

The pre-conditions, problems and prospects of ethnic tourism in Ukraine are investigated. The main components of the resource potential of ethnic tourism are considered. The ethnic groups: Boyky, Hutsuls, Lemky are characterized. The role of skansens, ethnic festivals and folk songs are certain in the article.

Keywords: ethnic tourism, ethnic groups, Boyky, Hutsuls, Lemky, ethnic festival, skansen, folk songs, resource potential.

УДК 39:379.8(477.82-25)

Лапчук О. О.

Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки

ЕТНОФЕСТИВАЛЬ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ СЕРЕДНЬОГО МІСТА: ГРОШИ НА ВІТЕР?

У статті розкрито місце етнічних фестивалів у етнофестивальному та етнічному туризмі. Проаналізовано проведення сучасних етнофестивалів у просторі середнього міста (на прикладі Луцька). Запропоновано рекомендації щодо розвитку етнофестивального туризму в місті.

Ключові слова: етнофестиваль, етнічний туризм, етнофестивальний туризм, традиції, Луцьк.

Підвищення рівня національної свідомості українців привело до пожвавлення зацікавленості громадян своєю країною, її архітектурними надбаннями, культурною самобутністю, традиціями та звичаями. Популярності у туристів, які подорожують у межах України, набуває етнофестивальний туризм. Тому аналіз особливостей проведення сучасних етнофестивалів уцька та тенденцій розвитку етнотуризму в соціокультурному просторі середнього міста є актуальним для сьогодення.

Українські науковці приділяли проблематиці фестивального туризму та окремим теоретичним аспектам розвитку етнічних фестивалів багато уваги. Над дослідженням цих питань працювали М. Топорницька [5], М. Рутинський, М. Мальська, С. Чернецька, Ю. Грицьку-Андрієш [1]. Теоретико-методологічні аспекти розвитку етнічного туризму висвітлено у працях Н. Паньків, І. Кучинської, О. Цимбали. Дослідження виникнення та підходи до становлення терміну «етнотуризм» здійснено у працях О. Дутчак. Етнографічний туризм у контексті відновлення інтересу до національної культури розглядає Н. Дехтар.

Незаперечним є твердження науковців про позитивний вплив етнофестивалів на вирішення соціально-економічних проблем міста і регіону, стимулування розвитку туристичної інфраструктури, адже діїства набирають все більшої популярності, створюють промоцію міста, приваблюють іноземних і внутрішніх мандрівників. З іншого боку, поряд із такою масовістю виникнення етнофестивалів, у наш час існує ризик зниження рівня якості організації та проведення фестивалів. Постає питання про те чи завжди виконуються завдання, обумов-

лені підвидом фестивалю, і чи може відвідувач у повній мірі відчути автентику культури народу чи певного етносу через етнофестиваль?

Виникає необхідність визначення термінів «етнофестиваль» та «етнофестивальний туризм». Дослідниця М. Топорницька визначає етнофестивалі як «фестивалі, що презентують фольклорне багатство, побут та звичаї, культурні цінності, духовну й матеріальну спадщину народу або етнічної групи» [5, с. 197]. Етнофестивальний туризм передбачає відвідування мандрівниками такого роду дійств задля ознайомлення з особливостями культурно-історичної спадщини регіону. Метою самих етнофестивалів є збирання, вивчення та популяризація традиційного культурного спадку.

У Луцьку щороку проходить близько 10 етнофестивалів, це і міжнародні фестивалі фольклору «Берегиня» та «Поліське літо з фольклором», фестиваль вертепів «З Різдвом Христовим!», «Різдво у Луцьку», міський фестиваль «Різдвяні піснеспіви», «Великдень у Луцьку», фестиваль вишитих рушників «Вишиті обереги єднання», гастрономічні дійства «З любов'ю до сала» та «Фестиваль національної кухні». Усі наведені вище заходи проводяться в територіальних межах міста □ на найбільшій міській площі, пішохідній вулиці, в парку, в приміщені Палацу культури та у стінах замку Любарта. Такі локації дають можливість відвідувачам пізнати історичні та архітектурні особливості Луцька. Вони чудово підходять для проведення сучасних фестивалів, які «вписуються» у життя міста (фестивалі графіті, арт-шоу, дійств які вимагають наявності відповідного приміщення та оснащення). Але варто задуматись: чи згадані вище майданчики придатним для виступів етноколективів фольклорних гуртів, чи «вписуються» яскравий національний колорит усіру буденність урбаністичного життя? Йдеться про те, що «ув'язнення» етнофестивалю на міській площі може звести усю ідею до чергового звіту самодіяльності районних будинків культури чи звичайного концерту. Виходячи із можливостей Луцька, організатори деяких фестивалів обирають для проведення дійств замок Любарта, будівлю, мури якої пронизані історичною пам'яттю і хоча б у якійсь мірі можуть відповідати формату проведеного дійства.

Великі населені пункти мають кращі умови, особливо важливою є наявність на території міста музею під відкритим небом, так у Києві — Національний музей народної архітектури та побуту (Пирогово), у Львові — «Шевченківський гай». Скансени є найвдалішою міською локацією для етнофестивалю не тільки як оазиси природи, а й як осередки автентичної традиційної архітектури та побуту населення. Відвідання територій у відносно «первісному

стані» носить відтінок ностальгійності, адже майже всі відчувають потребу у збереженні національної культури і пам'яті про інший спосіб побуту, до якого уже неможливо повернутись у буденному житті [2, с. 78]. Недалеко від Луцька розташований Музей історії сільського господарства Волині (смт. Рокині), який містить цікаву експозицію про історію волинського села, розвиток сільського господарства різні періоди. Організаторам варто задуматись, адже згаданий скансен теж може стати локацією для луцького фестивалю.

Хоча найпопулярніші етнофестивалі в Україні відбуваються навіть не у музеях під відкритим небом, а на ще більших просторах і збирають тисячі шанувальників. Так фестиваль «Підкамінь» проводиться поблизу однойменного селища у Львівській області, міжнародний екокультурний фестиваль «Трипільське коло» має «прописку» на пагорбах Дніпра, поблизу Ржищева, у Київській області, «Дзвони Лемківщини» — в урочищі Бичова на Тернопільщині. Фестивалі «Петриківський дивоцвіт» та Національний фестиваль гончарства проходять в осередках цих промислів — у с. Петриківка Дніпропетровської області та смт. Опішня Полтавської області і теж є дуже популярними.

Етнофестивальний туризм тут тісно переплітається із етнічним туризмом. Науковці І. Кучинська та О. Цимбала у статті «Особливості організації етнотурів в Україні...» визначають етнічний туризм як «різновид пізнавального туризму, який передбачає організацію туристичних поїздок у регіони історичного проживання певного етносу для ознайомлення з його матеріальною та духовною культурою, збереженою в автентичному середовищі» [3, с. 37].

Ось одна з причин чому Луцькі етнофестивалі мають малу наповнюваність, адже і виступи колективів, і ярмарки туристи прагнуть побачити в близькому до природного аграрного середовища (де, власне, і творилася народна культурна), а не у сучасному просторі міста. Глядачами дійства переважно є міщани, для яких давно відомі локації концертних майданчиків, тому втрачається привабливість їхвідвідування лише з однією зміною — учасниками фестивалю чи звучанням фольклорних пісень.

Етнотуризм, як зауважує Н. Паньків, задовольняє цілу низку духовних потреб людини, заснованих на зацікавленості туристів народними традиціями, обрядами, творчістю певного етносу. Розвиток суспільства, урбаністичні та глобалізаційні процеси викликали у людей бажання «повернутись, принаймні на короткий час у середовище тих громад, діяльність яких ще не була спотворена наслідками антропогенної діяльності в мегаполісах» [4, с. 197]. Для такого виду

подорожей не такою важливою є матеріально-технічна та інфраструктурна база, скільки природні та соціокультурні ресурси регіону.

Отже, етнофестивалі в соціокультурному просторі середнього міста лише частково виконують покладені на них завдання збереження та популяризації духовних та матеріальних надбань регіону. Проте жвавий інтерес туристів до етнофестивалів змушує науковців, організаторів працювати над удосконаленням концепції та проведення етнофестивалів; туроператорів — шукати нові маршрути та можливості для проведення етнічних турів, які зацікавлять іноземних і внутрішніх туристів.

Література

1. Грицку-Андрієш Ю. П. Фестивальний туризм у системі рекреаційно-туристської діяльності / Ю. П. Грицку-Андрієш, Ж. І. Бучко // Науковий вісник Чернівецького університету. — Чернівці, 2010. — Вип. 519–520. — С. 56–60.
2. Дехтяр Н. А. Етнографічний туризм у контексті відновлення інтересу до національної культури / Н. А. Дехтяр // Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи: [Текст]: Зб. матер. IV Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених / Міністерство освіти і науки України, Львівський інститут економіки і туризму. — Львів: ЛІЕТ, 2016. — С. 76–84.
3. Кучинська І. В., Цимбала О. С. Особливості організації етнотурів в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку / І. В. Кучинська, О. С. Цимбала // Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи: [Текст]: Зб. матер. II Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених / Міністерство освіти і науки України, Львівський інститут економіки і туризму. — Львів: ЛІЕТ, 2012. — С. 37–44.
4. Паньків Н. Є. Сучасні тенденції ринку етнічного туризму в Україні / Н. Є. Паньків // Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи [Текст]: Зб. матер. IV Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених / Міністерство освіти і науки України, Львівський інститут економіки і туризму. — Львів: ЛІЕТ, 2016. — С. 197–203.
5. Топорницька М. Я. Етнофестивальний туризм у Львівській обл.: Тематична структура та просторово-часові особливості організації / М. Я. Топорницька // Вісник Львів. ун-ту. Серія геогр., 2012. — Вип. 40. — Ч. 2. — С. 197–205.

Lapchuk O. O.

THE ETHNIC FESTIVAL IN THE SOCIAL AND CULTURAL SPACE OF AN AVERAGE CITY: WASTED MONEY?

The place of ethnic festivals in etnofestival and ethnic tourism was reported in the article. Holding of modern ethnic festivals in the space of an average city (for exemple, Lutsk) was analysed. There were offered the recommendations for development of ethnic tourism in a city.

Keywords: ethnic festival, ethnic tourism, etnofestivaltourism, traditions, Lutsk.

УДК 069:379.85

Лисюк Т. В., Терещук О. С., Ляшук Є. В.

Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СУЧASНИХ ЕТНОГРАФІЧНИХ МУЗЕЯХ УКРАЇНИ

Викладено основні аспекти впровадження інноваційних технологій у сучасних етнографічних музеях України; обґрунтовано сучасні тенденції розвитку музеїв при визначені інноваційних напрямків музейної діяльності; розглянуто інноваційні, комплексні технології у практикій роботі етнографічних музеїв.

Ключові слова: музей, етнографічний музей, інноваційні технології, культурний туризм, культурно-освітня діяльність музеїв.

Зростання культурної складової в житті людини ХХІ ст. сприяє масовому поширенню культурного туризму. Знайомство з іншими культурами, занурення в інший спосіб життя дозволяє людині краще зрозуміти складність і взаємозв'язок сучасного світу, збагатити свої уявлення про нього, отримати унікальний досвід. Характерними тенденціями сучасного туризму є підвищення вимог до якості турпродукту в усіх його аспектах і постійне збільшення частки індивідуальних туристів, які самостійно планують маршрут у відповідності з потребами.

У найближчі роки музеї повинні стати активними суб'єктами туристичного ринку, успішно взаємодіючи з турфірмами в формуванні, просуванні та реалізації туристичного продукту на ринках в'їзного та внутрішнього туризму, що пропонують нові можливості для індивідуальних і сімейних туристів.

У працях вітчизняних дослідників Л. Федорової, С. Марінової, Л. Великої, Р. Маньковської, Н. Ганнусенко, Л. Баско, Т. Митрофанової, Ю. Ключко, Л. Гайди, І. Гопенко, Г. Лисікової, О. Бейдик, Т. Андрушченко, Т. Ткаченко, А. Кімнатного, О. Юрченко, О. Степанок, А. Надеждіна, О. Класової, Г. Рудик висвітлено сучасні здобутки музеєзнавства, розглядаються напрями і перспективи культурно-освітньої діяльності музеїв у сфері роботи музеїв з відвідувачами різного віку, інноваційні освітні практики, досвід інтерпретації та популяризації мистецької спадщини в історичному, мистецтвознавчому, педагогічному, філософському аспектах.

Метою дослідження є узагальнення основних аспектів впровадження інноваційних технологій в етнографічні музеї з метою підвищення конкурентоспроможності в екскурсійному обслуговуванні внутрішніх і зарубіжних туристів.

Музей — це культурно-освітні та науково-дослідні заклади, призначенні для вивчення, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної і духовної культури, прилушення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини [1].

При визначені інноваційних напрямків музейної діяльності в Україні мають бути враховані сучасні тенденції розвитку музеїв, а саме:

- зростання ролі музеїв у сфері освіти за рахунок активного використання музейних експозицій;
- активне впровадження в роботу музеїв інформаційних і комунікаційних технологій;
- впровадження інтерактивних форм роботи і, як наслідок, зростання значення емоційної складової роботи з відвідувачем;
- вихід музеїв на нові перспективні ринки: інформації, культурного туризму, рекреації та ін.;
- створення музейних центрів, що демонструють приклади формування якісно нового простору комунікації і нових ідей;
- впровадження нових технологій, механізмів і організаційних форм, які дозволяють забезпечити збереження музейних предметів;
- вироблення нових підходів до управління, фінансування та організації роботи музеїв.

У найближчі роки можна впевнено прогнозувати значне нарощання обсягів інформації в усьому спектрі музейної діяльності [3].

Музеї знаходяться на порозі відкриття нових форм роботи з інформацією, і все, що ми спостерігаємо сьогодні (музейні інформаційні центри, електронні експозиції, музейні додатки для мобільних пристрій) — перші кроки в означеному напрямку.

На сучасному етапі є всі передумови для того, щоб музеї етнографічного профілю зайнняли вагоме місце в сучасних інформаційних процесах, а інформаційні технології стали важливим інструментом просування етнографічних музеїв, задля завоювання і розширення музейної аудиторії.

Крім сайтів, які вміщують статті, зображення, електронні каталоги, відео та аудіо ресурси, музеям необхідно розширювати свою присутність в соціальних мережах і участь в різних Інтернет-проектах.

В умовах нарощання медійної складової в роботі музеїв необхідно грамотне управління інформацією, невід'ємною частиною якого повинні стати стратегічне планування і вироблення кожним музеєм власної інформаційної політики. Впровадження інноваційних технологій в життя етнографічних музеїв помітно підвищує рівень конкурентоспроможності на ринку екскурсійних послуг.

Технологізація є одним з провідних напрямів модернізації етнографічних музеїв і найважливіший інструмент досягнення стратегічних цілей їх розвитку [2]. В міру ускладнення соціального середовища функціонування етнографічних музеїв все більша роль буде відводитися PR-технологіям, а також фандрайзингу.

Одночасно в етнографічних музеях йде процес накопичення власних технологій, таких як технології забезпечення безпеки, зберігання, консервації, реставрації та реконструкції; технології культурної комунікації, наукової та художньої інтерпретації; технології наукової і художньої експертизи; технології гостинності, організації подій і музейно-педагогічних програм; арт-терапії; технології експозиційного та виставкового дизайну і ін.

Впровадження інноваційних, комплексних технологій, вже зарекомендували себе в практичній роботі етнографічних музеїв, а саме: візит-центри, сервісні центри, «живі села», археологічні села, дитячі музеї, віртуальні музеї, арт-резиденції і ін.

Отже, впровадження нових технологій забезпечить попит на музейні послуги і сприятиме музейній діяльності етнографічних музеїв в Україні.

Література

1. Закон «Про музеї та музейну справу» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 1995, N 25, ст. 191) (Вводиться в дію Постановою ВР N 250/95-ВР від 29.06.95, ВВР, 1995, N 25, ст. 192) (Із змінами, внесеними згідно із Законом N 659-XIV від 14.05.99, ВВР, 1999, N 28, ст. 231).
2. Бєлікова М.В., Гресь-Єvreїнова С. В. Інновації в музейній практиці України та світу: досвід та проблеми запровадження // Актуальні проблеми, сучасний стан та перспективи розвитку індустрії туризму в Україні та Польщі: Матеріали сьомої міжнародної науково-практичної конференції / За ред. I. В. Саух. — Житомир: Вид-во ЖФ КІБІТ, 2013. — С. 149–151.
3. Лясников М. В., Шестаков В. А. Инновационные технологии в музейном деле. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу до сайту: — [Посилання дійсне на 30.03.20117 р.].

Lysyuk T. V., Tereshchuk O. S., Lyashuk Ye. V.

INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN MODERN ETHNOGRAPHIC MUSEUMS OF UKRAINE

The basic aspects of the introduction of innovative technologies in contemporary ethnographic museums of Ukraine are expounded; reasonably modern trends museums in determining innovative areas of museum activities are substantiated; The innovative, complex technologies in practice ethnographic museums are considered.

Keywords: museum, ethnographic museum, innovative technology, cultural tourism, cultural and educational activities of museums.

УДК 791.9(71)

Лозинський Р. М., Зубик А. І., Пінчук Х. І.
Львівський національний університет ім. І. Франка

УКРАЇНСЬКІ ФЕСТИВАЛІ КАНАДИ

У статті охарактеризовано найвідоміші фестивалі, які щорічно проводить українська діаспора Канади. Особливу увагу звертається на ті культурно-мистецькі заходи, що включені до переліку культурного надбання Канади: Канадський Національний український фестиваль у м. Дофін, український фестиваль в Торонто, Український фестиваль в Монреалі, фестиваль «Українська писанка» у м. Вегревіль.

Ключові слова: українська діаспора, фестиваль, українська культура, фестивальний туризм.

Українська діасpora в Канаді є однією з найчисленніших серед усіх країн світу. За 125 років перебування у цій країні українці навчилися зберігати, популяризувати та примножувати свою національну культуру, в тому числі — проводячи етнічні фестивалі. Вивчення досвіду фестивального руху українців у Канаді підкаже шляхи до збереження українцями своєї культури в Україні, інших країнах, особливо — у країнах нової української міграції: Іспанії, Італії, Португалії. Крім цього, фестивалі є важливою складовою розвитку сучасного туризму, виділяють навіть окремий його вид — фестивальний туризм. Українцям, які відвідують Канаду з туристичною метою, безперечно, що буде цікаво ознайомитися з фестивалями, що організовують їх співвітчизники у цій країні.

Спеціальних узагальнюючих публікацій, присвячених українським фестивалям Канади, в україномовній літературі немає. Здебільшого трапляються короткі розповіді в засобах масової інформації про найвідоміші з фестивалів. Певну інформацію про українські фестивалі можна зустріти в узагальнюючих монографіях та статтях, присвячених загалом українській діаспорі Канади, культурі українців Канади. Найактуальнішим джерелом інформації є численні офіційні й неофіційні Інтернет-сторінки українських фестивалів.

Метою дослідження є характеристика сучасного українського фестивального руху в Канаді.

Українська міграція до Канади розпочалася наприкінці XIX ст., у зв'язку з сільськогосподарським освоєнням земель. Сучасну українську діаспору в Канаді науковці умовно ділять на три групи:

- 1) ядро, до якого зараховують канадців, які усвідомлюють своє українське походження та є учасниками організацій, які спрямовані на збереження української ідентичності;
- 2) особи українського походження, які інколи беруть участь у діяльності українських організацій;
- 3) канадці українського походження, які не виявляють зацікавленості щодо свого українського походження [4, с. 18].

Канада є однією з країн, де проживає найбільше українців та зафіковано збільшення їх чисельності в останні десятиріччя.

За результатами переписів населення 2001, 2006 та 2011 рр. у країні проживало 1,07 млн., 1,21 млн. та 1,25 млн. українців, відповідно. Частка українців від всього населення держави у 2011 р. становила 3,74 %. За 1996–2001 рр. чисельність українців збільшилась на 4,3%, за 2001–2006 рр. — на 12,9%, за 2006–2011 рр. — на 3,5% [2]. Більше половини усіх українців проживає у провінціях Альберта та Онтаріо — разом 54,9% від всього українського населення країни. Менше українців проживає у Британській Колумбії (16,3%), Манітобі (14%), Саскачевані (10,9%) та Квебеку (2,6%), у цих провінціях українці головно проживають на територіях свого початкового заселення [2].

Найбільше українців проживає у великих містах країни — Вінніпег (7,96% від всієї чисельності українців), Торонто (5,1%), Саскатун (2,85%), Реджина (1,94%), Ванкувер (1,45%) та Сюррей (1,33%). В окремих містах українці становлять значну частку у всьому населенні міста — Дельта (43,6%), Дауфін (39,7%), Великий Ваноуер (36,9%), Йорктон (35,1%), Сент Клеменс (31,5%), Сент Ендрю (29,1%), Спірнгфілд (24,4%), Селькірк (23,3%) та Джімлі (22,1%) [2].

В українців Канади є давня традиція організації фестивалів. У популярних і наукових джерелах можна навіть зустріти твердження, що саме вони почали перші етнічні фестивалі в Канаді, а до того часу жодна інша етнічна група нічого подібного не організовувала. Перший український фестиваль на території Канади відбувся в липні 1939 р. у Торонто і називався «Перший Всеукраїнський Фестиваль пісні та музики». У фестивалі взяли участь близько 1500 артистів з різних регіонів країни: 38 струнних оркестрів, 32 хори, танцюристи і солісти, які виступили перед десятитисячною аудиторією. Всі учасники фестивалю були одягнені в національні костюми, які залучали глядачів свою колоритністю. Як відзначали очевидці, це справило сильне враження на канадську публіку, яка фактично вперше побачила такий яскравий і різnobарвний український національний одяг і такий грандіозний етнічний концерт [5].

За період 1939–1974 рр. було проведено 10 загально-канадських фестивалів. Традиційними стали: Канадський національний український фестиваль у м. Дофін, фестиваль писанки у м. Вегревіль, фестиваль «Весна» в Саскатуні й ін. Крім щорічних фестивалів, організовувалися також фестивалі, присвячені визначним для української культури датам. У 1988 р. Альбертська рада українського мистецтва організувала «Фестиваль-88», присвячений тисячоліттю хрещення Русі [5].

Про інтенсивність українського фестивального руху свідчать Інтернет-сторінки, у яких узагальнено інформацію про українські фестивалі Канади. Зокрема, за даними «2017 Ukrainian-Canadian Festival Guide» у 2017 р. в країні заплановано проведення 33 загальнодержавних українських фестивалів (табл. 1, рис. 1). Найбільше їх відбудеться у провінціях Онтаріо — 12, Альберта — 11, менше — у Саскачевані, Манітобі, Британській Колумбії, Квебеку [1].

Серед українських фестивалів є заходи на різну тематику: загальнокультурні, танцювальні, мистецькі, фольклорні, музичні, гострономічні й ін. Найбільше фестивалів припадає на серпень — 20, у травні їх має відбутися — 7, у вересні, червні, липні — по 4.

Серед українських фестивалів Канади передусім варто виділити ті, що за даними Світового Конгресу Українців включені до переліку культурного надбання Канади: Канадський Національний український фестиваль у м. Дофін, Український фестиваль в Торонто, Український фестиваль в Монреалі, фестиваль «Українська писанка» у м. Вегревіль [3].

Канадський Національний український фестиваль у м. Дофін в провінції Манітоба вважається найбільшим українським фестивалем Канади. Започаткований як щорічний у 1965 р., триває три дні. Його традиційно проводить торгова палата м. Дофін в останній тиждень липня. Дауфін (Dophin) або Дофін (City of Dauphin) — місто в області Паркленд, в західній частині провінції Манітоба. Населення цього невеликого містечка, заснованого 1898 р., становить трохи більше 8 тис., але з них 40% — вихідці з України. У місті діє Меморіальний парк «Село Україна», відкритий у 1984 р. королевою Великобританії Єлизаветою II. Саме у парку відбуваються головні заходи фестивалю. У місті є також низка Національних історичних пам'яток Канади, пов'язаних з українською діаспорою: Фермерське господарство Негрича, Народний дім Родес, Українська католицька церква Воскресіння Христова.

Фестиваль так само, як і Меморіальний парк, стали символами української культури і української історичної спадщини. З роками фестиваль перетворився в національне українське свято, пристосоване до культури Канади. Фестиваль в м. Дофін значно підняв престиж українців в очах жителів Канади [3].

Таблиця 1.

Українські фестивалі Канади у 2017 року

№	Назва фестивалю	Місце проведення	Час проведення	Веб-сторінка
1.	«2017 VITAEMO FESTIVAL» (Troyanda Society of Ukrainian Culture & Heritage)	м. Гранд-Прері, Альберта	25 березня	http://www.troyandagp.com/about-us.html
2.	«VESELKA UKRAINIAN FESTIVAL» (22nd Annual)	м. Фоем Лейк, Саскачеван	29 квітня	http://www.foamlakeveselka.ca/index.html
3.	«BC UKRAINIAN CULTURAL FESTIVAL» (22nd Annual)	м. Міссіон, Британська Колумбія	6 травня	http://bcucf.ca/main
4.	«CHEREMOSH UKRAINIAN DANCE FESTIVAL»	м. Альберт, Альберта	11–14 травня	http://cheremosh.ca/festival
5.	«VESNA UKRAINIAN FESTIVAL»	м. Саскатун, Саскачеван	13 травня	http://www.vesnafestival.com
6.	«2017 CELEBRATION OF SPRING»	м. Едмонтон, Альберта	22 травня	http://www.history.alberta.ca/ukrainianvillage/specialevents
7.	«CARASSAUGA Mississauga's Festival Of Cultures»	м. Міссіон, провінція Онтаріо	26–28 травня	http://www.carassauga.com
8.	«THE OKANAGAN UKRAINIAN FESTIVAL» Presented by The Sadok Ukrainian Dance Ensemble	м. Вернон, Британська Колумбія	28 травня	http://www.ticketseller.ca/1341
9.	«CALGARY UKRAINIAN FESTIVAL» (Eighth Annual)	м. Калгарі, Альберта	3–4 червня	http://www.calgaryukrainianfestival.ca
10.	«KINGSTON FOLKLORE FESTIVAL»	м. Кінгстон, Онтаріо	9–11 червня	https://www.facebook.com/LivivUkraineFolkloreFestival
11.	«MISSISSAUGA UKRAINIAN FESTIVAL» (3rd edition)	м. Міссіон, Онтаріо	18 червня	http://www.ukrainianfestival.com/MississaugaFestival.htm
12.	Oshawa Folk Arts Council «FIESTA WEEK 2017»	м. Ошава, Онтаріо	18–24 червня	http://ofacfiesta.wixsite.com
13.	«2017 VINTAGE DAY / KALYNA VOICE»	м. Едмонтон, Альберта	25 червня	http://www.history.alberta.ca/ukrainianvillage/specialevents
14.	«PYSANKA FESTIVAL» (44th Annual)	м. Вегревіль, Альберта	7–9 липня	http://www.pysankafestival.com
15.	«52nd GARDENTON UKRAINIAN FESTIVAL»	м. Гардентон, Манітоба	15 липня	https://www.travelmanitoba.com/event/gardenton-ukrainian-festival/48596
16.	«CAPITAL UKRAINIAN FESTIVAL» (Third Annual)	м. Оттава, Онтаріо	21–23 липня	http://capitalukrainianfestival.com

17.	«LEMKO VATRA» (32nd Anniversary)	м. Дурхам, Онтаріо	26 липня	http://www.lemko-olk.com/vatra.php
№	Назва фестивалю	Місце проведення	Час проведення	Веб-сторінка
18.	«CANADA'S NATIONAL UKRAINIAN FESTIVAL» (52nd Anniversary)	м. Дофін, Манітоба	4–6 серпня	http://www.cnuf.ca
19.	«SERVUS HERITAGE FESTIVAL» (42nd Annual)	м. Едмонтон, Альберта	5–7 серпня	http://www.heritage-festival.com/pavilions/61
20.	«WINNIPEG FOLKLORAMA FESTIVAL»	м. Вінніпег, Манітоба	6–19 серпня	http://www.folklorama.ca
21.	«HAMILTON UKRAINIAN DAY ON THE BAY» (7th Annual)	м. Гамільтон, Онтаріо	12 серпня	https://www.facebook.com/events/652198181600822
22.	«2017 UKRAINIAN DAY»	м. Едмонтон, Альберта	13 серпня	http://www.history.alberta.ca/ukrainianvillage/specialevents
23.	«SASKATOON FOLKFEST»	м. Саскатун, Саскачеван	17–19 серпня	http://www.saskatoonfolkfest.com/pavilions/ukrainian-karpaty
24.	«Ukrainian Canadian Congress (KYK) 26th Anniversary of UKRAINIAN INDEPENDENCE CELEBRATION DAY»	м. Торонто, Онтаріо	19 серпня	http://ucctoronto.ca
25.	«UKRAINIAN DAY IN THE PARK» (15th Annual)	м. Саскатун, Саскачеван	26 серпня	http://www.ukrainiandayinthepark.ca
26.	«BABAS & BORSHCH UKRAINIAN FESTIVAL» (5th Annual)	м. Ламонт, Альберта	26–27 серпня	http://www.babasandborshch.ca
27.	«2017 FRIENDS UKRAINIAN MUSIC FEST»	м. Едмонтон, Альберта	27 серпня	http://www.history.alberta.ca/ukrainianvillage/specialevents
28.	«MONTREAL UKRAINIAN FESTIVAL» (18th Annual)	м. Монреаль, Квебек	9–11 вересня	http://www.ukefestmontreal.org/en/home
29.	«2017 HARVEST OF THE PAST FOOD FESTIVAL»	м. Едмонтон, Альберта	10 вересня	http://www.history.alberta.ca/ukrainianvillage/specialevents
30.	«TORONTO UKRAINIAN FESTIVAL» (21st Annual)	м. Торонто, Онтаріо	15–17 вересня	http://www.ukrainianfestival.com
31.	«OAKVILLE UKRAINIAN FESTIVAL»	м. Оквілл, Онтаріо	24 вересня	http://www.tserkva.ca/ukrainian-festival.html
32.	«SUDBURY YARMAROK FESTIVAL»	м. Садбери, Онтаріо	жовтень	https://www.facebook.com/Ukrainian-National-Federation-Sudbury-127307354082343
33.	«ANNUAL CHRISTMAS YARMAROK at St. Mary's Ukrainian Church»	м. Міссісога, Онтаріо	11–12 листопада	http://www.stmaryscawthra.com/yarmarok-christmas-festival.php

Джерело: [1].

Рис. 1. Логотипи українських фестивалів Канади.

Український фестиваль в м. Торонто, провінція Онтаріо, засновано в 1995 р. на підтримку міст побратимів Київ та Торонто. Щорічно фестиваль привертає увагу понад 350 тис. відвідувачів. Фестиваль традиційно проводиться у треті вихідні вересня. Фестиваль проводить Конгрес українців Канади, відділ в Торонто.

За масовістю Український фестиваль в Торонто останніми роками випереджає фестиваль у м. Дофін. У цьому не має нічого дивного, Торонто — найбільше місто Канади, за даними останніх переписів у міській агломерації Торонто живе понад 120 тис. українців, й їхня кількість з року в рік зростає. Натомість Дофін знаходиться у канадській «глибинці». В останні роки фестиваль в Торонто вважають найбільшим українським фестивалем не лише у Канаді, але й загалом у Північній Америці.

Український фестиваль в м. Монреаль, провінція Квебек, засновано у 2000 р. та традиційно проводиться у перші вихідні вересня в парку «Україна» в Монреалі. Під час фестивалю відбувається виступ українських та українсько-канадських творчих колективів, проходять виставки українського декоративного та образотворчого мистецтва тощо. Організатором є Культурна Асоціація собору Святого Володимира. Специфіка цього фестивалю полягає в тому, що він відбувається у франкомовній провінції Канади, тобто він показує як живе українська громада серед франкомовного оточення.

Фестиваль «Українська писанка» у м. Вегревіль, провінція Альберта, засновано у 1973 р. та традиційно проводиться у перші вихідні липня в канадському місті, де встановлено монумент другої за величиною писанки у світі довжиною 8 м і ширину 5 м (найбільшою є писанка-музей у м. Коломиї Івано-Франківської області). Організатором фестивалю є Культурна Асоціація міста Вегревіль.

У переліку місць, де відбуваються українські фестивалі, виділяється м. Місіога. Це шосте за величиною місто в Канаді, воно розташоване неподалік від Торонто, є однією з культурних столиць держави й відоме своїми численними фестивалями різних народів. Наприкінці травня у ньому вже понад 30 років відбувається фестиваль національних культур «Карассауга», у якому бере активну участь й українська громада Канади. У червні в Місіога відбувається окремий український фестиваль, а в листопаді українська громада міста при церкві Святої Марії (УГКЦ) уже 45 років організовує щорічний різдвяний фестиваль-ярмарок.

Серед різноманіття українських фестивалів Канади варто виділити *фестиваль «Лемківська ватра»*, який організовує Об'єднання лемків Канади. Він відбувається у поселенні Лемківська оселя

біля м. Дурахам (Дарем) в провінції Онтаріо за 150 км від Торонто. Цього року фестивалю виповнюється 32 роки. Більшість учасників фестивалю за походженням є лемками — представниками етнографічної групи українців, яка в 1940-х роках у Польщі та СРСР зазнала репресій та депортаций з рідних земель. Щорічна кількість учасників є невеликою, близько тисячі осіб, але враховуючи те, що загалом у світі осіб, які зберегли лемківську самосвідомість, є небагато, фестиваль відграє надзвичайно важливу роль у збереженні лемківської культури.

Фестивальний рух у Канаді не лише сприяє стабільноті й розвитку мультикультурного суспільства цієї держави, він також є важливою складовою т. зв. «культурного підприємництва». Адже підтримка культури у сучасному світі є не лише формою витрачання коштів, але й способом їх залучення, створення нових робочих місць, розвитку туризму та суміжних секторів економіки. Наприклад, чимало фестивалів у Канаді є на самофінансуванні, тобто не потребують залучення коштів державного, регіональних чи місцевих бюджетів, як це часто буває з фестивалями в Україні. Зокрема, уже згаданий вище відносно невеликий фестиваль «Лемківська ватра» повністю сам себе фінансує [6].

Українська діаспора Канади є однією з найдавніших і найчисленніших у світі. Вона є активною у прагненні зберегти національну культуру. На цьому шляху важливу роль відіграють численні й різнопланові українські фестивалі, яких щороку в країні відбувається понад 30. Найвідоміші українські фестивалі включено до переліку культурного надбання Канади. Вивчення фестивального руху українців Канади вкаже напрямки до збереження українцями своєї культури в Україні та країнах української діаспори, сприятиме розвитку культурного підприємництва.

Література

1. 2017. Ukrainian-Canadian Festival Guide [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukr-can-zabavabands.ca/festivals_page.htm.
2. Statistics Canada [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ssc.ca>.
3. Дані щодо об'єктів культурних надбань українців в Канаді / укл. І. Ю. Кизим // Світовий конгрес Українців [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrainianworldcongress.org/UserFiles/File/Culture/BilaKnyha.pdf.
4. Євтух В. Б. Українці в Канаді / В. Б. Євтух, О. О. Ковальчук // Київ «Будівельник». — 1993. — 143 с.
5. Кондрашевська Ю Національно-культурні здобутки українців Канади / Юлія Кондрашевська // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки». — 2015. — Випуск 23. — С. 204–208.
6. Мушинка М. «Лемківська ватра» в Канаді [Електронний ресурс] / М. Мушинка // «Наше слово». — № 37. — 11 вересня 2011 р. — Режим доступу: <http://www.nasze-slowo.pl>.

Lozynsky R. M., Zubyk A. I., Pinczuk Chr. I.
CANADA'S UKRAINIAN FESTIVAL

The article describes the most famous festivals of Ukrainian Diaspora in Canada. Particular attention is paid to those cultural events that are included in the list of cultural heritage of Canada: «Canada's National Ukrainian Festival» in Dauphin, Toronto Ukrainian Festival, Montreal Ukrainian festival, «Pysanka Festival» in Vegreville.

Keywords: *Ukrainian Diaspora, festival, Ukrainian culture, festival tourism.*

УДК 338.486:641/642

Максимець О. Б., Максимець В. Л., Луцишин Л. М.
Львівський інститут економіки і туризму

РОЛЬ КУЛІНАРНИХ ФЕСТИВАЛІВ У РОЗВИТКУ ГАСТРОНОМІЧНОГО ТУРИЗМУ

У статті розглянуто визначення «гастрономічний туризм». Зроблено акцент на значенні проведення кулінарних фестивалів у сільських місцевостях для розвитку гастрономічного туризму.

Ключові слова: гастрономічний туризм, гастрономічний тур, національні традиції, фестиваль.

В останні роки в Україні стрімкого розвитку набуває гастрономічний туризм. Цей порівняно новий вид туризму, на нашу думку, стає одним із найпопулярніших видів і має великі перспективи. Гастрономічні тури приваблюють людей різного віку. У кожного є своя мета побувати у гастрономічних турах. Одні подорожують з метою хоча би на якийсь час відійти від щоденної їжі, в більшості це страви із напівфабрикатів, спожити екологічно чисті продукти, інші — насолодитись оригінальними стравами за місцевими рецептами тощо.

Україна славиться своїми гастрономічними традиціями з давніх-давен. Адже, яка багата наша країна на свої кулінарні шедеври та гурманні фестивалі. Багаторічні традиції, самобутня кухня, особлива культура, гостинність українського народу та багато численні гастрономічні фестивалі створюють передумови розвитку даного виду туризму [5, с. 257].

Зважаючи на багатовікові кулінарні традиції України, вразуючи те, що гастрономічний туризм є достатньо молодий, можна стверджувати, що він має свої перспективи розвитку і є одним із найбільш популярних видів туризму. Обрана нами тема є актуальною і заслуговує на окреме дослідження.

Проблеми розвитку гастрономічного туризму розглянули у своїх наукових працях Бабич А. С., Волкова І. А., Голубничі С. М., Дехтяр А., Зайцева Г. О., Івашко Ю. П., Машков М., Смолій В. А., Томенко М., Федорченко В. К., Федосова Х. О., Цибух В. І. та інші.

У своїх наукових працях кожен із авторів дає власне визначення терміну «гастрономічний туризм». Так, Машков М. вважає, що гастрономічний туризм — це виразні засоби, за допомогою яких мандрівник може намалювати своє уявлення про ту чи іншу країну [4]. На думку Дехтяря А., гастрономічний туризм — це подорож країнами і континен-

тами з метою покушувати національну кухню тієї чи іншої країни [2]. Томенко М. вважає, що гастрономічний туризм — це різновид туризму, пов’язаний з ознайомленням та дегустацією національних кулінарних традицій країн світу [6]. Науковці Федосова Х., Зайцева Г., Голубничі С. визначають, що гастрономічний туризм — це чудова можливість найкраще ознайомитись із особливостями місцевої кухні, кулінарними традиціями [5, с. 169].

Комарницький І. вважає, що гастрономічний туризм — спеціалізований вид туризму, пов’язаний з ознайомленням і дегустацією національних кулінарних традицій країн світу, що є синтезом екології, культури і виробництва [3].

Отже, гастрономічний туризм — це подорож країнами і континентами для знайомства з особливостями місцевої кухні, кулінарними традиціями, з метою скуштувати унікальні для приїжджої людини страви або продукти. Втім, як послуга, гастрономічний тур — це не просто подорож, а щось більше, так як він є комплексом заходів, продуманих до самих дрібниць, для дегустації традиційних в певній місцевості страв, а також окремих інгредієнтів, які ніде в світі більше не зустрічаються і мають особливий смак [1].

Слід зауважити, що стрімкому розвитку гастрономічного туризму сприяє проведення великої кількості кулінарних фестивалів. Так в Україні щороку проводиться понад сто таких фестивалів. Кулінарні фестивалі сприяють відродженню національних кулінарних традицій.

Так наприклад, на Полтавщині проводиться Свято полтавської галушки. Під час фестивалю фахівці кулінарного мистецтва проводять майстер-класи з виготовлення галушок, діляться власними рецептами та секретами приготування найсмачнішої галушки. Усі охочі мають змогу посмакувати полтавськими галушками у найширшому асортименті.

Також в закарпатському селі Костиїлівка Рахівського району проходить фестиваль традиційних гуцульських страв Берлишабський бануш. Головною стравою фестивалю є — банош. Це українська гуцульська традиційна страва: крута каша з кукурудзяної муки, зварена на вершках або сметані. За традицією готується виключно чоловіками на відкритому вогні.

Популярним продуктом серед українців є сало. Цьому продукту присвячені наступні фестивалі: «Свято сала» у Полтаві, яке проводиться щороку у лютому, у Луцьку у вересні — «З любов’ю до сала», у Миргороді — восени влаштовують «Свято миргородської свині».

У селі Четфалва (Закарпаття), де живуть переважно угорці, проводиться фестиваль голубців. Особливістю місцевої рецептури голубців є те, що угорці загортають в листя квашеної капусти копчену

свинячу грудинку з паприкою і торгони — дрібними шматочками тіста. Є велика кількість рецептур голубців. Так, замість листя біло-головкової капусти використовують все, що росте під рукою: листя кольрабі, хрону і дикого винограду.

У селі Косонь (Закарпатська область) проходить фестиваль півня, відомий як «Фестиваль тушкованого півня». Протягом дня відбувається основний конкурс, на якому можна познайомитись з унікальними рецептурами приготування цього косонського делікатесу.

У липні в селищі Коропець Тернопільської області проводять фестиваль кулінарного мистецтва «Короп Фест», головним продуктом якого є риба короп. На святі є можливість продегустувати понад сотню страв з коропа. Відвідати майстер-класи з приготування місцевих страв — вареників з коропом і фірмового коропа маринованого.

У вересні в Коростені (під Житомиром) проходить «Міжнародний фестиваль дерунів», на якому демонструють і дегустують найкращі деруни з усіх куточків України та інших країн. У рамках фестивалю проводиться конкурс на найкращий дерун. Щороку на цьому святі готують дерун вагою не менше 100 кг.

Щороку на Буковелі проводиться «Всеукраїнський фестиваль вареників». Кожен учасник фестивалю може поласувати улюбленою стравою українців — варениками зі шкварками, цибулею, картоплею, печінкою, вишнями, сливами та іншими начинками (понад 100).

У серпні на Берегівщині відзначають «Свято леквару». Його унікальність полягає в тому, що він демонструє давні національні традиції, пов'язані з варінням сливового лекварю (так по-закарпатськи називають повидло) та приготування страв на його основі.

Все це лише невелика кількість кулінарних фестивалів, які збирають велику кількість туристів. Особливо важливого значення має проведення таких гастрономічних фестивалів у сільській місцевості. Адже кожне українське село, район, область це невичерпне джерело кулінарної мудрості, майстерності, традицій приготування страв та гостинності, які потрібно збирати як фольклор і популяризувати. Це дасть можливість за умов якісної реклами, за участі туристичних підприємств розвивати і популяризувати депресивні населені пункти, створювати робочі місця, а тим самим приносити прибутки місцевим громадам.

Тому українцям варто докласти чималих зусиль для того, щоб даний вид туризму здобув популярність не тільки серед українських гурманів, а й на міжнародному рівні. Гастрономічний туризм — це дуже цікавий напрямок для маркетингу міст, адже це ніша, в якій не так багато конкурентів, та яка є доволі прибутковою [7].

Отже, на нашу думку, гастрономічний туризм — це подорож з метою пізнання кулінарних традицій, ознайомлення з місцевими рецептами страв, їх смаковими особливостями, кулінарними прийомами приготування страв із місцевої сировини із застосуванням відповідного обладнання. А кулінарним фестивалям, які збиратимуть велику кількість учасників і гостей, належить важлива роль у розвитку гастрономічного туризму. Зазначимо, що піднята нами тема є актуальна, сучасна і потребує подальшого дослідження.

Література

1. Гастрономический туризм. Традиции и секреты // Сельский и городской гастрономический туризм [Электронный ресурс]. — Режим доступа:<http://subscriebe.ru/catalog/tour.cooking>.
2. Дехтяр А. А. Клуб туристов [Электронный ресурс]. — Режим доступа:<http://tur.narod.ru/>.
3. Комарніцький І. Кулінарний туризм в Україні: стан і перспективи регіонального розвитку в контексті підготовки до ЄВРО 2012 // Географія та туризм: Наук. зб. / ред. кол. Я. Б. Олійник та ін. — К.: Альтерпрес, 2011. — Вип. 14. — С. 101–106.
4. Машков М. Журнал «Самиздат» [Электронный ресурс]. — Режим доступа:<http://zhurnal.lib.ru/r/redactor/>.
5. Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи: [Текст]: Зб. матер. II Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (Львів, 25–26 квітня 2012 р.) / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Львівський інститут економіки і туризму. — 263 с.
6. Томенко М. Туристический дайджест [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.tury.ru.digest.php?sel=date&date=2011-12>.
7. Туристичні новини — щоденна туристична газета // Кулінарний туризм. — ніша, в якій не так багато конкурентів, квітень, 2012.

Maksymets O. B., Maksymets V. L., Lutsyshyn L. M.

THE ROLE OF FOOD FESTIVALS IN THE DEVELOPMENT OF GASTRONOMIC TOURISM

The paper deals with the definition of «gastronomic tourism». The emphasis on the importance of food festivals in rural areas for the development of gastronomic tourism is made.

Keywords: *gastronomic tourism, gastronomic tour, national traditions, festivals.*

УДК 338.483.13(477)

*Максимець О. Б., Цьона Г. Ю., Гук М. С.
Львівський інститут економіки і туризму*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЕТНОТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

У даній статті йдеється про деякі аспекти розвитку етнотуризму та його потенціал. Вказані основні поняття та складові етнічного туризму.

Ключові слова: *етнотуризм, етнографічні музеї, наукові дослідження, фестивалі.*

На сьогоднішній день туризм є одним з основних чинників розвитку цивілізації, складовою економіки, соціальної та духовної сфери. Процеси, що відбуваються в туристичній індустрії світу, позначились і на розвиток туризму в Україні. В Законі України «Про туризм» держава визначає туризм як одну з пріоритетних сфер розвитку національної культури й економіки [1, 5]. Етнічний туризм вже давно став популярною тенденцією в структурі світового туризму. Багато країн отримали важливий і цікавий досвід у розвитку етнічного туризму. У багатьох країнах існує стабільне зростання цього виду туризму. Вивчення міжнародного досвіду особливо важливе для розвитку етнічного туризму в Україні.

Українські та зарубіжні науковці вже багато років займаються дослідженням розвитку етнічного туризму. Це відомі історики, політологи, культурологи, туризмознавці, соціологи: І. М. Кулаковська, О. І. Кузьмук, Л. Д. Божко [4, 5, 7]. Одним з основних понять етнічного туризму є етнічна приналежність.

За словами Еріксена (1997), слово, як *ethnic* походить від грецького *ethnos*, який спочатку означав язичницький або язичник. Етнічність відображає концептуальний простір між біогенетичних ідей раси і соціально-генетичних ідей культури. На думку Б. Кінга (1994), до етнічного туризму відносяться подорожі, чия основна мотивація полягає у етнічному возз'єднанні. Мета етнічних возз'єднань активно простежується у країнах Північної Америки та Австралії, чия новітня історія була побудована на міграції, але це також стосується й частин світу, включаючи Африку, Європу та Азію [9, 12].

Метою статті є визначення терміну «етнічний туризм», його складових, з'ясування стану і перспектив розвитку етнічного туризму в Україні.

У науковій літературі є два підходи до розуміння терміну «етнічний туризм». У першому підході розглядається як польові поїздки, щоб дізнатися і встановити контакти з людьми різних культурних зон (бажання випробувати культурне розмаїття), а в другому, як пере-

сування людей однієї і тієї ж етнічної групи. І це важко точно диференціювати етнічний туризм від сентиментального туризму [6, с. 552].

Останній різновид часто називається ностальгічним туризмом, який отримав досить широке поширення у ряді регіонів світу — Ізраїль, Вірменія, Греція, Україна, Італія. Учасники ностальгічного туризму — в основному люди похилого віку, що раніше проживали в цій місцевості. Основна частина програм і мета приїзду — індивідуальне (або невеликими сімейними групами) відвідування різних регіонів [3, с. 368].

Якщо належним чином планувати і управляти етнотуризмом, то він може бути «просунутий» як стійка форма туризму а також використовуватися як інструмент для збереження культури і спадщини, а також боротьби з бідністю. Україна багата своїм культурним розмаїттям, великою спадщиною і неповторною історією. Проте етнічний туризм має потенціал, щоб принести економічні та соціальні вигоди, які можуть мати значний вплив на традиційні культури, спосіб життя і почуття ідентичності етнічних груп.

Вперше термін «етнічний туризм» було використано у 1977 р. В. Смітом, який визначив етнічний туризм як подорожі для вивчення культури та життя рідкісних чи екзотичних народностей. На прикладі тематичних досліджень індіанців о. Сан-Блас Панами і торайя — плем'я, що живе на півдні о. Сулавесі (Індонезія) — науковець виділив такі елементи етнотуризму як знайомство з умовами побуту та змістом культових церемоній [9, с. 9].

Знання в галузі етнічного туризму надають етнотуристичні подорожі, які не тільки розширяють уяву на національно-культурну самобутність населення, але й запобігають поширенню негативних стереотипів щодо культурної та мовної ідентичності та відмінностей жителів різних регіонів України [5, с. 23].

Більшість етнічних турів були сформовані на основі українських етнографічних музеїв. Етнографічні фестивалі також відіграють певну роль у розвитку етнічного туризму. Численні етнографічні музеї під відкритим небом, музейні комплекси, народні свята та фестивалі формують основу для етнічного туризму. Вони приваблюють багато вітчизняних туристів.

Багаторічні традиції проведення фестивалів та інших етнографічних заходів сприятиме залученню великої кількості відвідувачів музеїв.

Етнотуризм має бути спрямований не лише на збагачення духовної культури, а й на виховання у молодого покоління національної самосвідомості, самоідентифікації. В рамках етнічного туризму мож-

ливе відвідування місць, де проживали предки або самі туристи, які в далекій молодості були виселені або виїхали з цих територій [8, с. 210].

Основним методом залучення іноземних та вітчизняних туристів до української етнічної культури є організація фестивалів, фольклорних свят, які проводяться щорічно у зв'язку зі вступом України до Міжнародної Ради з організації фестивалів фольклору й народного мистецтва (CIOFF) відповідно до Положення про Міністерство культури і мистецтв України, затвердженого Указом Президента України від 9 грудня 1995 р. № 1136/95.

У даному документі визначено порядок організації та проведення в Україні Міжнародних фестивалів народної творчості. До списку міжнародних фестивалів, що проводяться в Україні входять:

1. Міжнародний фестиваль «Поліське літо з фольклором»;
2. Міжнародний фестиваль «Етновир»;
3. Міжнародний фестиваль «Калинове літо на Дніпрі»
4. Міжнародний фольклорний молодіжний фестиваль традиційної культури»
5. «Древлянські джерела» [7, с. 72].

Загалом в Україні проводяться десятки етнічних фестивалів. Серед них: «Маланка-Фест», «Проводи отар на полонину», «Фестиваль гончарства», «Петрівський ярмарок», «Забави у княжому місті», «Лемківська ватра», «Сорочинський ярмарок» та інші.

Законодавчою базою у розвитку етнічного туризму є:

- Програма розвитку краєзнавства на період до 2010 року (затверджена Постановою КМУ від 10 червня 2002 р. № 389);
- Державна програма розвитку туризму на 2002 ─ 2010 роки (затверджена Постановою КМУ від 29 квітня 2002 р. № 583);
- Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року (затверджена Постановою КМУ від 21 липня 2006 р. № 1001).

На нашу думку, етнічний туризм — це подорож до будь-якого етнографічного регіону з метою ознайомлення із його культурною спадщиною, народними звичаями, побутом.

На сьогодні в Україні недосконало ведуться системні дослідження можливостей етнічного туризму для розвитку малих міст і сільських населених пунктів, не ведеться статистичний облік етнічного туризму.

Культурна спадщина не рекламиється достатньою мірою на внутрішньому і зовнішньому ринках. Наприклад, з 437 українських музеїв тільки 97 мають власні сайти (23 — київські музеї, 74 — регіональні музеї). Більшість сайтів музеїв мають лише українську та російську версії [5, с. 44].

Однак, головними перспективами розвитку етнічного туризму можуть стати наступні кроки:

- вивчення та застосування міжнародного досвіду державної підтримки етнічного туризму;
- створення та розроблення кільцевих, лінійних, спеціальних маршрутів на основі етнографічних пам'яток та етнокультурних об'єктів.

Отже, на сьогоднішній день етнічний туризм займає важливе місце у розвитку економіки країни. Він є одним з основних засобів пізнання власної країни, формуванню гордості за її культурні надбання. Розвиток даного виду туризму в Україні стає новим і провідним напрямом діяльності. Україна має набагато більш яскраве етнічне розмаїття, кращий історичний, культурний і етнографічний потенціал, ніж наші західні сусіди, зокрема, Польща. Проте, його популяризація та використання для потреб етнічного туризму проводиться недостатньо. Використання зарубіжного досвіду буде стимулювати розвиток індустрії туризму на території України етнографічних регіонів. Незважаючи на всі труднощі, які переживає сьогодні Україна, орієнтація на етнічний туризм стає однією з реальних можливостей економічного, соціального й культурного піднесення.

Література

1. Закон України «Про туризм» // Правове регулювання туристичної діяльності в Україні. — К., 2002. — с. 5.
2. Закон України «Про затвердження порядку організації і проведення в Україні Міжнародних фестивалів народної творчості.»: Наказ Міністерства культури і освіти від 06. 08. 98 № 363 // — с. 98.
3. Білявський Г. О., Падун М. М., Фурдуй Р. С. Основи загальної екології. Розвиток етнотуризму. — К.: Либідь. 1995. — 368 с.
4. Кулаковська І. М. Розвиток етнічного туризму в часи становлення державності України / Київський національний університет культури і мистецтв. — с. 57.
5. Кузьмук О. І. Культурний туризм як інструмент формування національної ідентичності // — с. 23–45.
6. Мусієнко М. М., Серебряков В. В., Брайон О. В. Етнотуризм. Його сутність та види. — К.: Знання, 2002. — 552 с.
7. Офіційний сайт CIOFF (Міжнародної ради організацій фольклорних фестивалів і народних мистецтв) // — с. 72.
8. Черчик Л. М., Коленда Н. В. Культурна спадщина як складова туристично-економічного співробітництва // Науковий вісник Ужгородського університету. — Сер. «Економіка». — Спецвип. 33. — Ч. 3. — 2011. — с. 210.
9. Yang Li. Planning for Ethnic Tourism: Case Studies from Xishuangbanna, Yunnan, China. — Waterloo, Ontario, 2007. — с. 8–14.

Maksymets O.B., Tsiona H.Yu., Huk M.S.

SOME ASPECTS OF ETHNIC TOURISM DEVELOPMENT IN UKRAINE

This paper deals with some aspects of ethnic tourism development and its potential. The basic concepts and components of ethnic tourism are pointed out.

Keywords: ethnic tourism, ethnographic museums, scientific research, festivals.

УДК 338.483.12:069

Михальчук Л. С., Коновалов Р. Б.
Національний заповідник «Давній Галич»

**СКАНСЕН ЯК ЦЕНТР КУЛЬТУРНО-ДУХОВНОГО ВІДРОДЖЕННЯ
НАРОДУ (НА ПРИКЛАДІ МУЗЕЮ ЕТНОГРАФІЇ
НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАПОВІДНИКА «ДАВНІЙ ГАЛИЧ»)**

У статті йдеться про історію створення та тематичну структуру музею, де відтворюються споруди із чотирьох етнорегіонів Прикарпаття: Покуття, Гуцульщини, Бойківщини та Опілля. Подається опис автентичних пам'яток. Висвітлюються основні види діяльності музею: науково-дослідна, культурно-освітня.

Ключові слова: музей, етнорегіон, пам'ятки, етнофестиваль, майстер-клас.

Культура не може існувати без досвіду минулого. Вона базується на колективному досвіді народу, його знаннях, уміннях, традиціях. Скарбницею матеріальних та духовних цінностей сьогодні є музей. Тут відбувається глибокий і безпосередній контакт людини з історією, культурою, мистецтвом, тут зосереджена народна спадщина, інформація про звичаї, побут, ремесла, твори декоративно-ужиткового мистецтва. Колекціонування, консервація, експонування та дослідження дають можливість зберегти цінності для наступних поколінь, відродити духовність українського народу.

Найбільш раціональною і дійовою формою показу творів народної архітектури, предметів побуту у природному оточенні, відтворення народних традицій є скансени. Упродовж останніх років спостерігається зростання їх ролі у системі сучасних засобів поширення етнокультурної інформації та популяризації культурної спадщини народу. Ідея створення таких музеїв виникла понад сто років тому у Швеції. Там і збудували перші музеї подібного типу, які впродовж останнього століття набули широкого поширення у всьому світі.

Питання створення музеїв просто неба піднімали на Україні в різні часи відомі вчені, музейні працівники М. Біляшівський, І. Свенцицький, В. Кобільник. Українську народну архітектуру вперше було показано в 1887 р. в Тернополі на етнографічній виставці. Тут експонувались хати з Поділля, Надбужжя, Наддніпрянщини і Гуцульщини. Відразу після Другої світової війни ініціативу створення музеїв підносять І. Вільде, О. Кульчицька, І. Свенцицький, І. Крип'якевич [1, с. 27].

Створення музеїв просто неба відкрило якісно новий етап в історії музейного будівництва і водночас новий напрямок етнотуризму.

Основна мета статті показати роль музеїв-скансенів у збереженні найцікавіших автентичних пам'яток архітектури, предметів побуту, відродженні народних звичаїв та обрядів, ремесел, вирішенні наукових проблем пов'язаних з пошуком, збором, вивченням, реставрацією експонатів.

Одним із таких музеїв є Музей етнографії Національного заповідника «Давній Галич», який розташований на околиці села Крилоса на першій лінії оборонних валів давнього Галича.

Тридцять років на цій території відтворюються архітектурні пам'ятки XIX — початку ХХ ст., які представляють історико-етнографічні регіони Івано-Франківщини: Покуття, Гуцульщину, Бойківщину та Опілля. Територія музею — це мальовнича ділянка площею 7 га, різноманітний рельєф якої дає уяву про ландшафти різних етнографічних зон Прикарпаття.

Замовником будівництва музею було управління культури Івано-Франківського облвиконкому. Науково-проектну документацію розробив Львівський інститут «Укрзахідпроектреставрація» [2, с. 23].

Спочатку музей існував на правах відділу Івано-Франківського краєзнавчого музею. З 1986 року став окремим закладом. Етнографи та архіектори музею досліджували пам'ятки архітектури по селах Прикарпаття. До музейної експозиції підбирали типові будівлі з кожного етнографічного регіону, враховуючи стан збереження архітектурного об'єкта, його художньо-естетичну вартість.

Пам'ятки маркували, розбиравали, а будівельники реставратори відтворювали їх на місці. На жаль, у 1990 р. будівництво припинилося і продовжилось тільки з 1994 р., після того як музей увійшов у склад Національного заповідника «Давній Галич» [2, с. 27].

Сьогодні скансен є центром збереження матеріальної та духовної спадщини наших предків.

У нашему музеї експонуються найтипівіші пам'ятки народної архітектури та побуту Прикарпаття: традиційні селянські житлові та господарські будівлі під солом'яними стріхами та гонтовим покриттям, виробничі та громадські споруди, побудовані у каркасно-дильованій, каркасно-валькованій техніках та у зруб. Експонати для інтер'єрів будинків зібрані відповідно до специфіки кожного регіону. Це зразки народного одягу, тканини, вишивки, килими, вироби з кераміки, металу, дерева, глини, музичні інструменти, знаряддя праці, різноманітні побутово-ужиткові речі, які засвідчують талант і працевлюбність багатьох поколінь нашого народу.

Кожна музейна споруда — оригінальна пам'ятка народного зодчества. Окрасою музею є оглядова вежа (четириповерхова споруда, висотою 18 м). На другому і третьому поверхах оформлено

експозицію оборонної споруди, на четвертому поверсі оглядова — площа, з якої можна побачити краєвиди давнього Галича. Біля вежі відпочинкова зона для туристів.

Функції сучасного музею надзвичайно широкі: комплектування, облік збереження, вивчення та популяризація пам'яток історії та культури.

Створення тематичних та етнографічних експозицій розширює та поглибує розробку етнографічної проблематики, сприяє збереженню народної традиційної культури у локальних проявах [4, с. 72]. Експозиції залишаються основною формою впливу на громадськість, оприлюднюють результати науково-дослідної та колекціонерської роботи працівників музею [8, с. 73].

Центрами розвитку етнографічної науки стали на сучасному етапі музейні заклади. Об'єктивно це зумовлюється вже самою природою музеїв, як установ, уся різноманітність культурно-освітньої діяльності, яких розгортається на основі їх науково-дослідної роботи.

Для розвитку етнографічного музеєзнавства велике значення мають польові матеріали. Одним з напрямків цієї роботи є музейна програма етнографічних досліджень. На основі польових спостережень проводиться дослідження етнорегіону Опілля. Територія Галицького та Рогатинського Опілля є найменш вивченою і найбільш суперечливою у порівнянні з іншими регіонами Прикарпаття [7, с. 10]. Тому нашим завданням є дослідження сіл на цій території. На прикладі історії окремих сіл можна побачити життя і побут людей.

У рамках реалізації цієї програми проводяться наукові експедиції з метою виявлення, збору, фото фіксації етнографічних матеріалів й, зокрема, спогадів старожилів, наукове опрацювання зібраного матеріалу, а також пошук і вивчення архівних документів. Наукові співробітники, які працювали в цих експедиціях відвідали понад 50 сіл, де зафіксовано особливості, характерні для опільського етнорегіону в діалекті, елементах житлового і сакрального будівництва, домашніх промислах, одязі мешканців цього краю. Зібрані матеріали лягли в основу видання І-ої частини монографії «Опілля», в якій здійснюється аналіз матеріальної культури даного регіону. Готовується до видання друга частина колективної праці, яка висвітлить духовну культуру наших предків [3, с. 15].

Однією з найважливіших функцій сучасного музею є його культурно-освітня, педагогічна діяльність. На основі експозиційного комплексу, тематичних виставок розроблена чітка система екскурсійного обслуговування. Основною формою науково-освітньої роботи залишається екскурсія, яка одержала в умовах диференційованого підходу до різних категорій відвідувачів подальший розвиток [8, с. 74].

Проводяться оглядові тематичні екскурсії-лекції, уроки-експурсії. В останні роки відзначається посилення інтересу до народознавства та етнографії. Тому вчителі приводять учнів на уроки народознавства, де вони знайомляться з архітектурою, історією та традиціями виробництва тканин, елементами українського одягу, стародавнім посудом та ін. Проводиться певна співпраця музею зі школами району та області. Головне в цій роботі — новий підхід у виборі тематики екскурсії, читання лекцій у шкільних закладах, проведення екскурсій у формі діалогу. Таким чином здійснюється програма «Музей — школа».

Музей дозволяє закріпити та поглибити накопичені школярами знання, роблячи таким чином свій внесок у систему освіти та виховання людини. Тут інформація набуває наочності, образності, активує візуальне мислення, стає засобом спадкоємності і передачі досвіду [5, 20].

Програма «Екскурсія без екскурсовода» дає можливість кожній родині самостійно, без втручання екскурсовода і порушення внутрішнього сімейного спілкування знайомитись з музейними експонатами.

Враховуючи те, що приїзд до музею молодих пар на відео- та фотозйомки став уже доброю традицією, для них проводяться святкові екскурсії, де молодята знайомляться з побутом української сім'ї минулих століть.

Однією з особливостей сучасного музею є переосмислення і удосконалення традиційних та використання інноваційних форм музейної діяльності, об'єднання їх в рамках музейно-педагогічного процесу.

У Музеї етнографії Національного заповідника «Давній Галич» розробляється проект «Живий музей», в основі якого лежить принцип використання як інноваційних так і традиційних форм музейної діяльності.

Передумовами для початку розробки проекту, у рамках якого буде організовано музейні заняття, тематичні екскурсії, театралізовані свята, майстер-класи стали такі фактори: наявність у музеї експозиції та виставок, що виступають культурно-мистецьким середовищем; прагнення знайти ефективні інноваційні засоби реалізації культурно-освітньої діяльності; потреба підняти престиж музею.

Основними завданнями проекту «Живий музей» є вивчення основних термінів етнографії, ознайомлення з матеріальною та духовною культурою Прикарпаття. Цей проект реалізується через такі форми діяльності музею: екскурсії з елементами квесту; театралізовані свята та розваги, вікторини, майстер-класи, тематичні музейні уроки, виставки, презентації та інше, що сприяють збереженню та популяризації традиційних звичаїв та обрядів населення краю.

Отже, музей в педагогічному плані виконує такі функції, як освітнію, розвиваючу, навчальну і виховну. Удосконалюються і такі популярні форми культурно-просвітницької діяльності, як масові заходи.

Традиційним став у нас музейно-туристичний фестиваль «Галицька брама», який проводиться з 2011 р. Ми, перш за все, ставимо за мету його соціокультурні функції, а саме відродження та збереження культурно-мистецької спадщини, особливо такої важливої її складової, як традиційна народна культура.

Не забуваємо і про популяризацію музеїв області, залучаємо до співпраці туристичні фірми. У програму фестивалів входить: презентація музеїв Прикарпаття, які під час фестивалю роблять своєрідний звіт про роботу, презентують свої установи та представляють міні-виставки із своїх експозицій; показ народного костюму чотирьох етнорегіонів Прикарпаття та презентація сучасного костюму з етнічними мотивами; виставки майстрів декоративно-ужиткового мистецтва, які не лише представляють свою творчість, а й проводять майстер-класи; концертна програма, до якої залучаються фольклорні колективи області.

У рамках фестивалю був проведений симпозіум скульпторів, які вже за два тижні до фестивалю працювали на крилоській горі над малими скульптурними формами. Презентація скульптур відбувалася у супроводі молодіжного театру «Перформанс» з м. Калуша.

У наших фестивалях завжди беруть участь вихованці Малої академії народних ремесел міста Галича, які проводять майстер-класи з писанкарства, гончарства, ковальства, лозоплетіння та ін.

На території скансену проводяться фольклорно-етнографічні свята: «Різдвяна вервичка», «Опільські великомісцевини», «Андріївські вечорниці» та ін., які завжди є велелюдні та яскраві. Впровадження музейного свята у сферу культурно-освітньої діяльності музею, дозволяє вважати його новою формою. Новизна полягає в атмосфері святковості. Окремі фольклорні колективи працюють у садибах музею, де відвідувачі мають чудову нагоду познайомитися зближенько з традиціями прикарпатців, взяти самим безпосередню участь у театралізованих дійствах, придбати вироби народних майстрів і сувеніри, покушувати традиційні прикарпатські страви.

Отже, музей просто неба є оберегом духовної культури нашого народу, яка своїм корінням сягає сивої давнини, пов'язана з різними періодами людського життя, порами року, тому сприяє відродженню, збереженню та популяризації народної культурної спадщини.

Сучасний досвід функціонування музеїв-скансенів переконує, що за своїм структурно-змістовним наповненням вони є інноваційними за

своєю суттю. Це унікальні соціально-культурні педагогічні комплекси, що спроможні інтегрувати зусилля сім'ї, школи, громадських організацій на формування духовної спільної родини, зміцнення сімейних цінностей і традицій [4, с. 116].

Сьогодні музеї повинні стати центрами наукового і духовного відродження української нації, адже культурна спадщина та її складова — пам'ятки історії та культури відіграють важливу роль у відродженні духовності та історичної пам'яті. Для цього слід використовувати нові сучасні методи, адекватні вимогам часу, та не забувати і не відкидати традиційні форми роботи.

Література

1. Данилюк А. Шляхами України. Етнографічний нарис / А. Данилюк. — Львів: Світ, 2003. — 255 с.
2. Збереження та використання культурної спадщини України: проблеми та перспективи. Матеріали міжнародної ювілейної наукової конференції. — Галич: Інформаційно-видавничий відділ Національного заповідника «Давній Галич», 2004. — 234 с.
3. Звіт етнографічної експедиції Національного заповідника «Давній Галич», 2013. — 120 с.
4. Ковальчук Є. Музей у сучасному світі: розробка наукової концепції / Є. Ковальчук // Волинський музейний вісник: наук. зб. — Луцьк, 2012. — Випуск 4. — С. 73–76.
5. Королець С. Деякі аспекти музейної справи (на прикладі музеїв Нідерландів) / С. Королець // Музей України. — 2007. — № 1. — С. 18–22.
6. Музей народної архітектури та побуту у Львові / Фотоальбом. Відпов. І. Косакевич. — Львів, 2011.
7. Опілля. Колективна монографія. — Галич: Інформаційно-видавничий відділ Національного заповідника «Давній Галич», 2010. — 208 с.
8. Саполига М. Музейна документація та презентація культурних національних меншин в Словаччині / М. Саполига // Народна творчість та етнографія. — 2007. — № 6. — С. 71–76.

Myhalchuk L. S., Konovalov R. B.

SKANSEN IS A CENTER OF CULTURAL AND SPIRITUAL REVIVAL OF THE NATION (FOR EXAMPLE, THE MUSEUM OF ETHNOGRAPHY OF NATIONAL RESERVE «ANCIENT GALICH»)

The article highlights the history and the structure of the museum in the open air that represents architecture of four ethnographic regions: Pokuttia, Hutsulshchyna, Boikivshchyna, and Opole. The description of each authentic building is provided with attention drawn to the interior, folk clothes, handicraft things. Also the main activities of the museum are highlighted: scientific research, cultural and educational work.

Keywords: museum, ethnographic region, exposition, monuments.

УДК 338.48-6:37

*М'ясоїд Г. І.
Університет імені Альфреда Нобеля*

ТУРИСТИЧНИЙ БРЕНД ОЧИМА ДІТЕЙ

Стаття розкриває потенціал профорієнтаційного завдання з розробки туристичного бренду регіону учнями середньої ланки освіти. Виявлено низку позитивних результатів та об'єктивних обмежень реалізації такого проекту.

Ключові слова. Маркетинг, регіон, профорієнтація, туристичний бренд, школярі.

Розробка туристичного бренду — це завдання, яке вирішується маркетологами туристичної галузі спільно з зацікавленими сторонами: туроператорами, турагенціями, департаментами з туризму, міськими та обласними радами та громадами. Безперечно, цей процес відповідальний, потребує спеціальних знань, досвіду та чималих затрат часу і коштів. Втім, з позицій популяризації туризму, доречно залучати до цього процесу широку громадськість, пропонуючи висунути наприклад, логотип регіону чи міста, або обговорити проекти, які були розроблені маркетологами. Однією з найбільш зацікавлених, хоча й найменш досвідчених, сторін у цьому процесі можуть стати підлітки. Втім, їх ідеї щодо привабливості бренду, завзяття та креативність в генерації та обговоренні цієї теми, інтерес до розвитку країни, історії, культури та економіки свого краю, є безцінними. Однак, на сьогодні діти є майже вилученими з процесу створення туристичного бренду.

Технологію створення туристичного бренду узагальнено у праці В. О. Лук'янова, який виділяє такі етапи: проведення підготовчих маркетингових досліджень; розробка охороно- та рекламо-здібного словесного товарного знаку, його реєстрація; розробка логотипу, його перевірка на рекламоздатність, реєстрація образотворчого товарного знаку; розробка і виробництво рекламних матеріалів; розробка загальної стратегії реклами діяльності, включаючи креативну і медіа стратегії; творча розробка рекламних повідомлень; виробництво рекламних матеріалів, медіапланування; розміщення рекламних матеріалів, проведення заходів щодо просування торгової марки. Для нашого дослідження важливим була пропозиція автора перевірити товарний знак (словесний, чи вербалний) та логотип на рекламоздат-

ність у фокус-групах з метою виявлення реакції потенційних споживачів, які є цільовою аудиторією турпродукту, на такий знак.

Нами досліджено досвід створення і впровадження бренду міста Чернігова як туристичної дестинації, запропонований Т. Бойко. Автор наголошує на тому, що ідеї генерувалися спільно з громадянами міста, оскільки спиралися на історичну спадщину було недостатньо для створення нової системи туристичної привабливості та виправлення економічного становища. У результаті було визначено унікальні характеристики міста, які склали основу позиціонування вербалного знаку «Чернігів — місто легенд» та, відповідно, логотипу. Т. Бойко підкреслює, що саме завдяки залученню і заохоченню місцевого населення до участі у формуванні та транслювання бренду стало можливим впровадити його у широкому масштабі, оскільки люди, залучені до процесу створення бренду є мотивованими до його втілення. Хоча процес активного впровадження логотипу в туристичне життя міста Чернігова був довготривалим, оскільки вимагав проведення конференцій, обговорень, роботи експертів тощо), у такий спосіб вдалося залучити велику кількість прихильників концепції туристичного бренду міста, який виявився привабливим для туристів.

Стаття має на меті представити результати профорієнтаційного заходу для школярів міста Дніпро, проведеного в Університеті імені Альфреда Нобеля, метою одного з етапів якого було створення туристичного бренду.

У межах профорієнтаційних заходів кафедри міжнародного туризму та мовної підготовки Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро) є щорічний профорієнтаційний захід для школярів міста «Навігатор». Вікторина «Навігатор-2016», складалася з чотирьох етапів, які містили різні види завдань. На третьому етапі команди представили та обґрунтували своє бачення туристичного бренду регіону за завданнями, поставленими заздалегідь, які лягли в основу оцінки журі: дизайн бренду (логотип), змістовну відповідність представленого бренду Дніпропетровському регіону (логотип, вербалний знак) та оригінальність його представлення (командна робота, відео, промова, презентаційні матеріали тощо). У складі компетентного журі були Юлія Бардукова, головний спеціаліст Департаменту економічного розвитку облдержадміністрації, Надія Калініченко, координатор екскурсійних проектів туристичного центру «Риба Андрій», Нонна Тимошенко, директор з внутрішнього туризму туроператора «ЮПітер-тур», Галина М'ясоїд, заступник завідувача кафедри міжнародного туризму та мовної підготовки Університету

імені Альфреда Нобеля, та Софія Шкуропат, студентка І курсу спеціальності «Туризм».

Кожна з п'яти команд-учасниць («Meridian» (КЗО «СБШ № 23» ДМР); «NewforYou» (КЗО «СЗШ № 10 ім. І. І. Манжури» ДМР); «Дослідники» (Дніпропетровський обласний медичний ліцей-інтернат «Дніпро»); «Юність крилата» (КЗО «СЗШ № 88» ДМР); «Тегга» (КЗО «СЗШ № 98» ДМР); «Діти Камеону» (НВО-Ліцей нових інформаційних технологій, м. Кам'янського КМР), запропонувала власне бачення туристичного бренду регіону.

Протягом останніх двох років найбільш популярним серед школярів є бренд «Петриківка», який вони вважають основною оригінальною характеристикою культури регіону, та обґрунтовано пропонують приваблювати туристів шляхом розробки цього бренду. Пропонуються й інші проекти, бренд міста (в залежності від міста, яке представляють команди), або колаж визначних міст або місць. Новим для цього року був бренд «Менора», найбільший у світі єврейський громадський комплекс, діловий і культурний центр.

Звичайно, учнівська молодь не виконала увесь комплекс маркетинговий дій з розробки бренду самостійно, але провела перший етап — пошуково-аналітичну роботу, метою якої стало визначення рис привабливості регіону для розвитку туризму. Частина команд не змогли вмістити свої ідеї в один логотип, і тому представляли візуальний ряд поступово. Через велику кількість таких рис деякі проекти намагалися вмістити забагато елементів, що дещо перенавантажувало як візуальний знак, так і словесне його вираження. Прикладом такої роботи є логотип на рис. 1, який містить такі різні за семантичним наповненням графічні символи, як релігія (Лавра), писемність (сувій), наука (молекула), подорожі й туризм (глобус, готель, лайнер, літак, поїзд, валіза, паспорт, карта, компас), національна кухня (вареники), національна символіка різного кшталту (соломій, калина, рожа, козак, кінь, вінок), землеробство (пшениця), спорт (футбол), тощо. Як бачимо, логотип семантично перенавантажений та з позицій маркетингу є скоріше результатом мозкового штурму, ніж виважених маркетинговий дій. Крім того, представлений на малюнку логотип не відповідає вповні своїй меті — представити один регіон, а охоплює всю Україну. Однак, зважаючи на вік розробників (учні 8, 9, 10 класів), ми вбачаємо у цьому й низку позитивних результатів.

У результаті виконання «домашнього завдання» команд, одним з яких була саме розробка туристичного бренду регіону, відбулася довільна актуалізація знань учнів історії, культури, релігії, географії

рідного краю, що є потужний фактором виховання свідомих та активних громадян та членів громади у майбутньому, а також розвиває навички командної роботи. По-друге, пошук унікальних характеристик свого краю/країни, факторів їх привабливості, які можуть стати певними символами у логотипі та базою бренду, сприяє, на наш погляд, популяризації внутрішнього туризму серед учнівської молоді, чому також сприяли і отримані від спонсорів призи учасникам Вікторини. Звичайно, залучення учнів до виконання реального проекту з розробки туристичного бренду у форматі позашкільної профорієнтаційної роботи виконує свою основну мету — привертає увагу школярів до туристичної галузі, та певного кола маркетингових проблем, які потребують вирішення.

Рис.1. Зразок туристичного бренду, розроблений школярами

Зважаючи на досвід проведення різних заходів з профорієнтації, можемо сказати, що розробка туристичного бренду є цікавим та захоплюючим проектом, який розкриває багатий потенціал самих учнів, і це головне, і закладає підвалини генерування ідей задля подальшого розвитку національного туризму, розробки туристичної привабливості міст, регіонів та країни. Ми пропонуємо проводити такі заходи і в інших навчальних закладах різних рівнів.

Література:

1. Вікторина з туризмознавства «НАВІГАТОР-2016»: змагались школярі міста та регіону. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://duan.edu.ua/uk/news/for_abiturients/viktorina-z-turizmoznavstva-navigator-2016zmagalis-shkoljari-mista-ta-regionu

2. Лук'янов В. О. Технологія створення туристичного бренду // Маркетинг туристичного бізнесу: навч. посіб. / В. О. Лук'янов, Г. Б. Мунін; Ін-т економіки та упр. — 2-ге вид., переробл. і доповн. — К.: Кондор, 2012. — 335 с.
3. Бойко Т. Бренд — не логотип. Від розробки до впровадження на прикладі Чернігова / Т. Бойко [Електронний ресурс]. — Режим доступу:<http://urbanua.org/eksperty/ukrayinski-eksperty/224>.

H. I. Miasoid

TOURISM BRAND THROUGH THE EYES OF CHILDREN

The paper reveals the potential of professional orientation task in development of regional tourism brand of the region by the pupils of mid-level education. A number of positive results and objective limitations of such a project was found.

Keywords: marketing, region, professional orientation, tourism brand, schoolchildren.

УДК 911.3

Орлова М. Л.

Одеська національна академія харчових технологій

Ярьоменко С. Г.

Одеський національний економічний університет

РЕСУРСИ ЕТНІЧНОГО ТУРИЗМУ ПІВДЕННОЇ БЕССАРАБІЇ, СФОРМОВАНІ В РЕЗУЛЬТАТІ БОЛГАРСЬКОЇ КОЛОНИЗАЦІЇ

У роботі розглядаються причини та перебіг болгарської колонізації Південної Бессарабії (друга половина XVIII — перша половина XIX ст.), а також система населених пунктів, заснованих переселенцями з Болгарії. Здійснено характеристику найбільш важливих етнотуристичних ресурсів, пов’язаних з болгарським населенням регіону.

Ключові слова: ресурси етнічного туризму, болгарська колонізація, болгарська національна група, Південна Бессарабія.

Визначальним чинником для розвитку туризму окремих регіонів є наявність рекреаційно-туристичних ресурсів, тому однією з наважливіших задач, що стоять перед туризмознавцями, є дослідження їх структури та географії. Зростаюча популярність етнічного туризму в Україні спричинила інтерес до вивчення етнотуристичних ресурсів окремих територій вітчизняними науковцями [3; 13; 16]. Основними ресурсами для розвитку етнічного туризму виступають елементи матеріальної та духовної культури окремих народів, тому дана робота продовжує дослідження авторів присвячені ресурсам етнічного туризму, пов’язаних з окремими етнонаціональними групами України [10]. Метою дослідження є виявлення цінних етнотуристичних ресурсів, в межах поселень, заснованих болгарськими переселенцями на території Південної Бессарабії.

Заселення Південної Бессарабії почалося з кінця XVIII століття, після входження даної території до складу Російської імперії (згідно з рішеннями Яського (1792 р.) та Бухарестського (1812 р.) мирних договорів між Російською та Османською імперіями). Першими на цих землях з’явилися самовільні переселенці — казенні та кріпосні селяни, які тікали від своїх поміщиків, солдати у відставці, старообрядці, сектанти. Проте залюднення щойно приєднаної території стримувалось існуванням кріпосного права, тому уряд Російської імперії вирішив задіяти зовнішню колонізацію [5, с. 3; 6, с. 6].

Масові переселення населення з території сучасної Болгарії, що у другій половині XVIII ст. знаходилась під владою Османської імперії,

у Південну Бессарабію відбувалось у ході російсько-турецьких війн з 1769 по 1791 рік, у період російсько-турецької війни 1806–1812 рр., у 1828–1834 рр., під час Східної війни 1853–1856 рр. Усіх мігрантів з болгарських теренів тогочасні статистичні органи Російської імперії обліковували як болгар, незважаючи на те, що серед них були гагаузи та албанці [9].

Відповідно до даних Всеукраїнського перепису населення на Одещині мешкає 150,6 тис. болгар (6,1% від населення області). Болгарське населення компактно проживає в 46 населених пунктах 12 районів області. Найбільша його концентрація спостерігається в межиріччі Дністра і Дунаю (130 тис. осіб). Оскільки частіш за все болгари були першим осілими жителями на території своїх населених пунктів, їм належить заслуга освоєння місцевих ландшафтів, завдяки чому ці ландшафти набули специфічних рис (табл. 1) [11].

Історичні назви населених пунктів, заснованих болгарськими переселенцями виступають цінними ресурсами для розвитку етнічного туризму. Відповідно до походженням їх можна поділити на три групи. До першої групи належать назви, що перейшли до болгарських колоній від ногайських поселень, на місці яких вони були засновані (наприклад, Код-Китай, Чийшия, Ташбунар). До другої — відносяться ойконіми, які мігранти перенесли зі своєї історичної батьківщини (Бургуджи, Голіца, Пандаклія, Дермендере). Переважно, вони мали тюркське походження, що пов'язано з пануванням тюркських ойконімів на території Болгарії у той час. До третьої групи входять назви, що були створені у процесі переселення. Серед них переважають антропоніми дані на честь посадових осіб, які сприяли облаштуванню колоністів — Дмитра Ватікоті, Івана Микитовича Інзова [14].

Адміністративним, економічним та культурним центром болгарського населення Південної Бессарабії є Болград. Виникнення теперішнього міста було пов'язане з бажанням колоністів перейменувати село Табаки в Болград, проте І. М. Інзов (головний опікун і голова Піклувального Комітету іноземних поселенців Південного краю Російської імперії) запропонував побудувати новий населений пункт на 6–7 км південніше Табак, на високому березі озера Ялпуг. У 1821 р. було здійснене планування перших вулиць міста, проте фактично будівництво розпочали лише у 1823 р., з якого і веде свою історію сучасний Болград. Першими жителями нового міста стали болгари-туканці, які переселились до Бессарабії ще до її офіційного приєднання території Російської імперії і жили у селищі Табаки. Походили вони, відповідно до лінгвістичних даних, з північно-східної Болгарії. Основна маса жителів переселилась сюди у 1829–30 рр. з міст Слівена і Ямбола, і розмовляла

Таблиця 1

Населені пункти, засновані болгарськими переселенцями
на території Південної Бессарабії [11; 14]

Сучасний адміністративно-територіальний район	Питома вага болгарського населення від загальної кількості населення району	Сучасна назва населеного пункту	Історична назва населеного пункту	Рік заснування населеного пункту
Арцизький	39 %	Виноградівка	Бургуджи	1830
		Главані	Главані	1830
		Делень	Девлет-Агач	1830
		Задунайвка	Задунайвка	1822
		Нова Іванівка	Ески-Кубей	1822
		Острівне	Код-Китай	1816
Болградський	60,8 %	Баннівка	Банова	1821
		Василівка	Вайсал	1830
		Виноградне	Гасан-Батир	1830
		Голиця	Голіца	1830
		Владичень	Імпуціта	1810
		Жовтневе*	Каракурт	1811
		Червоноармійське*	Кубей	1809
		Виноградівка*	Курчі	1811
		Нові Трояни	Новотроян	1827
		Оріхівка	Пандаклія	1830
		Олександрівка*	Саталик-Хаджи	1821
		Дмитрівка*	Дмитрівка	1821
		Табаки	Табаки	1812
		Криничне	Чешма-Варуіта	1813
		Городнє	Чийшия	1813
Ізмаїльський	25,7 %	Каланчак	Дермендере	1830
		Багате	Долукіой	1806
		Лощинівка	Кайраклія	1816
		Кам'янка	Ташбунар	1812
		Кирнички	Финтина-Дзінілор	1814
		Суворове	Шикирлі-Китай	1815
Кілійський	4,3 %	Новоселівка*	Єнікій	1816
Ренійський	8,5 %	Нагірне	Карагач	1812
Саратський	20,0 %	Зоря	Камчік	1830
		Кулевча	Кулевча	1830
Тарутинський	37,5 %	Ярове	Дюльмен	1830
		Вільне	Ісирлія	1830
		Рівне	Купоран	1830
		Виноградівка	Чумлекій	1830
Татарбунарський	11,5 %	Дмитрівка	Дельжилер	1830

* дані села становлять виняток середmonoетнічних болгарських населених пунктів:
Жовтневе — албанське село, Виноградівка, Новоселівка, Червоноармійське — болгаро-
гагаузькі села, Олександрівка, Дмитрівка — гагаузькі села

на балканському діалекті. Групи мігрантів поселилися окремо одна від одної: першопоселенці, які були представниками етнографічної групи туканців, займали південно-східну частину Болграда, яка стала іменуватись туканською махалою (туканський квартал); північно-західну околицю міста зайняли ямボльці, а південно-західну — слівенці. Назва Болград означає «болгарське місто» або «місто болгар» [15].

Архітектурною домінантою історичного центру Болграда є Спасо-Преображенський собор, що був зведений на кошти болгарських поселенців. Собор створювали протягом 1833–1838 рр., вірогідно за проектом професора Петербурзької Академії мистецтв А. Мельникова, кожен чоловік-колоніст повинен був відпрацювати на будівництві декілька днів. Первісний вигляд інтер'єрів не зберігся, нині тут є стінопис, виконаний у 1912–1914 рр. художником І. Піскаревим. Побудований у формах ампіру, собор належить до типу хрещатобаневих, центричних, та є однією з найвиразніших церковних споруд України доби класицизму [4; 12].

Болградське центральне училище — перший в історії болгарський середній учебний заклад, що був відкритий у 1859 р. Відповідно до статуту в училищі могли навчатись болгарські колоністи незалежно від статків, а також іноземці православного віросповідання. У 1865 р. відбувся перший випуск училища. У 1876 р. центральне училище було перейменовано на ліцей, а у 1882 р. — на класичну гімназію, що проіснувала до 1918 р. (тобто до румунської окупації краю). Зараз офіційна назва навчального закладу звучить як Обласний заклад «Спеціалізована загальноосвітня школа-інтернат «Болградська гімназія ім. Г. С. Раковського». Серед вихованців училища — національний герой Болгарії Ангел Кинчев; академік, перший ректор Софійського університету Олександр Теодоров-Балан; засновники болгарської опери Драгомир Казаков та Іван Вулпе [1; 2].

Протягом 1845–1901 рр. у Болграді проживала відома виконавиця болгарських народних пісень та етнограф Олена Янкова, яка залишила по собі більше 300 записів творів фольклору. Олена Янкова була похована на громадському цвинтарі Болграда, на її могилі встановлено мармурову плиту та мармурову стелу з портретом.

На Болградському цвинтарі також знаходиться мавзолей І. М. Інзова — опікуна задунайських колоністів, який відіграв вирішальну роль при облаштуванні переселенців та став національним героєм болгар, гагаузів та албанців Південної Бессарабії. Таку назву отримала церква святителя Митрофанія, до якої у листопаді 1846 року, згідно з клопотанням болгарських колоністів, були перенесені останки Івана Микитовича [4].

У селі Задунайвка Арцизького району протягом 1866–1867 рр. працював вчителем Христо Ботев — поет, громадський діяч, публіцист, національний герой Болгарії. З 2008 р. у селі функціонує Меморіальний музей Христо Ботєва, що є філією Одеського літературного музею. Експозиція музею розміщена у трьох залах: «Переселення», «Життя і творчість Христо Ботєва», «Історія села Задунайвка» [8].

У селі Криничне Болградського району в 2005 р. створено виноробне підприємство, при відвідуванні якого можна ознайомитись з традиціями виноробства, фольклором, звичаями та обрядами бессарабських болгар. Історична назва поселення звучить як Чешма-Варуїта (або Чешме, Чушмелі, Чушмелій) і походить від болгарського, молдавського, румунського (запозичених з турецької) слова *ceşme* (чішма // чаішма) — «кам'яна споруда для відведеного з джерела води», «фонтан», «джерело», «струмок», а також від молдавського слова *var* — «вапно» (румунського *varui* — «білити (вапном)»). Дана назва збереглась від тюркського поселення на місці сучасного села. Болгарські колоністи оселилися тут у 1813 р. [14].

Виноробня «Колоніст» була заснована у Криничному в 2005 р. родиною Плачкових. Спеціалізується вона на виробництві місцевих вин преміум класу. Для відвідувачів тут пропонуються екскурсія по підприємству, дегустація та продаж виноробної продукції, знайомство зі стравами традиційної болгарської кухні (каверма, долма, міліна, бринза тощо), виступ болгарського фольклорного колективу. Виноробня організовує проведення таких традиційних болгарських дійств як Трифоновден або Трифон Зарезан (14 лютого), Георгієвден (6 травня), фестиваль молодого вина (з 16 серпня до 20 вересня) [7].

Таким чином, на теренах Південної Бессарабії, з середини XVIII до середини XIX століть, виникла система населених пунктів, жителі яких є носіями унікальної культури бессарабських болгар. Елементи духовної культури болгар Південної Бессарабії залишились майже незмінними з часу проживання на теренах історичної батьківщини, і наразі відрізняються від аналогічних елементів духовної культури болгар метрополії, що за два століття пройшли складний процес еволюції. Матеріальна культура болгарських переселенців зазнала більшого впливу з боку сусідніх етносів, оскільки мігранти з Болгарії опинились у незвичних природно-кліматичних умовах посушливого степу і переймали місцеві традиції будівництва, господарювання тощо. За два століття болгарські колоністи та їх нащадки створили нові об'єкти — храми, етнографічні музеї, ресторани з національною кухнею, виноробні підприємства і т. п., що можуть свідчити про окремі риси культури цього народу. Цінними ресурсами для розвитку

етнічного туризму виступають ойкономія болгарських поселень, а також пам'ятки, пов'язані з життям і творчістю відомих представників болгарського народу.

Література

1. Волков И. 130 лет Болградской гимназии / И. Волков // Дружба. — 1988. — 28 мая. — С. 2.
2. Волков И. 130 лет Болградской гимназии / И. Волков // Дружба. — 1988. — 31 мая. — С. 3.
3. Голод А. П. Етнічний туризм у Карпатському регіоні: структурні особливості та проблеми розвитку / Голод А. П., Мисяк О. М. // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки / Херсонський держ. ун-т; гол. ред. Шапошников К. С. — Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. — Вип. 15. — Ч. 1. — С. 85–87.
4. Енина Т. Храмы Одесчины: Преображенский в Болграде / Тамара Енина // Одесские известия. — 1993. — 19 марта.
5. Иванова Ю. В. Из истории заселения Южной Украины / Ю. В. Иванова, Л. Н. Чижикова // Культурно-бытовые процессы на юге Украины / Отв. ред. Ю. В. Иванова. — М.: Наука, 1979. — С. 3–11.
6. Клаус А. Наши колонии. Опыты и материалы по истории и статистике иностранной колонизации в России / А. Клаус—СПб., 1869. — Отдел 1. — С. 6.
7. Колоніст: завітайте до нас [Електронний ресурс] / ТОВ «Велес»; Іван Плачков. — Режим доступу: <http://kolonist.com.ua>
8. Меморіальний музей Христо Ботева [Електронний ресурс] / Одеський літературний музей: філії. — Режим доступу: <http://museum-literature.odessa.ua/pbasic/lru/tb3/tp3/id78>.
9. Мещерюк И. Переселение болгар в Южную Бессарабию 1828–1834 гг. / И. Мещерюк. — Кишинев: Карта молдовеняскэ, 1965. — 208 с.
10. Орлова М. Л. Ресурси етнічного туризму України, пов'язані з вірменським народом / М. Л. Орлова, Рєдіна С. С., Ярьоменко С. Г. // Культура народов Причорномор'я: научный журнал / Таврический нац. ун-т им. В. И. Вернадского; глав. ред. Катунин Ю. А. — Симферополь, 2014. — № 267. — С. 98–104.
11. Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики. — Режим доступу: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/>
12. Тищенко О. І. Спасо-Преображенський собор м. Болград / О. І. Тищенко // Пам'ятки архітектури та містобудування України: довідник Державного реєстру національного культурного надбання. Текстовий блок. — К.: Техніка, 2000. — 328 с.
13. Федорак В. В. Історико-культурні засади становлення і розвитку етнотуризму в Україні 1991–2014 рр. (на матеріалах Івано-Франківської області): автoreферат дис....канд. іст. наук : 07.00.01 /В. В. Федорак. — Івано-Франківськ, 2016. — 19 с.
14. Шабашов А. В. Ойкономия болгарских населенных пунктов Юга Украины (Одесская, Кировоградская, Николаевская области) / А. В. Шабашов. — Болград, 1999. — Вип. 1. — 133 с.

15. Шабашов А. В. Болград / А. В. Шабашов // Роден край. — 2006. — 8 июля (юли). — С. 10. — (Болгарские и гагаузские поселения Украины и Молдовы (очерки этнической истории)).
16. Buchko Z. Ethnic tourism potential of Bukovyna for the purposes of cross-border tourism / Zhanna Buchko, Stepan Rudenko, Valeriy Rudenko, Hanna Yeremiia // Часопис соціально-економічної географії / Харківський нац. ун-т. ім. В. Н. Каразіна. — Харків, 2016. — Том 20. — № 1. — С. 75–79.

Orlova M. L., Iaromenko S. H.

ETHNICAL TOURISM RESOURCES OF THE SOUTHERN BESSARABIA FORMED AS A RESULT OF BULGARIAN COLONIZATION

The reasons and process of the Bulgarian colonization in the Southern Bessarabia (second half of XVIII — first half of XIX centuries) and the system of settlements founded by immigrants from Bulgaria are considered in the article. The characteristic of the most important ethnic tourism resources associated with the Bulgarian people of this region is made.

Keywords: resources of ethnic tourism, Bulgarian colonization, Bulgarian national group, the Southern Bessarabia.

УДК 338.48-44(1-22):130.2(477)

Паньків Н. Є.

Львівський інститут економіки і туризму

**РЕСУРСНА БАЗА ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕТНІЧНОГО ТУРИЗМУ
У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ
(НА ПРИКЛАДІ СКОЛІВСЬКОГО РАЙОНУ)**

У статті висвітлено теоретико-методологічні аспекти розвитку етнічного туризму, сутність та складові етнотуризму. Досліджено наявних ресурси, сприятливі для розвитку етнічного туризму на прикладі Сколівського району, одного з дипресивних районів Львівщини. Встановлено, що розвиток етнічного туризму сприятиме соціально-культурному й економічному розвитку регіону.

Ключові слова: *етнічний туризм, ресурси, Львівська область, Сколівський район.*

Туризм є однією з провідних, високоприбуткових та найбільш динамічних галузей світового господарства. І туризм на Львівщині стрімко інтегрується у світову туристичну індустрію.

Львівщина — стратегічно важливий культурний, політичний та економічний регіон України, який, водночас, є найбільшим туристично-відпочинковим та курортним регіоном Західної України. Це унікальний край, де можна піznати багатовікову архітектурну та культурну спадщину, зачаруватись мальовничими карпатськими краєвидами та водоспадами, відпочити на лікувальних та гірськолижних курортах, стати учасником відроджених традицій та обрядів поколінь, насолодитись екологічно чистими національними парками, відчути місцевий колорит та гостинність господарів.

Львівщина — скарбниця старовинних традицій та обрядів, наповнена духовністю, самобутністю та оригінальністю. Вона притягує туристів своєю національною ідентичністю, неповторним галицьким колоритом та особливою ментальністю, яка, насамперед, визначається в релігійності і в патріотизмі.

Львівщина завжди вирізнялася прихильністю до дбайливого збереження духовної спадщини, звичаїв, легенд, народних ремесел та фольклору. Впродовж віків вироби галицьких майстрів славилися на весь світ. До сьогодні збереглися народні умільці, які від батька до сина передають своє ремесло. Тут зосереджені осередки ткацтва, вишивки, гаварецької кераміки, лозоплетіння, писанкарства, ковальст-

ва, гердану, гаварецької кераміки, глинянських килимів, гутного скла, художньої обробки металу та шкіри, яворівської іграшки [10].

На Львівщину туристів приваблює неповторне поєднання місцевого колориту та ділової активності. Проте, до недавнього часу подорож до Львівщини асоціювалася в уяві туристів з містом Львовом, замками, горами та курортами.

Але саме територія Львівської області — з її унікальними історико-культурною спадщиною, мистецтвом, лікувально-оздоровчими, водними і ландшафтними ресурсами, самобутніми традиціями та звичаями в поєднанні з вигідним географічним положенням — є чудовою базою для розвитку найрізноманітніших видів і форм туризму та відпочинку.

На території Львівщини понад 4000 пам'яток історії та культури, значна частина яких (понад 2000) зосереджена у Львові — місті світової культурної спадщини ЮНЕСКО, а також у містах Жовкві, Белзі, Бібрці, Золочеві, Жидачеві, Самборі, Дрогобичі.

Великою популярністю серед туристів користуються центри релігійного туризму — Крехівський та Унівський монастири, а також замкові фортифікації Львівщини — Олеський, Золочівський, Підгорецький, Свірзький замки, які об'єднуються в найпопулярніший туристичний маршрут «Золота підкова Львівщини» [8].

Важливим для соціально-культурного й економічного розвитку Львівщини є розвиток етнічного туризму. У класичному розумінні етнічний туризм (етнотуризм, носталгійний туризм, етнографічний туризм) — різновид туристичних подорожей, що здійснюються туристами до місць свого історичного проживання. Завдяки такому нововведенню в туристичних фірмах багато хто навіть знаходить своїх далеких родичів на чужих землях. Іноді люди відвідували місця, де проживали їхні батьки, діди або вони самі в далекій молодості були виселені з цих територій. Учасники етнічного туризму — в основному люди похилого віку, що раніше проживали в цій місцевості. Основна частина програм і мета приїзду — індивідуальне (або невеликими сімейними групами) відвідування різних регіонів.

Сучасний етнічний туризм може бути як внутрішнім (наприклад, відвідування сільської місцевості міськими жителями з метою ознайомлення з архаїчними діалектами, фольклором, побутом, культурою і мовами автохтонних народів), так і зовнішнім, який пов'язаний з відвідуванням історичної батьківщини або місць народження родичів [4].

Останній різновид часто називається носталгійним туризмом, який отримав досить широке поширення у ряді регіонів світу — Ізраїль, Вірменія, Греція, Україна, Італія [2].

Сьогодні в Україні, та на Львівщині у тому числі, активно розвивається подієвий етнотуризм, втілений у найрізноманітніших формах, і кількість таких заходів постійно зростає. До приклау, протягом 2015 р. в Україні відбулось близько 50 етнофестивалів [9].

Туристичні ресурси для етнічного туризму багаті і своєрідні. Це пам'ятки архітектури, музейні експозиції, архівні матеріали, мальовничі природні місця. У сукупності все це створює сприятливі умови для відпочинку та ознайомлення з історією та культурою народу.

До прикладу, М. Л. Орлова [7] пропонує поділяти ресурси етнічного туризму за внутрішньою структурою на комплексні, складні та одиничні (категорії), а відповідно до сутнісного підходу на типи — етнічні артефакти, ансамблі етнічних артефактів та етнічні ландшафти, типи ж у свою чергу — на окремі об'єкти (рис. 1.).

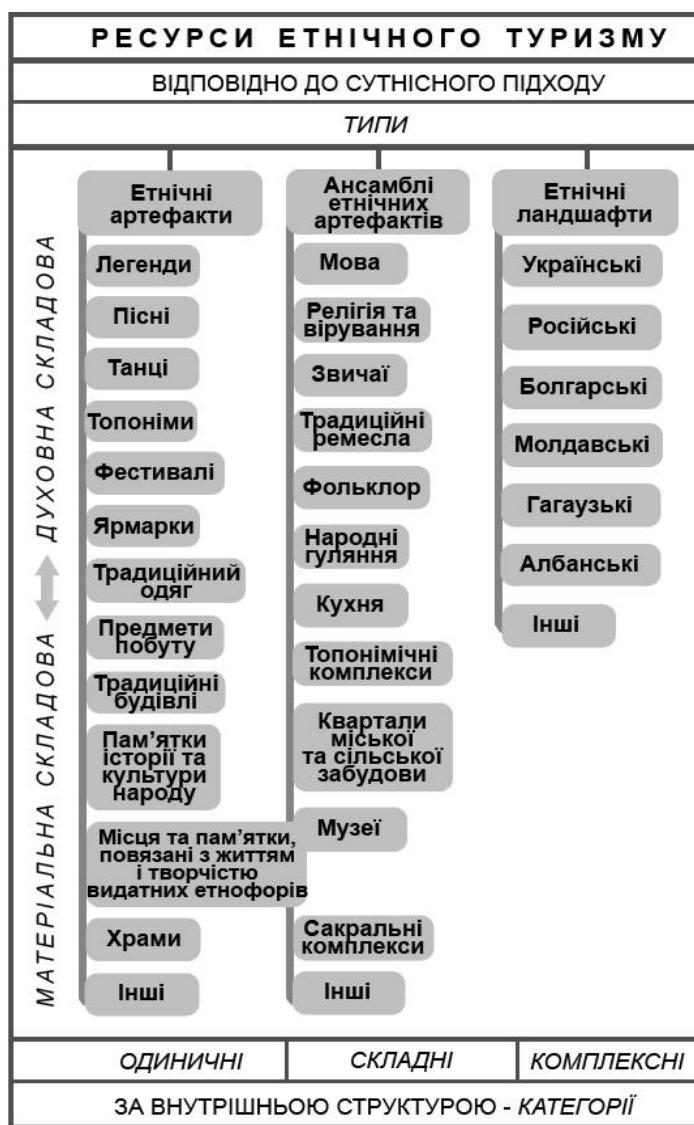

Рис. 1. Класифікація ресурсів етнічного туризму [7].

Проте, метою дослідження є не аналіз кожного ресурсу етнічного туризму, зокрема, а представлення наявних ресурсів сприятливих для розвитку етнічного туризму на прикладі Сколівського району, одного з дипресивних районів Львівщини.

Сприятливими для розвитку етнотуризму на Сколівщині є наявні історико-культурні ресурси регіону. Зокрема, історико-культурного заповідник «Тустань», який є складовою природного національного парку «Сколівські Бескиди». Починаючи з XVIII ст., розвалини замку-фортеці Тустань (яка розташована біля села Урич) починають цікавити та привертають увагу туристів, етнографів, істориків. Серед археологічних знахідок найбільш сенсаційними є дерев'яні конструкції Х ст. Сліди на скелях від дерев'яної забудови IX–XIII ст. ставлять фортифікаційний комплекс в ряд унікальних пам'яток Європи. Okрім цього, тут зосереджена велика кількість наскельних зображень-петрогліфів (найчисельніша в усіх Карпатах): в основному це солярні знаки — символи Сонця, хоча їх призначення все ще не розгадане. Сьогодні Тустань — це залишки давньоруського оборонного комплексу на скелях, що входить до складу однойменного історико-культурного заповідника [13].

Щороку в Тустані під відкритим небом в дружній та привітній атмосфері в перші вихідні серпня проходить Фестиваль української середньовічної культури «Тустань» — неповторне культурно-мистецьке явище в Сколівському районі, що покликане популяризувати українську самобутність та познайомити гостей з унікальною історією походження краю.

В рамках фестивалю гостям пропонуються концерти, середньовічні тематичні ігрища, вистави, майстер-класи тощо. «Тустань» концентрує навколо себе молодіжні круги науковців, ремісників музикантів, історичних реконструкторів, археологів та етнографів. Кожен учасник має змогу спробувати себе у майстерності бою та ремеслі своїх предків, навчитись грati на давніх музичних інструментах та взяти участь у штурмі фортеці, навчитися середньовічних танців та придбати на згадку сувенір ручної роботи, дізнатися історію Фортеці та взяти участь у дискусіях Тустанського університету.

Цікавим для туристів може бути найдавніше поселення Сколівського району Верхнє Синьовидне (перша писемна згадка — 1240 р.) — селище міського типу, розташоване поблизу м. Сколе в місці впадіння р. Опору в Стрий. Перша згадка про Верхнє Синьовидне в історичних документах від 1240 р. Тут колись було городище, є сліди руїн колишнього монастиря, в якому у 1240 р. зупинився князь Данило Галицький.

З Верхнього Синьовидного походить Петро Яцик, найвідоміший український меценат. За Верхнім Синьовидним видніється крутий берег ріки із скелями червоного кольору. Легенда розповідає, що на цьому місці під час бою із смоляками було поранено Олекса Довбуша і його кров залила берег.

Над долиною ріки Стрий височіє гора Парашка — найвища у Львівській області. Окрім того, варто відвідати Церкву Собору Пресв. Богородиці (1943) та Церкву Івана Хрестителя (1886).

Перспективне для розвитку етнотуризму у регіоні і с. Тухля Сколівського району в якому відбуваються події деяких повістей відомих українських письменників, зокрема, Івана Франка, Федора Заревича та Миколи Устияновича, які в свій час бували у Сколівському районі.

У XIII ст. Тухлю намагалися взяти монголо-татари, але вони були розгромлені жителями села на чолі з Захаром Беркутом, пам'ятник якому встановлено в селі. І. Франко у вже згадуваній історичній повісті змалював події 1241 р.

У 1970 р. у Тухлі знімався фільм «Захар Беркут» — історична драма за сценарієм українського поета та літературного критика Дмитра Павличка, у постановці режисера Леоніда Осики із відомим українським кіноактором, кінорежисером та сценаристом Іваном Миколайчуком у головній ролі. У 1972 р. фільм отримав приз і премію за відтворення на екрані традицій народного героїчного епосу.

У Тухлі знаходяться також туристично привабливі заповідні урочища місцевого значення: урочище смерек та урочище ялици природного походження віком десятки й сотні років [5].

Недалеко від с. Гребенова (назва походить від «гребенів» з піску та каміння, які утворює річка Опір), на правому березі Опору, за залізничним мостом — знаходиться могила князя Святослава Володимировича. Під час археологічних розкопок було знайдено багато речей і знарядь праці, рештки зброї з XI–XII ст. Архітектурну цінність має вілла 1929 р. Село тільки починає розвиватися як курорт. З'являються нові готелі, перебудовуються старі, запрошують до себе садиби зеленого туризму [3].

У Сколівському районі є велика кількість дерев'яних церков і дзвіниці, які можуть сприяти розвитку етнотуризму в регіоні. Зокрема:

- Церква св. Параскеви (XVII ст., тепер — Пантелеймона) з дзвіницею (1760), м. Сколе;
- Церква Преображення Господнього (1804–1824), с. Волосянка;
- Церква св. Василія (1892–1894) з дзвіницею (1874), с. Гребенів;
- Церква св. Параскеви (1874), с. Коростів;

- Церква Вознесіння Господнього (1820) з дзвіницею (1837), с. Кальне;
- Церква Святого Духа (1804) з дзвіницею (1877), с. Верхня Рожанка;
- Церква Святої Трійці (1842) з дзвіницею (1824), с. Крушельниця;
- Церква св. Михаїла (1907), с. Лавочне;
- Церква Успіння Пресв. Богородиці (1803), дзвіниця церкви Богоявлення Господнього (поч. XIX ст.), с. Нижнє Синьовидне;
- Здивженська церква (1844), с. Опорець;
- Церква Богоявлення / св. Луки (1862) з дзвіницею (1801), с. Орявчик;
- Михайлівська церква (1888), с. Плав'я;
- Церква св. Василія Великого (1810), с. Риків;
- Церква св. Михаїла (1874), с. Сможе;
- Церква Успіння Пресв. Богородиці (1858), с. Тухолька;
- Церква св. Івана Хрестителя (1846), с. Хащованя;
- Церква Покрови Пресв. Богородиці (1868), с. Ялинкувате.

А також музеї, зокрема, Кімната-музей «Бойківщина», с. Коростів та Музей історії Тустані, який є невід'ємною частиною Державного історико-культурного заповідника «Тустань». Його було створено 1997 р. для збереження та експонування археологічних знахідок, що були виявлені на території місцевої фортеці [11].

Особливої уваги заслуговує архітектурна пам'ятка Палац барона Гределя у м. Сколе, який необхідно реставрувати і створити Європейський центр розвитку туризму професійної освіти та рекреації, що загалом сприятиме розвитку туризму в регіоні та етнотуризму, зокрема. Оскільки, з історичних джерел відомо, що родина Гределів має австро-німецьке походження (походять з Фрітберга — земля Гессен, Німеччина). У 1870 р. в пошуку кращих умов ведення господарських занять й бізнесу родина Гределів переїхала у Трансільванію, яка тоді була складовою частиною Австро-Угорщини. Ще до початку ХХ ст. Гределі стали власниками багатьох тисяч гектарів лісів на території Польщі, Чехії, Словаччини, Румунії Угорщини та інших держав. Проте, найбільший масив (36 тисяч гектарів) їм належав на землях українського Прикарпаття й Карпат. Наприкінці XIX ст. на окраїні карпатського містечка Сколе брати Гределі спорудили величний палац у стилі неоренесансу. Його загальна корисна площа склала близько 2 тис. кв. м. Тоді ж навколо палацу було закладено парк з рідкісних порід дерев.

На даний час важливим та актуальним залишається не тільки питання відновлення зовнішнього та внутрішнього вигляду пам'ятки, але й створення на її базі спільногоН взаємовигідного міжнародного навчально-консультативного центру, який буде сприяти розвитку туризму, кращому пізнанню історичного минулого народів.

Зроблено перші кроки для реалізації цього проекту, зокрема, 5 вересня 2016 р. у м. Сколе підписано договір про міжнародну співпрацю між Університетом Економіки у м. Бидгощі (Польща); Сколівською районною радою, Сколівською райдержадміністрацією та Львівським державним інститутом економіки і туризму, з метою реалізації спільних навчальних і науково-дослідних проектів, а також створення спільнотного польсько-українського навчального закладу (Центр розвитку туризму професійної освіти та рекреації імені Миколи Коперника) для підвищення якості освіти, культури, спорту та інших суспільних сфер діяльності, а також зміщення польсько-українських взаємин у сфері економіки та інновацій.

На базі палацу будуть об'єднуватися новоутворені осередки культури, туризму та освіти що популяризуватиме визначні об'єкти регіону серед населення та гостей через випуск спеціальної краєзнавчої літератури (путівники, буклети, карти, статті у газетах і журналах) та створення окремих інтернет-сайтів; обладнання на будівлях спеціальних стендів з ціковою та докладною інформацією про об'єкти краю; організація різних видів відпочинку, дискусій, літніх таборів для молоді, проводитиме майстер-класи та лекції, фестивалі та ярмарки.

Сколівщина багата на історичні події та культурні цінності. Цікавим є й світогляд місцевих мешканців. Усе це є достатньою підставою стверджувати, що туристичну привабливість регіону неможливо залишити поза увагою, коли мова йде про розвиток етнотуризму Львівської області [5].

Загалом, на Львівщині, враховуючи рекомендації авторів робіт [12; 6] можна виділити такі передумови розвитку етнотуризму:

- 1) Львівщина володіє значним рекреаційним потенціалом, що зараз є ще мало освоєним і потребує пошуку ефективних стимулів для його раціонального використання;
- 2) розвиток етнічного відпочинку стимулює мале підприємництво, важливе для національної економіки;
- 3) поширення цього виду туризму вирішує ряд напружених соціальних проблем (безробіття, міграцію);
- 4) культурний відпочинок сприяє зміні соціальної свідомості населення і збереженні етнічної цілісності;
- 5) сприяє вихованню національно-патріотичних почуттів.

Вплив етнотуризму на вирішення соціально-економічних Львівщини полягає також і в розвитку сфери обслуговування, оскільки при зростанні відпочиваючих виникає потреба в задоволенні їх різноманітних запитів, що стимулює розвиток сфери послуг:

транспортних, зв'язку, торгівлі, служби побуту, відпочинково-розважальних та інших.

Розвиток етнотуризму спонукає до покращання утримання самих об'єктів культурної спадщини, а також стимулює розвиток соціальної інфраструктури на базі місцевих рекреаційних та інфраструктурних ресурсів. Це свідчить про необхідність включення етнотуризму до складу стратегічних напрямів державних цільових програм розвитку національної економіки [1].

Література

1. Бублик М. І. Етнотуризм в Україні: стратегічний напрям державних цільових програм розвитку «Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи» : [Текст]: Зб. матер. II Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (Львів, 25–26 квітня 2012 р.) / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Львівський інститут економіки і туризму. — Львів: ЛІЕТ, 2012. — С. 13–22.
2. География туризма: Учебное пособие / М. В. Асташкина, О. Н. Козырева, А. С. Кусков, А. А. Санинская. — М.: ИНФРА-М, 2010. — 430 с.
3. Гребенів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.karpaty.info/ua/uk/lv/sk/hrebeniv/>)
4. Етнічний туризм [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Етнічний_туризм].
5. Лисик Н. М. Теоретичні аспекти використання історико-культурних ресурсів с. Тухля для розвитку етнотуризму у Сколівському районі Львівської області // Зб. матер. II Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (Львів, 25–26 квітня 2012 р.) / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Львівський інститут економіки і туризму. — Львів: ЛІЕТ, 2012. — С. 88–91.
6. Мальська М. П., Худо В. В., Цибух В. І. Основи туристичного бізнесу: Навч. посібник. — К: Центр навчальної літератури, 2004. — 272 с.
7. Орлова М. Л. Ресурси етнічного туризму регіону: суспільно-географічна оцінка (на матеріалах Одеської області): автореф. дис... канд. геогр. наук: 11.00.02 / М. Л. Орлова; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. — О., 2009. — 20 с.
8. Паньків Н. Є. Перспективи використання результатів досліджень історико-культурних пам'яток прикарпаття в туризмі / Історико-культурні пам'ятки Прикарпаття та Карпат — важливі об'єкти в розвитку туризму // Зб. матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 27 березня 2015 р.) / Міністерство освіти і науки України, Львівський інститут економіки і туризму. — Львів: ЛІЕТ, 2015. — С. 6–14.
9. Паньків Н. Є. Сучасні тенденції ринку етнічного туризму в Україні Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи // Зб. матер. IV Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (Львів, 25 лютого 2016 р.) / Міністерство освіти і науки України, Львівський інститут економіки і туризму. — Львів: ЛІЕТ, 2016. — С. 197–203.
10. Програма розвитку туризму та курортів у Львівській області на 2014–2017 рр. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://loda.gov.ua/>.
11. Сколівський район [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.karpaty.info/ua/uk/lv/sk/>)

12. Ткач І. Розвиток сільського зеленого туризму як важливий чинник подолання бідності у сільській місцевості / І. Ткач, К. Ткач [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/tkach.htm.
13. Фортеця Тустань [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.karpaty.info/ua/uk/lv/sk/urych/sights/fortress/>.

Pankiv N.

THE RESOURCE BASE FOR DEVELOPMENT OF ETHNIC TOURISM LVIV REGION (FOR EXAMPLE SKOLE DISTRICT)

In the article the theoretical and methodological aspects of ethnic tourism, nature and components etnoturyzmu are analyzed. The available resources, favorable for the development of ethnic tourism for example Skole district, one of the areas dypresyvnyh Lviv are investigated. It was established that the development of ethnic tourism contribute to socio-cultural and economic development.

Keywords: ethnic tourism, resources, Lviv region, Skole district.

УДК 338.483.13 (447.83.86)

Панько О. І.

Львівський інститут економіки і туризму

НАРОДНА КУЛЬТУРА СТАРОСАМБІРЩИНИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЕТНОТУРИЗМУ

Висвітлюються перспективи для розвитку етнотуризму Старосамбірському районі Львівської області. Аналізуються праці дослідників, які повинні бути використані при створенні нових туристичних маршрутів. З'ясовується значення збереженої традиційних для місцевості сакральних та житлово-господарських будівель, а також народних переказів, вірувань, забобонів тощо для розвитку етнотуризму в Старосамбірському районі.

Ключові слова: етнотуризм, Старосамбірський район, історико-культурні пам'ятки, культура, народні традиції.

Старосамбірський район має значний природно-рекреаційний та історико-культурний потенціал для розвитку туризму. Пріоритет у туристичній індустрії району належить сільському, культурно-пізнавальному та релігійному туризму. Також тут є всі передумови для розвитку екологічного, лікувально-оздоровчого туризму. Мінеральні води, що за хімічними характеристиками не поступаються «Нафтусі», «Боржомі», «Майкопському», виявлені в селі Смерічка [4].

У районі можна побачити десятки унікальних дерев'яних та мурованих храмів, придорожні каплиці, два діючі василіанські монастирі у м. Добромилі та с. Лаврів. Тут налічується 29 пам'яток архітектури загальнодержавного та 62 пам'ятки місцевого значення. На Сліпій горі в м. Добромиль збереглися руїни замку Гербуртів (XVI століття), в с. Муроване — залишки замку Mnішеків. На Старосамбірщині збереглися понад сто дерев'яних церков різних епох, зокрема найстаріші — Св. муч. Паракевії (XIV ст.), Воскресенська церква (1460 р.) в смт. Стара Сіль, Зіслання Св. Духа (1464 р.) в лісі поблизу села Губичі. Також у Старосамбірському районі є такі історико-культурні пам'ятки: Лаврівський Святоонуфріївський монастир, колишній Свято-Преображенський монастир у с. Спас, Добромильський монастир св. Онуфрія Великого, замок у Мурованому, Добромильський замок (замок Гербуртів), Замкова гора в селі Спас, Спаський або Чортів камінь та церква Паракеви П'ятниці у Старій Солі — найстаріша дерев'яна церква Старосамбірщини.

Сусідство на заході з Республікою Польща сприяє розвитку прикордонного туризму. Старосамбірський район має міжнародне залізничне пасажирське сполучення зі своїми закордонними сусідами —

від станції Хирів (Україна) до станції Загуж (Республіка Польща) курсує потяг. На території району знаходиться міжнародний автомобільний пункт пропуску «Смільниця» з цілодобовим режимом роботи, у 2017 р. заплановано відкрити пункт пропуску у с. Нижанковичі.

Через Старосамбірщину пролягають шляхи двох міжнародних велосипедних туристичних маршрутів. Один із них, «Слідами бравого вояка Швейка», тягнеться по умовній лінії Терло–Старява–Хирів–Березів–Муріване–Стара Сіль–Скелівка–Хирів–Пятниця–Добромиль–Солянуватка–Трушевичі–Нижанковичі. Другий — «Зелені ровери» («Зелене коло») — пролягає навколо біосферного заповідника «Східні Карпати». Він починається на словацькій території, перетинає Закарпатську область і Турківщину, доходять до Старосамбірського району, де тягнеться через Стрілки–Старий Самбір–Хирів–Смільниця і далі на Польщу та Словаччину. Створений маршрут «Стежками князя Лева», який пролягає через Тершів та Спас [6, с. 312]. Розроблено також 15 маршрутів історико-краєзнавчого, релігійного і екологічного характеру («Дорога на Кальварію», «До витоків Дністра», «На г. Магуру», «По давніх соляних промислах», «По давніх нафтових промислах», «По місцях оборонних укріплень»). Водночас, варто зазначити, що ці маршрути є маловідомі і потребують реклами.

На нашу думку, наведені туристичні маршрути з їх акцентом на історико-краєзнавчу складову, варто доповнювати також етнічною складовою. На території району налічується 110 сільських населених пунктів і практично кожен, крім пам'яток сакрального мистецтва, мальовничих краєвидів та екологічно чистого довкілля, може привернути увагу туристів збереженими народними звичаями, традиціями та обрядами, місцевою бойківською говіркою, народними ремеслами, традиційною домашньою кухнею.

З-поміж наукових праць, присвячених вивченню історії, культури населених пунктів району, які варто використовувати для створення туристичних маршрутів, варто, назвати монографії сучасних дослідників В. Слободяна [6], А. Данилюка [4], М. М. Кріля [6], О. І. Бегей, О. З. Анісімович-Шевчук, М. Я. Гачана [1,2]. Важливе значення мають рисунки В. Шагали, котрий на високому художньому рівні відобразив величезну кількість предметів народного побуту жителів Старосамбірщини у середині ХХ ст. [3].

Водночас, маловідомими широкому загалу залишаються ґрунтовні наукові розвідки краєзнавців XIX ст. як М. Зубрицький [5], Z. Strezetelska Grynbergowa [10].

Етнограф о. Михайло Зубрицький упродовж 30 років працював священиком в с. Мшанець, зібрав багато етнографічного матеріалу. Під

час навчання в Дрогобичі в гімназії він заприятелював з І. Франком, який часто приїжджав до нього в гості. Саме з с. Мшанець розпочалася наукова експедиція, організована І. Франком для всебічного дослідження Бойківщини. У 1905 р. І. Франко опублікував велику статтю «Етнографічна експедиція на Бойківщину». Зокрема, І. Франко та М. Зубрицький описували так звані «довгі хати», де під одним дахом розміщені всі будівлі. Наприкінці XIX ст. в с. Мшанці з-поміж 182 садіб — 143 були такого типу. Ці будинки стояли головним фасадом на південь. Від заходу (в селях говорять «з гори») — комора, хижа, сіни, бойще, стайня. Від сходу сонця такий порядок: сіни, хижа, комора, бойще (яке після обмолоту зерна перетворювалося на сіни — могли бути жорна, велика скриня для зерна, бочка на капусту, ступа з товкачем, на стіні висіли граблі тощо), стайня [9, с. 17]. До сьогодні таких традиційних бойківських будівель збереглося досить багато на території Старосамбірського та Турківського районів.

Сьогодні Бойківщину вважають своєрідним заповідником найцікавіших зразків народної церковної архітектури. Так, польський письменник, історик і мистецтвознавець В. Лозінський зазначав особливу конструктивну легкість бойківських церков: «Усі церкви... створювали враження такої легкості і летючості, що здавалося, вистачить підважити тільки кути будови, щоб вона почала плисти догори немовби чудовий вітрильник, захоплюючи повітря розіпнутими наметами дашків» [4, с. 49].

Бойківські храми є тридільні і триверхі. Цей поділ на три приміщення підтверджується вимогами Літургії: в західній частині церкви, так званому бабинці, стояли жінки і просто захожі, в наві відбувалося богослужіння, вівтар був відгороджений царськими і дияконськими вратами мав спеціальне приміщення. Цей тип храму ніде в Європі та світовій архітектурі не має таких оригінальних форм, як на Бойківщині. Багато церков такого типу збереглося у Старосамбірському районі, зокрема у Мігово, Тур'є.

М. Зубрицький опублікував важливі матеріали, що характеризують побут місцевих мешканців у XIX — на початку ХХ ст. у селі Мшанець та навколишніх селах — наприклад, «Панщина у с. Мшанці», «Народний календар, народні звичаї і повірки, прив'язані до днів в тиждні і до рокових свят», «Знадоби для характеристики життя світського сільського греко-католицького духовенства в Галицькій Русі в XVIII ст.», «Міти і вірування: Будинки і майстри», «Годівля, купно і продаж овець у Мшанци», «Пачкарство бакуну (тютюну) в горах у Галичині в XIX ст.», «Верхня вовняна ноша українсько-руського народу в Галичині», «Ходаки, обув селян Старосамбірського і Турчан-

ського повіта», «Похоронні звичаї й обряди в Мшанці і сусідніх селах Старосамбірського і Турчанського повіта» тощо [5]. Наприклад, М. Зубрицький розповідає про такий поширений в народі звичай вважати понеділок важким днем — не починати роботи, не позичати, не давати худобі солі, тих, хто в понеділок постили — називали «зарікані». Вівторок і четвер добре дні, в середу не можна було «крайти шматя, бо би вуши їли». В п'ятницю не можна було прясти, пекти хліб, золити шматя. «Перепране, чи відопране шмате кладуть до звіряльні, або якогось цебра, посыпують попелом, наливають кипячою водою і кидають розпалене на огни камінє. Якась все зварила в п'ятницю. Прийшла до неї П'ятниця на гусачих ногах, цици такі, же аж си виверла на плечі, стала си в куті і повідат! Як ти мене зварьала, так я тебе буду зваряти». Газдиня напудила ся і побігла до сусіди, що ліпше знала, розповіла їй, що прийшла П'ятниця і хоче її зваряти. Тамта била розумніша і повіла їй: «Іди і заводи під дверми: «Ой, П'ятницце, осиянська гора горить!». А П'ятниця, як то учула, мовит: «Ой, йой! Та там мої діти згорять!» І з тим пішла з хижі, а газдиня замкла двері. П'ятниця під вінки обізвала ся: «А тось не звела!». Але двері били замкнені і не мож било назад вийти» — записано 1895 р. від Пашкового Василя, газди з Мшанця [5, с. 138]. В суботу ж як хто захворіє — важко вилікувати. Ще жителі Мшанця в суботу ворожили на погоду — «як в суботу іде дощ до полудня, то буде іти першого півтиждня; а як з полудня, то буде падати на другу половину тиждня. Придивляє ся хмарам з западу. Як видно білі хмари дальше на небі, по полудні на другий тиждень буде дощ; а як не видно білих хмар, то все рано буде падати дощ в тім часі» [5, с. 140].

С. Стжетельська-Гринбергова, вчителька з с. Топільниця, пише про значну кількість туристів, які полюбляли відвідувати місцеві села через цілюще повітря, красиві краєвиди, особливо популярними для туристів другої половини XIX ст. було с. Спас, де на горі колись знаходився княжий замок, Лаврів, Топільниця тощо. Авторка навела чимало матеріалів, що описують побут, вірування селян, поширені способи лікування. Так, завдяки праці священників зменшилося пияцтво. Лікувалися народними засобами — «не будуть посылати до Старого міста за лікарем — хоч би там сто лікарів жило» [9, с. 432]. «У 1866 р. люди по селах серйозно приготувалися до смерті — йшли до річки митися і прати близну. В час холери виконували санітарні приписи неохоче але без бунту — лише тоді стали виконувати коли переоналися що за невиконання мусили платити грошові карі. Найкращим лікарством вважали натуральну горілку, малиновий сік, оцет» [9, с. 432]. Коли перестрах — відливали віск, також вважалося

що добре «також піти до священика, щоб прочитав «страшну молитву» над хворим. Дитина в конвусіях — класти на поріг і прикривати нецьками з хліба. «Як з розуму зійде» — потрібно щоб священик прочитав над головою Євангеліє, а якщо не допоможе — потрібно йти до ворожбита в Тур'є. [9, с. 434].

При болю голови використовували горілку, малиновий сік, оцет, який вживали для пиття і для прикладання, також вживали розпушений крохмаль, прикладали бурякове листя, нарізану картоплю, тертий овес. Дизентерію лікували огірковим квасом. Кашель — липовий цвіт, відвар з гладу, печений часник, борсукове сало, добре також натерти часником п'яти і тримати так перед вогнем, також допомагає нафта. На рани використовували настоянку арніки, любисток. При укусі змії — свячене зілля і мовити таємну молитву. «Але як хто любистком перед тим натре — то змія до нього не доступить», також розхідник допомагає, а найкраще — коли хтось мудрий «замовить». Дослідниця зазначала, що в аптеках продавали комарове сало, зміїні слізози — але на які хвороби — вже не знала [10, с. 437]. Такі розповіді про побут місцевих жителів а також їх авторська інтерпретація може бути цінною для створення нових туристичних маршрутів, зокрема для їх екскурсійного супроводу та доповнення існуючих.

Окремі населені пункти півдня Старосамбірщини, які відносять до етнічної бойківщини включені до традиційного вже етнофестивалю Бойківські фестини. 2–6 серпня 2017 р. заплановано провести Шості Все світні Бойківські фестини. Відбудуться заходи в Турківському та сусідніх районах під гаслом «Все світні бойківські фестони — у розбудові Української держави». Тому варто проводити рекламну кампанію для їх популяризації.

Старосамбірщину варто відвідати кожному, хто цінує природу, неповторні архітектурно-історичні пам'ятки, витвори народних умільців. Самобутня культура, мова і побут щиріх, доброзичливих жителів краю не залишать мандрівників байдужими.

Література

1. Бегей О. І., Анісімович-Шевчук О. З., о. Гачан М. Я. Монастирі Старосамбірщини: історія та перспективи використання у туризмі: Монографія. — Львів: ЛІЕТ — Манускрипт, 2014. — 332 с.
2. Бегей О. І. Лаврівський Святоонуфріївський монастир у ХХ — поч. ХХІ ст.: історія та духовно-просвітницька діяльність / Бегей О. І. // X випуск фахового видання «Наукові записки. Серія «Історичне релігієзнавство». — Острог, 2014. — С. 3□13.
3. Визначні місця Старосамбірщини. Альбом В. І. Шагала, 1976 — 77 р.
4. Данилюк А. Г. Народна архітектура Бойківщини. Житлове будівництво. — Львів: НВФ «Українські технології», 2004. — 168 с.

5. Зубрицький М. зібрани твори і матеріали: У 3 т. / Програма дослідження модерної історії та суспільства України імені Петра Яцика; Інститут історичних досліджень Львівського національного університету імені Івана Франка; Канадський інститут українських студій Університету Альберти; Інститут народознавства НАН України; Наукове товариство імені Шевченка в Канаді; Наукове товариство імені Шевченка у Львові / Редкол. Франк Сисин (голова) та ін. — Львів, 2013. — Т. 1: Наукові праці. — 620 с.
6. Кріль М. «Старосамбірщина: історія і культура». — Львів, 2009.
7. Слободян В. Церкви України. Перемиська єпархія. Львів, 1998. — 865 с.
8. Туристична Старосамбірщина [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.karpaty.net.ua/arkhiv/2007-rik/37-12-24-hruden-2007-r/396turystychna-starosambirshchyna>.
9. Strezetelska Grynbergowa Z. Staromiejskie ziemia i ludnosc. Lwow: nakladem muzeum imienia Dzieduszyckich z drukarni E. Winiarza, 1899. — 676 s.

Panko O. I.

STAROSAMBIRSKIY FOLK CULTURE AS A DEVELOPMENT FACTOR OF ETHNOTOURISM

Perspectives for the development of ethnotourism Starosambir district, Lviv region are highlighted. Analyzed the works of researchers that should be used when creating new tourist routes. It turns out the value of the stored traditional sacred, housing and commercial buildings, as well as folk tales, beliefs, prejudices etc. for the development of ethnotourism in Starosambir' district.

Keywords: tourism, Starosambir' district, historical and cultural monuments, church, chapel, monastery.

УДК 338.483:12

Погорілко О. І.
Львівський інститут економіки і туризму

**ЕТНІЧНІ МОТИВИ В ТУРИСТИЧНИХ ПРОДУКТАХ
СТУДЕНТІВ ЛЬВІВСЬКОГО ІНСТИТУТУ
ЕКОНОМІКИ І ТУРИЗМУ**

У статті охарактеризовано етнічні мотиви та їх різновиди в туристичних продуктах студентів Львівського інституту економіки і туризм, висвітлено вплив етнічних ресурсів на туристичну привабливість, підвищення іміджу та розвиток туристичних дестинацій, їх роль у формуванні національної гордості і професійних компетенцій майбутніх представників вітчизняного туристичного комплексу, які здобувають навички дослідження і залучення маловідомих етноресурсів при розробці туристичних продуктів.

Ключові слова: туристичний продукт, дестинація, професійні компетенції, етнічні ресурси.

В Україні все більш актуальною є потреба високоінтелектуальних ерудованих громадян-патріотів, які поважають свою Батьківщину, гордяться тим, що проживають на її теренах, та готові розвивати її економіку і культуру. Привернення уваги до формування кваліфікованих і, водночас, національно свідомих кадрів для туристичної сфери України стає важливим завданням навчальних закладів України. Тому, кожен національний навчальний заклад повинен ставити перед собою завдання бути осередком, де забезпечуються потреби в професіоналізмі і патріотизмі.

Для наповнення вітчизняної туристичної сфери професійними кадрами з громадянською позицією у Львівському інституту економіки і туризму впроваджуються інноваційні підходи, зокрема, в організацію виробничої практики «Створення туристичного продукту». Основна інновація полягає в розробці студентами туристичних продуктів за різними видами туризму по туристичних дестинаціях України із наповненням їх маловідомими етнічними мотивами.

Розробка етнічних туристичних продуктів сприяє не тільки формуванню професійних якостей майбутніх представників туристичного бізнесу, оволодінню знаннями і навичками розробки туристичних продуктів, але й збереженню і відродженню етнічної культури та ландшафтно-екологічного розмаїття, зміцненню почуття гідності та

громадянської єдності, тісній міжетнічній та міжкультурній взаємодії, толерантному ставленню до представників різних етносів та побудові єдиного громадянського суспільства, що в умовах боротьби за свободу, розбудови та утвердження Соборної України має найважливіше значення.

Етнічні мотиви в туристичних продуктах є дуже важливими і для туристів, які бажають почерпнути автентику та місцевий колорит, і для територіальної громади, яка хоче розвинути місцеве підприємництво та створити робочі місця, і для студентів, які пізнають свою національну ідентичність, формують патріотичну свідомість, вивчають культуру, історію, традиції, фольклор, готують себе до реалізації в сфері туризму на керівних та ведучих посадах, будують фундамент своєї майбутньої професійної діяльності в якості лідера, ідеолога, рушійної сили.

Етнічні туристичні продукти, розроблені студентами інституту, можна класифікувати за такими різновидами: етнічно-подієві, етнічно-ділові, етнічно-пізнавальні, етнічно-гастрономічні, етнічно-духовні, етнічно-екологічні, етнічно-ностальгійні, інші. Етнічно-подієвими барвами наповнені турпродукти: «Покутська фестивальна Мекка», «Свято меду в Мункачі», «Бойківські фестини», «Гомін Лемківщини», «Дивовижна Жовківщина», інших.

«Покутська фестивальна Мекка» передбачає відвідання Міжнародного фольклорно-етнографічного фестивалю «Коломийка» в с. Королівка, Регіонального фестивалю автентичної карпатської кухні «Смачний Спас» в с. Спас, Літературно-мистецького фестивалю ім. Квітки Цісик у с. Ліски, де жили дідусь і бабуся співачки, Міжнародного гуцульського фестивалю, що проходить щорічно в одному з міст Гуцульщини. «Свято меду в Мункачі» є традиційним щорічним фестивалем бджолярів та шанувальників меду із Закарпаття та інших регіонів України у м. Мукачеве. «Бойківські фестини» кличуть бойківчан з усього світу в Турку, Сянки та їх околиці, де передбачається участь у фестивалі, бойківській ярмарці, бойківській ватрі, відвідання Народного музею «Бойківщина», майстер-класи бойківських ремесел тощо. «Гомін Лемківщини» запрошує на Львівський обласний фестиваль лемків з усіх регіонів України до передмістя Львова — Зимну Воду, Лапаївку, Рудне. «Дивовижна Жовківщина» пропонує гастрономічний фестиваль ковбасок «Куликівські традиції» з відвіданням музею «Історія Куликова і Куликівщини» в смт Куликів, музею Свгена Коновалця та фестивалю «Зашків Фест».

Етнічно-діловий характер спостерігається в турпродуктах «Проведеня інфотуру «Дивовижний світ яворівських майстрів»,

«Організація виставки народних промислів України», «Проведення міжнародної конференції «Розвиток гірськолижного туризму в Карпатському регіоні», «Організація круглого столу «Розвиток гастрономічного туризму на Розточчі».

«Дивовижний світ яворівських майстрів народного мистецтва» пропонує в рамках конференції відвідати у м. Яворові Музей дерев'яних виробів в смт Івано-Франкове, церкву Св. Миколая у с. Бердихів, де є високомистецький іконостас об'ємної різьби з позолотою та іконописом, музей «Яворівщина» та церкву Св. Юрія із оздобами яворівською різьбою та вишивками; у с. Наконечне Краснавчий музей та Центр гончарства та виробів предметів кухонного вжитку, де для туристів відкрита гончарна майстерня з демонстрацією давньої технології ліплення глиняних виробів; Національний музей ім. Андрея Шептицького у Львові, де представлено виставку народного мистецтва Яворівщини: народне вбрання, ткацтво, вироби із лози та рогози, вишивку, кераміку, писанки, яворівські забавки, скрині. «Організація виставки народних промислів України» передбачає представлення у м. Києві давніх ремесел з усіх регіонів України, зокрема: петриківського розпису з Дніпропетровщини; порцеляно-фаянсовых виробів та ткацтва з Сумщини; коцарства (килимарства) з Харківщини; ковальства з Донбасу; вишивання, вирізування і килимарства з Полтавщини, яка славиться вишивкою білими нитками по білій тканині з вирізуванням; вишивання з Вінниччини; ткацтва з Київщини; різьбярства і кушнірства із Закарпаття; гончарства та різьбярства з Івано-Франківщини; гутного скла з Львівщини. В рамках конференції «Розвиток гірськолижного туризму в Карпатському регіоні» передбачено відвідання Музейного комплексу Бойківської та Гуцульської культур на гірськолижному комплексі «Плай».

Етнічно-пізнавальні мотиви відображені в турпродуктах «Колорит Закарпаття», «Колиска Покуття і Гуцульщини», «Дніпровський край», «Карпатські барви», «Бойківський край», «Гостинні бойки», «Дивовижна Кам'янецьчина». «Колорит Закарпаття» пропонує відвідати у с. Колочава «Старе село» — перший сільський музей архітектури та побуту на Закарпатті із 300-річною історією побуту місцевих жителів та театралізоване дійство в корчмі «У Вольфа», а також Школу вівчарства на схилі гори Стримба, де туристи проходять майстер-класи з доїння вівці, виготовлення сиру, гри на сопілці та трембіті, знайомляться із традиціями вівчарів, катаються верхи на коні, куштують вівчарській обід, пригощаються свіжоприготовленим сиром та вурдою із колочавським туканом, куштують життєдайну жентицю, а також столицею лозоплетіння с. Ізу. «Колиска Покуття і

Гуцульщини» запрошує завітати до Музею «Писанка» та Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського в Коломії, Музею екології та етнографії Карпатського краю, Водоспаду «Дівосі сльози», Скель Довбуша в Яремчі, церкви Різдва Богородиці, костелу Успіння Пресвятої Богородиці у Ворохті. «Дніпровський край» пропонує подорож до Національного заповідника «Хортиця, природного заповідник «Кам'яні Могили», 700-літнього запорізького дуба в Запоріжжі, Кам'яних баб, Монастирського острова, Дніпропетровського національного історичного музею ім. Дмитра Яворницького в м. Дніпрі. «Карпатські барви» кличе в Історико-краєзнавчий музей у с. Воловець, цікавинкою якого є верховинська хата з мініатюрними дерев'яними ложками, справжнім ткацьким верстатом (кросен), гаптованим катраном, народними костюмами; єдиний в світі Музей лісу і сплаву в Національному парку «Синевир»; найкрасивіший водоспад Закарпаття — Шипіт, найвищу вершину масиву Полонина Боржава гору Стій. «Гостинні бойки» пропонують Історико-краєзнавчий музей «Бойківщина» та бойківську забаву в Самборі, Лаврівський монастир та туристичні об'єкти в Розлучі. «Дивовижна Кам'янеччина» ознайомить туристів з Історико-краєзнавчим музеєм «Кам'янеччина» в м. Кам'янка-Бузька, де зібрані одяг, предмети культури і побуту Надбужанського краю, а також з Історико-краєзнавчим музеєм с. Добротвір.

Етнічно-гастрономічний присmak забезпечать турпродукти «П'янкий смак Закарпаття» та «Колорит Закарпаття», в рамках яких пропонується майстер-клас у с. Міжгір'ї, де в кафе Міжгірського професійного ліцею туристи зможуть посмакувати страви карпатської кухні — лангош та лечо, приготовлені власноруч; дегустувати сир в с. Нижнє Селище; майстер-клас з приготування страв угорської та закарпатської кухні в с. Четfalva, де навчать варити справжній банош та інші страви, а опісля почастують підбиваними лопатками, торгонею, дісно-перкельтом, грибною юшкою, баношем, ріплянкою, гомбовцями; угорський обід зі стравою «Чіліптал».

Етнічно-духовні мотиви містять туристичні продукти «Стежками Івана Котляревського», «Вслід за будителем Галичини», «Духовні джерела відродження Прикарпаття», «Сакральна Львівщина», «Духовні цінності Волині і Рівненщини», «Святинями Жовківщини», «Стежками духовності Поділля і Полісся», «Святині Київщини». Мандрівка «Стежками Івана Котляревського» пропонує пізнати Полтавщину — Батьківщину основоположника сучасної української літератури, а саме: Літературно-меморіальний музей І. П. Котляревського, Музей-садибу Котляревського — типове українське по-

мешкання XVIII ст., де творилися «Енеїда», «Наталка Полтавка», «Москаль-чарівник» і де проводиться театралізована вистава «В гостях на Івановій горі» з пригощанням полтавськими галушками. Турпродукт «Вслід за будителем Галичини» знайомить туристів з місцями життя та діяльності Маркіяна Шашкевича — українського поета, священника, культурно-громадського діяча, який підніс мову українського народу на висоту мови літератури і наук, зокрема: Музеєм Шашкевича в с. Деревня, Музеєм народознавства в с. Нестаничі, Музеєм о. Маркіяна Шашкевича в с. Новосілки, Музеєм-садибою в рідному селі Підлісся. «Духовні джерела відродження Прикарпаття» пропонують туристам відвідання святого цілющого джерела, церкви Покрови Пресвятої Богородиці та костелу Св. Валентина в Раковці, каплицю-писанку, костел Св. Миколая, Церкву Св. Михайла Архангела в Миколаєві, сакральні об'єкти чудотворних ікон в Жидачеві та Гніздичеві. «Сакральна Львівщина» передбачає відвідання святиині Страдч, родинного гнізда митрополита Андрея Шептицького село Прилбичі, святих місць в селах Лісок, Студенець, Глиниці на Яворівщині.

Етнічно-екологічним подихом насичена низка туристичних продуктів. «Здоров'я сил з Карпатських схил», «Відлуння гір», «Колорит Закарпаття» пропонують відвідати Національний природний парк «Сколівські Бескиди», водоспад Шипіт, вершину Гимбу та Жид-Магуру, Боржавську полонину, єдину в Україні ферму плямистих оленів у с. Іза, єдиний в Україні і Європі реабілітаційний центр для бурих ведмедів біля с. Колочави, найбільше гірське озеро України — Синевир, де легко дихати завдяки аромату хвої. «Карпатський тризуб Бойківщини», «На відпочинок у Карпати», «Сніговий драйв на Бойківщині» знайомлять з піщаним монастирем в с. Розгірче, Фортецею «Тустань», родовищами мінеральних вод в смт Східниця, водоспадом Кам'янка і Мертвим озером, вершинами Високий Верх, Чорна Ріпа, Тростян, Погар, Кремінь, озером Хащованське, піщаною «Писаною криниця», м. Сколе та гірськолижним центром Тисовцем. «Стежками легенд Карпатського краю», «Вікенд сніжного драйву», «Зимова казка Ворохти» пропонують подорож на водоспади Дівочі Сльози та Пробій, Яремчанський музей етнографії та екології Карпат, Музей-ресторан «Гуцульщина», Склі Довбуша, вольєрне господарство Карпатського НПП, водоспади Прутські, Озеро Несамовите, Водоспад Женецький, Буковель та підйом на снігоході на найвищу гору Говерлу. А «Свіжий подих Волині» запрошує на острів на озері Свityзь, мертві гори в Нововолинську.

Присутні в турпродуктах студентів інституту і етнічно-насіннєві мотиви. «Слідами предків», «Шляхами єврейської спадщини Львівщини», «Єврейська спадщина Опілля» знайомлять з синагогами та єврейськими кладовищами у Львові, Бродах, Умані, Меджибіжі, Жовкві, Рава-Руській, Угневі, Белзі, Червонограді, Сокалі, Великих Мостах, Бібрці, Рогатині, Бурштині, Бережанах. «Пам'ятки Польщі на теренах Львівщини», «Згадка про предків» пропонують подорож місцями польської спадщини: с. Купичволя, м. Белз, с. Лісок, смт Підкамінь, с. Великий Полюхів, с. Раковець, смт Розділ, м. Жидачів, м. Дрогобич, с. Лешнів, с. Скелівка, м. Добромиль, м. Великі Мости, с. Варяж, м. Угнів, с. Кути, с. Семенівка, м. Мостиська, м. Добромиль, м. Перемишляни, м. Золочів та с. Дунаїв, де розташований найдавніший польський костел Св. Станіслава Єпископа. «Німецькі сліди в історії Жовківщини» заведуть туристів до німецьких колоній, кірх, цвинтарів в с. Мервичі, Мокротин, Блищиводи, Жовква, Потелич, Дев'ятири, Рава-Руська.

Розвиток етнічного виду туризму в Україні стає новим і провідним напрямом діяльності. Етнічний туризм є одним з основних засобів пізнання власної країни, формування гордості за її культурні надбання.

Незважаючи на військове протистояння, кризу, дефіцит ресурсів, наш час є періодом розвитку нових тенденцій у культурному житті для більшості регіонів України, і орієнтація на етнічний туризм стає однією з реальних можливостей економічного, соціального й культурного піднесення.

Львівський інститут економіки і туризму став тим національним навчальним закладом, де створюються умови для виховання студентів — майбутніх представників вітчизняної туристичної індустрії, які, здобувши навички створення туристичних продуктів, дослідження і застосування етноресурсів при їх розробці, спроможні засобами туризму поширювати національну ідею на всю територію України, зближувати український народ, нівелювати протиріччя між Східною і Західною Україною, сприяти єдності української політичної нації та встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві.

Література

1. Проблеми та перспективи розвитку етнотуризму: зарубіжний та український досвід Владислава Рожнова, Наталія Терес Етнічна історія народів Європи. — 2013. — Вип. 39. — С. 35–44 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/rozhnova.htm
2. Резолюція V Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів «Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи».

3. Звіти з виробничої практики «Створення туристичного продукту» академічних груп Львівського інституту економіки і туризму: ТКД-13, ТЕМ-13, МГГТ-13, МГРБ-13, МЕ-13, БЕ-13, Т-13, ТХ-13, ГРС-13, ТОПХ-13.

Pohorilko O. I.

**ETHNIC ELEMENTS IN STUDENT TRAVEL PRODUCTS
OF LVIV INSTITUTE OF ECONOMY AND TOURISM**

This article describes ethnic motifs and their variations in tourist products of Lviv Institute of economy and tourism students. It highlights the impact of ethnic resources for tourist attractiveness, improvement of the image and development of tourist destinations. It also reveals its role in the formation of national pride and professional competence of future representatives of tourism sector who study how to use those recourses in creating of tourism products.

Keywords: tourism products, destinations, professional competence, ethnic resources.

УДК 338.48:745.5: 069.12/15

Сліпчишин Л. В.

Львівський ННЦ ПО НПУ ім. М. П. Драгоманова

Плесак С. М.

заст. директора з НВР ДНЗ «ХПТУ ім. Й. П. Станька»

РОЛЬ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІХ ІНСТИТУЦІЙ В РОЗВИТКУ ЕТНОТУРИЗМУ НА ЯВОРІВЩИНІ

У статті проаналізовано сутність і зміст процесів етнотрадиції, на якій базується розвиток етнотуризму. Висвітлено роль культурно-освітніх інституцій Яворівщини в розвитку різних видів і форм етнотуризму.

Ключові слова: етнотрадиція, туризм, народні ремесла і художні промисли, культурно-освітня інституція, навчальний заклад, музей, Яворівщина.

Великою цінністю для народної культури, яка виростає з різних видів трудової діяльності, є здатність відображати характерні регіональні риси, а для економіки — мати ту конкурентну перевагу, яка, з одного боку, привабить споживачів туристичних послуг, а з іншого боку, сприятиме працевлаштуванню населення. У пошуках джерел конкурентної переваги регіону все більша увага звертається на феномени в різних сферах життедіяльності населення. Багатовікові здобутки культури народу, його етносів, знаходять своє відображення у народному мистецтві, фольклорі, музиці, танцях, кухні, іграх, народних ремеслах і промислах. Народне мистецтво характеризується тим, що має глибокі корені у філософії народу, відображає історичну спадковість, закарбоване у культурній спадщині, є живим організмом, здатним як розквітати, так і занепадати залежно від дії на нього об'єктивних чинників. У цьому процесі з ним тісно пов'язані народні ремесла і промисли.

У працях дослідників, які працюють у сферах наукового знання, дотичних до туризму, вивчались проблеми використання культурної спадщини як важливого інструменту розвитку економічного базису суспільства. Особливістю цих досліджень є потреба у врахуванні специфіки кожного регіону в різноманітних видах і формах туризму (Л. Бородавака, М. Бузинський, В. Бурдуланюк, В. Гетьман, М. Никирса, О. Падовська, В. Петранівський, М. Рутинський, І. Сандуляк, Т. Скутар, О. Стецюк та ін.). У Західній Україні привабливими для

культурно-пізнавального туризму завжди були як етнокультурні центри (Бойківщина, Буковина, Гуцульщина, Лемківщина), так і адміністративні території (Закарпаття, Івано-Франківщина, Рахівщина, Яворівщина тощо). У роки незалежності змінились основні підходи до відбору туристичних об'єктів та створення туристичного продукту, який би відповідав потребам і вимогам сучасних українців, а також чисельних іноземних туристів. У зв'язку з цим актуалізується потреба у дослідження нових можливостей кожного регіону.

Актуальність вивчення ролі різних інституцій просвітницького, освітнього та культурного характеру в розвитку етнотуризму на Яворівщині визначається суперечністю між багатовіковим досвідом наступності традицій народної культури і мистецтва, які культивуються в регіоні, та відсутністю комплексного осмислення яворівської специфіки та її внеску в розвиток етнотуризму.

Метою статті є висвітлення ролі культурно-освітніх інституцій регіону в розвитку етнотуризму на Яворівщині. Завдання статті: проаналізувати сутність процесів етнотрадиції; визначити можливості основних культурно-освітніх інституцій у розвитку етнотуризму в яворівському регіоні.

Виділена в актуальності суперечність пов'язана з сутністю процесу, в якому формується і розвивається етнотрадиція. Розуміння цього процесу, особливостей його складових, може допомогти створити ефективну систему органічного включення культурно-освітніх інституцій не лише у розвиток туристичної сфери, але й регіону в цілому.

Суть моделі етнотрадиції, запропонованої М. Станкевичем [4], коротко розкривається таким чином: знаючи структуру етнотрадиції, розуміючи процеси, в яких традиції проявляються, можна розробляти стратегію утримання певного виду діяльності, зокрема, ремесла чи промислу. Практичне втілення цієї моделі передбачає конкретні види діяльності, при виконанні яких задіяні усі потенціали регіону: освітні, трудові, природні тощо. Структура етнотрадиції складається з елементів (консервативних, спадку одного покоління і сучасних), які потрібно вміти представити у туристичному продукті таким чином, щоб у споживача склалось уявлення про особливості, специфіку і характерні риси регіону. Оскільки традиція заличена в дію трьох груп процесів, які мають свій зміст, виникає потреба у розумінні особливостей цього змісту.

Процеси збереження та трансляції пов'язані з основним змістом традиції, який передається через елементи, закарбовані у засобах, якими користуються відповідні інституції (збирки і колекції музеїв, навчальні програми предметів, які вивчаються в освітніх і, зокрема, худож-

ніх закладах та ін.). Трансляція змісту традицій також може відбуватись через зовнішнє і внутрішнє середовище будь-якої інституції, закладу, пов'язаного з виробництвом продукції чи послуг, а в школах (загальноосвітня і професійна) ще й через систему виховної роботи.

У контексті синергетичного підходу має місце обмін інформаційними потоками між зовнішнім і внутрішнім середовищами, що характеризує другу групу процесів — розсіювання та руйнування. На всі прояви життєдіяльності населення діють різні об'єктивні чинники, що призводять до посилення процесів розсіювання традицій аж до моменту її руйнування. До основних чинників, які сприяють розсіюванню, можна віднести: а) модні тенденції у виробництві меблів, впорядкуванні садиб, подвір'я, дизайні одягу, різноманітних приміщен (житлових, ресторанних, готельних, відпочинкових тощо), орієнтовані на нове; б) ставлення до старих речей (зберегти, реставрувати, викинути); в) потяг молоді до чужої культури через її зовнішню привабливість і доступність, до поп-культури часто низького професійного рівня; г) вплив субкультур, які часто сформовані на деструктивних засадах (хіп-хопери, сатаністи, фріки, скінхеди). Протидія цим процесам передбачає розробку і використання надійних механізмів національного самозахисту, які допомагали б утримувати динамічну рівновагу між впливом чужої культури та національними зasadами своєї культури.

До третьої групи відносять процеси доповнення і модернізації етнотрадицій. Ці процеси можуть бути: спонтанними, що загрожує зменшенням художньо-естетичної та культурної цінності кінцевого продукту (мистецького, туристичного, розважального і т. д.); під керівництвом, коли завдяки управлінському аспекту вдається досягнути позитивних зрушень. Відповідно, другий механізм властивий діяльності художнього навчального закладу, а формами, спрямованими на взаємодію з туристичними інституціями є: майстер-класи, фестивалі, пленери, заходи у рамках обміну досвідом, персональні та групові виставки. Ці заходи, в основному, мають різну мету, але їх об'єднує прагнення знайти новий поворот, штрих, напрям, творчу ідею спочатку для доповнення мистецького явища, жанру цікавими знахідками, які згодом стануть поштовхом до модернізації. Вони ж стимулюють і цікавість до туристичного продукту з боку вітчизняних та іноземних туристів.

Як зазначає М. Станкевич, сучасне етнічне народне мистецтво відрізняється певним набором етномистецьких традицій, способами їхньої трансляції та формами функціонування. В етномистецькій традиції найменшими утвореннями, що інтегруються в кожному виді

народного мистецтва, є жанрові та локальні традиції. Вони функціонують за допомогою певних стереотипів. На його думку, стереотип інтегрує та концентрує нагромаджені досвіди як однієї людини, так і поколінь майстрів, які наслідують традицію. У той час, як етномистецький стереотип — це «специфічні частинки мистецьких цінностей, що відтворюються і передаються у часі» [4, с. 95]. У свою чергу, це означає, що в туристичній галузі регіону з'явились нові можливості, які можна використати для створення або осучаснення туристичного продукту.

Через низький рівень екологічної безпеки, викликаний добуванням сірки відкритим способом, на початку 90-х років головні підприємства Яворівського району, серед яких і державне гірничо-хімічне підприємство «Сірка», зупинили свою господарську діяльність. Це спричинило перетворення Яворівщини на економічно депресивну територію, на якій значна кількість населення залишилась без роботи.

У пошуках стратегічних орієнтирів розвитку Яворівського району до 2020 р., як і в XIX ст., увага державних органів була звернена до народного рукотворного мистецтва. У жовтні 2016 р. на IX сесії Яворівської районної ради VII скликання була затверджена «Стратегія розвитку Яворівського району на період 2016–2020 років» (автор М. Петров). У ній виділені види народного мистецтва, які можуть вивести регіон з економічної кризи: яворівська різьба, яворівська іграшка, яворівська писанка, вишивка «яворівка», лозоплетіння з рогози, яворівська кераміка, ткані полотна з яворівською вибійкою [5, с. 67–68].

Як показує аналіз офіційних документів, інституціями, що фінансуються з державного і частково з місцевого бюджетів, є культурно-освітні та освітні заклади, які мають різну мету, але можуть суттєво вплинути на збереження, відродження і розвиток народного мистецтва і культури. Станом на червень 2016 року в Яворівському районі функціонувало 69 Народних домів, 69 бібліотек-філіалів, 5 музеїв, Яворівська та Новояворівська школи мистецтв [5, с. 47]. У кожній з цих інституцій проводиться робота щодо збереження, розвитку і популяризації народної творчості, культури й мистецтва.

Однією з найстаріших інституцій, що діють в районі, є державний навчальний заклад «Художнє професійно-технічне училище ім. Й. П. Станька». Цей заклад є спадкоємцем створеної на вимогу місцевої громади в 1896 р. «Забавкарської школи», одним із найдавніших в Україні навчальних закладів із підготовки фахівців художньої обробки деревини. Протягом 120 років училище сприяло розвитку народного мистецтва й творчості, готовило фахівців, які працювали у різних секторах господарства: художньому та меблевому ви-

робництві, а також у духовній сфері — в мистецтві, освіті, журналистичі. За цей період сформувалась унікальна «яворівська художня школа», яка через випускників вплинула на розвиток народних художніх промислів і ремесел в багатьох регіонах України (І. Ариванюк, А. Колошин, О. Олешко та ін.) [3].

Цікавою є історія створення громадського історико-етнографічного музею «Яворівщина». У ній можна виділити три періоди, кожен з яких відображав актуальність музею і напрями його діяльності. За ініціативою членів гуртка «Рідна мова», який діяв у Яворові, і, зокрема, адвоката і громадського діяча М. Фільца, у 1931 р. було засновано історико-етнографічний музей «Яворівщина». Через відсутність коштів на окреме приміщення його розташували на другому поверсі Яворівської гімназії «Рідна школа», де він проіснував до Другої світової війни. Відповідно до напряму музею його фонди складалися з колекцій та окремих речей різного характеру: ікони, старовинні церковні книги, одяг, антикварні меблі, вироби народної творчості, світлині і т. д. У 1945 р. робота музею була відновлена, але ідеологічний тиск нової радянської влади змінив його спрямування: музей став пропагувати радянський спосіб життя. Він припинив свою роботу приблизно у 70-их роках. Те, що багато експонатів з яворівського музею зберігаються нині у фондах львівських музеїв, наводить на думку про причетність влади до його закриття. Напередодні Дня Незалежності України, 22 серпня 2002 р. історико-етнографічний музей «Яворівщина» втретє розпочав свою роботу [1].

Якщо музей «Яворівщина» має історико-етнографічний характер, то музей художньої обробки дерева, який офіційно був створений у 1977 році в середньому міському профтехучилищі № 14 (СМПТУ № 14), спрямований на висвітлення історичних аспектів професійного доробку педагогів та учнів навчального закладу. У 2010 році відповідно до нових вимог щодо роботи музеїв у навчальних закладах у Львівській області пройшли реєстрацію і перереєстрацію дев'ять музеїв. Музей ХПТУ № 14 отримав нову назву «Музей історії художніх ремесел Яворівщини».

Значну багатовекторну роботу проводить громадська організація Товариство краєзнавців Яворівщини «Гостинець», спрямовану перш за все на краєзнавчі дослідження і сприяння розвитку туризму в українському Розточчі, вивчення фольклорної та історичної спадщини. Оскільки це громадська організація, її діяльність відповідає потребам громад регіону: розвиток місцевих громад через збереження й підтримку родинних традицій та шляхом збереження і популяризації вікової спадщини народного мистецтва Яворівщини; освіта діорослих і

навчання впродовж життя; розвиток та організація сталої туристичної рекреаційної діяльності; формування екологічної культури мешканців району [5, с. 69]. Практичним результатом досліджень організацією історико-етнографічної спадщини і народних мистецьких традицій став путівник «Туристичні маршрути Яворівщини». Відповідно до Стратегії розвитку Товариства краєзнавців Яворівщини «Гостинець» основний акцент робиться на організацію центрів освіти дорослих, в яких одним із провідних завдань є збереження і розвиток яворівських традицій, ремесел і промислів, залучення до цього процесу громад [2, с. 10].

У грудні 2016 р. Яворівщина збагатилася ще одним музеєм (сайт новин Яворівської міської ради), орієнтованого на інтеграцію традиційного і сучасного мистецтва та роботу за діалоговою моделлю музейної комунікації. До створення експозиції долучилися професійні митці та народні майстри Яворівщини, більшість художніх творів експозиції склали роботи випускників і педагогів ДНЗ «ХПТУ ім. Й. П. Станька».

Осередком збереження, відтворення і примноження етнотрадицій регіону слугує і Яворівський національний природний парк, до структури якого входить Еколого-просвітницький центр. Територією Парку прокладено ряд еколого-пізнавальних стежок та туристичних шляхів, які відображають як історичні так і культурні надбання мешканців Яворівщини. Зокрема, в межах атракційно-туристичного осередку «Оселя Розточчя» створено господарство із живими свійськими тваринами, пасікою, а також «Музей старожитностей», який наглядно демонструє побут і зайнятість попередніх поколінь.

Щорічні масові заходи, такі як «Йорданське святкування» та етнофестиваль «Яворівська бавниця», організовані в Яворівському НПП, сприяють відродженню етнотрадицій. Учасниками даних заходів є фольклорні колективи, народні умільці і майстри кулінарних страв Яворівщини.

Таким чином, за результатами проведеного дослідження можна зробити висновки, важливі для розвитку туристичної сфери в яворівському регіоні.

У наш час діють потужні деструктивні процеси, протистояти яким може свідома людина, вихована на базових цінностях гуманістичного суспільства, серед яких однією з найважливіших є пам'ять роду, малої і великої Батьківщини. Засвоєні сучасним поколінням гуманістичні цінності є базою для активізації процесів збереження, вивчення, трансляції та модернізації, які є складовими етнотрадицій. Ці цінності формуються не лише освітніми, культурно-освітніми, але також й туристичними продуктами.

Аналіз розвитку Яворівщини показав діалектичний зв'язок глобальних змін і локальних процесів, які виникають у відповідь на них. До таких локальних процесів можна віднести і ті процеси, що перебігають у культурному середовищі та відображають особливості історичного та економічного розвитку регіону. Індикатором перебігу культурних процесів є стан народної культури і мистецтва, народних промислів і ремесел в регіоні. Їх об'єкти відображають культурну спадщину народу і потребують організованого підходу до збереження і трансляції, незважаючи на модні тенденції. У цьому контексті актуалізується роль культурно-освітніх інституцій регіону, які, хоч і мають різну мету, проте спрямовують зусилля на збереження і роботу з культурною спадщиною, допомагають створити якісний український туристичний продукт.

Література

1. Історико-етнографічний музей «Яворівщина» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/w/index.php?title=Історико-етнографічний_музей_«Яворівщина»&stable (дата звернення 28. 12. 2016).
2. Косик Н. Зміщення громадянського суспільства шляхом навчання дорослих упродовж життя / Н. Косик // Територія успіху: практикоорієнтований додаток до зб. наук. праць «Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи». — 2015. — № 1. — С. 8—11.
3. Сліпчишин Л. Становлення і розвиток яворівської художньо-мистецької школи / Л. Сліпчишин // Професійно-технічна освіта. — 2017. — № 1. — С. 37—41.
4. Станкевич М. Є. Мистецтвознавчі аспекти теорії традиції / М. Є. Станкевич // Національні зошити. — 1997. — № 2. — С. 91—99.
5. Стратегія розвитку Яворівського району до 2020 року 2016 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.yavoriv-rda.gov.ua/...yavorivskogo...yavorivskogo.../proekt-strategiyi-rozvitiyu-... (дата звернення 27.12.2016).

Slipchyshyn L. V., Plesak S. M.

ROLE OF CULTURAL AND EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN DEVELOPMENT OF ETHNOTOURISM IN YAVORIV REGION

The article analyzes the nature and content of the ethnotradition, which is based on ethnotourism development. The role of cultural and educational institutions in Yavoriv Region on the development of various ethnotourism types and forms is explained.

Keywords: ethnotradition, tourism, folk handcrafts, cultural and educational institution, school, museum, Yavoriv Region.

УДК 359.09

Смирнов І. Г., Бенч Ю. С.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЕТНОТУРИЗМ, ЯК СКЛАДНИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ: ЛОГІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Розкрито суть та особливості етнотуризму, як складника сталого розвитку сільського туризму з розкриттям логістичного аспекту. Показано зв'язок сільського туризму з агротуризмом, екотуризмом та природничим туризмом та особливості їхнього етнографічного складника.

Ключові слова: етнотуризм, сільський туризм, станий розвиток, логістичний аспект.

Сільський туризм тісно пов'язаний з етнотуризмом та має логістичний аспект його сталого розвитку, який до цього часу не розкритий в літературі. Літературні джерела з теми статті охоплюють праці Смирнова І. Г. [1 та ін.], англомовні туристичні словники-довідники [3 та ін.], інтернет-джерела [2; 4].

Мета дослідження — розкриття логістичного аспекту етнотуризму у складі сільського туризму в контексті сталого розвитку останнього.

Сільський туризм (RuralTourism) передбачає використання сільської місцевості у якості туристичної дестинації. Для міських мешканців сільська місцевість репрезентує спокій та автентичність, можливості насолоджуватися сільськими краєвидами, особливостями сільського життя з його етнографічними особливостями, традиціями, звичаями та звичками, а також відпочинку на природі з такими видами рекреації як хайкінг (прогулянки), рибалка, їзда на конях тощо. Сільська місцевість є не єдиним етнотуристичним ресурсом для розвитку сільського туризму, є декілька напрямків сільського туризму — за ступенем «віддаленості від цивілізації» — від дуже сільського (extremelyrural) — у дуже віддалених місцевостях, наприклад, у гірських регіонах, до приміського (є часто близьким до рекреації екскурсійного типу), але приваблювати туристів тут можуть також різноманітні етнотуристичні події — свята, фестивалі, художні конкурси, виставки тощо. Зміст та різновиди сільського туризму залежать від ступеню доступності території для туристів та різноманітності туристичної, у т. ч. етнотуристичної пропозиції. Сільський туризм при цьому може взаємодіяти з агротуризмом, екотуризмом та природничим туризмом (nature — basedtourism), хоча останній більше акцентований на знайомство з флорою і фауною. У розвитку сільського туризму важливе значення мають маркетинг,

менеджмент та логістика, що пояснюється необхідністю врахування впливу сільського туризму не тільки на навколошнє сільське середовище, але також впливу на економічне та соціальне життя сільських громад (рис. 1).

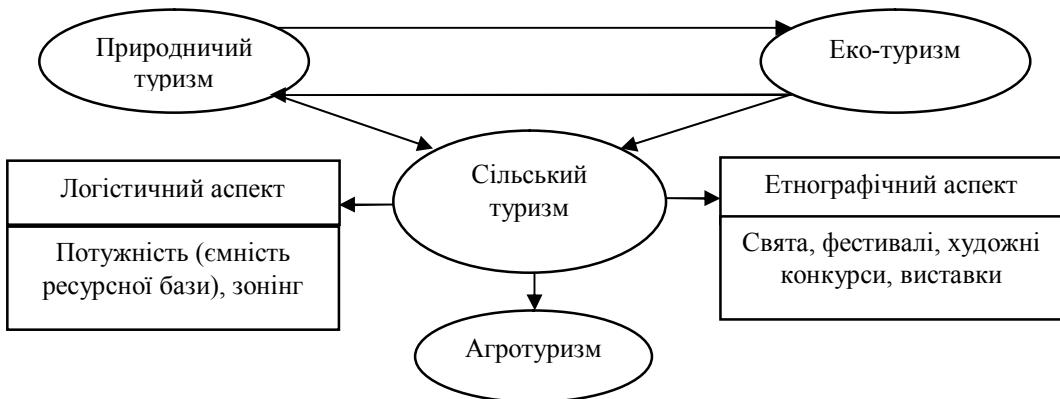

Рис. 1. Сільський туризм та його взаємозв'язки у системі сталого туризму з виділенням логістичного та етнографічного аспектів(авторська розробка за [3, 17])

Агротуризм (або агрітуризм, фермерський туризм) є формою сільського туризму, який має своєю ресурсною базою працюючі фермерські господарства. Агротуристи — це звичайно міські мешканці, що хочуть відпочити в сільській місцевості, на фермерських обійстях, можливо, щоб пригадати свої призабуті сільські коріння або допомогти дітям познайомитися з свійськими тваринами та взнати про сільськогосподарське виробництво. Проживання агротуристів може бути у будинку фермера (система проживання та харчування «ліжко-сніданок» (bed&breakfast) або у кемпінгу. Агротуризм може включати деякі види активної діяльності туристів — хайкінг (прогулянки), їзда на конях, а також т.зв. «фермерські тури» чи допомогу фермерам у їхній праці залежно від спеціалізації ферм та сезону. Нині агротуризм особливо розвинутий у Середземноморському регіоні, а також у США — у формі «туризму на ранчо». При цьому можуть використовуватись і етнотуристичні ресурси, так у США — це традиції фермерської культури (джинсовий одяг, ковбойські чоботи, музика «кантрі»). Відповідні фестивалі кантрі-музики викликають велику цікавість серед місцевих мешканців та туристів, а місто Нашвілл вважається «столицею» кантрі-музики в США. Традиції кантрі-культури стали основою для формування національно- та міжнародно відомих виконавців таких як Джонні Кеш, Джеррі Лі Луіс, Доллі Парсон тощо. Агротуристичний бізнес може бути вагомим додатком до доходів фермерів, а також впливати позитивно на регіональний та місцевий економічний розвиток. Тому нині набуває популярності

бізнесова концепція агротуризму в сенсі диверсифікації туристичного продукту, у т. ч. за рахунок етнотуризму.

Як показує світова туристична наука і практика, забезпечити стабільний характер розвитку сільського туризму можливо шляхом застосування принаймні двох основних логістичних понять: потужність (ємність) та зонінг. Концепція потужності (ємності) в туризмі (англ. Capasity) означає певний обсяг туристичної активності (певний туристопотік), що може бути здійснений у певному місці (дестинації) без нанесення їй шкоди. Ця шкода може проявлятися у негативному впливі, по-перше, на ресурсну базу туризму (ресурсний аспект); по-друге, на навколошнє середовище (екологічний аспект); по-третє, на соціо-культурне середовище (соціо-культурний аспект); по-четверте, на економічне середовище (економічний аспект). Як правило, потужність (ємність) у туризмі асоціюється з певним пороговим значенням. Наприклад, це може бути мінімальна чи максимальна кількість відвідувачів за день, місяць, сезон, рік. Важливість першого показника пояснюється бізнесовими причинами туристичного підприємництва у сільському туризмі (визначення точки беззбитковості та відповідної мінімальної кількості туристів, що забезпечить бізнесову прибутковість підприємницької діяльності у сільському туризмі; як забезпечити цей мінімальний туристопотік є завданням маркетингу та його інструментів згідно маркетингового міксу). Визначити точку беззбитковості (англ. Breakevenpoint) у сільськотуристичному підприємництві допомагає застосування відповідної концепції [3, 17]. Вона пояснює, коли організація починає покривати усі свої витрати (які включають постійні та змінні) за рахунок отримуваного доходу, тобто, іншими словами, коли підприємство стає прибутковим. Отже, точка беззбитковості в сільському туризмі вказує те мінімальне число туристів (T_{min}), яких треба прийняти й обслугити в агрооселі, щоб отриманий дохід (D_{min}) повністю компенсував усі витрати (постійні та змінні — детальніше див. посібник автора [1, 61]) та у подальшому розвитку бізнесу забезпечував би прибуток. У туристичній індустрії, особливо в готельному бізнесі та транспортному сервісі, визначення точки беззбитковості має проблеми, пов'язані з високим рівнем постійних витрат (володіння та утримання готелю чи транспортного засобу). Розуміючи, як досягається точка беззбитковості, та які потужності є у розпорядженні, менеджери можуть регулювати ціну послуги (транспортний тариф чи вартість проживання) з метою збільшення загального доходу компанії (це тзв. «управління доходом», англ. «yieldmanagement»). Що стосується логістичного підходу до сталого

розвитку сільського туризму, то значення концепції точки беззбитковості полягає саме у можливості визначення мінімального обсягу туристопотоку, який має бути забезпечений для бізнесової прибутковості агрооселі, що спеціалізується на наданні туристичних послуг.

Важливість другого показника зумовлюється тим, що певним чином визначені максимальні порогові значення туристичної потужності (ємності ресурсної бази) є підставою для формування політики сталого розвитку у сільському туризмі на регіональному чи національному рівнях. Є певні труднощі у визначенні кількісних значень потужності (ємності) для різних видів туризму та туристичних ресурсів. Тут можуть стати у нагоді нормативи (параметри), розроблені різними проектними організаціями, що усуває претензії щодо суб'єктивності. У той же час багато фахівців погоджуються, що визначення туристичної потужності (ємності ресурсної бази) для різних видів туризму вимагає застосування різних підходів у кожному конкретному випадку, оскільки параметри та вимоги (рівні) задовільності відповідно можуть варіюватися під впливом багатьох чинників та змінних. Але певним чином визначені порогові значення потужності (ємності ресурсної бази) є підставою для формування політики сталого розвитку у туризмі, а на цій основі — визначення стратегії управління і планування розвитку «сталого туризму», у т. ч. сільського туризму, з урахуванням його етнографічного аспекту.

Потужність (ємність) у туризмі є динамічною величиною і може змінюватися з часом, тому після її визначення, впровадження, контролю, моніторингу та зворотнього від неї впливу, необхідно постійно коригувати значення порогового рівня з метою його актуалізації. Нині розроблені моделі, що пов'язують стадії туристичного освоєння ресурсної бази (згідно «Кривої Батлер»), силу туристичного впливу (споживання) на ресурс, масштаби такого впливу (наприклад, слабкий (дисперсний) вплив у великому масштабі, сильний (концентрований) вплив у великому масштабі, сильний (концентрований) вплив у малому масштабі, слабкий (дисперсний) вплив у малому масштабі), динаміку розвитку туризму на території тощо. Але одночасно це ще поки недостатньо досліджений напрямок як щодо теорії, так і методології. Враховуючи вимоги економічної та екологічної безпеки сільського туризму, в межах науково-обґрунтованих норм рекреаційного навантаження на природне середовище туристичні ресурси повинні зберігати здатність до самовідтворення. Практично рекреаційне навантаження виражається максимально можливим числом туристів, що перебувають на даній території, не призводячи до деградації природних екосистем, тобто з точки зору логістики туризму —

целогістичний потенціал ресурсної бази туризму. На відміну від екології та рекреалогії, які зупиняються на визначені ємності ресурсної бази туризму, логістика туризму порівнює цей показник з існуючим туристопотоком і, відповідно, визначає логістичні стратегії безпечноного управління туризмом з метою забезпечення його сталого характеру. Ці стратегії зводяться до двох основних типів — подальшого розвитку туристичної діяльності на певній території чи обмеження цієї діяльності з метою збереження ресурсної бази туризму. Рекреаційне (туристичне) навантаження — це той показник, який відображає вплив туристичної діяльності на ресурсну базу туризму (ландшафтний комплекс), виражений кількістю туристів або туристо-днів на одиницю площі або на туристичний об'єкт за відповідний проміжок часу (день, місяць, сезон, рік). Розрізняють фактичне, допустиме (максимально допустиме) та деструктивне (небезпечне) туристичне навантаження. Останнє може привести рекреаційну територію або ресурсну базу туризму до знищення. Отже, залежно від інтенсивності туристичної діяльності ресурсна база туризму певною мірою змінюється — у процесі туристичного споживання. Перебування великої кількості туристів впливає на весь рекреаційний комплекс дестинації як у цілому, так і за окремими його компонентами. При цьому найбільш вразливим елементом навколошнього середовища є рослинність, окрім цього значні зміни можуть відбуватися з ґрутовим покривом, водними об'єктами, атмосферним повітрям тощо. Отже, коли організатори туризму прагнуть якомога швидше і більше отримати доходів за рахунок збільшення числа туристів і відповідного туристичного навантаження на ресурсну базу, може спостерігатися порушення якості лісів і вод, псування ландшафтів, руйнування культурної спадщини тощо як на регіональному, так і на національному рівнях. Ці міркування слід враховувати і за організації різноманітних етнографічних заходів, які характеризуються значною концентрацією туристів на невеликій площі, при чому може здійснюватись негативний вплив на навколошнє природне середовище сільського туризму та агроосель. З іншого боку при організації різноманітних етноподій обов'язково повинні бути передбачені заходи безпеки, у т.ч. з попередження надмірної скученості туристів у обмеженому просторі з передбаченням вільних можливостей для глядачів залишити цей простір швидко у разі потреби.

Зонінг (англ. Zoning) — система, що допомагає визначити (ідентифікувати) та взяти під захист вразливі території. Зонінг існує у двох формах: а) просторова; б) часова. За допомогою зонінгу визначаються території (зони), ресурсний, природний, економічний, соціальний

потенціал яких дозволяє активно розвивати туризм та витримувати відповідне туристичне навантаження, та ті чутливі території (зони), які неконтрольований розвиток туризму може просто знищити, що є особливо актуальним у разі проведення етнозаходів. Прикладом застосування зонінгу у Великій Британії є створення мережі «Територій надзвичайної природної краси» та національних парків [4]; у Австралії — Морського парку «Великий бар'єрний риф», де ще у 1975 р. був прийнятий відповідний закон, що проголосив політику зонінгу з диференціацією (поділом) зон на: а) вільного доступу туристів; б) обмеженого доступу туристів, де дозволені лише деякі види туризму; в) із забороною усякої людської діяльності, у т.ч. наукових досліджень [2]. Концепція зонінгу є тісно пов’язаною з поняттям потужності (ємності) у туризмі і вважається одним із методів забезпечення сталого розвитку сільського туризму та збалансованості інтересів щодо захисту навколошнього середовища та економічного розвитку туристичних територій.

Сільський туризм та його похідна форма — агротуризм займають важливе місце у системі сталого туризму та є тісно пов’язаними з екотуризмом, природничим туризмом тощо. У забезпеченні сталого характеру розвитку сільського туризму важливе місце займають концепції та поняття, що пов’язані з логістичним підходом. Зокрема, це відноситься до концепції туристичної потужності (або туристичної ємності ресурсної бази), що в англійській мові перекладається одним словом — «capacity», та концепції зонінгу. Слід звернути увагу і на етнографічний аспект сталого розвитку сільського та агротуризму. З одного боку вони мають великі можливості для об’єднання з етнографічним туризмом та створення спільнотного, комплексного туристичного продукту (сільський туризм з етнографічними аспектами та заходами), а з іншого — при їх об’єднанні слід застосувати логістичний підхід з метою, по-перше, раціонального регулювання туристичних потоків, по-друге, забезпечення максимальної безпеки туристів, зокрема, під час здійснення різноманітних етнографічних заходів.

Література

1. Смирнов І. Г. Маркетинг у туризмі: навч. пос. / І. Г. Смирнов. — К.: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2016. — 251 с.
2. Great Barrier Reef Marine Park Authority [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.gbrmpa.gov.au.
3. Lomine L. Key Concepts in Tourism / L. Lomine, J. Edmunds. — N. Y.: Palgrave Macmillan, 2007. — 230 p.
4. UK Department for Environment, Food and Rural Affairs [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.defra.gov.uk

Smyrnov I.G., Bench Yu.S.

Opened up the essence of ethno tourism, as the factor of rural tourism sustainable development in logistical aspect. Shown connections of rural tourism with agrotourism, ecotourism and natural tourism which their ethographical part.

Keywords: *ethnotourism, rural tourism, sustainable development, logistical aspect.*

УДК 910.4:379.85(477)

*Тучапець А. А., Божук Т. І.
Львівський інститут економіки і туризму*

ТРАДИЦІЇ СВЯТКУВАННЯ ВЕЛИКОДНЯ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ОРГАНІЗАЦІЮ АНІМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ ОКРЕМИХ КРАЇН СВІТУ)

У статті проаналізовано процес святкування Великодня у різних країнах світу (на прикладі України, Польщі, Чехії, Німеччини, Швейцарії, Швеції, Італії, Франції та Ефіопії). Проаналізовано інформацію щодо звичаїв, традиційних страв, особливостей святкування та з'ясовано вплив цих чинників на важливість розробки анімаційних заходів, спеціальних пропозицій від закладів гостинності та місцевої влади.

Ключові слова: Великден, Пасха, традиції та звичаї, традиційні страви, доросла та дитяча анімація, спеціальні пропозиції, розвиток туризму, заклади розміщення, заклади ресторанного господарства.

Великден є важливим святом для католиків та православних, оскільки це або виключно сімейне свято, або ж місцева влада та приватні компанії забезпечують мешканців і туристів різноманітними анімаційними програмами. Тому, у статті порушується проблема важливості надання послуг з організації дозвілля, приуроченого до Пасхальних свят, враховуючи особливості місцевих традицій.

Питанням особливостей святкування Великодня у різних країнах світу, потребою запровадження різноманітних спеціальних програм для місцевих жителів та туристів займалися О. Українець, А. Смолова, Л. Бабаєва, О. Салій, Ж. Гунчевська.

Мета проведеного дослідження полягала у визначенні впливу пасхальних традицій на особливості організації додаткових заходів організації дозвілля та потребу розвитку анімаційної діяльності в різних країнах світу.

Великден (Пасха, Воскресіння Христове) є найдавнішим християнським святом, що відзначається на честь Воскресіння Ісуса Христа у Католицькій та Православній церквах. Дата свята є змінною, і щороку визначається за астрономічним календарем [3]. До Великодня віруючі готуються впродовж семи тижнів Великого Посту одного з найсуворіших постів. Останній тиждень перед Великоднем називається Страстна Седмиця (Страсний тиждень), в якому особливе

значення надається Великому Четвергу та Страсній П'ятниці. Віряни у четвер причащаються, прибирають у домівках, готують все для свята; а в Страсну П'ятницю з церкви виносять плащаницю, що символізує труну з тілом Христа. У цей день православні та католики дотримуються найсуворішого посту, нічого не ївши [7].

У всіх народів, які святкують Великдень, є свої особливі традиції, звичаї та святкування (табл.1).

*Таблиця 1.
Характеристика особливостей святкування Великодня в різних країнах*

Країни	Класифікаційні ознаки						
	Наявність посту	Традиційні страви	Святкові декорації та події	Анімація		Спеціальні пропозиції	
				Доросла	Дитяча	Заклади розміщення	Заклади харчування
Україна	+	+	+	+	+	-	-
Німеччина	-	+	+	-	+	-	-
Франція	-	+	-	-	-	+	+
Італія	+	+	+	+	+	+	+
Чехія	-	+	+	+	-	-	-
Швеція	-	+	+	+	+	-	-
Швейцарія	+	+	+	+	+	+	+
Ефіопія	+	+	+	-	-	-	-

Українці святкують Великодень завжди яскраво та з дотриманням традицій. Кожна сім'я намагається передати своїм нащадкам звичаї. Збереженням традицій також займаються місцеві владні структури, запроваджуючи різні святкування на загальномісцевому рівні. В українців є велика кількість звичаїв та прикмет, але основні з них такі:

1. Пасхальне вітання: «Христос воскрес!», а відповідь «Воістину воскрес!»
2. Процес освячення обрядових пасхальних страв, солі і свічки.
3. Молодь залучена до Великодніх забав – водить веснянки, також гагілки або гайви у супроводі відповідних пісень.
4. Стукання великодньою крашанкою.
5. Поминання мертвих родичів. У могильні горбки закопують яйця та шкаралупу від яєць, кості з освяченого м'яса, освячену сіль тощо. Виливають і чарку горілки: «Їжте, пийте й нас, гріших, поминайте».
6. Якщо під час святкової утрени дівчина помолиться Богу і попросить його послати їй нареченого, то її бажання неодмінно здійсниться найближчим часом.

7. Якщо в пасхальну ніч або під час заутрені піти до джерела, набрати там води і мовчки принести її додому, не вимовивши по дорозі ні единого слова, то вода придбає особливу силу, майже рівну силі святої води.
8. Великодній понеділок звється Обливаним, тому що за традицією хлопці обливають дівчат водою. Ті ж можуть віддячити їм тим самим у вівторок [2,3].

До традиційних страв Великодня в Україні відносять яйце, паску — здобний хліб, м'ясні страви, хрін, сир, освячене масло тощо. Символами цього свята є баранчик, фарбовані яйця, паска, кошик та вишитий рушник. До святкових декорацій належать прикрашені барвінком кошики, вишивані рушники, вишиванки, у містах часто роблять святкові інсталяції. Для прикладу, у Львові перед Оперним Театром ставлять велику 5–6 метрову писанку, а центральні вулиці прикрашають різnobарвними декораціями. У багатьох містах проводять великодні ярмарки, на яких жителям та гостям міста пропонують скуштувати традиційні страви, купити великодні сувеніри, проводять майстер-класи на різну тематику, зокрема з розфарбування писанки, проводять дегустацію та конкурс найсмачнішої паски тощо. У Львові у Шевченківський гай традиційно запрошують всіх бажаючих на водіння гайвок та на участь у різних майстер-класах. На обливний понеділок на Площі Ринок виділяють місце, де за традиціями обливаються всі бажаючі під великодню музику та ігри. Таким чином, до активної анімації в містах на Великдень залучають як дітей, так і дорослих, щоб разом відсвяткувати це свято, зберегти та передати традиції від покоління до покоління і поділитись позитивними емоціями.

Заклади розміщення та заклади ресторанного господарства не пропонують жодних анімаційних програм, частувань та інших заохочень. Це можна пояснити тим, що ці дії пропонуються на загальномісцевому рівні і не потребують додаткових організацій з боку приватних закладів. Але, у перспективі розвитку туризму, така необхідність буде виникати, тому це є пропозицією для нововведення власникам готелів, ресторанів та кафе.

У Німеччині святкування Великодня триває два дні: неділя та понеділок. Головною традицією є розпалювання великоднього багаття у суботу ввечері. Це символізує згоряння всіх гріхів, зла та поганих думок. Наступною традицією є плетіння вінка з різних квітів. Ці вінки є своєрідним оберегом на час свята і їх дарують найріднішим, вішають на вікнах, дверях, у церквах. Цікавим звичаєм є пошук кошиків з пасхальними яйцями на території саду чи дому, що є дуже

атрактивним для дітей. Символом Великодня є пасхальний кролик та розмальовані яйця, що є обов'язковою святковою декорацією, адже ними прикрашають вулиці, мости, дерева, подвір'я тощо. У центрах міст створюють інсталяції з розфарбованих яєць, які називаються «Пасхальними джерелами». Традиційними стравами в Німеччині є яйця, солодощі та риба [5, 7]. Анімація для дітей присутня, а для дорослих — ні. У закладах розміщення та ресторанного господарства не пропонуються додаткові анімаційні послуги для дітей та дорослих. Це пояснюється тим, що Німеччина є протестантською країною, а відсоток жителів, які святкують Великден не є значним. Таким чином, місцевим радам можна запропонувати проводити загальні місцеві святкування, які б охоплювали різні анімаційні програми для дорослих, дітей, туристів. Це може збільшити кількість туристів, а місцеві жителі відчували б атмосферу свята, адже такі заходи згуртовують людей, не дають забути традиції та є економічно вигідними для державних та приватних закладів.

У Франції існує традиція: як тільки починається Страсна П'ятниця, всі дзвони замовкають і мовчать до неділі. Батьки кажуть своїм дітям, що дзвіночки "відлетіли в Рим". Посту у Франції немає, але у неділю віряни всі ідуть до церкви на святкову літургію. Традиційне блюдо у французів — смажене курча, ягнятина, тушкована квасоля, пасхальний калач, шоколадні яйця, дзвіночки та кролики. Як і в багатьох країнах Європи, зранку діти в квартирі чи в саду шукають солодощі, що заховав пасхальний кролик у кошиках, які вони власно-руч повинні сплести та яскраво прикрасити. Це є своєрідною анімацією для дітей, оскільки такі дії проходять і в неділю на площах, вони є організовані приватними чи державними кондитерськими підприємствами і більше виглядають як конкурс чи квест. Французи не прикрашають своїй домівки, вулиці, не встановлюють і не розвішують великодні декорації, натомість кількість шоколадних виробів у вигляді кроликів, дзвіночків у кондитерських, магазинах та супермаркетах вражає усіх [5].

У французьких містах не проводять жодних ярмарок, майстер-класів та інших розважальних заходів. Тому, заклади розміщення пропонують туристам різноманітні дії: перегляд великоднього кіно, квест для всієї сім'ї у пошуках солодощів, а ресторани на сніданок пропонують різні шоколадні страви, на обід та вечерю — ягнятину або курча. Пропозицію для місцевого самоврядування може бути запровадження організованої анімації для дорослих та дітей, ярмарок, а також декорування вулиць та головних площ для більш

святкової атмосфери, збільшення потоку туристів та заохочення місцевих жителів до збереження та пізнання традицій.

Італія святкує Великдень яскраво та гучно. Найвидовищнішою є флорентійська процесія, що є настільки масштабною, як і венеціанський карнавал. Вона символізує початок посту, а завершує його теж велике фестивальне дійство, що означає початок Пасхи. Колони святково вдягнених людей, оркестр, хор, великі статуї Ісуса і Марії, або просто конструкції, що нагадують українську шопку проходять вулицями, скликаючи всіх бажаючих долучитись до святкування. Традиційними та головними пасхальними стравами для італійців є баранина зі смаженими артишоками, салат з помідорів, оливок та солодкого перцю, солений пиріг з сиром та яйцями, коломба — здобний хліб лимонного смаку з мигдалем. Ці страви готують італійці вдома, а також їх пропонують і заклади ресторанного господарства, тому кожен турист, який приїхав в Італію на Великдень зможе скуштувати традиційні страви та відчути дух свята завдяки різним анімаційним програмам, які пропонують готелі (майстер-класи, міні-карнавал у святкових костюмах, оренда костюмів для участі у фестивалі на честь завершення посту, дитяча анімація тощо) [9].

У Чехії є велика кількість атеїстів, тому Великдень святкується не настільки гучно, як в інших країнах. Проте, місцева влада та церква прагне відродити традиції та звичаї. За декілька днів до Великодня розпочинається активна підготовка: відкриваються ярмарки, готуються фестивалі, вариться традиційне пасхальне зелене пиво від пивоварні Starobrno, на усіх площах встановлюється велика розмальована писанка та прикрашається верба різникользоровими крашанками. Діти залучені до розмальовування та прикрашання верби, встановлення великої крашанки на кожній площі тощо. Ще однією традицією, розповсюдженою лише серед молоді є те, що хлопці самостійно плетуть вербові галузки і легко б'ють молодих дівчат, щоб вони були красиві та здорові. Але це робити можна лише до обіду, бо після обіду дівчата за таке можуть облити хлопців водою. Тому, на площах виділяють окремі місця для таких розважальних дійств. Для дорослих і дітей пропонуються такі анімаційні програми: конкурс з найшвидшого плетіння вербової галузки, майстер-клас з розфарбовування писанок, конкурс на найшвидше випивання зеленого пива тощо. Традиційні страви чехів на Великодень це: «трделники», пироги «іудушки», калачі та баранчики, шоколадний або здобний пасхальний кролик, свинні ніжки. Готелі та ресторани не надають спеціальні пропозиції, адже на кожній площі вирує активне святкування, яке скликає невелику кількість жителів, хто святкує Пасху та переважно туристів [4].

Шведи на Великдень мають свої особливі традиції. З четверга до неділі дівчатка перевдягаються у костюми відьом з мітлами та казанками, ходять сусідськими будинками і випрошують солодощі та крашанки. Для дітей це дуже весело, але водночас така традиція є символом того, що люди виганяють зі своїх домівок все зло, а дівчатка-відьми його з'їдають. Це більше нагадує Хеловін, ніж Великдень у традиційному розумінні, але є своєрідною особливою великодньою акцією. Ще однією традицією є прикрашання дерев яскравими стрічками, крашанками та різnobарвними пір'їнками. Це робить кожна сім'я на своєму подвір'ї, а в центрі міста спеціально встановлюють велику інсталяцію великоднього дерева, яке прикрашають всі охочі діти. Також на це дерево всі бажаючі можуть почепити лист до пасхального кролика із своїм бажанням. Такі прикрашені деревця стоять по всьому місті. Символом Великодня вважається різокольоровий вінок, який причіплюють на двері чи у хаті. Його виготовляють з гілочек, квітів або з писанок.

Традиційною стравою є булочка «semla», яку готують із солодкого тіста та наповнюють мигдалевою пастою і вершками. Наступними обов'язковими стравами є: маринований оселедець, маринований лосось, страва з анчоусів, картоплі і цибулі, запечена у вершковому соусі, спаржа, запечена баранина та картопляна запіканка [6].

Великден у Швеції вважається суто сімейним святом, тому крім прикрашенння центральної верби та чіпляння побажань, анімаційних заходів більше немає. Готелі і ресторани не пропонують нічого особливого і святкового, всі працюють у звичному режимі. Побачити справжні великодні традиції шведів можна лише будучи гостем якоїсь сім'ї. З одної сторони, це позитивний факт, адже таким чином кожна сім'я гуртується, а з іншого боку, люди, які не мають сім'ї, відчувають себе обділеними, на вулиці не панує атмосфера свята, а після недільного обіду наступає буденний вечір. Пропозицією для місцевих жителів та влади буде започаткування загального святкування, створення ярмарок, фестивалів, щоб всі люди, які мають бажання познайомитись із традиціями та відсвяткувати разом, мали таку можливість. Це неабияк підвищить потік туристів, принесе додаткові доходи в бюджет і створить святкову атмосферу.

У Швейцарії кожен кантон має свої особливості, спільним є те, що всюди є пасхальні кролики, шоколадні яйця та писанки. Жителі роблять святкові декорації у вигляді кроликів, віночків із яєць та квітів, а також всі відвідують церкву. В містечку Мендрізіо на Великден вулицями міста проходять сотні людей, одягнуті у костюми римських легіонерів, фарисеїв, мироносців та простолюду з факелами в руках. Усі вони

повинні мати закриті обличчя та в руках нести терновий вінок. Такий похід нагадує про страждання Ісуса, а також приваблює безліч жителів та туристів. В місті Ромоні відбувається схожа хода, але крім тернового вінка учасники походу несуть цвяхи та молотки. Вони роблять 14 зупинок, на яких виголошують загальну молитву. В кантоні Вале створюється цікава дитяча анімація: проводиться майстер-клас з фарбування яєць, випікання пасхального баранчика та кролика, а після цього під музику діти повинні за декілька хвилин знайти ласощі в траві та кущах кожен для себе і своєї сім'ї. Жителі та туристи Лугано щорічно відвідують масштабні ярмарки на площах Riforma і Dante, смакуючи пасхальними ласощами та купуючи подарунки чи сувеніри для близьких. У місті Еставає-ле-лейк проводиться загальноміський великодній квест для всієї сім'ї. Діти зі своїми батьками повинні за розробленим маршрутом пройти 12 історичних місць міста, де їх чекатимуть великодні подарунки та історичне питання щодо наступної зупинки. Таким чином сім'ї проводять час разом, дізнаються цікаві факти про своє місто та отримують пасхальні подарунки. В місті Ніон є традиція прикрашати фонтани у пасхальному мотиві. Колись це була просто традиція, а тепер це відомий на всю Швейцарію конкурс декораторів та аматорів, за який дають грошовий приз. У Шильйонському замку на Великдень проводять майстер-класи із приготування традиційних пасхальних страв та пошиття традиційного одягу. А в замку Егль проводять виставку великодніх іграшок, показують пасхальні казки та історії, проводять кулінарні та творчі майстер-класи, пропонують пошукати пасхальні яйця у саду замку [1].

Великдень святкують навіть у Ефіопії, але для них воно має особливе значення — це свято нічного світла. Віряни Ефіопської православної церкви збираються у м. Лалібела біля висічених у скелі древніх соборів. Там відбувається великодня служба, що супроводжується співом великодніх пісень та проповідями. Особливе значення має святкова хода до церкви — усі віряни повинні тримати в руках або свічку, або лампадку. Традиційною стравою є яйце і здобний хліб [8].

Для православних жителів Ефіопії це свято є виключно релігійним і не може супроводжуватись жодними анімаційними програмами. Заклади розміщення та харчування не пропонують спеціальних послуг, адже в Ефіопії Великдень святкують зовсім не так, як прийнято у країнах Європи, він має лише релігійний характер.

Великдень святкують православні та католики всього світу у різних формах, залежно від місцевих та загальних традицій, звичаїв, кількості вірян, особливостей ментальності тощо. В ході дослідження, проаналізовано характерні ознаки святкування Великодня в Україні,

Польщі, Німеччині, Швейцарії, Франції, Італії, Чехії, Швеції та Ефіопії; визначено традиційні страви цих країн, анімаційні програми та інші святкові заходи. Різноманітні пасхальні конкурси, ярмарки, фестивалі, квести відіграють значну роль як для формування святкової атмосфери, так і для приваблювання більшої кількості гостей міст і країн. Важливу роль відіграють спеціальні пропозиції в закладах розміщення та готельного господарства, адже туристи надають перевагу тим містам, де вони зможуть активно провести пасхальні вихідні, пізнати особливості культури, традицій та народності, а також різноманітні додаткові пропозиції, створення етно-бренду, впровадження рекламних заходів, що є одним із найголовніших чинників максимізації туристичних потоків та зростання економічних показників певного туристичного району.

Література

1. Бабаєва Л. Пасхальні традиції Швейцарії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://nashagazeta.ch/news/ma-suisse/19376>.
2. Гунчевська Ж. Великодні цікавинки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.uamodna.com/articles/velykodni-cikavynky/>.
3. Енциклопедія українознавства: Словникова частина: [в 11 т.] / Наукове товариство імені Шевченка; гол. ред. проф., д-р Володимир Кубійович. — Париж; Нью-Йорк: Молоде життя; Львів; Київ: Глобус, 1955–2003.
4. Пасха в Празі [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.pragapraha.ru/pasxa/>.
5. Салій О. Як святкують Пасху в різних країнах Європи [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nice-places.com/articles/europe/different/628.htm>.
6. Смолина А. Пасха в Швеції [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://world.lib.ru/s/smolina/tad.shtml>.
7. Традиції Католицької Пасхи [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://novij-rik.pp.ua/5425-katolicka-pasha-v-2017-roc-noviy-rik-2017.html>.
8. Українець О. 9 Великодніх традицій світу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://vysnovky.com/life/travwel/748-9-velikodnih-tradicii-svitu-foto-video>.

Tuchapets A., Bozhuk T.

THE TRADITION OF CELEBRATING EASTER AND ITS IMPACT ON THE ORGANISATION OF ENTERTAINMENT ACTIVITIES (FOLLOWING THE EXAMPLE OF SEVERAL COUNTRIES OF THE WORLD)

The process of celebrating Easter in different countries of the world on the example of Ukraine, Poland, Czech Republic, Germany, Switzerland, Sweden, Italy, France and Ethiopia was analyzed in the article. Information about customs, traditional dishes, features of the celebration was analyzed and notes the influence of these factors on the importance of the development of the animation events and special offers from the hospitality establishments and local authorities was emphasized.

Keywords: Easter, traditions and customs, traditional dishes, adult and children animation, special offer, tourism development, accommodation facilities, restaurants.

УДК 314.743:050.9

Франків І. Я.

Львівський інститут економіки і туризму

**ГАЗЕТА «ЕМІГРАНТ» ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ
ТРУДОВОЇ ЕМІГРАЦІЇ З ГАЛИЧИНІ
НАПРИКІНЦІ XIX — НА ПОЧАТКУ XX СТ.**

У статті на основі листів емігрантів, нормативних документів, та діяльності Товариства св. Рафаїла, яка висвітлювалась на сторінках газети «Емігрант» проаналізовано історію трудової еміграції з Галичини кінця XIX — початку ХХ століття.

Ключові слова: еміграція, газета «Емігрант», США, Канада, Бразилія, Аргентина, Пруссія, Галичина, умови праці, нормативні документи.

Серед низки соціально-економічних проблем в Австро-Угорській монархії поважне місце належало еміграції. Особливо значних масштабів вона набрала у Східній Галичині, звідки населення масово емігрувало у США, Канаду, Бразилію, Аргентину та європейські країни. Особливо значних масштабів вона набрала у Східній Галичині, звідки населення масово емігрувало у США, Канаду, Бразилію, Аргентину та європейські країни. Як засвідчують документи, до початку Першої світової війни, тільки в Канаду переселилося 127989 галицьких українців [1, с. 234]. Така ситуація викликала серйозне занепокоєння у широких колах світської та духовної інтелігенції Галичини. З метою внести в еміграційний процес елемент організованості та запобігти визискові переселенців агентурою мореплавних компаній у березні 1907 р. у Львові засновано Товариство св. Рафаїла, як філію загальноавстрійського товариства під такою ж назвою [2]. Серед його засновників було ряд відомих громадських і церковних діячів, таких як Кость Левицький, Тит Ревакович, Кирило Студинський, Никита Будка, Любомир Рожанський, Йосиф Боцян та ін. Опікувався товариством Галицький митрополит Андрей Шептицький. Від часу заснування товариство ставило за мету [...] еміграцію звернути на добру дорогу і охоронити бідний народ перед релігійно-моральним упадком і визиском спекулянтів, [...] подавати всілякі інформації переселенцям і розтягнути над ними опіку, щоби на чужині не затрачували своєї святої віри та не забували свою народність [2].

Досягнути поставленої мети товариство прагнуло через надання безкоштовних порад емігрантам, організацію розгалуженої мережі своїх довірених осіб (мужів довір'я) на залізничних вокзалах, у портах та місцях поселення, видання власного часопису.

За короткий час організація розгорнула доволі жваву діяльність. Впродовж 1907-1910 рр. нею видано цілу серію популярних брошур на еміграційну тематику, а саме: «» «Поучене для тих, що йдуть до Прус», «Поучене для тих, що йдуть до Америки», «Дороговказ для переселенців», «Пересторога перед еміграцією до Бразилії» тощо. Okрім цього, Товариство заснувало свою філію у Філадельфії та греко-католицьку парохію у Бремені, надало безкоштовні письмові поради сотням емігруючих [3]. З березня 1910 р. воно почала видавати газету «Емігрант». Її засновником і першим редактором був префект духовної семінарії у Львові Никита Будка [4, с. 11], а після його призначення греко-католицьким єпископом для Канади, редакцію очолив священик Микола Щепанюк [5]. Часопис виходив п'ять разів на рік, аж до початку Першої світової війни. Його наклад пересічно становив 600 примірників. Серед дописувачів газети було чимало відомих діячів, а саме Н. Будка, І. Івашко, Т. Ревакович, О. Жеребко та ін.

Впродовж 1910–1914 рр. на сторінках «Емігранта» найбільш ґрунтовно висвітлювались питання законодавства країн імміграції, умови працевлаштування і становище українських емігрантів у США, Канаді, Бразилії, Аргентині, Пруссії, діяльність мореплавних компаній та їх агентури, статистика еміграційного руху тощо. Чільне місце у часопису займала рубрика «Листи з чужини».

Хоч із Австрії рік-річно виходить дуже великий процент переселенців, еміграція відбувається на основі краївого закону з 1902 р., при повітових відділах діють повітові бюро посередництва праці, які швидше служать вилюдненню краю, займаються вербуванням емігрантів, продажем корабельних карт. Навіть малі європейські держави Данія, Швейцарія, Бельгія, навіть Угорщина мають взірцеві закони, що хоронять емігранта перед визиском та уможливлюють надання йому першу моральну і матеріальну підмогу як в дорозі так на місці праці заграницею [6].

Статистику щодо українських переселенців у США протягом 1899–1908 рр. наводить Емілі Балч. За її даними [...] у Пенсільванії в цей період проживало 53 899 українців, у штаті Нью-Йорк — 21 376, Нью-Джерсі — 11 205, Огайо — 3 478, Коннектикут — 2 747, Масачусетс — 2 429, Іллінойс — 2 340. Вже тоді на момент появи книги, українці не були зафіковані лише в чотирьох американських штатах [7, р. 256]. У зв'язку з постійним збільшенням еміграції з Європи до Америки американська влада видала закон, яким було обмежено наплив чужинців до краю. Цей закон вже багато разів змінювався і ставав чимраз гострішим. Вже кілька років від переселенців вимагалось, [...] щоб висідаючи на американську землю мали при собі найменше 10

доларів (50К), були зовсім здорові, уміли читати і писати, знати якусь фахову роботу і крім того їхали до родини або знайомих [8].

Для переселенців виникли окремі корабельні товариства, які перевозили їх через море. У гонитві за прибутками ці товариства виступали організаторами еміграції, перевозячи дешеву робочу силу за океан. Ці товариства створили в Галичині та на Буковині широку агентурну мережу, їх агенти прикриваючись концесіями Відня, вдавалися до всіляких зловживань і [...] удержануть себе виключно з визискування емігрантів [9, с. 187]. Так наші люди такими агентами обдеруть до останньої не раз копійки, є позбавлені всякої опіки на чужині і не можуть цьому зарадити, бо не знають місцевих законів. А обманці безкарно далі визискують і обдурюють земляків [9, с. 187].

Кожен переселенець мав представитись комісії і відповісти на їх запитання. Якщо комісія визначить, що комусь не дозволено вступити на американську землю, то його корабельні товариства перевозять назад за свій рахунок. Але і це не стримувало еміграції за море. Влада вдалась до загострення приписів і вимог до переселенців, 28 червня 1910 р. видано новий указ. Ці нові приписи дуже строго виконувались і були причиною того, що багато людей поверталось додому. Так [...] на основі цих приписів одного тижня було вислано додому 600 переселенців [10]. Наші люди продавши свою землю і батьківську хату вирушають у чужий край шукати ліпшої долі, а там на них чекає важкий «екзамен» і якщо його не здаєш, то гонить тебе американська влада назад додому. Тому Товариство св. Рафаїла закликало всіх, хто надумав емігрувати, звертатися до нього за безкоштовними і чесними порадами.

За цим новим законом кожен з переселенців, висідаючи в одному з головних портів Північної Америки має мати при собі найменше 25 долларів (125К) і білет залізниці до місця, куди їде. Крім того [...] має кожен мати докладний адрес, написаний латинськими буквами до своєї родини, до якої після приписів мусить йти. Мусить кожний бути здоровим (особливо на очі) і показати знання якого-небудь ремесла [10]. Діти до 16 років можуть лише тоді залишиться в Америці, коли за них поручиться найближча родина, а не як до того часу було, що за них міг поручитись будь-хто — кажучи, що він далекий своєк.

В листах переселенців відчувається туга за рідним краєм, брак церковної опіки. Так в одному з листів можна прочитати звернення до святого отця з проханням помолитися за емігрантів в Америці. Бо емігрант тут не благає господа про добробут, щоб Господь допоміг хоч що-небудь заробити тай щасливо до рідні повернутися [20].

Через листування з своїм душпастирем наш бідний поселенець має бодай якусь потіху в своїм злиденнім життю, особливо там, де він є позбавлений своєї церкви і відправи.

Іншому листі з Чикаго читаємо про русина який соромиться своєї мови, говорять по-польськи, каже, що [...] поляки мають в Чикаго багато великих костелів, багато польських великих склепів та шинків багато, багато поляків в державних бюро працюють, мають свої банки, товариства. А русинів так якби не було в Америці, то тільки що є маленька дерев'яна церквиця до якої більша половина русинів неходить [21].

Для тих хто переселяється в Америку і прагне осісти в менших містах Америки, не таких як Новий Йорк і інші великі портові міста, то до них відносяться ті давніші розпорядження. До Канади також не легко дістатися, але контроль і іспити набагато легші, зате дорога набагато більше виносить і вимагають великої готівки в кишені. В часопису «Емігрант», від січня 1913 р. вказується, що всі, хто їде до Канади від тепер аж до 28 лютого, крім грошей на дорогу, мусять мати ще по 50 дол., як вони є повнолітні, а по 25 дол. відожної особи, що має менше, як 18 літ. Тих грошей не потребують мати ті робітники і служниці, які доведуть еміграційній владі, що мають в Канаді запевнену роботу, або їдуть до своїх кревних, що згідні їх прийняти, вони повинні мати лише гроші, потрібні на перевіз на місце призначення.

Вже на початку 80-х років XIX ст. агентура німецьких морехідних компаній намагається організувати еміграцію в Канаду зі Східної Галичини. За посередництвом корабельних компаній уряд провів пропаганду за поселенням в Канаду; в 1899 р. уряд заключив навіть угоду з Норт Атлантік Трейдінг Ко. в Гамбурзі й з Олеськовим, на підставі якої уряд погодився платити винагороду за кожного емігранта [12, с. 11]. Адже за кожного емігранта вони отримували з урядових фондів 5 доларів за дорослу особу і 2 — за неповнолітню. Д-р Осип Олеськів в 1895 р. відбув подорож до Канади, де з допомогою канадського уряду, він не тільки побачив терени призначенні на поселення, але також подбав про опіку урядових чиновників для майбутніх українських переселенців. Він [...] постарається про призначення в осередку поселеного руху, Вінніпезі, окремого українського урядовця для справ переселенців в особі Кирила Геника [12, с. 11].

Щодо канадського еміграційного законодавства, то воно не містило практично ніяких обмежень. Перші групи українських поселенців прибули сюди в 1879 р. Перший поселенський етап охоплював майже однорідну селянську рільничу людність Галичини й Буковини, з дуже невеликим додатком Закарпаття й Волині. За

даними офіційної статистики спостерігається зростання українського населення в країні: 1901 р. — 5 682, 1911 р. — 75 432, 1921 р. — 106 721 [13, р. 8].

Та канадська статистика, як і американська, не відбиває в повній мірі дійсних масштабів української еміграції, вона реєструвала багатьох українців як «поляків», «росіян», «австрійців».

З початком 1910 р. уряд Канади видав нові розпорядження для емігрантів, за якими кожен, хто прибув у країну з сім'єю, повинен був мати, крім 25 доларів, ще по 13,5 доларів на кожного члена сім'ї.

Селилися українські переселенці переважно в трьох провінціях Канади — Альберті, Саскачевані та Манітобі. Протягом 15 років (до 1915 р.) українські поселення виросли по всій території степів, перетворивши величезні масиви порожнього простору та чагарників в заселену й економічно продуктивну зону [14, с. 33].

Ця еміграція від самого початку мала заробітчанський характер. Частина емігрантів після кількарічного перебування, зароблення грошей повернулася додому.

Українців первого етапу скеровано до Західної Канади. По прибутті до Вінніпегу їм призначувано околиці на поселення, куди їхали під проводом колонізаційного урядовця. Ці околиці лежали далеко від заселених пунктів, серед степів, лісів, багнищ, скель. Селянин, [...] щоб отримати у Канаді гомстед площею 160 акрів (64 га), повинен був внести 10 доларів, а в місцевостях, де існувала іригаційна система землеробства, цей внесок був значно більший. За підрахунками часопису «Емігрант», щоб доїхати зі Львова до Вінніпегу і бути допущеним на територію Канади, емігруючий повинен був мати 430 крон і 50 сот. [15].

Це відбувалося на основі постанов канадських приписів: [...] котра будь особа, що єсть головою родини, або будь котрий мужчина, що має скінчених 18 літ, може взяти гомстед себто одну чвертку секції (наших 113 моргів), вартісних краєвих земель в Манітобі, Саскачевані або Альберті [16].

Має явитися особисто перед державним урядником і записатися. В його обов'язки входить шість місяців кожного року протягом трьох років управляти фармою. В деяких повітах за добрих обставин може купити одну четверту секції, що припадає до його гомстеду, по ціні 3 дол. за акр. За це має мешкати тут і обробляти 50 акрів землі шість місяців кожного року протягом шести років, з дня взяття гомстеду [14, с. 33].

Ці постанови канадського міністерства внутрішніх справ уможливлюють таким переселенцям, що приходять до Канади без гроша, легким способом здобути собі господарство. Хто через три роки

справляє фарму, після згаданих услівій, стає її властителем і на се дістає від уряду подтверджене (цертифікат) [16, с. 50]. А якщо хтось втратив свій наділ землі, який дістав даремно, не має права до набуття другого.

Землі призначувані українцям на поселення переважно належали до гіршого класу, які обминали західноєвропейські поселенці. Іноді по кількох роках важкої праці й грошових витрат поселенець по викорчуванні лісу чи осушенні боліт відкривав, що земля цілком непридатна до рільництва, і залишав її. Та все ж з усіх поселених теренів Америки найвідповідніша для наших поселенців є Канада. Наш поселенець, за словами єпископа Н. Будки, [...] уміє найкрасше уладити ся на канадській фармі (рільнім господарстві) так, що вже після десяти літ господаровання доходить до незвичайного добробиту [17, с. 5].

З листів емігрантів дізнаємося про їх життя, побут, про утиски місцевої влади. Так в одному з листів читаємо, що американці наших емігрантів бажають якнайшвидше зробити англійцями, перетягують наших людей на свою лютеранську чи протестантську віру, прагнуть з українських шкіл західної Канади вижити наших учителів, а на їх місце [...] ввести в кожну школу дві англійські учительки, з яких одна мала б обов'язок учити наших дітей викладаючи в англійській мові, а одна обучувати їх в пресвітерських єресях. ...Я приїхав би до краю, але нема там чого... Тут сего року була осінь мокра, то жнива ся спізнили, але Богу дякувати хліба єсть досить [18].

Так з часом українські переселенці загосподарили коло 10 мільйонів акрів землі, придбали довгу на 1 200 миль смугу терену, що тягнеться від південно-східного краю Манітоли, через Саскачеван до околиць Піс Ріверу в північно-західній Альберті [12, с. 12].

У половині 1890-х років розпочалась еміграція до південно-американської країни — Аргентини. Одним з перших аргентинських законодавчих актів з питань еміграції був декрет президента Д. Митре від 11 жовтня 1862 р. Він передбачав надання сім'ї переселенця наділу землі в 25 га. Обов'язковою умовою перетворення її у власність було заселення і освоєння наділу протягом двох років. Наступним був декрет від 19 жовтня 1876 р. Про еміграцію і колонізацію.

В серпні 1897 р. до Аргентини приїхав перший більший контингент українського населення з Галичини, а 27 серпня вони поселився в Апостелес, у провінції Місіонес. В 1911 р. польське еміграційне товариство виславо до Аргентини свого чоловіка в особі п. Йордана, щоб на місці пересвідчитися чи те, що кажуть агенти є правдою. П. Йордан розглянув аргентинські відносини дуже совісно і [...]

пересвідчив ся, що Аргентина — се край визиску бідного емігранта [19, с. 22].

Свої враження він докладно описав у 17–18 чч. Polsko-ого *Przeglad-u emigracyjn-o*, де є таке: «при польових роботах за чотири місяці жив можна заробити 368 кор., що не вистачить навіть на кошти дороги туди і назад, яка виносить біля 500 корон». А агент [...] обіцює нашим робітникам в Аргентині 10 до 15 корон денno, харч і помешканн€, так, що за цілий час жив се є 110 днів один робітник змігби заробити 1100 до 1500 корон [19, с. 14].

Не знаючи цього, а повіривши агентам, крайовий буковинський видл вислав в 1911 р. 260 селянських родин до Аргентини. [...] По якімсь часі ті бідаки повернули голі і босі і мусять тепер платити кошта подорожі (по 500 корон від особи), на які вони підписали векселі [19, с. 14]. Не знайшовши в Аргентині заробітку вони змушені були повернутись додому.

З листів з Аргентини ми довідуємося, що [...] заробітки в Аргентині малі, але все ж таки що не-будь заробив би, коли б було постійне місце праці, а то закінчується робота і робітник мусить переходити у якесь інше промислове місце, платити агенції, щоб та наново їх продала [11, с. 28]. Ідучи в Аргентину люди мали на думці 8 год. робочий день і вільний час для власного інтелектуального розвитку, а зустріли здирство і сваволю заможних людей над робітниками.

Найлегше дістатись до Бразилії, їх [...] везуть кораблями на кошт бразильський. Умова лише одна, ті, що їдуть мають бути одружені і їхати на ріллю, землю обробляти [20].

З початком 90-х рр. У еміграційному русі з Східної Галичини і Північної Буковини настав справжній перелом, пов'язаний з масовою еміграцією українського селянства до Бразилії. Агенти морехідних компаній у період еміграційної гарячки створили легенди про «заокеанський рай», особливо багато легенд було складено про Бразилію. Вони обраховували переселенців під час продажу шліфкарт, обміну грошей, мешкання у портових готелях тощо. Людям [...] обіцяють золоті гори, вільну переправу кораблями *Austro-American*, а в контрактах запродують людей в цілковиту неволю [22, с. 181].

Найбільшими зловживаннями відзначились нелегальні агенти, які працювали на Ф. Міссlera. У 1897 р. він за домовленістю з [...] бавовняними плантарами завербував партію галицьких селян у Техас і Джорджію, де їх чекала доля невільників, а 34 емігранти з Борщівського повіту, завезені на Гавайські острови [1, с. 32]. Однак Віденська адміністрація, боячись погрішення відносин з Німеччиною,

навіть не позбавила «Північно-Німецький Ллойд» концесії на Галичину і Буковину [23, с. 93].

Українські поселення на бразилійській землі починаються прибуттям у 1872 р. родини М. Морозовича із Золочівського району Галичини [14, с. 62]. У 1876 р. невеличка група селян з Буковини поселилася у південній частині штату Парана. Масова еміграція до Бразилії почалася з середини 90-х років XIX ст., коли сюди прибуло 15 тис. галичан. Більшість українських емігрантів власті поселяли в джунглях Південної Парани, де вони були змушені корчувати ліс, щоб перетворити землю для ведення сільського господарства. 2 серпня 1892 р. бразильська влада [...] підписала договір з транспортною компанією на ввезення в країну протягом 10 років 1 млн. іммігрантів [24, с. 21].

I лише за 3 роки (1895–1897) до Бразилії було доставлено щонайменше 20 тис. українців, деякі з них повернулися в Галичину, а більшість розселилися у штаті Мале і [...] Курітіби (колонії Іпіранга, Антоніо Олінто, Санта-Барбара, Сантос-Андраде, Марцеліна), згодом центр їх розміщення перемістився на південний захід до штату Парана поблизу Прудентополіса [24, с. 33].

Рівень концентрації українців в районі Прудентополісу був настільки високим, що за ним закріпилась назва «Паранська Україна». Протягом наступних 10 років в цю країну приїхало максимум 7–8 тис. українців, а з 1907 р., коли починається набір робітників для будівництва залізниці Сан-Пауло — Ріо-Гранде-до-Суль, і до 1914 р. — близько 20 тис. [14, с. 62].

Від 1908 р. зростає число еміграції з австрійських країв до Бразилії. Численні австрійські міщани, повіривши обіцянкам безсовісних агентів, щодо безоплатної подорожі, інших користей, дісталися до Бразилії, де ті бідні ошукані люди попали зі своїми родинами мало що не всі в найбільшу нужду. Господарський крах 1908 р. ще більше погіршив їх становище. Земельні надії надавались емігрантам не безкоштовно, як обіцяли агенти, а на умовах обов'язкової виплати їх вартості.

Часопис дає правдиву характеристику бразильській колонії. Насамперед колонії закладеній 1908 р. в державі Парана, де становище було загально лихе. Те, що там давали слабо управлени поля, не вистачало на життя більшої частини поселенців, а навіть і те, що було зароблене деінде, не вистачало на забезпечення найнеобхідніших потреб, бо є загальна дорожнеча [25, с. 11]. Люди гинуть з голоду.

У цей час установи колонії Бразилії не дають жодної запоруки для існування і розвитку чужих прихожан. Нема жодної організації

праці, нема ніякого урегулювання господарського кредиту для розвитку малих господарств. Відносини в Бразильських державах: Парна, Сан Пауло і Мінас Герас, куди в основному попадали наші люди, є не зовсім добре. Ще з перших місяців роботи люди мають відробляти панщину при будові доріг по три дні на тиждень.

Місійне товариство, яке відкрилось в Бучачі вже мало своїх членів в Далекій Бразилії. Тамтешні наші переселенці зрозуміли, що їх майбутнє залежить в основному від добрих, відданіх цілою душою божій справі, місіонерів. Тому особливо в Парані розвелася широка агітація за місійним товариством. Читаємо в «Місіонері Бразилії», що в українській оселі в Антоніо Олінто, якої парохом є о. І. Михальчук, місійне товариство має 140 членів [26, с. 29].

На підставі листів переселенців з Бразилії Товариство видало книжечку: „Осторога перед емігацією до Бразилії». Зважаючи на листи, які приходять на адресу товариства, воно широко радить нікому не їхати до Бразилії. [...] Коли хто таки і надумається то радимо лише їхати до Парани [26, с. 29].

У 1913 р. наплив переселенців до Парани був настільки великий, що вимір і розділ землі не міг зрівнятись зростаючому числу прибулих переселенців. Тому вони цілими тижнями а навіть місяцями перебували в захоронках для емігрантів або в провізійних бараках. Проте вони не можуть розраховувати на те, що зможуть отримати землю в Парані. Скоріше мають бути готові до того, що після довгого очікування будуть змушені осісти деінде.

Наприкінці XIX ст. Прусія перетворилася із країни, що тисячами експортувала робочу силу за океан у головний центр європейської континентальної еміграції. Це стало внаслідок бурхливого розвитку Німецької промисловості та поглиблення землеробського населення індустриальними центрами. У 90-х роках нестача сільськогосподарських робітників відчувалась у Саксонії і Познаньшині.

Коли наші емігранти переступають німецьку границю, то мають підкорятися німецьким законам для переселенців. І хоч ці закони дуже строгі слід визнати що ця строгість дуже добра, адже вони нормують відносини переселенців з усіма, хто з ними стикається: з агентами, власниками готелів, нічлігів. Дозвіл на нічліг може отримати лише перевірений переселенець. Нічліги для переселенців переглядаються лікарями, які дають точні приписи, яку кількість переселенців власник може переночувати. Власники готелів не сміють жодної речі продати дорожче, ніж це затверджено владою, на що вказують цінники. Переселенці можуть повністю покладатися на ці приписи.

У Гамбургу для переселенців є окремий закон. Дозвіл на переселення за море через Гамбург переселенці отримують лише за умови, їх перебування в збудованих для переселенців окремих приютах. [...] бо боять ся тамошні власті, щоби переселенці не завезли до міста заразливих хоріб і для того везуть їх до тих приютів окремими потягами, віддільно від прочих подорожників [8, с. 11].

З іншої сторони ці приюти дають переселенцям добру опіку, бо забезпечують їх перед всякими визискувачами, допомагають поміннями гроші, дають провідників по місті, посередників для служби, комісіонерів [8, с. 11]. В таких приютах переселенці платять за день одну марку за хату, харч, купіль, лікарські оглядини і дезінфекцію. Приюти поділені на два відділи: для чистих переселенців і для нечистих. В середині відділу для чистих стоїть католицька церква і протестантська. Переселенці їдучи за море через інші порти переходят з малими змінами такі самі приюти, лікарські оглядини, дезінфекцію, як в Гамбургу.

У 1903 р. відхід на заробітки галицьких селян у Німеччину почала підтримувати УНДП. У серпні 1904 р. її Народна канцелярія відрядила у Німеччину священика В. Галицького, який висунув ідею організувати бюро посередництва праці для українців у Прусії, яке б забезпечувало українських емігрантів відповідними контрактами з прусськими роботодавцями. Наприкінці року таке бюро було організовано в м. Нойберуні.

У 1906 р. виникла Німецька центральна контора землеробських робітників, яка підпорядковала своєму контролю всі еміграційні бюро. У Берліні діяло центральне бюро контори, а в багатьох австро-німецьких прикордонних пунктах відкрилися її відділення. 1 лютого 1908 р. в Німеччині введена система легітимацій, реєстрація сезонних робітників із Австро-Угорщини та Росії. Робітникам видавалися так звані легітимації ні картки німецькою мовою і різного кольору – залежно від національності (українцям жовтого), що перевірялися поліцією [1, с. 99].

У 1907 р. відправлення українського населення Східної Галичини і Північної Буковини у німецькі землі було більшим ніж за два попередні роки разом взяті — 58 875 осіб [23, с. 285].

Еміграція наших робітників до Німеччини не зменшується. Про це свідчать статистичні цифри, складені робітничуою централлю у Берліні. В п'ятьох послідовних економічних роках числове відношення наших робітників в Німеччині було таке: 1908/9 pp. записано робочою легітимацією 75 102 наших робітників, 1909/10 pp. — 81 956, 1910/11 pp. — 82 718, 1911/12 pp. — 77 911, а в кінці 1912/13 pp. —

91 395. Ті числа показують, що рік-річно є зайнятих в Німеччині близько 100000 наших галицьких Українців [27, с. 34].

У 1909–1910 рр. в Німеччині легітимно було 81 956 руських робітників з Галичини [28, с. 2]. В дійсності було набагато більше. Багато руських робітників в основному при роботах земних при будовах залізниць і каналів, цегельнях, вапнярках, копальнях вугілля, фабриках. За підрахунками німецької центральної статистики з 1 січня до 30 вересня 1910 р. 47 120 руських робітників до рільництва, а 29 290 до індустрії [28, с. 4].

У газеті «Емігрант» подано поради робітникам, які йдуть на роботу до Пруссії:

- 1) робітник має виробити собі робітничу книжку. Без неї ніхто не прийме його на роботу, на основі цієї книжки робітник також зможе одержати знижку на білет по залізниці;
- 2) повинен їхати в дорогу тоді, коли прикордонне бюро, через яке він йде, пришле контракт, умови видрукувані по-німецьки і по-українськи на який має бути власноручний підпис роботодавця;
- 3) не слухати агентів, бо в них одна ціль отримання винагороди за знайдення робітників, а не щоб знайти робітнику добрий заробіток (кожному робітнику, що йде на роботу до Прус за посередництвом агента, роботодавець знімає з його зарплати 2 марки на оплату агента);
- 4) всі робітники, які йдуть з одного села мають триматися разом і ставати на роботу в одному місці. Вони могли б тоді на себе обопільно впливати, щоб не марнувати зароблених грошей і наглядати один за одним, а також вимагати, щоб роботодавець визначив їм за провідника, не якогось незнаного чоловіка, а одного з поміж них, якого вони йому вкажуть;
- 5) дорогою не входьте в зносини з чужими людьми, бо поміж них можуть бути агенти, а їдьте просто до пограничних бюро в Нойберуні, Мисловицях, Катовицях;
- 6) кожен робітник віддає свої папери в тому пограничному бюро, до якого йде, де йому ще раз прочитають контракт на його рідній мові і як він той контракт добре зрозуміє і пересвідчиться, що його не ошукано може його підписати.

У випадку якогось шахрайства треба звернутись до місцевої поліції, також можна порадитись у мужів довір'я товариства св. Рафаїла. Також тут подано інформацію про оплату і умови праці, які вцілій Німеччині однакові. Під час жнив хлопці і сильні парубки дістають 1,50 м., а хлопці і дівчата 1,30 м. А в звичайні дні при

польових роботах отримують відповідно 1 марка, 0,90 марок. Платня при копальннях і фабриках є 2,60 до 3,50 марок денно [29, с. 41–45].

У липні і серпні 1911 р. Никита Будка відбув місійну подорож на пізнанням потреб наших робітників в Прусах і несенням їм духовної опіки і своїм тактом і ввічливістю переконав німецьких поміщиків про потребу частіших таких місій так, що вони від того часу відносяться до місій серед наших робітників дуже прихильно [29, с. 8].

У 1912 р. душ пастирством наших робітників в Прусах зайнялися отці: Микола Іванчук, Антон Онуферко, Ніль Ломницький і Сендецький.

У звіті о. Іванечука з Місії в Ганновері вказується на те, що в бюро посередництва праці, де вирішується доля наших людей, які приїжджають до провінції Ганновер на роботу, нема жодного чоловіка, який би зміг пояснити суть контракту, який наші люди підписують, коли їх беруть на роботу. А від стилізації контракту залежить потім ціле положення робітника. Бюро праці завжди заступає інтереси роботодавців, а за бідного робітника нема кому заступитися. Українського чоловіка нема в цьому бюро, хоч 2 000 українців працює в цій провінції.

О. Онуферко в Катовицях запровадив для всіх наших робітників на кожній станції: 1. Спільну молитву щодня ввечері по можливості, а обов'язково щонеділі; 2. Участь в богослужінні щонеділі в римо-католицькій церкві; 3. Кожного дня по спільній вечірній молитві читання про терпіння Ісуса Христа, про страшний суд в час смерті. На кожній станції доручено робітникам читання «Пам'ятки для робітників» їх Ексц. Митрополита і книжечки оо. Василіан, а також подано адресу до отця Галицького в Катовицях [30, с. 83].

На користь наших сезонних робітників в Прусах вийшло нове церковне розпорядження від 7 серпня 1913 р.

Заходами Вспреосв. Митр. Ординаріяту цього року душ пастирством наших робітників в Німеччині було зайнятих вісім священиків: оо. Т. Лежогубський, Д. Лопатинський, катехити середніх шкіл у Львові, в Саксонії; оо. М. Садовський, Онуферко, М. Щепанюк в Шлезьку горішнім, середнім і долішнім та в Графстві Гляц; о. М. Іванчук в Бранденбургі і Поморю, а о. Вінницький в Шлезвік-Гольштайні [31, с. 100]. Отцям місіонерам було доручено вести точний щоденник своєї емісійної праці, ці щоденники є цінним матеріалом для членів українського Товариства св. Рафаїла. Ці щоденники було надруковано в часопису даного товариства.

У сезону еміграцію до Німеччини наприкінці XIX — початку XX ст. було втягнуто десятки тисяч галицьких і буковинських селян.

Для багатьох це був останній засіб порятунку від голоду. У Німеччині на них чекали мізерні заробітки і важка праця. Контракти які вони підписували завжди складались на користь роботодавців. Якщо емігранта не влаштовували умови праці, він все одно не міг покинути роботи, бо під час влаштування на роботу в нього забирали документи. У випадку втечі поліція повертала емігранта на місце роботи. Поміщики постійно зловживали своїм становищем, а щоб звернутися до суду потрібні були кошти.

Водночас еміграція полинала надлишок сільськогосподарської робочої сили на сезон, спричиняла підвищення вартості сільськогосподарської праці в Україні.

Єдиним напрямком еміграції українського селянства Східної Галичини і Північної Буковини наприкінці XIX — початку ХХ ст., який заохочував уряд Австро-Угорщини, було поселення в Боснію і Герцеговину. Перші українські селяни прибули у Боснію і Герцеговину 1890 р., а масова еміграція почалась тільки весною 1894 р. [1, с. 34].

11 липня 1894 р. вийшов документ в якому зазначалося, що «крайове управління Боснії і Герцеговини може дозволити поселення на необроблюваних державних землях лише наполегливим і стараним господарям з умовою, що вони є надійними в політичному і моральному відношенні» [32, арк. 544].

1900–1901 рр. дальнє збільшення кількості переселенців зумовлювалось сільськогосподарською кризою на галицьких землях, десятки тисяч селян залишились без роботи. За деякими підрахунками на початку ХХ ст. 170 тис. селянських родин не мали зовсім землі. Чимало з них направлялись у пошуках заробітків до Боснії і Герцеговини. Архівні документи засвідчують, що на поч. ХХ ст. кількість українських поселенців у Боснії та Герцеговині досягла понад 10 тис. осіб [33, арк. 63]. Частина цих емігрантів осіла в Словенії. Частина українських емігрантів використовувала Боснію і Герцеговину як трамплін для еміграції за океан, зокрема в Бразилію. Справа в тому, що проїзд з Боснії в Бразилію залишався безплатний.

Журнал емігрант в рубриці листи з чужини друкує такий лист з Боснії. В 1900 р. як нас наділено ґрунтом — але то ґрунт! — гори, скали, каміння — а наш народ мучився і до того часу так само мучиться і тепер. Наш повіт Босня-Нові, колонія Домрова; нас всіх Русинів 13, всі з Галичини. Тепер будуємо церквицю, почали, а скінчити важко [34, с. 36]. 9–5 метр. Форм. 15 м. висока, дерев'яна, глиною оббита. При останньому переписі до людності в Боснії записалося до гр.-кат. віросповідання лише 8 135 — а до української народності ледве 7 431. Через те, що поляки змогли приєднати собі

боснійську владу, яка при першому поділі врахувала їх потреби. Хто з українців записався поляком, дістав землю. Українці чекали другого поділу «царовин». Але і ті не маючи своїх священиків терпіли багато. Із-за недостачі своїх людей провід в народі взяли русофіли [34, с. 37].

Більшість листів — це колективні скарги або прохання, підписані кількома прізвищами від громади поселенців. Чимало скарг надходило про порушення боснійською владою урядових циркулярів при наділенні з державного фонду землею (царовиною).

Еміграція галицьких і частково буковинських селян до Боснії і Герцеговини була настільки великою, що тут утворилися значні українські поселення: Дуброва, Дев'ятин, Камениця, Козара.

Уся сукупність соціально-економічних умов, система соціально і національного гніту, що панував на українських землях, і особливо на Закарпатті, в Буковині і Галичині, — ось що зумовило початок і розвиток масового еміграційного руху українців. Масова еміграція українського селянства певною мірою вплинула на етнодемографічну ситуацію в українських землях. Адже з краю назавжди вирвано десятки тисяч фізично здорового населення. Це була справжня соціальна трагедія. Сотні тисяч емігрантів — у більшості своїй малоzemельних і безземельних селян, що спочатку вважали своє перебування, зокрема в Америці, тимчасовим залишились назавжди за кордоном. Однак в умовах Габсбургської монархії для десятків сотень тисяч людей еміграція стала єдиним порятунком від голоду. Еміграція дещо полегшила становище селян, оскільки вона дещо пом'якшила проблему аграрного перенаселення і підняла вартість робочої сили в краю. Але поодинокі випадки збагачення окремих емігрантів не змінювали загальної картини.

Література

1. Качараба С. Українська еміграція. Еміграційний рух зі Галичини та Північної Буковини у 1890–1914 рр. / С. Качараба, М. Рожик. — Львів, 1995. — 234 с.
2. В справі товариства святого Рафаїла // Львовско-Архієпархіальни Ведомости. — 1907. — 25 мая.
3. В справі опіки над емігрантами // Львовско-Архієпархіальни Ведомости. — 1911. — 15 мая.
4. Бала О. Перший Український єпископ Канади Кир Никита Будка. В сорокалітній ювілей оснування українсько-католицької ієпархії в Канаді / О. Бала. — Вінніпег, 1952. — 128 с.
5. Звіт з діяльності Українського Товариства св. Рафаїла у Львові в 1913 р. // Емігрант. — 1914. — Май.
6. Вага переписки душ пастирів з нашими переселенцями // Емігрант. — 1913. — Марець.
7. Balch E. Our Slavis fellow citizens / E. Balch. — Nev York, 1910. — P. 256.
8. Дороговказ для переселенців // Емігрант. — 1911. — 4 і 5 ч.

9. В українськім товаристві св. Рафаїла у Львові // Емігрант. — 1913. — Листопад. — Ч. 6.
10. Брема // Емігрант. — 1910. — Марець.
11. Про зарібки в Аргентині і Уругваю // Емігрант. — 1911. — Лютий.
12. Тесля І., Юзик П. Українці в Канаді. — Торонто, 1990. — 66 с.
13. Canadians of Ukrainian Origin. Population. — Winnipeg, 1945. — 216 s.
14. Українці в зарубіжному світі / А. М. Шлепаков. — К., 1991. — 233 с.
15. Нові утруднення еміграційних приписів // Емігрант. — 1911. — Лютий.
16. Важні постанови приписів канадійських північно-західних земель // Емігрант. — 1913. — Марець. — Ч. 2.
17. Епископ для українців, католиків грецького обряду, в Канаді, Преосвящений Никита Будка // Емігрант. — 1913. — Січень.
18. Бог сего хоче, або потреба українському народови місіонерського чина // Емігрант. — 1913. — Май.
19. Ради, інформації і вісті // Емігрант. — 1913. — Січень. — Ч. 1.
20. Не хрунтеся за морем // Емігрант. — 1911. — Лютий.
21. Від редакції // Емігрант. — 1910. — Марець.
22. В українськім товаристві св. Рафаїла у Львові // Емігрант. — 1913. — Листопад. — Ч. 6.
23. Caro L. Emigracya i polityka emigracyjna / L. Caro. — Poznan, 1914. — 392 s.
24. Стрелко А. Славянское население в странах Латинской Америки / А. Стрелко. — К.: Наукова думка, 1980. — 144 с.
25. Чи їхати до Бразилії? // Емігрант. — 1910. — Марець. — Ч. 1.
26. Ради, інформації, вісті // Емігрант. — 1914. — Січень. — Ч. 1.
27. Потреба зорганізованої опіки над нашими робітниками в Німеччині // Емігрант. — Марець. — 1914. — Ч. 2.
28. Івашко І. Руська еміграція заробіткові до Прус / І. Івашко // Емігрант. — 1911. — Лютий. — Ч. 2, 3.
29. Від Товариства св. Рафаїла // Емігрант. — 1913. — Січень. — Ч. 1.
30. Місія по фільварках в Німеччині // Емігрант. — 1913. — Май. — Ч. 3.
31. Місія серед наших робітників в Німеччині в 1913 р. // Емігрант. — 1913. — Липень-вересень. — Ч. 4, 5.
32. ЦДІА України, м. Львів. — Ф 146, оп., 6. — Спр. 1237. — 560 арк.
33. ЦДІА України, м. Львів. — Ф 358, оп., 2. — Спр. 99. — 83 арк.
34. Листи з чужини // Емігрант. — 1913. — Січень, 1913. — Ч. 1.

Frankiw I.

NEWSPAPER «EMIGRANT» AS SOURCE TO STUDY OF UKRAINIAN LABOUR EMIGRATION IN THE END XIX — AT THE BEGINNING XX OF CENTURY

In the article on the basis of letters of emigrants, normative documents, and activity of Society of st.Rafaila, that was illuminated on the pages of newspaper «Emigrant» history of Ukrainian it is analysed emigration of end of XIX is analysed — beginning of XX of century.

Keywords: emigration, the newspaper «Emigrant», USA, Canada, Brazil, Argentina, Prussia, Galicia, working conditions and regulations.

УДК 379.85

Шишка М. М.

Національний природний парк «Північне Поділля»

ЕТНІЧНИЙ ТУРИЗМ У КОНТЕКСТІ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ПІВНІЧНЕ ПОДІЛЛЯ»

У статті йдеться про ресурсну базу для проведення етнічного туризму на територіях Національного природного парку «Північне Поділля». Особливий акцент зроблено на народних ремеслах, зокрема щодо виготовлення славнозвісної гаварецької чорнодимленої кераміки, а також на релігії, звичаях та традиціях місцевого етносу, його боротьбі за незалежність України у воєнні та післявоєнні роки. Про це туристам розповідають турпровідники парку під час екскурсій, коротких мандрівок тощо.

Ключові слова: мандрівка, народні ремесла, кераміка, монастир, етнос, заповідник, Національний природний парк «Північне Поділля», звичаї, традиції, боротьба, туристи.

Важливою складовою рекреаційно-туристичної діяльності Національного природного парку «Північне Поділля», нарівні із звичайними мандрівками по мальовничих просторах дикої природи і спогляданням геологічних, водних, рослинних, ландшафтних та інших природних об'єктів, є також й етнічний туризм. Етнічним мандрівкам адміністрація парку приділяє особливу увагу, оскільки для провадження спеціальних етнотурів в межах територій НПП «Північне Поділля» є наявним достатньо вагомий ресурс.

Як показала практика, найбільше відвідувачі парку приваблюють мандрівки, під час яких вони мають нагоду побувати у майстерні митця-гончаря з виготовлення славнозвісної чорнодимленої гаварецької кераміки (рис. 1.), яка вважається унікальною не лише у своєму творінні, але й у випалі, що проводиться в спеціальних печах-горнах. До речі, як свідчать історичні джерела, чорнодимлена кераміка із села Гавареччина Золочівського району Львівщини свого часу була чи не єдиною з видів посуду в ужитку людей, які мешкали на теренах північно-західної частини Подільської височини та сусіднього Малого Полісся. З початком ХХ ст. технологія її виготовлення була майже забута. Але у 80-х роках минулого століття за сприяння львівських ентузіастів, зокрема мистецтвознавця Героя України Бориса Возниць-

кого, скульпторів Ярослава і Ярослави Мотик, традиції гаварецької кераміки, як призабутого народного ремесла, здобувають нове життя. У 1984 р. в італійському місті Фасенці на Міжнародній виставці був презентований різноманітний посуд із села Гавареччина. Фотографія одного із вазонів майстра-гончаря Дмитра Вислинського увійшла до каталогу найкращих керамічних витворів мистецтва Європи. Його роботи були удостоєні Золотої медалі. Про гаварецьку кераміку дізнається весь світ.

Сьогодні працівники НПП «Північне Поділля» організовують етнотури з відвідуванням майстерень гончарів, де самобутні митці керамічного ремесла проводять для туристів майстер-класи з виготовлення гаварецького глиняного посуду, діляться секретами гончарства й таким чином популяризують оте прадідівське одвічне ремесло, що зветься чорнодимленою гаварецькою керамікою і вважається нерозривною ниточкою народної пам'яті, яка пов'язує минулі й сучасні покоління, які споконвіків проживали й проживають на пограниччю Галичини й Волині (рис. 2).

Рис. 1. Гаварецька кераміка

Рис. 2. В майстерні гончаря (с. Гавареччина)

Іншим напрямком етнотуризму, що займає не менш важливе місце в рекреаційно-туристичній діяльності НПП «Північне Поділля», ніж народне ремесло з виготовлення чорнодимленої кераміки, є ознайомлення туристів із релігійною тематикою краю, зокрема із сакральними спорудами місцевих монастирів та історичними подіями і легендами, що пов'язані з ними. Особливої уваги етнотуристів заслуговують Підгорецький та Святогірський чоловічі монастири.

Благовіщенський монастир чину св. Василія Великого, що в селі Підгірці Бродівського району Львівської області (відомий широкому загалу як Підгорецький монастир УГКЦ), багатий своєю несказанно

цікавою історією. Адже ця монахська обитель була заснована на зорі II тисячоліття, а точніше у 1180 р., й пережила немало лихоліть (рис. 3). Упродовж віків монастир відігравав важливу роль у буденому житті місцевого етносу. В історії Підгорецького монастиря чимало сторінок про його розквіт та спад. Проте, етнотуристів приваблюють не лише мистецьки збудовані сакральні споруди, як, наприклад, пізньобарокова церква св. Онуфрія, що є тринавною купольною базилікою з гранчастою апсидою, — але й розповіді турпровідників про монахів, які свого часу тут жили, молились, переховувалися від переслідувань та творили поетичні шедеври. Одним із таких монахів Підгорецького монастиря був проповідник, поет отець Юліан Добриловський, який у 1796–1800 рр. переховувався тут від переслідувань австрійської влади. Він чи не перший на цих землях писав і пропонував українською, або, як тоді казали, простою посполитою руською мовою. Складені ним пісні, зокрема «Дай же, Боже, добрий час» та «Станьмо, братя, в коло», назавше увійшли у весільний обряд мешканців цього чарівного краю, що на межі Галичини й Волині, й донині виконуються під час заручин молодих та на весілях.

Не менш привабливим для туристів є і Святогірський монастир УАПЦ, що величаво розкинувся на самій вершині Святої Гори під кронами високих дерев багатолітнього букового лісостану на території Національного природного парку «Північне Поділля» поруч із селами Черемошня та Гавареччина Золочівського району Львівщини. Цей монахський скит приваблює до себе туристів та паломників звідусіль не лише своїми оригінальними святынями — дерев'яною церквою св. Онуфрія та сучасною церквою Покладання Ризи Пресвятої Богородиці, але й цілющою водою із монастирської криниці та колоритними велелюдними Богослужіннями, які тут відбуваються щорічно у відпустовий день — 15 липня. Адже у таких спільніх молитвах яскраво вирізняється етнічна культура та сутність людських громад, які проживають на Подільсько-Волинському пограниччю у східній частині Львівської області (рис. 4).

Рис. 3. Церква св. Онуфрія Підгорецького Благовіщенського монастиря ЧСВВ

Рис. 4. Церква Положення Ризи Богородиці на Святій Горі

Варто зазначити, що історія Святої Гори оповита різними цікавими сказаннями та оповідками про дивовижні події, пов'язані із цією місциною. Зокрема, мешканці околичних сіл полюбляють розповідати про об'явлення Пресвятої Богородиці на вершині гори, які сталися декілька разів. Останнє із них, за словами старожилів, відбулося 6 вересня 1948 р., коли троє малолітніх дівчаток-пастушок та юнак почили жінку в білому над вершиною гори.

Легенди та перекази, звичаї та обряди мешканців території північно-західної частини Подільської височини, на якій розкинувся Національний природний парк «Північне Поділля», — усе це вагомий продуцент, який успішно використовують працівники відділу рекреації та туризму вищезазначеної природоохоронної установи в екскурсійних розповідях під час провадження етнічних мандрівок.

Для приваблення туристів з інших областей України до цього куточка Львівщини, де сходяться Поділля і Мале Полісся, фахівці з туризму та рекреації НПП «Північне Поділля» організовують та проводять спільно із школярами і студентами етнічні заходи з відродження місцевих традицій, звичаїв, обрядів для мешканців та гостей краю. Різного гатунку обрядові святкування колоритно відбуваються увечір на Андрія. Андріївські вечорниці, які у теперішній час людно проводяться в актових залах сільських шкіл чи Народних домів, супроводжуються веселими піснеспівами, обрядовими театралізованими сценками та дівочими посиденьками. Дівчата гадають на судженого і на майбутнє сімейне життя (рис. 5).

Не менш цікаво відзначається в межах території НПП «Північне Поділля» і свято Маланки. До речі, це народне дійство прийшло до нас з давніх-давен і покликане, за переказами, виконувати магічно-заклинальну роль — відігнати злих духів і достачати людям врожай, здоров'я тощо. Окрім того, у переліку традиційних та обрядових дійств, що організовуються та проводяться працівниками НПП «Північне Поділля» і які викликають зацікавленість у потенційних етнотуристів, — велелюдні заходи, пов'язані з виконанням Великодніх гаївок, а також обрядові празникування Зелених свят та свята Івана Купала.

Вагомим критерієм, що сприяє успішному провадженню етнотуризму в НПП «Північне Поділля», слід визнавати історичний фактор участі місцевого люду в боротьбі за незалежність Української держави в часі Другої світової війни та у післявоєнні роки. Зокрема, в межах території парку знаходиться багато пам'ятних об'єктів, пов'язаних із славними та трагічними подіями визвольних змагань за самостійність України. Адже, як показав досвід проведення етнічно-пізнавальних мандрівок по туристичних маршрутах НПП «Північне Поділля»,

туристів, особливо із віддалених регіонів України, вельми цікавить військово-патріотична боротьба воїнів Української Повстанської Армії. Відтак, відвідуючи Музей-криївку, що знаходиться у високому буковому лісі в околицях села Гавареччина, туристи мають унікальну можливість ознайомитися з партизанською боротьбою вояків УПА проти фашистських та більшовицьких завойовників. Адже, без таких специфічних об'єктів етнотуризм дещо втрачає у своїй сутності (рис. 6).

Рис. 5. Андріївські вечорниці в НПП
Північне Поділля

Рис. 6. Музей-криївка в околицях села
Гавареччина

Окрім вищезазначеного, для успішного провадження етнічного туризму в межах заповідних територій НПП «Північне Поділля» працівники установи продуктивно використовують фактори заснування та розвитку природно-заповідної справи на прекрасних просторах Вороняцького горбогір'я, що у складі Гологоро-Кременецького кряжу. Адже саму тут великим галицьким природолюбом, меценатом наук і мистецтв, краєзнавцем, видатним натуралістом, орнітологом, організатором музейної справи та охорони природи графом Володимиром Дідушицьким у 1886 р. було створено перший в Європі природоохоронний резерват, славнозвісну «Пам'ятку Пеняцьку». Заповідник знаходився в околицях с. Пеняки (сьогодні це територія Бродівського району Львівської області). Для цієї благої справи граф-природолюб виділив на своїх приватних землях 40 моргів (22,4 га) кількасотлітньої липової бучини з метою збереження, як було зазначено в обґрунтуванні, «на всі часи» унікальних корінних та рідкісних угрупувань рослин і тварин. Якщо коротко, то головним призначенням заповідника «Пам'ятка Пеняцька» було охорона багатолітнього букового пралісу та гніздівель орлана-білохвоста.

Розпочата графом Володимиром Дідушицьким благодордна природоохоронна справа в наш час знайшла своє продовження у природоохоронній, рекреаційно-туристичній та екологічно-освітній діяльності Національного природного парку «Північне Поділля». Відвідуючи парк, туристи, незалежно від вікового статусу, мають унікальну можливість побачити не тільки чарівні природні ландшафти мальовничого краю

північно-західної частини Подільської височини на стику із територією Малого Полісся, але й ознайомитися із звичаями, традиціями та обрядами місцевих мешканців, з їх сучасною діяльністю, релігією та історією боротьби минулих поколінь за наступне право бути господарем на своїй Богом даній землі.

Література

1. Гіщинський В. Б. Пісня в честь Чудотворної ікони Божої Матері Підгорецької чернечої обителі ЧСВВ, що здавна звалася Пліснеською / В. Б. Гіщинський / Літературно-краєзнавчий журнал «Брідщина». — 2004. — № 16. — С. 14–18.
2. Полуденко А. Керамічне село [Електронний ресурс] / А. Полуденко // Тиждень.ua. — 2010. — Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Publication/4391>.
3. Святогірський чоловічий монастир Положення ризи Діви Марії [Електронний ресурс] / Вікіпедія. — Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Святогірський_чоловічий_монастир_Положення_ризи_Діви_Марії.
4. Шишка М. М. «Пам'ятка Пеняцька» — природна історична спадщина для НПП «Північне Поділля» / М. М. Шишка // Пеняки. Життєпис села. — Броди: КП «Районна газета «Голос відродження». — 2015. — С. 62–70.

Shyshka M. M.

ETHNIC TOURISM IN THE CONTEXT OF RECREATIONAL AND TOURIST ACTIVITY OF NATIONAL NATURAL PARK «PIVNICHNE PODILLIA»

In this article are described the resource base for carrying out the ethnic tourism in the National Park "Pivnichne Podillia." Particular emphasis is placed on the folk crafts, including the making of the famous havaretska ceramics, as well as on the religion, the customs and traditions of local ethnoses, its struggle for independence of Ukraine in the war and postwar years. About it tell to tourists tour guides of the National park during excursions and short hikes.

Keywords: travel, crafts, ceramics, monastery, ethnoses, reserve, National park «Pivnichne Podillia», customs, traditions, struggle, tourists.

УДК 641.542.2-032.61(477)«19/20»

Щербань О. В.

Харківська державна академія культури,
ЕтноЕкоАгроСадиба-музей «Лялина Світиця»

ТРАДИЦІЙНА РЕГІОНАЛЬНА КУЛЬТУРА ХАРЧУВАННЯ В СУЧASNOMU U CІЛЬСЬКОMУ ЗЕLENOMU TУRIZMІ (НА ПРИКЛАДІ ПОЛТАВЩИНІ)

Анотація: про особливості української традиційної культури харчування; про українські страви та напої в садибах сільського зеленого туризму. Акцентовано увагу на важливості вивчення історії традиційної культури харчування та усвідомлення її своє особливих рис господарями садиб, що надають послуги гостинності. Зроблено висновок про те, що в сучасній добі підсилився інтерес до антентичної української кухні.

Ключові слова: традиційна культура харчування, сільський зелений туризм, глиняний посуд, піч, Полтавщина.

Нині спостерігається підвищена увага до народної кулінарії в туристичній сфері, зокрема сільському зеленому туризмі. Намагаючись подивувати туриста їжею та напоями, деякі господарі садиб готують і подають страви української кухні. Тема є брендовою, до певної міри навіть модною, в тренді сучасності. В епоху глобалізації саме їжа є не лише доступним шляхом здобути прихильність туриста, але й своєрідним маркером території, де ця їжа готувалася і споживалася. До слова наведу такий факт. Впродовж 2008–2014 років групою італійців, прихильників-активістів інтернаціонального руху СлоуФуд (головна ідея — чиста, чесна, правдива їжа) було здійснено наукову експедицію Марко Поло колишнім Шовковим Шляхом, що «зачепила» в тому числі територію українського Криму (Азербайджан, Армения, Грузія, Туркменістан, Узбекистан, Таджикистан, Казахстан, Киргизстан, Монголія). Внаслідок гастрономічної foto-research-мандрівки вкотре було доведено, що кожна територія «смачна» по-своєму і цим є унікальною [12].

Які ж українські страви заведено готувати і подавати в садибах сільського зеленого туризму (до речі, не лише Полтавщини, а загалом Наддніпрянщини): це здебільшого борщі, вареники, галушки, млинці, деруни, іноді пироги і... це, на превеликий жаль, майже все. З широчезного асортименту староукраїнської кухні! Несправедливо

забої і насправді кволо, дуже кволо пропагованої. Тобто сьогодні турист, що навідається в Полтавщину, не зможе спробувати, а відтак відчути багатство смаків саме полтавської кухні. Бо вона ж була буденною і празниковою, а ще обрядовою, а ще селянською та панською кожна має свої кулінарно-технологічні особливості [10, с. 52]. Є проблема в тому, що смачно приготовані, вміло оформлені і подані страви не можуть описати, оповісти про них — тобто пояснити в чому ж особливість саме цих страв, що є частиною народної культури харчування українців. Внаслідок отримуємо не доопрацювання в цій сфері. Спробую пояснити причини цього.

Однією з причин цього є той факт, що традиційна культура харчування українців, насамперед регіональна, про їй веду мову, до сьогодні лишається недостатньо вивченою, а головне майже не популяризованою науковцями. Не дійшла, очевидно, до цього пласта черга. Зокрема і мною обрано тему свого основного наукового зацікавлення лише керамологічний аспект народної української культури харчування: «Глиняний посуд в народній культурі харчування українців Наддніпрянщини (друга половина XIX — початок XXI ст.)» [9]. А скільки ще лишається аспектів поза межами цієї теми. Так що, все попереду для наступних дослідників.

Так, є праці відомої дослідниці української кухні Лідії Артюх [1; 2] (опубліковані в останній третині минулого століття), свіженька кулінарна книга Олени Брайченко «Українське застілля» [3], легкі в прочитанні «Кулінарні фіглі» літераторки Марії Матіос [7], дуже важливе через призму даної студії видання Віталія та Максима Закладних «Чого не їли предки наші?» [5] — тобто читати є де і є що. Але про використання їх напрацювань не чути і не видно. Визнаймо, що нагальною є проблема малообізнаності з наявними матеріалами (їх набагато більше, ніж згадано вище) тих, хто задіяний в гастрономічній сфері і головне, нібіто «популяризує українську кухню». В першу чергу господарі, їх кухарі та також туроператори (це є надважливо!!! бо сьогодні вони мають вплив на формування векторів туризму). Саме через це, на мою думку, трапляються недопустимі ляпи. Наприклад, у Полтавщині, галушки (здавна є саме полтавською стравою) іноді подають з ... начинкою!!! Тобто готують і подають смачну страву, а не галушки. І скільки ще такого. Для довідки: галушки у працях одних із перших дослідників традиційної української кухні — це варені відрізані чи відщипані шматочки тіста з пшеничного, гречаного, пшоняного борошна із маслом, засмажкою чи молоком [4; С. 282–283, 6; с. 132]. Дивними є так звані «козацькі борщі» з картоплею і ... томатами — в жодній рецептурній книзі навіть XIX ст. не вдалося

знайти відомостей про використання пасльонових!!! У результаті підмінюються поняття. Бо галушки врешті решт перетворюються на... пельмені чи хенкалі... формуються хибні уявлення про автентичну кухню не лише в гостей, але й в самих себе.

Зачеплю ще один вельми нині популярний, але неоднозначний напрямок — гастрономічні фестивалі. Впродовж минулого 2016 р. в садибах сільського зеленого туризму в Полтавщині відбулися Третій всеукраїнський гастрономічний фестиваль-квест «Борщик у глиняному горщику» (13 серпня, ЕтноЕкоАгроСадиба-музей «Лялина Світлиця») та Опішнянський фестиваль натуральної їжі (14 серпня). Поділюся власним досвідом організації вже трьох гастрономічних фестивалів «Борщик у глиняному горщику». В його основі — популяризація не так головної обідньої української страви борщу, як призабуті рецептура та технологія приготування по «старополтавськи». Борщі (до речі, цьогоріч, 12 серпня, ми приготуємо вже аж 46 горщиків!) під час фестивалю готовяться в глиняних горшках у печах, як в давнину. У цьому унікальність і несхожість на інші подібні заходи. Це є основа концепції. Подаю конкретні рекомендації як експерта в проведенні етногастрономічних фестивалів для власників садиб:

- 1) зацікавитися кулінарною темою власного села (району) загалом і окремо стравою зокрема. На моє переконання кожне «сільце має своє сальце» (ба, навіть кожна господиня в одному селі) — має свою оригінальну кулінарну традицію.
- 2) полюбити — навчитися поважати, усвідомити самобутність і важливість даної страви як складової частини загально етнічного кулінарного надбання. Лише в такому разі вдасться зберегти й передати оригінальність смаку.
- 3) дослідити — знайти (дуже важка частина!) і розпитати тих (необмежена кількість), хто не лише вміли чи вміють готувати обрану страву, але й можуть поділитися тонкощами її приготування.
- 4) вивчити — проаналізувати і зрозуміти, чому саме така технологія, такий посуд, генеза страви, впливи і взаємовпливи. Дуже важливо володіти вже опублікованою, зафіксованою інформацією не лише українськими дослідниками, але й іноземцями в різні хронологічні періоди. Іншими словами мусимо набути достатніх знань, щоб донести свою кулінарну задумку — а через неї — автентичність і самобутність кулінарної минувшини власного села.
- 5) реконструювати — призабуте зробити загальнозрозумілим і доступним для туриста. Якщо відтворюємо традиційну страву (XIX століття), то готувати доведеться в печі (хатній варистій), яка

в свою чергу вимагає використання глиняного посуду (який має відповідні форми і розміри, залежно від функціонального призначення (горщик-борщівник для борщу, кашник для каші, а в глечику парилимоловко)) [11]. Мені як етнологу, неодноразово доводилося чути від інформаторів про те, бо борщ у глиняному посуді — має зовсім інший смак, ніж приготований будь-яким іншим способом. Глина надає специфічного смаку і запаху вариву, що в ньому готувалося. Під час власної популяризаційної діяльності я переконалася в достовірності висловлених спостережень. Звичайно, це вимагає значних додаткових фінансових витрат... Але передовсім — розумових напружень... Бо треба зрозуміти найоптимальнішу форму виробу... Нині будівництво печі надскладна справа, адже вона має ще й варити, а не лише бути декором. Сама ж піч має канонічну будову кожної частини: певну висоту «челюстей», товщину «черіння», форму і співвідношення з челюстями «баби». А ще не забуваймо про автентичну технологію приготування страв і напоїв. Народна кулінарія українців до середини ХХ ст. майже повсюдно була пов'язана з використанням глиняного посуду і варистих печей. Після перерви в їхньому широкому застосуванні нині простежується жваве зацікавлення цими компонентами традиційної культури харчування. Зумовлене воно передусім зростанням рівня етносвідомості значної частини мешканців України, розвитком етнотуристичного та етноресторанного бізнесу. Однак технологічні тонкощі використання цих архаїчних споруд і начиння досі не знайшли комплексного висвітлення в наукових публікаціях.

- 6) адаптувати — не кожен турист зможе і схоче скуштувати антентичну страву, приміром, корж-підпалок, що печеться на черіні в попелі. Тож мають бути подібні смакові якості та зовнішня форма і вигляд, хоч пристосовані до сучасних смакових уподобань.

Отже, гастрономічний фестиваль треба ретельно підготувати: в першу чергу не матеріально (що теж є дуже важливим, але не головним), а науково-теоретично!!!! Рекомендую визначитися з хронологією — коли проводити захід — щоб не в піст, наприклад. Це важливо саме через призму традиційної культури харчування. Важливою є хронологія в ретроспективі — кухню і страви якого часу ми пропагуємо і реконструюємо під саме цього фестивального заходу, бо це є основна його місія!!! Чи в певній локації — садибі, чи, приміром, на загальному сільському просторі.

Вихід є, шановні власники, господарі, кухарі садиб сільського зеленого туризму, а також ресторатори, що пропагують етнокухню —

будемо вчитися. Читати. Пізнавати. Відкривати нове «старе» в кулінарії. Зокрема літературні твори Івана Котляревського, Григорія Квітки-Основ'яненка, Івана Нечуя-Левицького. Етнографічні студії Микола Маркевича, Павла Чубинського, наукові дослідження Хведора Вовка, Микола Сумцова, Ніни Заглади.

Підсумками є наступне: в сучасному полтавському сільському зеленому туризмі присутні окрім аспекті традиційної регіональної культури харчування Полтавщини. Потенціал даної сфери невичерпний. Стрімкий розвиток ще попереду. Найважливіше завдання — використання етностратегії в розвитку кулінарних традицій [8]. Це не лише збереження й передача колориту, але й до певної міри консервація неповторного смаку нашої української і, зокрема, регіональної народної культури харчування.

Література

1. Артюх Л. Ф. Народне харчування українців та росіян північно-східних районів України / Л. Ф. Артюх. — Київ: Наук. думка, 1982. — 112 с.
2. Артюх Л. Ф. Українська народна кулінарія: (іст.-етногр. дослідж.): [монографія] / Л. Ф. Артюх. — Київ: Наук. думка, 1977. — 156 с.
3. Брайченко О. Ю. Українськезастілля / Олена Брайченко; худ. О. Вакуленко. — Х.: Віват, 2016. — 192 с.
4. В. Щ. Пища и питье крестьян-малороссов, с некоторыми относящимися сюда обычаями, поверьями и приметами / В.Щ. // Этнографическое обозрение / Издание Этнографического отдела императорского общества любителей естествознания, антропологии и этнографии, состоящего при Московском университете. — Москва, 1899. — № 1–2. — С. 266–322.
5. Закладний В. П., Закладний М. В. Чого не юти предки наші. Українська кухня за «Енеїдою» І. П. Котляревського / В. П. Закладний, М. В. Закладний. — Полтава: Дивосвіт, 2005. — 184 с.
6. Маркевич Н. Обычаи, поверья, кухня и напитки малороссиян. — Киев: Тип. И. и А. Давиденко, 1860. — 174 с.
7. Матіос Марія. Кулінарні фіглі / Марія Матіос / Львів: ЛА «Піраміда», 2009. — 208 с.
8. Щербань О. Етностратегія розвитку сільського зеленого туризму у Полтавщині (на прикладі етнофестивалів «Борщик у глиняному горщику») / Олена Щербань // Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи : зб. матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (Львів, 25 лют. 2016 р.). — Львів, 2016. — С. 285–291.
9. Щербань О. В. Глиняний посуд в народній культурі харчування українців Наддніпрянщини (друга половина XIX — початок XXI століття): монографія / О. В. Щербань. — Харків: Видавець Олександр Савчук, 2017. — 272 с.
10. Щербань О. ETNOSTrатегія у розвитку сучасної культури харчування: думки вголос / Олена Щербань // Отельєр&Ресторатор. — 2017. — № 1 (57). — С. 52–54.
11. Щербань О. Глиняний посуд Наддніпрянщини, як складова традиційної культури харчування українців / О. Щербань // Сучасні дослідження

- української культури Wspolczesne badania nad ukraїnskakultura / за ред. М. Замбжицької, П. Олеховської та К. Якубовської-Кравчик. — Варшава; Івано-Франківськ: SowaSp., 2015. — С. 266–283.
12. Marco P. Genes and flavors along the silk road / Polo Marco /Novara: White Star Publishers, 2015. — 160 s.

O. V. Shcherban

TRADITIONAL REGIONAL FOOD CULTURE IN MODERN RURAL GREEN TOURISM (ON THE EXAMPLE OF POLTAVA REGION)

On the features of traditional Ukrainian food culture; of Ukrainian dishes and drinks in the estates of rural green tourism. The attention on the importance of studying history of traditional food culture and awareness of its special features owners of estates, providing services to hospitality is focused. The conclusion was made that nowadays interest in authentic Ukrainian cuisine is intensified.

Keywords: traditional food culture, rural green tourism, pottery, oven, Poltava region.

УДК 338.48-6:39

Щука Г. П.

Львівський національний аграрний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЕТНОТУРИЗМУ

У статті систематизуються та узагальнюються результати наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних учених щодо визначення сутності, структури, ресурсної бази, функцій та значення етнічного туризму, встановлення його співвідношення з іншими видами туризму.

Ключові слова: етнічний туризм, етнографічний туризм, сталий розвиток туризму.

ООН оголосила 2017 рік Міжнародним роком сталого розвитку туризму. У резолюції висловлюється надія, що це сприятиме кращому взаєморозумінню між народами в усьому світі, внаслідок чого буде підвищено поінформованість про велику спадщину різних цивілізацій і забезпечене краще розуміння цінностей, притаманних різним культурам, що сприятиме зміцненню миру в усьому світі [6].

Прийнята резолюція є документальним підтвердженням значного зростання етнічної самосвідомості населення різних країн, і в той же час підвищення інтересу до традиційних культур інших народів, що простежується у різних формах та на різних рівнях. Так, ця тенденція виявляється як на рівні великої політики у плані застосування національних громадських організацій до вирішення цілої низки соціально-економічних та політичних питань, так і на рівні побуту з поверненням моди на одяг та меблі в етнічному стилі. Очевидно, що це явище поширилося і на сферу туризму: зросла зацікавленість туристів у відданні національних свят, етнічних фестивалів тощо.

Практичний інтерес до етнотуризму детермінує вивчення теоретичних основ його розвитку. Маємо відзначити, що на сьогодні дослідження цієї сфери вітчизняними науковцями носять локальний і, можна сказати, піонерний, характер.

Відомі туризмологи України та світу (А. Александрова, В. Сміт, В. Худо, П. Ван ден Берг, В. Цибух, С. Харроон, В. Вайдер А. Самойленко, Р. Макінтош, С. Гольднер О. Любіщева, С. Муравська, Б. Кінг, В. Шикеринець, М. Рутинський, Лі Юнь, М. Крачило, В. Киляк, А. Глушко, А. Сазикін та ін.) в тій чи іншій мірі визначали основні характеристики етнічного туризму (не завжди називаючи його етнічним), проте, сутність основних явищ і процесів у цій сфері зазнає неабияких змін, і, відповідно, категоріальний апарат уточнюється і доповнюється.

У цій публікації ми зробимо спробу систематизувати та узагальнити результати проведених розвідок, окреслити питання, які ще чекають на свого дослідника.

Одним із стримуючих факторів вивчення етнотуризму є відсутність загальноприйнятого та несуперечливого визначення поняття «етнічний туризм». Ряд науковців (О. Дутчак [3], Н. Петрик, Т. Олесьйчук [8], В. Кифяк [5], В. Рожнова, Н. Терес [9], Н. Святоха, І. Філімонова [10], А. Барлукова [1] та ін.) намагалися проаналізувати існуючі погляди на сутність даного виду туризму, запропонувати власне, більш повне, визначення. Ці роботи в повному обсязі представлені в мережі Інтернет, тому ми не будемо їх дублювати, але відзначимо, що, незважаючи на значну проведену роботу, єдине визначення поняття «етнотуризм» до цього часу відсутнє.

Наступним спірним моментом у наукових дослідженнях є визначення співвідношення між поняттями «етнічний туризм», «етнографічний туризм», «етнологічний туризм», «індігений туризм», «корінний туризм», «аборигенний туризм», «ностальгічний туризм», «сентиментальний туризм», «етнокультурний туризм» і т. д. Незважаючи на те, що дискусії з цього питання ще тривають, більшість науковців притримуються тієї точки зору, що:

- етнічний туризм — це вид туризму, головною метою якого виступає знайомство з життям певного народу (національної спільноти), його історією, побутом, культурою (від грец. θνος — народ);
- етнографічний (етнологічний) туризм — це вид туризму, основною метою якого є дослідження народів, їхньої культури і побуту (від грец. θνος — народ; γραφειν — писати, описувати; logos — поняття, вчення), тобто цей напрям туризму може розглядатися і як складова наукового туризму;
- аборигенний (індігений, корінний) туризм — це вид туризму, який передбачає знайомство з корінним народом, який із самого початку і до тепер проживає на певній території (від лат. aborigine — від початку; indigenous — корінний, природний);
- ностальгічний (сентиментальний; генеалогічний) туризм — це вид туризму, який передбачає відвідування людьми місць свого історичного проживання: місця народження людини чи походження її сім'ї, роду (від грец. νόστος — повернення додому і ἀλγος — біль, лат. sentimento — відчуття,).

Якщо проаналізувати та систематизувати подану інформацію, побачимо, що загальним (об'єднуючим) терміном є «етнічний туризм», а інші дефініції, на нашу думку, можуть розглядатися як його складові.

Відразу зазначимо, що визначення структури етнотуризму ще не завершене. Визначення класифікаційних ознак для характеристики етнотуризму (за масштабом, мотивами та тривалістю і т.д.) привело до винайдення поверхового та глибинного етнотуризму, джайло-туризму, прикордонного, етнокультурного, антропологічного етно-фестивального туризму, і відкриття ще триваєть.

Ще більш спірним є визнання етнотуризму як окремого виду туризму та встановлення лінії розмежування між ним та іншими (культурним, пізнавальним, сільським, екологічним тощо) видами туризму. Здебільшого науковці розглядають етнотуризм як напрям (підвід) культурно-пізнавального туризму (Н. Моральова, Ч. Сундуев, Л. Воронкова), рідше — як культурного (М. Біржаков, О. Кузьмук, Л. Божко), пізнавального (А. Бутузов, А. Глушко, А. Сазикін, М. Орлова, Л. Устименко), екологічного (І. Школа, О. Ільманбетова, Р. Ахмедова, М. Безуглова), ностальгічного (Л. Кирилюк) тощо.

Щодо його взаємозв'язків з іншими видами туризму — нам не відомі завершені дослідження цього напряму, проте, аналізуючи практику розвитку етнічного туризму, маємо констатувати: є сухо етнічні тури (метою яких є занурення в етнокультурне середовище) та тури етно-орієнтовані (в програму додаються відвідування етнографічних музеїв, свят і т.д.).

Очевидно, що наразі самою пошиrenoю формою розвитку етнотуризму є комбінування (поєднання) його з іншими видами туризму. Наприклад, з екологічним — ознайомлення туристів із традиційним життєзабезпеченням та природним середовищем конкретного народу; з релігійним — заглиблення туристів у відповідне етнокультурне середовище, відвідання святих місць та відправлення релігійних культив; з екстремальним — відвідування традиційних поселень, участь у народних промислах (наприклад, мисливство), активний відпочинок (сплави по гірських річках, відвідання печер, народні забави і т.д.); а ще — з сільським (відвідання етнопоселень), подієвим (відвідання етнофестивалів), гастрономічним (дегустація національних блюд), освітнім (вивчення культури певного народу), діловим і т.д.

Цілком очевидно, що чітку межу між різними напрямами, видами чи підвідами туризму провести дуже складно і, ми вважаємо, непотрібно. А ось необхідність виділення етнічного туризму в повно цінний і самостійний вид туризму, його активного розвитку на фоні скорочення етнічної різноманітності, втрати ідентичності окремими народами в умовах усе зростаючих темпів глобалізації, стає все більш очевидною.

Визначення ресурсів етнотуризму теж знаходиться на стадії обговорення. Як відзначає О. Дутчак, наразі сформувалося два

основні підходи до виокремлення етнічних туристичних ресурсів: географічний (розглядає етноісторичну специфіку окремої територіальної одиниці у нерозривному зв'язку з природними ресурсами) та історико-культурологічний (акцентує увагу на духовних та матеріальних складниках етнокультури краю), поєднання яких робить можливим виділення чотирьох типів етнокультурних ландшафтів [3]. Ю. Карпенко та Т. Гвоздик подають традиційний перелік етнографічних ресурсів [4, с. 103], але ми пропонуємо його розширити, розглянувши як ресурс:

- творчі колективи, неформальні об'єднання та окремі особистості, які займаються народною творчістю;
- традиційні свята, обряди, звичаї, казки і легенди, мову;
- традиційні страви та напої;
- види та форми традиційної освіти, медицини, спорту і т. ін.;
- природні пам'ятки даної території, інші явища духовної і матеріальної культури того чи іншого етносу.

При цьому кожен з ресурсів етнотуризму може одночасно виступати як потенціал для розвитку іншого виду туризму, що не лише заважає їх розмежувати, але й дозволяє вводити в науковий обіг такі поняття, як «етнокультурний туризм», «етnofестивальний туризм» [7].

З іншого боку, науковцями практично не піднімається питання трудових ресурсів етнічного туризму. Але розвиток даного виду туризму передбачає наявність зацікавленого етносу, що досягається заалученням його в туристичну діяльність. Визначення методики оцінювання етнокультурного потенціалу регіону, встановлення показників конкурентоспроможності його етноекономіки, ступеня задіяності в ній корінного населення та рівня задоволеності останнього — ці та інші питання ще очікують на свого дослідника.

Цілком очевидно, що з розвитком етнічного туризму відбувається переосмислення науковцями його сутності, функцій та значення. Певний час основним споживачем послуг етнічного туризму вважали старше покоління (М. Кляп, Ф. Шандор [11]), географію поширення обмежували місцями розселення ізольованих спільнот корінного населення (Р. Christou, А. Saveriades, Р. Макінтош, С. Гольднер), сільськими територіями (Вікіпедія з посиланням на [11]), родовими зв'язками туриста (Н. Малова, Л. Кирилюк, М. Кляп, Ф. Шандор) або, навіть, кордонами власної держави (І. Бочан [2]). Наразі практика довела, що він є цікавим практично для усіх категорій туристів, тому можливий успішний розвиток як внутрішнього, так і міжнародного етнотуризму, особливо в полієтнічних країнах.

Більш того, не лише науковці, але й політики переконані, що даний вид туризму сприяє задоволенню етнокультурних, соціально-психологічних і, в цілому, пізнавальних потреб людини, розширенню її кругозору; зміцненню почуття ідентичності та громадянської єдності; більш тісному етнічному знайомству і міжкультурній взаємодії між народами; зміцненню толерантного ставлення до представників різних етносів; збереженню і відродженню етнічної культури, соціального і ландшафтно-екологічного різноманіття; залученню представників кожного етносу до сучасного бізнесу, не порушуючи традиційний уклад їхнього життя, підвищенню їх культурного та матеріального рівня та ін.

Попри це, в своїх оцінках сучасного стану розвитку вітчизняного етнотуризму представники науки та бізнесу одностайні: цей вид туризму в принципі не розглядається як перспективний (відсутні інвестиційні проекти, підготовлені кадри, інфраструктура, транспортна мережа; занедбаність туристичних об'єктів; недостатня інформованість населення тощо).

Відсутні дискусії і в питаннях визначення основних шляхів вирішення названих проблем: забезпечення державної підтримки розвитку сфери туризму; створення фінансових основ для залучення інвестицій у сферу туризму; активне просування регіонального туристичного продукту на внутрішньому та міжнародному ринку; розвиток міжнародної, міжрегіональної співпраці в сфері туризму; використання зарубіжного досвіду; підготовка представників місцевих територіальних громад, науки та бізнесу до ефективної взаємодії у сфері туризму.

Розвиток етнотуризму — це та сфера туристичної діяльності, в якій теорія значно відстає від практики. Про це свідчить, насамперед, термінологічна невизначеність, яка простежується в наукових доробках, нормативно-правових актах, повідомленнях засобів масової інформації тощо. Через стрімкі темпи розвитку, які демонструє етнотуризм на сучасному етапі, науковці не встигають дійти згоди щодо визначення його сутності, функцій, значення і місця серед інших видів туризму.

Ще менш дослідженими є умови розвитку даного виду туризму в кожному конкретному регіоні. Поки що цей розвиток характеризується стихійністю та розбалансованістю, що може мати наслідком зовсім протилежні, від очікуваних, результати.

Література

1. Барлукова А. В. Классификационный статус этнического туризма [Электронный ресурс] / А. В. Барлукова // Известия ИГЭА. — 2010. — № 4 (72). — С. 106–108. — Режим доступу: <http://izvestia.isea.ru/reader/article.asp?id=5885>.
2. Бочан І. О. Вступне слово про етнотуризм / І. О. Бочан // Розвиток етнотуризму: проблеми та перспективи: Зб. матер. Всеукр. наук-практ. конф.

- молодих вчених (Львів, 2–3 березня 2011 р.) / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Львівський інститут економіки і туризму. — Львів, 2011. — С. 1.
3. Дутчак О. Теоретико-методологічні проблеми українського етнотуризму: історіографія [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.pu.if.ua/depart/SlavsHistory/resource/file/Dutczak%20O..doc
 4. Карпенко Ю. В. Етнографічний туризм як інноваційна форма збереження та відродження історико-культурної спадщини регіону / Ю. В. Карпенко, Т. О. Гвоздик // Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи: [Текст]: Зб. матер. IV Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (Львів, 25 лютого 2016 р.) / Міністерство освіти і науки України, Львівський інститут економіки і туризму. □ Львів: ЛІET, 2016. □ С. 101–108.
 5. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В. Ф. Кифяк. — Чернівці: Книги□XXI, 2003. □ 300 с.
 6. ООН оголосила 2017 рік Міжнародним роком сталого розвитку туризму [Електронний ресурс]. □ Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>.
 7. Петранівський В. Етнокультурний і етнофестивальний туризм: теорія і практика [Електронний ресурс] / В. Петранівський // Франкова Криниця. □ 13 січня 2012 р. □ Режим доступу: Все о туризме. Туристическая библиотека: http://tourlib.net/statti_ukr/petranivsky3.htm.
 8. Петрик Н. А. Етнічний туризм: зміст, особливості та форми / Н. А. Петрик, Т. В. Олексійчук // Наукові записки Вінницького педуніверситету. Сер. Географія. □ 2010. □ Вип. 20. □ С. 210–214.
 9. Рожнова В. Проблеми та перспективи розвитку етнотуризму: зарубіжний та український досвід / В. Рожнова, Н. Терес // Етнічна історія народів Європи. □ Вип. № 39. □ С. 35–44.
 10. Святоха Н. Подходы к классификации этнического туризма [Електронний ресурс] / Н. Святоха, И. Филимонова // Вестник Оренбургского государственного университета. □ 2014. □ № 6 (167). □ С. 179–183. □ Режим доступу: Все о туризме. Туристическая библиотека: http://tourlib.net/statti_tourism/svyatoha.htm.
 11. Сучасні різновиди туризму: навч. посіб. / М. П. Кляп, Ф. Ф. Шандор. □ К.: Знання, 2011. □ 334 с.

Shchuka H. P.

THEORETICAL BASIS OF ETHNOTOURISM

The article summarized and systematized research results of domestic and foreign scientists to determine the nature, structure, resource base, the functions and values of ethnic tourism, establishing its relationship with other types of tourism.

Keywords: ethnic tourism, ethnographic tourism, sustainable tourism development.

УДК 338.48-6:2

Яценко Б.

Київський національний університет ім. Т. Шевченка

МАЦУРІ В ЯПОНІЇ: ЕТНО-РЕЛІГІЙНІ ТРАДИЦІЇ СВЯТ І ПОСИЛЕННЯ В НИХ СКЛАДОВОЇ ТУРИЗМУ

У цьому дописі описані особливості японських свят та свяtkових церемоній двох основних типів — мацури (фестивалів) і нентю-гъодзі (свяtkових подій). По суті «мацури» в основному мають сакральне походження пов’язане з культурою рису і духовним життям громадян. У цих етно-релігійних святкуваннях мають місце як атрактивний елемент так, і комерційний інтерес, що робить їх атрактивними для туризму.

Ключові слова: «мацури», «нентю-гъодзі», сакральне походження.

Замість передмови. Автор цього допису зовсім недавно, перебуваючи в Кіото на міжнародній географічній конференції, задумав по її завершенні залишитись на свято Бон-Мацури. Місце в готелі перебування на ті дні вже не було! І в сотнях готелів центру міжнародного туризму не було теж! Довелося красоти феєричного дійства, етно-релігійні традиції якого зародилися в Японії майже півтори тисячоліття тому, знову дивитися по TV.

«Мацури» в словниках європейських мов перекладається як «свято» або «фестиваль». Але суть цього японського терміна глибша — воно несе в собі певний сакральний зміст. Японські свята, фестивалі, інші свяtkові оказії національного змісту підрозділяються на дві категорії: «мацури» і «нентюгъодзі». Мацурує по своїй сутності японськими національними святами, традиції яких сягають в сиву давнину і пов’язані з релігією сінто, проводяться щорічно в чітко визначені дати. На додаток до них «нентюгъодзі» формують рутинний щорічний календар свяtkових подій.

Мацури, як правило, мають сакральну основу пов’язану з культурою вирощування рису і добробутом місцевих громад. Деякі з древніх обрядів сінто з часом ввійшли в симбіоз з буддистською і конфуціанською обрядністю, яка була інкорпорована в інші сезонні або державні свята. Церемонії в «мацури» по суті є вираженням символічного акту при якому учасники подій з одного боку мають активну комунікацію з богами, з іншого — мають нагоду активного спілкування між собою у вигляді свяtkових атракцій і банкету. В широкому розумінні мацури є етнорелігійним святами в яких активний елемент і

комерційний інтерес мають місце, але це затуманюється сакраментальним контекстом.

Мацури, мають два важливих аспекти. Перший полягає в комунікації людей з богами і включає обряди очищення, офірування і спільний банкет («наораї») на якому віртуально присутні боги. Офіра була важливим елементом дійства з древніх часів — як дари богам давались рисові «моті» (коржики із клейких сортів рису), саке, блюда із морепродуктів, овочі і фрукти (не допускалося дарити щось живе та нарізаний хліб).

Другий аспект мацури — спілкування людей. Особливості переліку церемоній на багатьох японських святах — парад «мікосі» (пересувних храмів на колісницях) і різноманітні розваги, ігри та змагання. Це дає релаксацію від буденності. У традиціях мацури споконвіку є і географічні складові: в дні особливо шанованих свят (Бон-мацури або місцеве храмове свято) вся родина, як би далеко хто не жив, має бути за одним столом (згадаймо і наше «...і вся родина за столом, і стежина, що додому йде сама...»); в міру розвитку транспортних мереж, міста в яких зберігаються історичні традиції популярних етнорелігійних свят стали потужними полюсами притягання потоків туристів, як із всієї Японії так і із-за кордону.

«Нентюгьодзі», на відміну від «мацури» які є суто національними і випливають із традицій сінто, є обрядовими святами пов’язаними із сезонністю господарських робіт, або з буддистською філософією і естетикою. Дати цих свят, як правило, уніфіковані для всієї країни і стоять в одному ряду з іншими святами календаря. На формування їх переліку вплинули, з одного боку, обрядовість аграрного суспільства, основою якого було вирощування рису, з іншого — традиції запозичені з континенту Євразії. Зрештою, перелік цих свят став враховувати інтереси таких видів діяльності як землеробство, торгівля, риболовство, урядування тощо. Ще в період Едо (1600–1868) сьогунат Токугава установив 5 державних свят як «Секку» (сезонні свята) і ця установка діє до наших днів. Це:

- 7 січня — «Дзіндзіцу-секку» — день Людства (відоме також як «Нанакуса-секку» — свято семи трав);
- 3 березня — «Дзьосі-секку» — свято ляльок (в цей день шанують дівчаток);
- 5 травня — «Танго-но-секку» — день дітей (в цей день шанують хлопчиків);
- 7 липня (в деяких місцях 7 серпня) — Танабата (свято зірок);
- 9 вересня — Тьойо-но-секку, відоме як «Свято хризантем».

Пізніше до цього списку додалися свято Нового року та «Бон-мацуру». «Бон-мацуру» і Новий рік дві головні точки календаря японських свят і тематично вони схожі. В обох випадках традиція вимагає збору всієї сім'ї для вшанування предків. Деякі асоціації з Бон-мацуру має Танабата-мацуру (третє за шанованістю свято календаря) — танці Бон («Бон-одорі»), священні вогнища, скульптури на плотах і вогні на воді тощо.

За останні десятиліття в Японії відбулися динамічні зміни і структури суспільства і системи розселення. Країна (хай і з деяким запізненням) втягнулася в глобалізаційні процеси і це виявило прямий і опосередкований вплив на реалії національних свят. Попри збереження форми багатосотрічних традиційних ритуалів сутністю яких були закритий і вертикальний порядок комунікацій між людиною і богами, «мацуру» наповнюються новим змістом суспільних зав'язків і стають більш відкритими як для населення всіх регіонів країни, так і для світової спільноти.

Наведемо декілька прикладів.

Новорічні свята. Зустріч Нового року як свято усталилось в Японії якихось півтори сотні років тому. Свято сімейне, яке в міру поступу набуває сакрального значення. 31 грудня священий вогонь із лікувальної трави «окера» запалюється в сінтоїстських храмах в переддень нового року (31 грудня)¹, ранні відвідувачі першого дня нового року можуть від нього запалити вогонь на своєму гноті і дома приготувати освячену їжу, що запобігає хворобам. 1 січня – відвідання храмів. Людська ріка тече до найбільш намолених святинь (автор цих рядків декілька годин в черзі (!) рухався «до воріт храму» «Мейдзі-дзіндзя» в Токіо і іноземні туристи складали чи не чверть натовпу). Там, кинувши монетку в «закрома» храму можна залишити послання до богів або купити «священну стрілу» щоб доправити це послання на небеса (по повернені з небес в Київ митники аеропорту прихильно зустріли цей позолочений сувенір). Іноземні туристи стараються отримати запрошення на площу перед імператорським палацом – Його Величність імператор – потомок богів з усією родиною вітають народ, імператор зачитує новорічне привітання, яке японці сприймають як Священий дорожок, а іноземні туристи – як повчальний факт японської національної ідентичності. Новорічні свята закінчує державне свято «Дзіндзюцусекку» – День Людства, відоме також як «нанакуса» – «свято семи трав».

¹Найбільш шановане місце – «Ясака-дзіндзя» в кварталі Гіон в Кіото. В цьому ж храмі проходить 17 липня «Гіон-мацуру» – ключове дійство буддійського по суті свята «Бон-мацуру».

«Бон-мацуурі» — це буддійське свято з обрядами на честь духів предків звичайно проходить з 13 до 15 липня (в деяких місцях, наприклад, в Кіото — в середині серпня). Знову ж таки, починається як сімейне, а потім розливається в загальнолюдський фестиваль, який останнім часом набуває рис туристичної атракції. В сімейній традиції під час свята перед сімейним буддистським олтарем ставиться ще «духовний олтар» (сьорьодама) для запрошення духів предків, священник читає сутри. Чистяться гравієві доріжки до господи, ставляться со-лом'яні коні або бички для «перевезення» духів, встановлюються «зустрічні вогні», а потім «проводжальні вогні». На вулицях міста в цей час проходить парад Мікосі (пересувних храмів), деякі міста виставляють більше сотні цих красиво оздоблених колісниць. Чарівно виглядають національні танці «Бон-одорі». На річці вночі пускають «Торо-нагасі» (плавучі ліхтарики). В Кіото завершається все фееричним дійством запалювання «проводжальних вогнів» — «Даймондзі-куріба». 16 серпня в Кіото все місто і прибулі туристи з усього світу милуються гігантськими іерогліфами, що викладені кострами на східних схилах гір — Даймондзі — яма та інш. Найважливішим є викладений вогнищами іерогліф «Дай» («великий»), інші фігури — човен (означає слово «мойо» — закон Будди), ворота (іерогліф «торі» — сінтоїстські ворота до храму). А тепер зважте на життєверджуючу буддійську філософію свята: «предки з нами, вони були у нас в гостях і ми їх проводжаємо до майбутніх зустрічей...»

Милування красотами природи. Ще одна риса японської національної ідентичності. Нобелівський лауреат Кавабата Ясунарі в своїй інаугураційній промові навів з цього приводу танка древнього монаха Кукаї:

*Весною сакура,
Зозуля влітку
Та листя клена восени.
А взимку холоди
І чистий сніг.*

Для туристів — зимовий фестиваль в Саппоро (початок лютого) з фантастичними льодовими і сніговими скульптурами. Для любителів природи — екскурсії до найчарівніших ландшафтів японських гір і, особливо восени, на милування ландшафтами з осіннім листям кленів — т. зв. «Момідзі-гарі». Для всіх жителів Японії і гостей — можливості релаксації під час «Ханамі» (милування квітами сакури) з кінця березня до початку травня по TV і радіо іде інформація про те, як рухається фронт квіту сакури — від Кюсю і Сікоку з березня до Токіо в кінці квітня — початку травня, і в травні — до Хоккайдо. Екскурсії і пікніки на природі — популярна форма відпочинку

японців весною. Найбільш відомі туристам майданчики — Йосінояма в преф. Нара, Арасіяма в Кіото, в Токіо — парк Уено, Сумідагава та Асакуса. Тема милування квітами вже сотні років займає важливе місце в літературі (особливо в поезії танка та хайку), музиці, танцях і в образотворчому мистецтві.

«Танабата-мацуру» — традиційне японське свято дуже популярне у молоді, проводиться 7 липня, в деяких місцях 7 серпня. В основі його легенда про любов двох зірок — зірки Ткалі (Вега) та зірки Волопаса (Алтаір), які любили одне одного, але волею богів могли зустрічатися лише один раз на рік (на сузір'ї молочного шляху) на сьому ніч, 7-го місяця за місячним календарем. І по часу проведення (одно й теж положення зірок на небесній сфері), і по філософії (сила кохання) і обрядності (вогонь і вода, єднання з природою тощо) воно схоже з українським святом День Івана Купала. В Японію свято прийшло з Китаю майже півтори тисячі років тому і сюжет дійства злився з древньою легендою про дівчину-ткалю (Танабата-цуме), яка ткала одяг для богів. Під назвою Танабата воно і стало одним із офіційних державних свят затверджених імператорським двором. Оскільки за часом «Танабата-мацуру» близьке до «Бон-мацуру» то на ньому застосовується схожа обрядність, але вона вар'ює від міста до міста. Найбільш відомі фестивалі Танабата проводяться 7 липня в Хірацука (поруч з Йокогама, колись відома поштова станція на Токайдо) та 7 серпня в Сендай і досить популярні у туристів.

Yatsenko B. P.

MATSURI IN JAPAN: ETNO-REGIONS TRADITION OF FESTIVALS AND AMPLIFICATION OF TOURISM ACTIVITY ON ITS COMPOSITION

This article describe peculiarities of Japanese festivals and other ceremonial occasions that fallin to two main categories — matsuri (festivals) and nenchu-gyoji (annual events). Properly matsuri are chiefly a sacred origin related to the cultivation of rice and spiritual well-being of communities. In this ethnic-religion playful element and commercial interests have presence and there make it attractive for tourism.

Keywords: «matsuri», «nenchu-gyoji», sacred origin.

РЕЗОЛЮЦІЯ

В Всеукраїнської науково-практичної конференції
молодих вчених та студентів
**«РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ЕТНОТУРИЗМУ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**
(26 квітня 2017 р., м. Львів, Україна)

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи» відбулася 26 квітня 2017 р. на базі Львівського інституту економіки і туризму. Співорганізатори конференції: Управління туризму та курортів Львівської обласної державної адміністрації, Управління туризму Львівської міської ради, Львівська асоціація розвитку туризму за підтримки Міністерства освіти і науки України.

Мета конференції — визначити сутність поняття «етнотуризм», обговорити різні підходи до його трактування у сучасній науковій літературі; показати роль і місце етнічного туризму на ринку туристичних послуг України; продемонструвати актуальність розвитку етнічного туризму та необхідність популяризації етнічних ресурсів України в контексті національно-патріотичного виховання молоді, самоідентифікації суспільства в цілому. Проаналізувати ключові тенденції розвитку етнотуризму у світі та в Україні, визначити основні проблеми і перспективи цього виду туризму в умовах світової глобалізації.

У роботі конференції взяли участь молоді вчені, аспіранти, студенти та науковці з різних регіонів України (Київ, Луцьк, Полтава, Одеса, Івано-Франківськ, Дніпро, Рівне, Старобільськ, Івано-Франкове, Галич, Яремче), а також представники органів влади, культурних та громадських організацій міста Львова.

Згідно регламенту роботи конференції відбулося пленарне та секційне засідання, на яких було заслушано та обговорено близько 30 доповідей. Учасники висвітлювали широке коло актуальних питань, які стосувалися нових наукових та теоретико-практичних досягнень у галузі етнічного туризму. Зокрема, було проаналізовано теоретичні аспекти визначення поняття «етнотуризм» та його місця серед інших видів туристичної діяльності, методичні підходи до класифікації та оцінки ресурсів етнічного туризму, презентовано ресурсний потенціал

розвитку етнотуризму на прикладі окремих регіонів Львівщини та інших областей України, обговорено роль національних меншин у формуванні етнотуристичної привабливості територій, показано роль і місце етнічних фестивалів для популяризації національної спадщини України, окреслено значення музеїв етнографічного профілю, зокрема, скансенів, а також об'єктів природно-заповідного фонду для розвитку етнічного туризму, охарактеризовано народні ремесла і художні промисли як складову регіонального туристичного продукту, висвітлено способи використання етнічних традицій та національних кулінарних особливостей в діяльності готельно-ресторанних комплексів та при створенні анімаційних програм, визначено роль етнічного туризму у забезпеченні сталого розвитку регіонів.

Заслухавши та обговоривши доповіді, учасники конференції визнають, що етнічний туризм є самостійним видом туризму, який охоплює подорожі з метою ознайомлення з матеріальною та духовною культурою певного етносу, збереженою в автентичному середовищі. В сучасних умовах цей вид туризму динамічно розвивається в тісному зв'язку з іншими видами туризму (сільський, екологічний, подієвий, гастрономічний, релігійний тощо) і є важливим чинником забезпечення сталого розвитку регіонів. Україна має значний потенціал для розвитку етнічного туризму, насамперед, завдяки своїм самобутнім традиціям, неповторній національній кухні, гостинності українців, наявності етнотуристичних ресурсів національної та світової спадщини.

Учасники конференції констатують: Розвиток етнічного туризму є важливим для політичного та соціально-культурного та економічного розвитку держави у складних умовах сучасності, сприяє зміцненню почуття ідентичності та громадянської єдності; тісній міжетнічній і міжкультурній взаємодії; толерантному ставленню до представників різних етносів; збереженню і відродженню етнічної культури, соціального і ландшафтно-екологічного різноманіття; а також вирішенню низки соціально-економічних проблем. Надзвичайно актуальною на сьогоднішній день є потреба поглиблена вивчення етнічного туризму студентами, які навчаються на спеціальності «Туризм» з метою формування професійних якостей майбутніх представників вітчизняного туристичного бізнесу як свідомих громадян, які знають, поважають і популяризують українські традиції, духовні цінності, володіють

відповідними знаннями, вміннями та навичками для їх залучення при розробці туристичних продуктів.

Враховуючи результати пленарного і секційного засідань, а також представлених матеріалів за тематикою конференції були прийняті рекомендації і пропозиції щодо перспектив розвитку індустрії етнічного туризму в Україні.

1. Продовжити роботу по напрацюванню єдиних методичних підходів до класифікації ресурсів етнічного туризму та їх оцінювання з метою визначення потенціалу регіонів та дестинацій для розвитку цього виду туризму.
2. Консолідувати зусилля наукових, культурно-освітніх та громадських інституцій, а також суб'єктів туристичного бізнесу для вивчення та збереження культурної спадщини, популяризації маловідомих ресурсів етнічного туризму в регіонах України та розробки на їх основі оригінальних туристичних продуктів.
3. Сприяти підвищенню туристичної привабливості українських етнографічних та краєзнавчих музеїв, історико-культурних заповідників, музеїв під відкритим небом шляхом впровадження інноваційних підходів, зокрема втілення концепції «живого музею», елементів музейної анімації, розширення переліку додаткових послуг та розбудови інфраструктури.
4. Використовувати досвід та потенціал об'єктів природно-заповідного фонду (національних та регіональних ландшафтних парків, біосферних заповідників) для створення комплексних туристичних продуктів, розробки маршрутів та програм з поєднанням елементів етнічного та екологічного туризму.
5. Сприяти формуванню і популяризації етнічних сувенірних брендів із використанням художніх народних промислів та ремесел, а також гастрономічних традицій різних регіонів України.
6. Закладам розміщення, відпочинково-розважальним комплексам та івент-агенціям при розробці анімаційних та фестивальних програм ширше використовувати національні традиції, обряди та звичаї, фольклорні елементи, українські народні забави та ігри, з метою популяризації здобутків національної культури та залучення іноземних туристів.
7. При організації масових етнотуристичних заходів дотримуватися

базових принципів сталого розвитку туризму, зокрема щодо зменшення негативного впливу на довкілля, раціонального регулювання туристичних потоків та забезпечення максимальної безпеки туристів.

8. Науковцям продовжити та поглибити наукові дослідження з актуальних проблем етнічного туризму, за їх результатами розробляти та публікувати статті у фахових виданнях, підручники та навчально-методичні матеріали з етнічного туризму.
9. Активніше залучати студентів вищих навчальних закладів туристичного профілю до проведення наукових досліджень з метою збору інформації про маловідомі етнотуристичні ресурси різних регіонів України та створення нових екскурсійних і туристичних маршрутів.
10. Туристичним підприємствам та іншим суб'єктам туристичного бізнесу використовувати на практиці найновіші результати наукових досліджень та розробок у сфері етнічного туризму з метою розширення асортименту туристичних продуктів і послуг за рахунок елементів унікальної етнокультурної спадщини.
11. Висвітлювати у засобах масової інформації результати досліджень і їх впровадження в етнотуризмі. Скерувати спільні зусилля державних органів влади, установ професійної освіти, громадських організацій, музеїв та музейних закладів на формування інформаційного забезпечення розвитку етнотуризму в Україні.
12. Продовжити практику щорічного обговорення питань розвитку етнотуризму у регіонах у рамках Всеукраїнської науково-практичної конференції з перспективою виходу на міжнародний рівень та вивчення закордонного досвіду
13. Оргкомітету конференції видати збірник доповідей учасників конференції.

Оргкомітет конференції висловлює щиру подяку адміністрації Львівського інституту економіки і туризму, співорганізаторам за допомогу в організації заходу.

Ухвалено учасниками конференції
26 квітня 2017 р., м. Львів

«РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ЕТНОТУРИЗМУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»

Збірник матеріалів
V Всеукраїнської науково-практичної конференції
молодих вчених та студентів

Матеріали подано в авторській редакції

Підписано до друку 24. 05. 2017 р. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура «Таймс Нью Роман».
Друк офсетний.
Наклад 100. Замовлення № 16-2/16.

Львівський інститут економіки і туризму
79007, м. Львів, вул. Менцинського, 8
Тел.: (032) 255-45-47, (032) 255-75-11
тел./факс: (032) 255-46-94
e-mail: lebk@org.lviv.net; nviddil@i.ua

Друк ТзОВ «Компанія «Манускрипт»»
79008, м. Львів, вул. Руська 16/3
Тел./факс: (032) 235-51-40